

בלעטער

דער אידישער סאלדאט,
און אנדערע ערצעהלונגען.

פון

שלום אַש.

ארויסגעגעבען פון „פאָרווערטס"
175 איסט בראדוויי, ניו יארק
1918

LIBRARY
AUG 1 1 1974

אינהאלטס-פערצייכנים:

דער אידישער סאלדאַט.

(ערצעהלונג)

דאס יאהר איז געווען דאס גרעסטענסטער יאהר צייט מענשען געדענקען, און די צייט איז געווען די הערליכסטע — דער רייפער זומער. אלעס אויף די פעלדער און די לאנקעס, אין די גערטנער און אין די סעדער איז געווען רייף, אויסגעוואקסען און האט געווארט אויפ'ן שפייכלער. די הויפען און די שפייכלערס זיינען געווען איבערפילט פון די אראבגענומענע תבואות. די עפעל האבען געבויגען די צווייגען צו דער ערד. די ברייט־בייכיגע ארבוזען און באנעס האבען זיך געבריהט אין ווארעמען זאמד און גענילדעט זייער אראנזשען קאליער אין דער זונן, און די בלעטער פון ווייץ זיינען שוין געל געווארען פון רייפקייט. די תבואות פון די פעלדער זיינען שוין געווען לאנג אראבגענומען און צוזאמענגעלעגט אין קופעס אין די שפייכלערס און געווארט אויף די דרעש מאשין. און די פעטע שעפסען זיינען געגאנגען אויף די אבגעשניטענע פעלדער און אויפגעגעסען די פערגעסענע און איבערגעבליבענע זאנגען. נאר בחנם האבען די תבואות געווארט אויף די דרעש הענד, און מיט פערוואונדערונג האבען זיך די רייפע בלאה בעהויכטע פלוימען געוועקט יעדען פריה־מארגען און געקוקט אויף זייערע געפאלענע חברים וואס פוילען אויף דעו ערד, און נישט פערשטאנען פאר וואס דער גערטנער זאמעלט זיי נישט אין די טונען. די פעטע וויין־הענגלעך האבען געבויגען זייערע דינע, געל אבגעברענטע צווייגעלאך צו דער ערד און געווארט מיט אונגעדולד אויף דעם קלייבער. אפילו די שעפסען, וואס דער קליינער שעפער־יונג האט יעדען פארנאכט

פון פעלד צוזאמענגעטריבען צום טייך, האבען זיך געלייגט אין וואסער, געגארעט זייער געגרייזעלטע וואל אין וואסער זאמר און נישט גע־וואוסט פאר וואס עס קומט נישט דער שערער און בעפרייט זיי נישט פון די פעטע משא וואל וואס איז אנגעוואקסען אויף זיי.

בחינם האבען די תבואות אין די הויפען און די פרוכטען אין די גערטנער געווארט אויף זייערע בעלי־בתים.

אין א שעהנעם נאכמיטאג איז דער גמינע שרייבער ארויס אין גאס פון דארף און מיט א טרומפייט צוזאמענגערופען די פויערים פון פעלד און זיי פארגעלעזען דאס פאפיער, וואס איז פון שטארט צוגע־שיקט געווארען. און עס איז נישט אויסגעגאנגען קיינע פיער און צוואנציג שעה און דער פויער פון פעלד און דער גערטנער פון סאד, זיינען געווארען אין זעלנערשע מלבושים איבערגעטהאן. אלע האבען געקראגען איין אויסזעהן. עס איז שוין נישט געווען קיין פויער, נישט קיין פישער, נישט קיין קאוואל און נישט קיין טישלער — אלע זיינען זיי געווען סאלדאטען, בעלאדען פון קאפ ביז די פיס מיט כלי זין. אלע וועגען, אלע טייכען האבען זיי געפיהרט פון די דערפער, פון די שטעדט מענשען צו הרג'ענען, אדער אליין גע'הרג'עט צו ווערען.

דורך צעהנדליגער יאהרען האבען פאבריקען געהאלטען אין איין אויסארבייטען כלי משחיתים. צעהנדליגע טויזענדער מענשען זיינען געווען בעשעפטיגט דערביי, און זיי האבען מיט זייער חכמה און פליים אויסגעגאסען פון מעטאל און בראנז גרויסע, גרויסע הארמאטען און צו־געפערטיגט צו זיי גרויסע גראנאטען, וועלכע זיינען געווען אנגעפילט מיט דינאמיט און אלערליי צושטערענדע מאטעריאלען. גרויסע חכמים זיינען געזעסען בעהאלטען אין זייערע חדרים און געקלעהרט טאג און נאכט ווי אויסצוגעפינען נאך גרעסערע כלי משחיתים און נאך גרע־סערע באמבעס, וועלכע זאלען זיין אנגעפילט מיט נאך געפעהרליכערע שטאפען וואס מעהר צו פערניכטען.

און יעצט פיהרען גרויסע שטארקע פערד, פיער געשפאנט, צו איין כלי משחית איבער די פייכטע, שווארצע פעלדער פון דער פויל־ישער פראווינץ קויאווע. נאך א טאג פריהער זיינען די לייכטע רייטער אויס־געריטען. געבראכט האט מען זיי פון דעם ווייטען זונענדיגען לאנד, וואס ליגט אין טהאל פון טייך טערעק, הינטער די קאווקאזע בערג. עס ציהען זיך אויף יענע ליכטיגע, פרעהליכע פעלדער ביי די טייכען פון דאן

און טערעק פרייע העלדישע יעגער, וועלכע רייטען אויף לייכטע פערד אין די סטעפּען ארום. און געפיהרט האט מען זיי דא אהער און אויס־געשיקט פריהער אויסצוגעפינען דעם פיינד — מענש. דערנאך האבען זיך געצויגען גאנצע רייהען מענשען פון פערשיעדענע נאציאנען: רוסען, רוטהענער, ליטווינען, פאליאקען, אידען — מענער פון פער־שיעדענע לענדער. אלע האבען זיי יעצט אויסגעזעהן גלייך, אלע אין די אייגענע גראהע ערדיגע יוניפארמען און אנגעלאדען מיט א ביקס אויף דער האנד און מיט א ראנעץ פון הינטען. און נאך זיי פאהרען די שווערע הארמאטען אין די פייכטע שווארצע ערד. די גרויסע, שטארקע פערד קרעכצען, שלעפענדיג אין געשפאן די גרויסע וועגען, אויף וועלכע עס זיינען אנגעלאדען אין מעטאלענע קאסטענס די באמבען און די קוילען; און נאך זיי, אין אן אונענדליכע צאהל, ציהען זיך וועגען קיכען, וואס פארשטעלען די לופט מיט זייער רויך. עס הויבט זיך אויף א שטויב פון די סטאדעס בהמות, וואס מען טרייבט נאך זיי. עס שלעפען זיך וועגען פאר קראנקע פון רויטען קרייץ, איינצעלנע פערד, אויטאמאבילען, וועגען מיט ברויט, וועגען מיט קרויט און היי, אזוי אהן א צאהל, אהן אן ענד...

די ארמעע פון גענעראל ל. וועלכע האט נאכגעיאגט דעם פיינד אויף די פוילישע קויאווע, איז געבליבען רוהען אויף א גרויס פעלד אונטער קליינע בערגלאך. די ארמעע איז געבליבען אין רעזערוו און האט געווארט אויף איהר רייהע צו געהן אין פראנט. דערווייל אבער זיינען די זעלנער געווארען אונגעדולדיג פון דער תמיד׳יגער בעוועגונג, פון לויפען פון איין פעלד אויף׳ן צווייטען, אהן צו געבען איין שאס און אהן אנצוזעהן דעם פיינד אין די אויגען. ביז איצט האט זיך די ארמעע געהאלטען אין איין איילען, אז עס איז נישט געווען קיין צייט נישט נור איבערצונעכטיגען אויף אן ארט, נור אפילוווארעם געקעכין צו עסען. מען האט שוין איינינגע מאל אויף די ערטער, וואו מען איז גע־בליבען רוהען, אויסגעגאסען פון די קיכען דאס פארטיגע געקעכין, ווייל עס איז אבגעגעבען געווארען דער בעפעהל זיך צו בעוועגען. עס האט געהייסען, אז דער פיינד טרעט פלינק אב אהן א שלאכט און מען דארף איהם נישט לאזען אבשטעלען זיך, בעפעסטיגען. און די איילעניש, און דאס אייביגע ווארטען אויף׳ן פייער און זוכען דעם פיינד, האט די סאלדאטען מעהר אויסגעמוטשעט און אויפגערעגט, ווי ווען זיי וואלטען

זיך געפונענ אונטערן פייער פונ די הארמאטענ. ערשט יעצט איז אבגעגע־בענ געווארענ דער בעפעהל אויפצושלאגענ די געצעלטענ און אוועק־לייגענ זיך אברוהענ. די פארפאסטענ האבענ זיך דערוואוסט, אז דער פיינד האט זיך פערשטארקט אונטער די בערגלאך און פערנעהמט א שטארקע פאזיציע, וואס עס וועט נישט זיין אזוי לייכט איהם אוועק־צושלאגענ. די ארמעע איז אויך געוועזן צו מיער יעצט צו מאכען אן אטאקע, האט מען איהר געהייסען אברוהען אויף דער פאזיציע וואס זי האט פערנומען, פארצוברייטען זי צו דער אטאקע וואס וועט פארקומען אין א פאאר טעג.

אין א קליינע צייט ארום איז דאס קרויט פעלד, אויף וועלכען די ארמעע האט זיך אבגעשטעלט, פערוואנדעלט געווארען אין א לאגער, ווי די ארמעע סאלדאטען וואלט דא זיך פעסט איינגעפונדרעוועט. עס האט זיך געטראגען אין דער לופטען דאס רויך פון קיך וועגען, וועלכע האבען זיך אבגעשטעלט אין מיטען דער ארמעע. דער געשטאנק פון גע־נעקאכטע פלייש און צולאזען פעטס האט זיך געהערט פון די קיך און געררייצט דעם פערשלונגענעם אפעטיט. דא און דארט האבען סאל־דאטען געשייערט מיט די ערד די צינענע טעפלאך, די כלים און די בעקענס — און געשטיפט זיך מיט די כלים ארום דעם קעסעל. דא און דארט האבען סאלדאטען אנגעווארפען ארום די געצעלטען זייער אנגעטהועכטס, אויסגעטהאן די שטיוועל, איבערגעוויקעלט די אנו־טשקעס און עס האט זיך געטראגען אינאיינעם מיט דעם געקעכטס דער ריח פון מענשען־שוויים און דזשעגעכץ. די געשמאקען האבען היימליך געמאכט דעם לאגער און מען האט זיך געפיהלט ווי מען וועלט שוין דא לענגס געוואהנט. וואו מען האט זיך ארומגעקוקט האט מען געזעהן סאלדאטען, טהייל זיינען געוועזן פערנומען מיט אויפשלאגען געצעלטען, טהייל מיט איבערטהאן זיך די שטיוועל — און אלע מיט די כלים פון עסען.

צווישען די סאלדאטען וואס האבען זיך געשטיפט ביים קעסעל פון דער פערטער ראטע פון אכט און פיערציגטען שיסער־פאלק האט זיך אויך געפונען דער איין־יעהריגער איד אסנת, אז ער האט דער־טאפט דאס אנגעפילטע קעסעלע האט ער זיך געלאזט צו זיין ווינקעלע

וואו זיינע האבען געוואהנט צוזאמען. נור עס האט איהם אבגעשטעלט פאלגענדע סצענע:

צוויי קליין רוסישע סאלדאטען אשמין און קאזלאוו האבען גע־האלטען דעם אידישען סאלדאט לעווין ביי די הענד און דער קאזאק ארבוז האט איהם א שטיק טריפענדיגעם חזיר געשטופט אין מויל. דער איד האט פערביסען די צייהן, די אויגען האבען איהם זיך ווייט ארויסגעזעצט און נעקאפיעט די סאלדאטען מיט די פיס. — דער ריח פון טריפענדען חזיר האט איהם געריי‌צט צו ברעכען — און ער האט מורא געהאט די צייהן צו עפענען, נור דאס ווארימע שפייעכץ וואס האט זיך אנגעקליבען אין זיין מויל האט איהם געווארגען און דער איד האט ארום זיך געשפיגען און די סאלדאטען האבען געלאכט און גע־שריען:

— עס, דו מוזט עסען, גאט'ס שפייז פערשעהמסטו — פאר מענ־שען געמאכט, ניט פאר חיות.

— לאז איהם ניט אב, — ער מוז עסען — ער מוז — ער מוז...

אסנת איז געשטאנען א ווייל. עס האט איהם עפעס אזוי מאדנע אנגעריהרט דער ארימער אידעל אין די הענד פון די סאלדאטען, וואס האט זיך אזוי רחמנות'דיג געווארפען. ער האט ניט געקלערט א מי־נוט, איז צוגעגאנגען און אנגענומען דעם אידישען סאלדאט און ארויס־גענומען איהם אהן ווערטער פון זייערע הענד. די זעלנער האבען איהם פערוואונדערט אנגעקוקט; זיי האבען דערזעהן, אז ער איז אן איין יעהריגער, האבען זיי פאר איהם דרך ארץ געקראגען און אפגעלאזען דעם אידישען סאלדאט. ער האט איהם מיטגענומען מיט זיך און זיך אוועקגעזעצט אין א ווינקעל. אסנת האט רוהיג געגעסען זיין געקעכטס. דער אידישער סאלדאט האט זיך א קורצע צייט אבגערוהט, געלעגען אויף דער ערד און אבגעאטהעמט פון דעם בארעוועון זיך מיט די זעלנער, דערנאך האט ער זיך אויפגעהויבען און אוועקגעשטעלט זיך דאוונען שמונה־עשרה. אסנת האט איהם אנגעקוקט, געזעהן ווי דער אידישער סאלדאט שאקעלט זיך פרום און האט נישט קיין מורא, און עס ארט איהם נישט וואס די ארומיגע סאלדאטען קוקען אויף איהם פערוואונדערט, לאכען, און זאגען גראבע ווערטער. אסנת'ן איז עפעס יעצט איבערדריסיג געווארען דאס עסען. ער האט עס אוועק־געגאסען, פערדרייבערט א פאפיראס און איז געלעגען.

אז דער איד האט אבגעדאווענט, האט ער זיך אוועקגעזעצט אין א ווינקעל, אבגערוקט פון אנדערע, ארויסגענומען פון דער קעשענע א פלעשעל וואסער, געוואשען זיך די הענד, און גענומען זיך צו טרוקען ברויט מיט א שטיקעל קעז, וואס ער האט געהאט ביי זיך.

אסנת'ן האט פערוואונדערט די פרומקייט פון'ם אידישען סאלדאט אין דער צייט פון מלחמה. האט ער זיך צוגערוקט צום איד און איהם געפרעגט:

— וואס, לעווין, איהר זיינט א רב, וואס איהר זיינט אזוי פרום?

— א רב — האט לעווין געלאכט — מען מוז דען זיין א רב, כדי א איד צו זיין?

— אבער ווי קענט איהר דאס אויספיהרען יעצט, אין דער צייט פון מלחמה?

— וואס איז דען דא אזעלכעס אויסצופיהרען? דער רבונו של עולם העלפט דעם, וואס וויל איהם דיענען. אט געפינט זיך דער איד, דער פאדריאטשיק, שיקט ער מיר צו א אידיש מאכל, מען קומט דורך.

— און וואס טהוט איהר אז מען איז אין וועג?

— דאוונען איך אין וועג, ווי ווייט איך קען.

אסנת האט א מינוט געשוויגען.

לעווין האט זיך אפגערופען ערנסט:

— אז נישט יעצט, ווען מען איז יערע מינוט אין סכנה, טא ווען דען זאל מען דאס אידישקייט אבהיטען? אז יערען אויגענבליק קען מען, חלילה, אהין גערופען ווערען...

אסנת האט איהם אנגעקוקט, האט געזעהן, אז דער איד גלויבט זיכער אין יענער וועלט; אז עס וועט אויסקומען, וועט ער זי האבען פארטיג, און ער האט איהם מקנא געווען.

— איהר האט א פרוי?

— א פרוי מיט צוויי קינדער — קרעכצט דער איד.

— נו? — פרעגט אסנת.

— נו, און אזוי איז מען דען נישט אין גאט'ס האנד? אז עס איז באשערט צו לעבען, וועט דאך דאס פייער מיידען: נעבען דיר וועסטו עס זעהן, און עס וועט ניט האבען קיין שליטה אויף דיר. און אז חלילה נישט, וואס וועט דיר העלפען, אז דו וועסט דיך בעהאלטען? אין א

לאך וועט עס דיך געפינען, אז עס וועט קומען דיין צייט — האט דער איד געזאגט מיט זיכערהייט און רוהיגקייט.

אסנת האט איהם בעוואונדערט און מקנא געווען, — דעם אידען, וואס היט אב זיין אמונה אפילו אונטער'ן פייער פון שונא, צווישען גויים, גלויבט אז א בעזונדערע קראפט פיהרט זיין וועג און בעשטימט זיין גורל.

— הייסט עס, אז איהר האט נישט קיין מורא פאר'ן טויט?

— נישט קיין מורא! — וואונדערט זיך לעווין, — אודאי האב איך מורא פאר'ן יום הדין. נאר וואס דען זאל מען טהאן? מילא דאס פייניגע טהו איך אזוי ווייט ווי איך קען. אז מיר געהען ארויס אין דער פריה, זאג איך אב ווידוי, איך בעט נאר דעם רבונו של עולם, אז ווען שוין יא, זאל איך די זכיה האבען צו קומען צו קבר ישראל און, ווען דאס איז מיר נישט באשערט, זאל איך כאטש ביים שכל זיין „שמע ישראל" צו זאגען, — ווארים מען זאגט: דעם פיינר'ס קוילען נעהמען אב דעם שכל. די זעלנער שטארבען אהן חושים. איז עס וואהר?

— איך האב נישט געהערט דערפון — זאגט אסנת.

א מינוט האבען זיי ביידע שטיל געשוויגען און צוגעקוקט זיך צו די אונטערגעהענדע זונן. פון דא און דארט האבען זיך געריכערט פייערלאך פאר די געצעלטען, און די זעלנער זיינען געווען אויסגעזעצט ארום די פייערלאך. פון טהייל פייערלאך האט זיך געהערט א טרויעריג בענקענדיג ליעד, וואס האט דערמאנט אן דער היימאטה. פון טהייל פייערלאך איז דערגאנגען א געזונד לאכען און א פרייד פון יוגענד. דאס גאנצע לאגער האט געשטעקט אין א וואלקען פון שטויב און רויך, וואס איז אויפגעגאנגען פון די פייערלאך ארום די געצעלטען, און דער וואלקען פון רויך האט זיך אבגעשלאגען אן די רויטע אונטערגעהענדע זונן.

אסנת האט זיך אפגערופען:

— און א ציצית־כנפות טראגט איהר?

לעווין האט זיך פערשעהמט:

— וועגען וואס פרעגט איהר דאס? אודאי טראג איך א ציצה־כנפות.

— מען זאגט אז א איד שטארבט בעגראבט מען איהם אין טלית. אפילו דעם שלעכטסטען איד בעגראבט מען אין א טלית, דאס איז, אזוי צו זאגען, די אידישע פאהן. איז עס וואהר?

— געוויס איז עס וואהר. און אז חלילה עס וועט אויסקומען און זיין ווילען וועט געשעהן, וועל איך מיר פארשטעלען מיט'ן ציצה כנפות די אויגען, כדי מען זאל מיר דערנאך דערקענען, אז איך בין א איד — ווייזט לעווין אויף די ציצית, וואס ער האט ארויסגעצוינגען פון אונטער'ן מונדיר.

— הייסט עס: אונטער דער אידישער פאהן? — שמייכעלט ערנסט אסנת און פערקלעהרט זיך.

דער פארנאכט איז קאלט, טהייל פייערלאך ווערען אויסגעלאשען, דא און דארט ווערט שטיל, און די נאכט רוקט זיך צו איבער'ן לאגער.

זיי האבען נאך פערבראכט א ווײלע אין שווייגען. עס איז טונקעל געווארען. באלד האט זיך דערהערט א טרומפייטערן, און די סאלדאטען האבען זיך איינציגווייז אויפגעהויבען און זיך צוגאנגען אין די געצעלטען אריין שלאפען, ווארים זיי זיינען אזוי אויך שוין מיעד געוועזן און שלעפעריג.

אז די סאלדאטען זיינען אוועק, איז אסנת געבליבען אליין זיצען פאר דער שוועל פון זיין געצעלט. עס איז שוין געלעגען די נאכט ארום דעם לאגער. געוועזן א ליכטיגע און א קאלטע נאכט. די צוויי אהןבלעטערדיגע טאפאלען אויפ'ן בערגעל האבען אין לבנה־ליכט אויסגעזעהן ווי שרעקעדיגע שדים, און די געצעלטען אויף דעם גרויסען פעלד האבען געווארפען זייערע שאטענס. דא און דארט האבען זיך גערויכערט די פייערלאך, עס זיינען ארומגעגאנגען צווישען די געצעלטען, ווי שאטענס, איינצעלנע זעלנער אין מאנטלען געהילט. עס האבען זיך געהערט איינצעלנע שטימען רופען. אסנת איז מיעד געוועזן און שלעפעריג, כאטש דער געשפרעך פון די סאלדאטען האט איהם דערנערווירט און געמאכט איהם עפעס אונרוהיג. ער איז אריין צו זיך אין געצעלט. די חברים זיינע, פון די איין־יעהריגע, זיינען שוין געשלאפען ארומגעהילט אין זייערע מאנטלען, און אין געצעלט איז געוועזן נענוג

ווארים פון דער פארע, וואס האט געיאגט פון זייערע יונגע, געזונטע שלאפענדע קערפערס.

אסנת האט זיך געווארפען אין זיין ווינקעל, עפעס דארט אונטער־געלייגט אונטער זיך, גוט זיך איינגעוויקעלט אין זיין מאנטעל, פערגו־רעט ערגעץ וואו דאס פנים און נישט דערפיהלט דאס פייכטקייט פון דער ראסע, וואס נישט קוקענדיג אויף׳ן געצעלט, האט זי זיך דאך אריינגעקראגען אויף די ציטערענדע בלעטער פון קרויט, — און ער איז באלד איינגעשלאפען.

ער איז אבגעלעגען א פאאר שעה. די ראסע אבער, וואס זעצט זיך אויף דער שווארצער טארף־ערד, איז אזוי גערדיכט און פייכט, אז זי צוקנעט די ערד ווי ליים. אסנת האט באלד אנגעהויבען דערפיהלען די פייכטקייט, וואס האט דורכגענעצט זיין מאנטעל, זיינע מלבושים און איז דערגאנגען ביז צום לייב. צוערשט איז די פייכטקייט געווען אנגענעהם, ווייך. באלד אבער האט ער זי דערפיהלט, עס איז איהם קאלט געווארען אין לייב און די פיס האבען געציטערט. דער דורשט נאך שלאף איז אבער געווען אזוי גרויס, אז ער האט מלחמה געהאל־טען מיט דער פייכטקייט און איז זי בייגעקומען. אסנת האט זיך אי־בערגעדרעהט אויף דער צווייטער זייט, אויסגעזוכט אן עק פון דער קאלדרע, וועלכע איז נאך נישט פייכט געווארען, ארונטערגערוקט זיך אונטער׳ן לייב און איז ווידער איינגעשלאפען. באלד אבער איז דער עק אויך נאס געווארען, און אסנת האט דערפיהלט, ווי עפעס א ווארעם וואלט געלעגען אונטער איהם און בייסט איהם. ער האט זיך אויפגע־הויבען, ארונטערגענומען דעם לאמטערן, וואס איז געהאנגען אין געצעלט, און בעלויכטען זיך זיין געלעגער. האט ער דערזעהן ווי זיינע פיס דערפ־טשען זיך אין א נאסער בלאטע, וואס איז געווארען צוזאמענגעקנאטען פון שווארצער ערד, פון צוטראטענעם גראז און וואסער. דאס האט איהם אבגעשטויסען, און ער האט זיך שוין נישט געוואלט אוועקלייגען. ער האט אבער געחלש׳ט שלאפען. האט ער זיך איינגעקארטשעט אינ־טער א ביסעל שטרוי, אויף וועלכע עס זיינען געשטאנען די ביקסען. דארט איז אבער אזוי ענג געווען, אז ער האט געמוזט האלטען די פיס מיט די הענד צוזאמענגעדריקט און אוועקגעלעגט דעם קאפ אויף די ביקסען. אזוי איז ער איינגעשלאפען און אבגעשלאפען א מינוט צעהן־פופצעהן. וואס האט זיך איהם אויסגעדאכט ווי א לאנגע, לאנגע ווייל.

ער האט אבער דערפיהלט מיט אמאל אזא קעלט, אז ער האט אויפגעריסען די אויגען. זיין שלאף איז אינגאנצען פערשוואונדען, ער האט אויפגעדעקט דעם שפאלט פון דעם געצעלט און ארויסגעקוקט, אויב עס טאגט שוין.

די נאכט איז געווען שווארץ, די לבנה איז ערגעץ וואו פערשוואונדען, און א שווארצקייט איז געלעגען ארום. די געצעלטען האבען נאך מעהר יעצט אויסגעזעהן ווי שדים, און די איינצעלנע זעלנער, וועלכע האבען זיך געדרעהט ארום די געצעלטען, — ווי אבגעריסענע אברים פון געשפענסטער. פון גאנץ ווייט האט זיך יעצט געזעהן אויפ'ן האריזאנט אן אבשיין פון א ליכט־ווארפער, וואס ער האט נישט געוואוסט, אויב עס קומט פון רוסישען אדער פון שונא'ס לאגער. דאס ליכט האט איהם נעגעבען עפעס א שטאך אין הארץ און דערמאהנט איהם אז די סכנה, אין וועלכער ער געפינט זיך. די אימה פאר'ן טויט, וואס בייטאג, אין לאגער, אין גאנג, צווישען די לעבעדיגע סאלדאטען האט ער זי גאר ניט נעפיהלט, איז איהם יעצט, אין דער שטילקייט פון דער נאכט, אין שלאף ארום, מיט אמאל בעפאלען. ער האט זיך געשראקען פאר דעם ליכט־שיין, וואס קומט פון ליכט־ווארפער. ער האט פערמאכט צוריק די זעק פון געצעלט, אוועקגעזעצט זיך אויפ'ן קאסטען און געפרובט איינשלאפען. אבער יעצט האט ער שוין ניט געקענט איינשלאפען. דער שלאף איז אוועק — ער האט אנגעהויבען צו קלערען: אבגעריסענע געדאנקען און עראינערונגען זיינען איהם געקומען אויפ'ן מח. ער האט זיך דערמאהנט אן דעם געשפרעך פון די סאלדאטען, דערמאנט זיך אן זיין קינדהייט, און זיין גאנץ לעבען איז יעצט דורכגעגאנגען פאר איהם אין דער פינסטער פון דער נאכט.

ער האט זיך דערמאהנט אן זיין קינדהייט וואס איז דורכגעגאנגען אהן פרייד. ער האט קיינעם נישט געליעבט, ווייל ער האט נישט געהאט קיינעם ליעב צו האבען. די מוטער איז געווען פערנומען איהר גאנץ לעבען מיט קינדער האבען, געהאט האט זי א צוועלף קינדער, איז קיינמאל נישט קיין צייט געהאט צו זיי: איז געווען פערנומען מיט איהר קראנקהייט וואס די דאקטוירים האבען בשום אופן ניט געקענט שטעלען די דיאגנאזע און געהאלטען אין איין שיקען זי פון איין פראפעסאר צום צווייטען, און דער פאטער זיינער איז געווען אן עגאאיסט און ליעב געהאט זיך און זיינע געשעפטען — אין וועלכע ער איז געווען פערנומען

די קינדער זיינען זיך אליין געוואָרען איבערגעגעבען. די גאַנצע זאָרג פון פּאַטער'ס און מוטער'ס ערציהונג איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס זיי האָבען געטהאָן אַלעס מעגליכעס, אַז זייערע קינדער זאָלען ווערען אין גימנאַזיע אָנגענומען, נור קוים אָבער האָבען זיי דאָס גליק געהאַט זייערע קינדער אין גימנאַזיסטישע קליידער צו זעהן, האָבען זיי געמיינט, אַז זיי האָבען שוין דעם חוב צו דער ערציהונג פון זייערע קינדער אָבגעטהאָן. פון צייט צו צייט אינטערעסירען זיי זיך מיט די צייכענס וואָס ער האָט געקראָגען אין דער שוהלע, און דאָס ניט דערפאַר ווייל זיין לערנען און זיינע פעהיגקייטען האָבען דעם פּאַטער אינטערעסירט. ניין, עס איז געוועזען דערפאַר, אויב ער וועט האָבען אַ גאָלדענעם מעדאַל וואָס וועט איהם אריינפיהרען אין די טהויערען פון אוניווערזיטעט.

און ער געדענקט דעם גרויסען אונגליקליכען טאָג, וואָס איז געוועזען אין זיין פאַמיליע, ווען ער האָט אהיים געבראַכט פון דער שוהלע אַ 2 פּאַר רוסישע גראַמאַטיק — און מען האָט זיך געסטאַרעט מיט אַלע מעגליכקייטען צו בעקומען אַלס רעפּעטיטאָר פאַר איהם פון דער רוסישער שפּראַך טאַקע זיין לעהרער אליין פון גימנאַזיום פון דער רוסישער שפּראַך.

גאָרנישט האָט ער געהאַט אין זיין קינדהייט דאָס ער זאָל ליעבען. ניט די לעהרע, וועלכע מען האָט זי באַלד פאַר איהם געמאַכט אַ לייטער צו זיין קאַריערע; ניט די אמונה, פון וועלכע זיין פאַטער דער „ליבעראַל“ האָט זיינע קינדער אָבגעהיט און נור פון פאָרמע וועגען האָט ער זיי גע־פיהרט ראש השנה און יום כפור אין דער רעפאָרמירטע שוהל אריין און די אידען אין די טלתים און די געבעט אין אַן אונפערשטענדליכער שפּראַך — האָט זיי געלאַנגוויילט.

ער געדענקט, אַז ער איז אַ קינד געוועזען האָבען איהם זעהר אינטע־רעסירט די העלדען פון דער רוסישער געשיכטע. ער האָט געשלונגען די קינדערשע ביכלאַך, וועלכע ער האָט געלעזען, פון די גרויסע טהאַ־טען פון די רוסישע העלדען, פון צאַר פּיאָטער, קוטוזאָוו, קאַזאַקען. און ער מיט זיין קינדערשע נאַאיוויטעט איז שטאָלץ געוועזען אויף זיי... און געקלעהרט אַלץ פון דעם, אַז ער וועט גרויס זיין, וועט ער אויך אַ העלד זיין.

נור איין מאָל האט איהם דער פאָטער דעם טרוים און דאָס גליק אבגענומען. ער געדענקט דאָס ווי עס וואלט ערשט היינט געשעהן.

ער האט געלעזען אַ ביכעל פון נאַפּאָלעאָן אין רוסלאנד, ווי קוטוזאָוו האט בעזיעגט נאַפּאָלעאָן'ען. ער איז אריינגעפאלען צום פאָטער אין קאבינעט אריין און אויסגעשריען:

— פּאַפּאַטשקאַ, ווייסט ווער עס האט בעזיעגט נאַפּאָלעאָן'ען? קוטוזאָוו, פּאַפּאַ...

דער פאָטער האט איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט.

— און וואָס איז מיט דיר די שמחה אַז קוטוזאָוו האָט בעזיעגט נאַפּאָלעאָן'ען?

— ווי הייסט, פּאַפּאַ, ער האָט געראַטעוועט רוסלאנד!

— אַ גוטע בשורה זאָל מיר ווערען אנגעזאגט. דו הערסט, חנה, — האט ער זיך אבגערופען צו זיין ווייב. — קוטוזאָוו האט בעזיעגט נאַפּאָלעאָן'ען, פרעה דיך, חנה, פרעה דיך.

ער איז געבליעבען שטעהן אין מיטען שטוב, און געפיהלט זיך עפּעס אַזוי מאָדנע... ער וועט דאָס געדענקען דעם גאנצען לעבען.

נאָר קוים איז ער אביסעל עלטער געוואָרען, האָט ער שוין אליין פערשטאַנען, אַז ער האָט זיך ניט מיט וואָס צו פרעהען מיט קוטו־זאָוו'ן און מיט די אנדערע רוסישע העלדען וואָס האָבען געשלאָגען די פּאָליאַקען, די קאווקאַזער, די סיביריאַקעס. עס זיינען ניט זיינע עלטערן. דאָס לעבען האָט איהם דערפון דערצעהלט, אַז ער איז אַ איד, און ער האָט גאָר נישט אין לעבען, וואָס זאָל איהם פרעהען, וואָס זאָל איהם שטאָלץ מאַכען. ניטאָ קיין אייגענע געשיכטע און די פרעמדע איז איהם פרעמד, און אפילו דאָס לערנען, דאָס דערוויסען זיך פון פערשיעדענע זאכען — זיינען נור פאר איהם דאָ, כדי ער זאָל דורך זיי קריגען דעם 5, וואָס איז איהם נויטיג איבערצוגעהן אין אַ העכערען קלאָס, און פון דאָרט צום גאָלדענעם מעטאַל.

אַזוי איז זיין יוגענד אדורך אָהן פרייד, אָהן ליכט און אָהן ליעבע. ער געדענקט אַז ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, פאר זיינע חברים אין דער שוהלע, אַז ער איז געבוירען געוואָרען אַ קאַליקע, כאָטש ער האָט ניט געוואוסט אין וואָס עס בעשטעהט זיין פעהלער. אַזוי יונג, געזונד און פרעהליך איז ער געווען ווי אלע זיינע חברים, און גאָרנישט האָט איהם געפעהלט וואָס זיי האָבען געהאַט, — נאָר דאָך האָט ער

געהאט זיך צו שעהמען מיט עפּעס פאר זיינע חברים. ער האָט ניט געהאט צו קיינעם קיין פּרעטענזיע, קיינער האָט איהם דעם פעהלער ניט געשאפען. ער איז אזוי געבוירען געווארען, נאר דאָך פיהלט ער נאָך ביז היינטיגען טאג, אז ער קען פאר דעם פעהלער ניט מוחל זיין זיין פאָטער. און זיין פאָטער האָט ער ניט אזוי ליעב ווי אנדערע קינדער האָבען ליעב זייערע פאטערס, אָדער ווי ער וואָלט געוואלט זיין פאָטער ליעב האבען. דערנאָך, געדיינקט ער, האָט זיך עפּעס אין איהם איבערגעביטען. ער איז עלטער געווארען. איהם און זיינע חברים, די אידען, האָבען די לעהרער פיינד געהאט אין דער שוהלע און געמאכט זיי שוועריגקייטען — און דאָס האָט איהם צוגעבונדען צו זיינע חברים, די אידען. און ניט נור בלויז זיינע חברים, די תלמידים נור. ער געדענקט, ער האט אנגעהויבען צו פעראינטערעסירען זיך מיט דער אלטער אידענע, וואס טראגט אין זייער הויז פוטער און אייער, און מיט די אידען וואָס קומען צו זיין פאטער און דרעהען זיך ביי איהם ארום אין קאבינעט, כאָטש ער האָט זיי קיינמאָל ניט פערשטאַנען און קיינמאָל זיי ניט ליעב געהאט.

דענסמאָל איז אנגעקומען די טרויעריגע צייט.

ער איז נאָך דענסמאָל א איגנגעל געווען, אָבער ער האָט דאָס אזוי טיעף געפיהלט... מען שלאָגט די אידען... שרעקליכע און ווילדע זאכען האָט ער זיך אָנגעהערט דענסמאָל. עס האָט איבערגעלאָזט אַן איינדרוק אויפ'ן גאנצען לעבען. פון דענסטמאָל אָן איז דאָס לעבען נאָך טרויעריגער געווארען, נאר עפּעס אינטערעסאנטער. ער האָט ליעב געקראגען די געשלאָגענע, די פערשעהמטע, און צווישען זיי איז אויך ער. און פון דענסמאָל אָן האָט לערנען און דאָס לעבען געקריגען אַן אנדערן טעם. — מען דארף לעבען און מען דארף זיך לערנען פאר די וואס מען שלאגט... און אַן עקשנות האָט איהם ארומגענומען, און ער האָט זיך שוין מעהר ניט געשעהמט פאר יענע חברים, און ניט מעהר געפיהלט זיך א קאַליקע, אדרבה, ער האָט נאָך מעהר פון זיי, ער איז שטארקער פון זיי און בעסער פון זיי. ער איז דער געשלאָגענער. און פון דענסמאָל אָן האָט עפּעס אלעס אין לעבען געקריגען א טעם, ער האָט דערפיהלט, אז עס איז נישט אזוי פראסט, נור מען דארף עפּעס זוכען. ער האָט זיך גענומען ערנסטער צו לערנען — ניט פאר'ן טאַטען, און ניט פאר'ן גאָלדענעם מעדאל, נאר פאר זיך, און ערנסטע

ביכער געלעזען, און מיט אמאל האט ער זיך דערפיהלט א דערוואק־סענער. און מיט א פעראנטווארטליכקייט אז א מענש דארף עפעס האבען — וואס האט ער נאך קלאהר ניט געוואוסט. — נאר ניט זיין נאלדענעם מעדאל, וואס דער טאטע מיינט, נער עפעס טיעפערעס, איניגעס און גרעסערעס — און ער האט דערפיהלט אז ער קריגט דאס.

געלערנט האט ער שוין ווייסענדיג אז אין אוניווערזיטעט וועט ער ניט אריינגעהן. און די לעהרער מיט די חברים, מיט די גאנצע שוהלע איז איהם שוין מעהר גישט אנגעאנגען. און אז ער האט גע־ענדיגט דאס גימנאזיע אהן דעם גאלדענעם מעדאל, וואס דער טאטע מיט דער מאמען האבען געמיינט, אז ער איז א פערפאלענער, איז ער אוועק אין אויסלאנד. דארט האט ער זיך געטראפען מיט נאך אזעלכע ווי ער איז, וואס דענקען אזוי ווי ער — נאר צונויף גערערט האט ער זיך ניט מיט זיי. ער האט דאס אלעס געפיהלט פאר זיך, און מיט זיך אליין געלעבט.

ער איז אריין אין א עסטרייכישען אוניווערזיטעט, וואו עס זיינען געוועזען פיעלע רוסישע און דייטשע אידען. חברים האט ער געהאט ווענינ, און צו קיין פארטייי האט ער ניט געהערט. ער האט זיך עפעס ניט געקענט געפינען צווישען זיי קיין ארט. דענסמאל האט זיך פאר איהם אנגעהויבען א אונפערשטענדליכעס איבערלעבען.

זייענדיג אין רוסלאנד האט ער געפיהלט צו איהר א טיעפע שנאה, צו אלעס וואס איז רוסיש. ער האט געשמעקט דערפון דאס פערגליווערטעס אידישעס בלוט, און געווארט מיט אונגעדולד דעם טאג פון נקמה, וואס וועט קומען אויף איהר פאר אידישע בעליידיגונג און צרות. נאר הערענדיג דאס רעדען פון זיינע חברים די עסטריי־כישע, גאליציאנער אידישע סטודענטען, — האט ער זיך אונענדליך געפיהלט פערוועהטאגט און עפעס א אונפערשטענדליך עקשנות האט איהם ארומגענומען, דוקא אין זייער געגענווארט, צו ריהמען רוסלאנד, און ארויסווייזען זיך פאר'ן ווארעמסטען פאטריאט.

דאס עקשנות פערשטעהט ער נאך ניט ביז היינטיגען טאג, אין הארצען האט ער געוואונשען אלעס שלעכטעס רוסלאנד, נור קוים האט ער דאס געהערט אויסרעדען פון א פרעמדען סטודענט — האט עס איהם געקרענקט, און ער האט געפרואווט אויפווייזען מיט אלע מעג־

ליבקייטען, אז די אידען אין רוסלאנד איז נאך פיעל בעסער, ווי די אידען אין עסטרייך. און אין צוהיצטקייט פון דיסקוסיאן האט ער אנגעהויבען צו בעזינגען די ברייטקייט פון דער רוסישער נשמה.

זיין האלטען זיך האט איהם אנגעמאכט פיעל פיינד, עס האט איהם דערווייטערט פון אלע. צוריק אין רוסלאנד האט ער ניט געוואלט פאהרען, ער האט ניט געהאט צו וואס. ניט מען וואלט איהם דארט אין אוניווערזיטעט אריינגענומען, און ניט ער וואלט דארט געהאט וואס צו טהאן — האט ער געמוזט ליגען דא. און די חברים האבען געוואוסט זיין שוואכקייט און דאס אויסגענוצט.

ס'איז אנגעקומען די צייט פון פאליטישע רייבענישען צווישען רוסלאנד און עסטרייך. ניט איינמאל האט ער געהערט ווי די עסט־רייכישע אידישע סטודענטען גארען נאך א קריעג מיט רוסלאנד. זיי זעהען אין רוסלאנד ניט נאר בלויז דעם פיינד פון זייער לאנד, נאר אויך זייער אייגענעם, נאציאנאלען אידעישען פיינד. נור איהם איז דאס אלעס אזוי גלייכגילטיג וואס טהוט זיך ארום איהם. אין די טעג האט ער זיך גאר בעהאלטען, ער האט ניט געוואוסט וואס מיט זיך צו טהאן. אין שטוב איינזיצען האט ער ניט געקענט. ער האט מקנא געווען די עסטריי־כישע אידישע סטודענטען, וואס קענען אזוי רעדען, וואס האבען פאר וועמען זיך צו שלאגען, אין זיך האט ער געפיהלט ווי ער שטעהט איינער אליין אין גאס. קיינער איז ניט מיט איהם. נור ער, אסנת, אליין איז א פאלק, איז א נאציאן, א נאציאן פון איינעם.

דענסמאל איז געשעהן דאס, וואס האט איהם געבראכט צו דעם איצטיגען צושטאנד.

עס איז געווען אין דעם פאדער־הויז פון דעם אוניווערזיטעט. די בעציהונג צווישען רוסלאנד און עסטרייך איז געווארען זעהר אן אנגע־צויגענע. מען האט גערעדט, אז ענדליך ברעכט עס אויס. ער האט געזעהען ווי די סטודענטען זיינען אויפגערעגט, זינגען פאטריא־טישע ליעדער, געהען זיך פערשרייבען אין דער ארמעע, אלע, די אידען אויך. ער האט זיי מקנא געווען, ווייל זיי האבען א היימאט, א לאנד פאר וועלכע זיך צו שלאגען. ווי וואלט ער גליקליך געווען צו זיין ווי זיי, — און דא שטעהט ער אליין, די וועלט געהט אום, — אלעס בע־וועגט זיך, און עס איז איהם אלעס גלייכגילטיג.

וואו וואהנט איהר? ניט אויפ'ן ערד־קוגעל? און פאר וואס פיהלט ער זיך פערלאזען, איינער אליין? קיינער איז ניט מיט איהם און ער איז ניט מיט קיינעם. און ווי ער שטעהט אזוי, קומט צו א חבר, א אידישער סטודענט פון גאליציע, זיינער א גוטער פריינד, א גוטער איד און א נאציאנאליסט א אידישער ווי ער, און לעבט אזוי ווי ער, און קלאפט אסנת'ן אויפ'ן פלייצע און זאגט אזוי:

— אסנת, מיר וועלען זיי בעצאהלען פאר אלעם. פאר אידישע פאגראמען, פאר די שאנד פון אידישע טעכטער, פאר דעם גאנצען בלוטיגען אונרעכט און פאר דער לאנגער מלחמה, וואס זיי פיהרען מיט אונז, פאר אלעם, פאר אלעם וועלען מיר זיי בעצאהלען. אסנת, עס איז געקומען דער יום הדין.

און די אויגען בלישטשען איהם פאר פרייד און נקמה, און ער זעהט אז דאס אידישע הארץ ברענט אין איהם.

און אסנת שרייט אויס:

— אז מיר וועסטו נקמה נעהמען, מיך וועסטו טרעפען אויף דער צווייטער זייט.

— אסנת, וואס טהוט זיך מיט דיר? מיט אונז בלייב, מיר געהען אידישע נקמה נעהמען.

— אויך איך וויל האבען א היימאטה, אויך איך וויל צו וועמען געהערען, איך בעשטעה אויך פון עפעס.

מיט'ן ערשטען צוג איז ער צוריק געפאהרען נאך רוסלאנד,
דארט האט ער זיך אנגעגעבען אלס פרייוויליגער.
נאר דאס אלעס איז שוין אזוי לאנג געוועזן.

דער פריהמארגען איז אויפגעגאנגען אין א נאסער ראסע. כאטש די זונן האט אנגעהויבען אויסצוטריקענען די נאכטליכע פייכטקייט, דאך איז זעהר קאלט און פריש געוועזן. אסנת איז ארויס פון זיין געצעלט און געקוקט אויף דעם רויטען פריה־מארגעדיגען הימעל, און געפרעהט זיך, וואס ס'איז טאג. אין לאגער האט זיך שוין אנגעהויבען א בעוועגונג. דא און דארט האבען זעלנער אויסגעשפרייט אין דער זונן זייערע פייכטע מאנטלען צו טריקענען. דא און דארט האט מען

זיך געוואשען, געשייערט די צינערנע ראנדעלער. דער אפּע־טיט צום עסען האט זיך אינאיינעם געוועקט מיט דעם מארגען. אבער ניט האבענדיג צו פערבייסען, האבען זיך די זעלנער דערוויילדי ראנדעלעך געשייערט.

פון פריהמארגען אן האט זיך געהערט פון דערווייטענס א בע־שטענדיגע שיסעריי פון פעלד־הארמאטען, וואס זייער עכא האט אין פרישען מארגען טעמפּ אבגעשלאגען. אויף די סאלדאטען האט דאס שיסען צום ערשטען מאל פון אזא נאהענטקייט געמאכט אן איינדרוק. זיי האבען זיך געוועקט, און אין גאנצען לאנגער זיינען געווארען קופּקעלאך און מען האט זיך גע'סוד'עט.

דער מארגען איז געווען אזא שעהנער, די זונן האט אזוי געוואַ־רעמט דאס גרינס ארום, אז דאס נאהענטע שיסען אין דעם רוהיגען פריעדליכען זונענדיגען לאנדשאפט האט געמאכט אויף אסנת'ן א מאד־נעם איינדרוק. ער איז ניט געווען אויסגעשלאפען, צופרוירען פון קעלט, האט ער זיך אויסגעזוכט א שטיקעל פּלאץ, וואס די זונן האט דארט געלויכטען, און האט זיך ארייגעזעצט צווישען די שטראהלען, ווארימענדיג זיך אין דער זונן.

באלד זיינען צוגעקומען לעווין מיט נאך צוויי אידישע סאלדאטען פון דעם זעלבען פאלק, לעווינזאן און קאהאנאווסקי, איינגעהילט אין דורכגעווייקטע, צוקנייטשטע מאנטלען. זיי זיינען אויך ניט געווען אויסגעשלאפענע, אבער אויסגעזעהן האבען זיי מונטער, אויפגערעגטע פון שיסען. ביי לעווינזאנ'ען האבען די אידישע אויגען אויסגעדריקט שרעק, זיי זיינען פשוט ווי וואסער צוגאנגען אין די ווייסע גריבעלאך וואס אונטער זיי; די נאז איז ביי איהם געווען בלייך, און ער האט זיך פערקלעהרטערהייט געצופּט זיין קורץ בערדעל. לעווין האט גע־קוקט תם'עוואטע, נאכדענקענדיג, און דאך איז ווי עפּעס געווען צו מערקען א חסידיש שמייכעלע אויף זיינע בלייכע דינע ליפּען. אנדערש האט אויסגעזעהן דער אינגערער פון זיי, קאהאנאווסקי. אויף זיין געזונטען, טונקעלען פּנים האט דאס שיסען פון די הארמאטען ארויס־גערופען א צורייצטע נייגעריגקייט, זיינע שווארצע אויגען האבען גע־לויכטען, און זיין פּנים און זיינע בעלעבטע בעוועגונגען האבען אויס־געדריקט אן אונרוהיגקייט, ווי די אונרוהיגקייט פון א יעגער הונד, ווען ער זעהט, אז זיין בעל־הבית נעהמט די ביקס אין האנד.

— איהר הערט, אסנת, איהר הערט? — האט לעווינזאן געזאגט, מיינענדיג דאס הארמאטען־שיסעריי.

אסנת האט געשוויגען.

— אוראי הערט ער. וואס איז ער איז דען ניט קיין סאלדאט?

— זאגט קאהאנאווסקי פרעהליך.

— און וואס איז אויף דיר די שמחה? — פרעגט לעווינזאן אויפ־גערעגט.

— מען הערט קנאקען, — ענטפערט קורץ אב קאהאנאווסקי מיט א וואונק.

לעווינזאן איז געווען דער אינטעליגענט פון פאלק. ער האט פאר אלע אידישע סאלדאטען בריעף געשריבען און די בריעף געלעזען, דערצעהלט זיי פון פאליטיק—און געוואוסט פון אידישקייט. און קאהא־נאווסקי פערקעהרט איז געווען בעקאנט אין פאלק אלס גראבער יונג, וואס קומט ארויס פון גראבע עלטערען. און געוואהנט איז געווען לעווינזאן, אז קאהאנאווסקי זאל איהם פאלגען און האבען דרך־ארץ פאר איהם. איצט, ביים שיסען פון די קאנאנען, ווען ער אליין, לע־ווינזאן, איז אזוי דערשראקען געווארען, האט איהם קאהאנאווסקי'ס דרייסטיגקייט נאך מעהר דענערווירט.

— וואס איז מיט דיר די שמחה אזוי? דו געהסט אויפ'ן זיכערען טויט. זעהסט, ס'ארא הנאה ער האט, מען הערט קנאקען. פרעה, דיך, פרעה דיך.

— און איך האב נישט קיין מורא, — שרייט אויס קאהאנאווסקי, איך בין א סאלדאט און אלע מיינע ברידער זיינען געווען סאלדאטען, און קוים ביזטו א סאלדאט, מוזט דו זעהן דיך ארויפצוארבייטען אויף א בענדעל און אויף צוויי, נישט ווי אראנאוויטש, וועלכער האט זיך די צייהן אויסגעריסען, ווייל ער וויל ניט דיענען, ארער ווי די אידלאך ביי אונז אין שטעדטעל, וואס זיינען אויף גאנצע נעכט פאר'ן פריזיוו און זאגען תהילים און פייניגען זיך, אז מען זאל זיי אין סאלדאטען נישט נעהמען. מיין טאטע האט געדיענט ביי ניקאלאי'ען אין סאלדאטען און מיר פינף ברידער, אלע האבען מיר גערדיענט אין סאלדאטען, און אז מען האט מיך גענומען אין סאלדאטען האט מיר מיין טאטע א זאק געקויפט, אריינגעלעגט א פאאר נייע שטיוועל, א פאאר העמדער, א נאדעל מיט פאדעם און מיטגעגעבען א דריי־רובעלריגען אויפ'ן וועג און

נעזאגט: „גײ, דינען ערליך דעם קײסער און הער נאטשאלסטװא, און זעה צו זײן א גוטער סאָלדאט, װעט דיר גוט זײן און אַלע װעלען דיך ליעב האָבען. און אז דו װעסט קומען אין א שטאָדט אַרײן, זוך דיר אױף אן אָרענטליך מײדעל פון בעל־הבתיש הױז, גײ אין הױז אַרײן, שדכן זיך, װעסטו צו עסען קריגען, די מױד װעט דיר די װעש װאשען, נאר זעה, דו זאָלסט די מײדעל ניט אומגליקליך מאַכען, עס איז א אידישע טאָכטער". אָט װאָס מײן טאַטע האָט מיר אָנגעזאָגט, היט איך. איך בין א גוטער סאָלדאָט, כ׳האָב געקראָגען א בענדעל, נאַטשאלסטװא האָט מיך ליעב. אָט אזױ ברידער, האָט מען דיך אײנמאָל אבגעגעבען אין סאָלדאַטען, טאָ זײ געטרײ דעם קײסער!

— אבער פאר װאָס? — צוקאָכט זיך לעװינזאָן — פאר די פּראָ־װעס, װאָס מען גיט אונז? פאר די פּאָגראָמען, װאָס מען מאַכט אױף אונז? װאָס מען שיקט אונז פון די דערפער ארױס און מען טרײבט אונז פון די שטעדט, װי די װילדע הינד? די גױם געהען אין מלחמה, שלאָגען זיך — זײ װײסען פאר װאָס: זײ האָבען אַ פאטערלאנד, א קײסער. —פארװאָס זאָלען מיר דינען? פאר װאָס זאָלען מיר זיך דאָס לעבען אײנשטעלען? אַז מיר װעלען געװינען, װעלען מיר דען עטװאָס האָבען דערפון? אדרבא, מען װעט אונז דערנאָך ניט לאָזען װאָהנען אין די אײנגענומענע לענדער.

דער עולם האָט געשװיגען.

— און איך װײס נישט דארט יאָ פּראװעס אָדער נישט פּראװעס. איך װײס נישט מעהר, איך בין א אידישער סאָלדאָט, און איך מוז פאָלגען מײן נאטשאלסטװע. און אז מײן נאטשאלסטװע זאָגט מיר: גײ אין מלחמה ארײן פאר׳ן קײסער און פאטערלאנד, גײ איך. איך װעל זיך שלאגען, ביז עס װעט נאר כח זײן. זאָלען זײ יאָ דערנאָך געבען פּראװעס, זאָלען זײ נישט געבען — זאָל אױף זײ די שולד זײן. איך טהו דאָס מײניגע — איך שלאָג זיך פאר מײן פאטערלאנד.

— פאר׳ן פאטערלאנד, — שמײכעלט לעװינזאָן און װענדעט זיך צו לעװין׳ען, װעלכער האָט זיך דערװײל, װי די האָבען גערעדט, די הענד געװאשען, ארױסגענומען זיך די תפילין, װעלכע ער האָט גע־טראָגען בײ זיך, און געשטעלט זיך אין א װינקעל ארײן דאװנען.

— לעװין, װילסטו זיך שלאָגען פאר׳ן פאטערלאנד?

לעװין האָט געדאװענט און ניט אבגעענטפערט.

אסנת האט געקוקט אויף לעווין'ען און האט איהם מקנא געווען און זיך אבגערופען אין דער שטיל:

— איהם איז בעסער פאר אונז אלע. ער האט מעהר פאר אונז אלע.

— וואס מיינט איהר? — פרעגט לעווינזאן.

— ער האט א גאט.

— אט דאס איז זיין נאטשאלסטווא, דאס איז זיין היימאטה! לעווין, — רופט ער זיך אן צו לעווין'ען וועלכער איז פונקט אויסגע־גאנגען שמונה־עשרה, — וואס מיינט איהר, לעווין, ווען מען לאזט אייך יעצט אזוי אב אהיים, און דערפאר זאלט איהר זיצען טאג און נאכט אין בית המדרש און דאווענען, הא, וואס וואלט איהר געוואלט? א שטיקעל הארטען רמב"ם אדער פאר „פאטערלאנד געהן א כפרה ווערען, הא?

— נו, זעהסטו שוין, וועלכעס איז דעם איד'ס נאטשאלסטווא, וועלכעס איז דעם איד'ס היימאטה, — זאגט ער צו קאהאנאווסקי'ן. א איד האט ניט קיין היימאטה — די אידישע היימאטה איז דער אידישער גאט, ניט וואהר, לעווין? — רופט זיך אן לעווינזאן, וועלכער איז מיט א מאל פרום געווארען.

— אווראי אזוי, — שטימט איין לעווין, — אלע פעלקער האבען מלכים בשר ודם'ס, און אונזער מלך איז גאט.

קאהאנאווסקי האט א מינוט געשוויגען, ניט געוואוסט וואס צו ענטפערען; דער יונג האט געציטערט פאר אויפרעגונג; נאך דעם האט ער זיך אן עפעס דערמאנט, און שרייט אויס:

— אבער לעווינזאן, פון וואנען זייט איהר אזוי פרום געווארען? איהר האט דאך שטענדיג געלאכט פון גאט.

— עס איז ניט אמת, — זאגט לעווינזאן — איך האב קיין מאל ניט געלאכט פון דעם אידישען גאט.

נור אסנת האט זיך א מינוט פערקלעהרט:

— האט שוין דער איד מיט אן אמת קיין אנדער היימאטה ניט, נאר די גייסטליכע, געטליכע? איז דער איד מיט אן אמת היימאטהלאז? און וואס טהוט דער איד, וואס גלויבט שוין ניט אין גאט?... — האט ער געזאגט פאר זיך.

עס איז אָנגעקומען אַ בלייכער און אַ דערשראָקענער אראנאָ־וויטש. דאָס איז געווען אַ הויכער שטאַרקער יונגער מאַן, מיט אַ מויל אָהן ציינער, וואָס האָט אַרויסגעקוקט פון זיין געזונד געזיכט ווי אַן אויסגעהאַקטע פענסטער פון אַ הויז. צוגעקומען איז ער אַ שטילער און געזאָגט מיט אַ טאָן, ווי מען זאָגט אָן דעם טויט.

— איהר ווייסט? מען בעגראָבט דאָ אונטער אונזער לאַגער די טויטע אויפ'ן פעלד.

— פון וואַנען ווייסטו עס, אראנאָוויטש?

— אָט געהען דאָך די סאָלדאַטען אַרוים קוקען. מען לאָזט זיי ניט. נאָ. זעהט, פון יענעם בערגעל זעהט מען עס.

זיי האָבען זיך אומגעקוקט און דערזעהן אַ צעהנדליג סאָלדאַטען שטעהען אויפ'ן בערגעל און קוקען אין טהאָל אַראָב.

— זעהט זיך אויס, אז מיר זיינען אָנגעקומען גאָר נאָהענט, און היינט־מאָרגען וועט אויסקומען זיך צו שלאָגען. ניט געריכט זיך אַזוי גיך — זאָגט לעווין — געמיינט עס וועט פריהער שלום זיין.

— וועסט, ברודער, געהן אין פראָנט אריין, אין עסטרייכער שי־סען, — קלאַפּט איהם קאַהאַנאָווסקי אין דער פּלייצע.

— און וואָס פרעהסט דו זיך אַזוי? — פרעגט איהם אראנאָ־וויטש.

— פאַר וואָס זאָל איך זיך נישט פרעהען? אונזער קאָמאַנדיר האָט געזאָגט, אז עס איז אַ גרויסער כבוד פאַר אַ סאָלדאַט צו געהן אין פראָנט. דער סאָלדאַט, וואָס געהט אין פראָנט, אויף איהם פער־לאָזט זיך דער קייסער אליין, און דער קייסער אליין ווייס פון איהם — פאַר וואָס זאָל איך זיך נישט פרעהען?

— גיב נאָר אַ קוק די שמחה וואָס ער האָט, גע'הרג'עט צו ווערען אָדער אַן אַנדער אידען צו הרג'ענען, — ווייזט אויף איהם לעווינזאָן.

— איך פערשטעה נישט, איהר האָט נישט געוואוסט צו וואָס מען האָט אייך דאָ אהער געשיקט? — שרייט אויס אסנת, וועלכען ס'האָבען זעהר געריהרט די לעצטע ווערטער, וואָס לעווינזאָן האָט געזאָגט, — מיר זיינען סאָלדאַטען און מיר זיינען געגאַנגען אין מלחמה אריין. מיר ווייסען נישט, ווער דאָרט אויף יענער זייט ליגט, צו אַ איד, צו אַ קריסט. מיר ווייסען נאָר, אז דאָרט אויף יענער זייט ליעגט דער שונא, — דער שונא פון אונזער לאַנד. און דער סאָלדאַט, וואָס שיסט

נישט דאָרט אַהין. דער איז אַ פעררעטהער פון זיין לאַנד און איהם קומט די שטריק. קאַהאַנאָווסקי, איהר האָט רעכט, גיט די האַנד. מיר וועלען אין איינעם שיסען די עסטרייכער און מיר וועלען זיך פערדיענען דעם געאָרגיעווסקי, איהר האָט רעכט, ביזטו איינמאָל אַ סאָלדאַט, מוזטו זיין אַ גוטער סאָלדאַט. אז נישט, איז עס נישט נור בלויז אַ שאַנדע פאַר זיך, נאָר אַ שאַנדע פאַר דער גאַנצער נאַציאָן, פון וועלכער דו קומסט ארויס.

— זעהט איהר, מיט דעם האָט איהר רעכט, — זאָגט אראנאָ־וויטש, — מיר, אידישע סאָלדאַטען, דאַרפען זיך גוט שלאָגען, כדי זיי זאָלען נישט קענען זאָגען, אז אידען זיינען פּחדנים. מיר דאַרפען זיך שלאָגען און ארויסווייזען מוטה, כדי צו ווייזען די אַנטיסעמיטען.

— נישט פאַר די אַנטיסעמיטען, — שרייט אויס אסנת — דאַר־פען מיר זיך שלאָגען, נאָר פאַר אונז אליין. דערפאַר ווייל מיר זיינען מענשען, און מיר ווילען, אז מען זאָל אונז פאַר אַזעלכע האַלטען.

— אודאי, אודאי דאַרף מען געטריי דיענען דעם קייסער, — רופט זיך צום לעצט אויף אָן לעוווין, — דער רב האָט מיר אָנגעזאָגט, ווען איך האָב זיך מיט איהם געזעגענט, אז איך זאָל געטריי דיענען דעם קייסער, עס איז אַ גרויסע מצוה און אַ חוב.

אלע האָבען אַ מינוט געשוויגען.

נאָר אראנאָוויטש האָט נאָך געציטערט פאַר שרעק און געזאָגט מעהר מיט דער האַנד, ווי מיט'ן מויל:

— געהט אַהין, געהט, זעהט ווי מען בעגראָבט. ווי די הינד בעגראָבט מען זיי. זעהט, זעהט, — האָט דער יונג אויסגעשריען אין ציטערניש, פערמאַכענדיג די אויגען.

— אודאי וועלען מיר געהן, — רופט זיך אָן קאַהאַנאָווסקי. — קומט, אסנת, איהר געהט זעהן, ווי מען בעגראָבט די עסטרייכער?

— אודאי געה איך, — האָט זיך אסנת אויפגעהויבען.

— וואַרט, איך געה אויך מיט, — שמייכעלט לעווינזאָן, — לאָ־מיר זעהען, ווי מיין קבורה וועט אויסזעהן, — האָט ער זיך אויפגע־הויבען.

— מען טאָר נישט רעדען אזוי, — האָט לעווין אין דער שטיל געזאָגט.

— נו, און דו, אראנאָוויטש, קומסט מיט? — האָט קאַהאַנאָווסקי געשמייכעלט צום בלייכען יונגען מאַן.

זיי זיינען ארויף אויפ'ן בערגעל. דארט זיינען שוין געשטאַנען פיעל אנדערע זעלנער און האָבען אראבגעקוקט אויף אַ ברייטע פעלד. פון דערווייטענס האָבען זיי געזעהן פריש אויפגעגראָבענע ערד אין לאַנגע, לאַנגע שורות. אידען אין שווארצע קאַפּאָטעס, מיט קליינע אידישע היטעלעך, זיינען געשטאַנען מיט שאָפלען אין די הענד און האָבען פערדעקט די ערד. נעבען זיי זיינען געשטאַנען סטראַזשניקעס מיט ביקסען אין די הענד, און אַנגעיאָגט די אידען צו דער ארבייט. פיעל זעלנערשע זאכען, קליידער, ביקסען, זיינען געלעגען ארום דער אויפגעגראָבענער ערד, און זעלנערשע פוהרען זיינען ארומגעפאָהרען און אויפגעקליבען די זאכען. דאָס גאַנצע פעלד איז צוטראָטען, ארום די בוימער ליגען אבגעבראָכענע צווייגען, האַלב אבגעשאָסענע שטאַמען. די פערוואונדעטע בוימער האָבען מעהר דערצעהלט פון דער גרויסער הריגה, וואָס איז דאָ פאָרגעקומען, ווי די אַנגעוואָרפענע זאכען אויף דער ערד. עס האָט עפּעס אויסגעזעהן, ווי די בוימער, געבראָכען אין מיטען בעסטען בליה'ען, וואָלטען געווען קינדער, וואָס ווייסען גאָר נישט, פאַר וואָס און צו וואָס דאָס איז אַלעס פאָרגעקומען, און זיי האָבען געמוזט שטעהן אויף איין אָרט און ניט געקענט אוועקגעהן.

נאָר לאַנג קוקען האָט מען די סאָלדאַטען נישט געלאָזט. מען האָט זיי פון בערגעל אראבגעטריבען: נאַטשאַלסטווע האָט מורא געהאַט, אז דער טויט זאָל נישט אבשרעקען די יונגע מלחמה־לייט.

אז אסנת מיט די חברים זיינען צוריקגעקומען אויף זייער פריהער־דיגען אָרט, האָבען זיי געטראָפען אראָנאָוויטש'ן זיצען מיט לעווין'ען. לעווין האַלט א סידור אין האַנד און זאָגט תהילים, אראנאָוויטש בויגט אויך זיין קאָפּ אין סידור אריין און זאָגט נאָך לעווין'ען וואָרט ביי וואָרט, ווי א תלמיד נאָך'ן רבי.

דאָס האָט אויף די סאָלדאַטען געמאַכט א ווילדען איינדרוק. זיי האָבען געקענט אראנאָוויטש'ען, וועלכער האָט שטענדיג געלאַכט פון לעווין'ס פרומקייט און אפּטמאָל געשטערט איהם צו דאַווענען און אַנגע־רעדט איהם פון קעסעל צו עסען. אראָנאָוויטש זאָגט מיט אמאָל תהילים! זיי האָבען אַלע דערפיהלט אין דעם תהילים־זאָגען דאָס

ערנסטקייט, וואס קומט אַן, און זיי זיינען זיך צוגאנגען יעדער אהין ווערטער, נישט וועלענדיג זיי שטערען.

אסנת איז געווען אויפגערעגט דעם גאנצען טאָג און איז ארומגעגאנגען א ניעדערגעשלאגענער און נישט געקענט געפינען זיך קיין ארט. ניט דער טויט אויפ'ן ברייטען פעלד האָט אויף איהם גע־מאכט דעם איינדרוק, נאר ער האָט פערלארען דעם טעם פון זיין שריט, וואס ער האָט זיך אליין אבגעגעבען אין סאלדאטען. צוערשט האָט ער איהם אויך נישט ריכטיג פערשטאנען, נאר ער האָט געפיהלט, פאר וואס ער טהוט דאָס. יעצט האָט ער דאס געפיהל אויך פערלארען, און עס האָט זיך איהם געדאכט, אז עס איז געווען אַ נארישקייט. דאָס געשפרעך מיט לעווינזאָן'ען האָט איהם דערמאָנט אן פיעלע סצענעס פון אידישע בעליידיגונג, ווי מען טרייבט זיין פאטער פון דעם וואלד, וואס ער האָט געקויפט. דער פאטער, דער גרויסער וואלד־סוחר, איז פערשריבען פאר אַ סוביעקט ביי אַן אָרימען שיכור'ן גוי, וועלכען ער צאָהלט דערפאר וואכען־געלד... פיעלע סצענעס, נישט פון כעס. נאר פון קליינליכע נקמה און שלעכטקייט... און אפשר האָבען זיי רעכט, אז דער איד האָט ניט קיין פאטערלאנד, און וועט עס קיינמאָל ניט האָבען, און זאלען די פעלקער עסען איינער דעם צווייטען, וואס געהט עס דעם איד אָן? ער דארף זיך בעהאַלטען אין קעלער און מיט א גלייכגילטיגער מינע צוקוקען, ווי ער געהט איבער, ווי א שקלאף פון איין האר צום צווייטען. וואָרים וואס איז דער חילוק, ביי וועלכען פריין ער וועט זיך מאטערען?...

און עס איז איהם געווען א שאר נישט זיין יונג לעבען, וואס ער האָט איינגעשטעלט אין סכנה פאר גאר נישט, נאר זיין געפיהל. עס האט זיך איהם געדאכט, אז נאטשאלסטווא אליין לאכט פון איהם, וואס דער איד אסנת האָט זיך א פריוויליגער אַנגעגעבען אין סאָלדאַטען מלחמה צו האלטען פאר זיין „פאטערלאנד".

אסנת איז געלעגען אויפ'ן פעלד און צוגעקוקט ווי אראנאָוויטש, קאהאנאָווסקי און נאָך א סך אידישע סאָלדאטען, פון וועלכע ער האָט

נעוואוסט, אז זיי האבען קיינמאל ניט געדאווענט — קומען צו לעווין'ען. דאס דאווענען ווערט וואס א מאל מעהר ווארימער און פרומער. לעווינזאן, דער אינטעליגענט, דער וואס האט תמיד געלאכט פון גאט, קומט אויך צו, נעהמט אויך א סידור אין האנד אריין, — ער איז אויך פרום געווארען; און אראנאוויטש וויינט. מען זעהט, ווי דעם יונג גיסען זיך די טרעהרען און ער פערקרימט דאס פנים, ווי ער וואלט גרויס רחמנות געקראגען אויף זיך אליין.

די קופקע סאלדאטען ווערט שטילער; לעווין זאגט הויך אויפ'ן קול ודוי, און אלע סאלדאטען זאגען איהם נאך, קלאפען זיך אין הארץ. א טהייל וויינען, א טהייל זיינען פערקלעהרט און א טהייל שווייגען, נור אלע זיינען ערנסט. נאך דער ודוי האבען זיך די סאלדאטען געקושט איינער מיט'ן צווייטען און געגעבען זיך די הענד, און עס זעהט ביי זיי אויס, ווי עס וואלט געוועזען יום כפור צו כל־נדרי.

לעווינזאן קומט צו.

— נו, אסנת, גיט אהער די האנד און זייט מוחל, כאטש איהר גלויבט נישט אין דעם.

אסנת האט איהם שטיל־שווייגענדיג די האנד געגעבען.

נאך'ן דאווענען ביי די רוסישע און נאך ודוי ביי די אידישע סאלדאטען איז אויפ'ן פעלד אביסעל לייכטער געווארען. די סאלדאטען האבען אויפגעלעבט, געווארען עפעס מונטערער, און איינער האט זיך ברודערליך מיט'ן אנדערען ארומגענומען. דעם מיטאג האט מען נעגעסען אינאיינעם, אין גרופעס, און די רוסישע און אידישע סאלדאטען האבען זיך געהאלטען אין איין קושען און געזונגען מיט אנאנדער, איינער האט דעם צווייטען גליק געוואונשען, און א גרויס ברודערשאפט האט געהערשט אויפ'ן פעלד. אויך די אפיצערען און דער פאלקאווניק אליין זיינען אריין צווישען די סאלדאטען, געקושט זיך מיט זיי און געזעגענט זיך. די אפיצערען זיינען אויך צוגעגאנגען צו די אידישע סאלדאטען, געזעגענט זיך מיט זיי, און גרויסע ברודערשאפט האט געהערשט צווישען זיי. ארבוזאוו, אביסעל שיכור פון אויפרעגונג, איז צוגעגאנגען צו לעווין'ען, געקושט זיך מיט איהם, מיט נאך אנדערע אידישע סאלדאטען און געהאלטען אין איין רעדען:

— בעט'ס צו אייער גאט, בעט'ס, אידישע סאלדאטען, ער איז אונזער גאט אויך, זאל ער אונז העלפען, זאל ער אונז מציל זיין.

און צו די חברים, די רוסישע סאלדאטען, וועלכע זיינען צוגעקומען מיט איהם, האט ער גע'טענה'עט:

— יעדער האט זיין גאט און זיין ארט בעטען צו איהם.

— עס איז נאר דא איין גאט אויף דער וועלט פאר אונז אלע — האט א אידישער סאלדאט געזאגט.

— נאר איין גאט, — האבען די רוסישע סאלדאטען מיטגע־שאקעלט.

— נו, לאמיר זיך געזעגענען, ברידער.

— אלע זיינען מיר ברידער.

און די אידישע סאלדאטען האבען זיך צוקושט מיט די רוסישע, מיט די „דיאדקעס“, מיט די „דענשטשיקעס“.

— דו האסט איהם נעכטען בעליידיגט, — זאגט ארבוזאוו, ווייזענדיג אויף לעווין'ען, צום סאלדאט, וואס האט נעכטען ארייגעשטופט א שטיק פלייש אין לעווין'ס מויל, — געה, איוואנאוו, געה, בעט איהם איבער, האסט איהם בעליידיגט.

— בעט איהם איבער, איוואנאוו, בעט איהם איבער, — האבען די אנדערע סאלדאטען מיטגעשאקעלט.

עס איז ארויס איוואנאוו, דער גרויסער, שטארקער גוי, א פער־שעהמטער, און דערלאנגט לעווין'ען די האנד.

— קוש זיך מיט איהם, — האט ארבוזאוו געשריען, — צוקושט זיך.

איוואנאוו האט זיך צוקושט מיט לעווין'ען.

— אט אזוי איז רעכט, — האבען די סאלדאטען צוגעשטימט.

אסנת איז געלעגען אויפ'ן פעלד אליין. ער האט געזעהן דאס ברודערשאפט און די אמת'ע מענשליכקייט, מיט וועלכע דער שווידער־ליכער טויט בינדט צו איין מענשען צום צווייטען, און ער האט ניט געקענט קיין אנטהייל נעהמען אין דעם. עס האט איהם פערדראסען אויף זיך, וואס ער קען נישט אראבווארפען פון זיך דאס גאנצע קלעהרען און ווי לעווינזאן זיך ארייגווארפען אין דער אלגעמיינער ברודערשאפט און אין איין מינוט אן אלעם פערגעסען. ער האט אויך געוואלט צו־קושען זיך מיט די סאלדאטען, נאר ער האט ניט געקענט. איהם האט

זיך געדאכט, ווען ער וואָלט דאָס געטהאָן, וואָלט דאָס געפיהל ניט געווען קיין עכטעס, און ער וואָלט זיך עפּעס געוואָלט צו׳חנפ׳ענען צו די סאָלדאַטען. אליין האָט ער זיך געפיהלט, ווי דאָס הארץ איז אויך געווען איבערלאָפען, און איהם האָט זיך אויך געוואָלט אין דעם מאָמענט, איידער מען געהט אוועק אפשר זיך ניט מעהר צו זעהן איינער מיט׳ן צווייטען — וועמען די האנד צו דריקען. נאָר ער האָט קיינעם ניט געהאָט. דעם אינטעליגענט לעווינזאָן האָט ער פיינד געהאָט און לעווין איז געווען צו רעליגיעז פאַר איהם. נאָר לענגער ליגען אליין אויפ׳ן פעלד האָט ער שוין ניט געקענט. די סאָלדאַטען האָבען איהם שוין בעמערקט און ער האָט מורא געהאָט, אז מען זאָל איהם ניט האַלטען פאַר א בעל גאוה. ער האָט זיך אויפגעהויבען און איז אוועק פון די אידישע סאָלדאַטען. ער האָט זיך דערמאָנט אָן קאָהאַנאָווסקי׳ן און געזאָגט צו זיך: יא, מיט איהם דאַרף מען זיך געזעגענען. ער איז איהם געגאַנגען זוכען. צום סוף האָט ער איהם געפונען. יענער איז געזעסען מיט אראנאָוויטש׳ען אין א ווינקעל און עפּעס אין איהם אריינגערעדט. אראנאָוויטש האָט שוין יעצט ניט געוויינט, נאָר געזעסען און געטרייסעלט זיך פאַר שרעק. די אויגען זיינע האָבען אויסגעדריקט א אָהן־האָפענדיגע פערצווייפלונג, און ער האָט געשאָקעלט אויף זיך אליין מיט׳ן קאָפּ. קאָהאַנאָווסקי איז געזעסען נעבען איהם, געטרייסט איהם און מיט איהם גערעדט.

— אָט איז אסנת אויך דאָ, — זאָגט ער צו אראנאָוויטש׳ען, — ער איז געבילדעטער פון אונז און איז א רייכערער פון אונז, אָט געהט ער אין קריעג און האָט גאר ניט קיין מורא, און קיינער פון די סאָלדאַטען האָט ניט קיין מורא. זעהסטו ווי מוטהיג זיי זיינען. מיר אלע געהען. דו מוזט דאָך האָפען, אז דו וועסט לעבען, און אז דו וועסט יענעם שיסען, וועט דיר קיין קויל ניט טרעפען. מוטהיג מוז מען זיין. ביזט דאָך ניט קיין קינד.

— אָבער איך האָב דאָך א קליין מיידעל אין דער היים און איך וואָלט אזוי געוואָלט זעהן ווי זי וועט אויפוואַקסען, ווי זי וועט אויסזעהן ווען זי וועט גרויס זיין. איך וואָלט אזוי געוואָלט זעהן — און איך וועל זי שוין קיינמאָל, קיינמאָל נישט זעהן. — האָט דער יונג געזאָגט אין אַן אומענדליכע פערצווייפלונג.

— אבער, אראנאָוויטש, מיר אלע האָבען דאָך טאַטעס מיט מאַ־

מעס! מען שטארבט דאך נאך ניט, וואס טהוט זיך מיט דיר? קוק אויף מיר, קוק אויף אסנת, אויף אנדערע אידישע סאלדאטען.

אז קאהאנאווסקי איז אוועק פון אראנאוויטש'ען, איז אסנת צו־געגאנגען צו איהם און געזאגט מיט א מאדנעם שמייכעל:

— נו, קאהאנאווסקי, גיט די האנד, אפשר וועלען מיר זיך שוין מעהר ניט זעהן. איהר זייט דאכט זיך אין דער זיבעטער ראטע?

— יא, — האט קאהאנאווסקי אבגעענטפערט. דערביי איז ער אויך בלייך געווארען און געגעבען די האנד.

— איהר האט וועמען? — האט אסנת געפרעגט.

— איך האב א כלה, וואס איך ליעב זי.

— זיינט איהר גליקליכער פון מיר: איך האב קיינעם נים.

— קיינעם ניט?

— יא, א קליין שוועסטעריל, וואס איך ליעב זעהר.

— גיט איהר דאס קייטעל, אז איהר וועט אהיים קומען, — זאגט קאהאנאווסקי, און נעהמט אראב זיין קייטעל פון זייגער.

אסנת האט עפעס געזוכט אין זיינע קעשענעס, וואס איהם צו געבען. ער האט גאר נישט געפונען, נאר דאס קליינע בענדעל, וואס זיין שוועסטערעל האט איהם מיטגעגעבען אלס אנדענקען. עס איז איהם אבער א שאד געווען דאס אוועקצוגעבען. ער האט זיך דערמאהנט אן זיין גאלדענעם זייגער, די מתנה פון זיין פאטער צו זיין ענדיגען גימנאזיום, האט ער איהם ארויסגענומען פון ראנעץ און אוועקגעגעבען קאהאנאווסקי'ן.

זיי האבען זיך צוקושט און זיינען זיך צוגאנגען.

אסנת איז אריין אין פאלאטקע, ארויסגענומען פון זיינע זאכען דאס האנד־טוך, וואס ער האט זיך מיטגענומען פון דער היים, אז ער זאל עס האבען נעבען זיך, ווען ער וועט דארפען (ער האט גיט געוואלט שטארבען אויף א פרעמדע טוך אדער אויף זאמד), ארומגעוויקעלט דאס האנדטוך ארום הארץ, געמאכט זיך גרייט אין וועג אריין.

אין א האלבע שעה ארום האט דער פאלק דאס קרויט פעלד פער־לאזט און איז נעגאנגען אין פייער אריין.

זיי זיינען געגאַנגען איבער'ן פעלד, וואס זיי האָבען פריהער גע־זעהן פון בערנעל. אויף דעם פעלד האָט געמוזט נעכטען עהער־נעכטען פאָרקומען אַ גרויסע שלאַכט. דאָס גאַנצע פעלד איז געווען צוטראָטען, צופאַהרען; עס זיינען געווען אָנגעוואָרפען דאָ און דאָרט לאַנגע רייהען פריש אויפגעגראַבענע ערד. אַרום האָבען זיך געשאָקעלט די האַלב־אָב־געבראָכענע בוימער, וואס זיינען געשטאַנען אין זייערע אָבגעשאָסענע, נאָך גליהענדע צווייגען, ווי הרוגים אין זייער בלוט. עס איז געווען אַ בוריקעס־פעלד, און עס איז נאָך ניט געווען אָבגערייניגט פון די בוריקעס. די רויטע און ווייסע בוריקעס זיינען געוואָרען אַרויס־געקאָפּיעט פון דער ערד מיט די טריט. זיי זיינען געלעגען האַלב צו־טראָטען, און דאָס גרינס אויף זיי האָט זיך ווי שמאַטעס געוואַלגערט אונטער די פיס. צווישען זיי האָבען זיך אַרומגעוואַלגערט הפקר זעל־נערשע קליידער, היטלען, ראַנצעס, ביקסען, שווערדען, טהייל מאָל אַ מענש, און טהייל מאָל אַן אבר פון אַ מענשען... אַלטע פּויערים, פּויערטעס, שיקסעס האָבען די בוריקעס אויסגעקליבען צווישען די אָנגעוואָרפענע זאַכען און צונויפגעלעגט אין קופּעס, און אידען, אין שוואַרצע קאַפּאָטעס מיט קליינע היטעלעך, האָבען צווישען די בוריקעס צונויפגעקליבען די טויטע קערפּערס און געטראָגען זיי אין די פריש־אויפגעגראַבענע גריבער. די גאַנצע בוריקעס האָט מען געקליבען אין קופּעס צום נוצען, און די צוטרעטענע זיינען געבליבען אויפ'ן פעלד אינאיינעם מיט די מענשליכע גופים צו בעמיסטיגען די ערד...

די סאָלדאַטען זיינען געגאַנגען שווייגענדיג. כאָטש מען האָט גע־הייסען זינגען. דאָ און דאָרט האָט זיך געהערט אַן איינצעלנע שטימע, נאָר קיינער האָט ניט אונטער געכאַפּט דאָס געזאַנג, און די איינצעלנע שטימע איז אויך צום סוף אַנטשוויגען געוואָרען. זיי זיינען אָנגע־קומען צו די גרויסע גריבער, ביי וועלכע די אידען מיט די שאָפלען זיינען געשטאַנען. די אידען האָבען זיך אויף אַ מינוט אָבגערוקט, געשטעלט זיך אָן אַ זייט און האָבען מיט די שאָפלען אין איין האַנד אָבגעגעבען דעם פּאָלק „טשעסט". די סאָלדאַטען האָבען אָנגעהויבען צו שפּרינגען איבער איינע פון די גריבער. זעהענדיג אינוויניג קופּעס סאָלדאַטען, אָנגעלעגט איינער אויפ'ן אַנדערען, אַ טהייל נאַ־קעטע, אַ טהייל אין זעלנערשע קליידער, טויטע פּנים'ער האָבען אַרויס־געקוקט מיט אָפענע קליינע נאַאיווע אויגען. די טויטע ערנסטע פּנים'ער

האבען זיך ווי ארויסגעריסען פון די גראבע זעלנערשע קליידער. א טהייל סאלדאטען האבען זיך אויף א מינוט אבגעשטעלט קוקען אין גרוב, אבער די אנדערע הינטער זיי האבען זיי באלד אבגעשטופט. אזוי זיינען זיי אריבערגעשפרונגען איבער דעם טויטען־גרוב.

זיי האבען אויפ'ן וועג אנגעטראפען גרויסע שווארצע לעכער וואס האבען אויסגעזעהן פון דער ווייטענס ווי בלאטעס. אז זיי זיינען אבער צוגעקומען צו די לעכער און אריינגעקוקט אין די בלאטעס, זיינען זיי אפגעשפרונגען: זיי האבען דערינען דערזעהן עפעס ווי א אפ־געשטאנען געקעכטס... אויפגעריסענע מענשליכע אינגעווייד אינאיינעם מיט פערדישעס. פון א שווארצער צונויפגעקאכטער מאסע, וואס זיי האבען נישט געוואוסט, וואס דאס איז אזוינס, האבען ארויס־געשטארט מענשליכע פנימ'ער, מענשליכע אברים און פון אויבען אויף איז אן אויפגעריסענער פערד מיט די אינגעווייד ארויס געלעגען אויף דעם אלעמען...

צוערשט האבען זיי אזוינע שווארצע גריבער געטראפען איינציג־וויז, נאר וואס אמאל זיינען זיי געדיכטער געווארען. דאס גאנצע לאנד איז געוועזן פול מיט אזעלכע בלאטעדיגע גריבער, און די סאלדא־טען האבען זיך געמוזט זוכען א וועג צווישען זיי. זיי האבען געוואוסט אז די גריבער ווערען געמאכט דורך די באמבעס פון די שווערע האר־מאטען פון דעם שונא, נאר יעדער איינער האט זיך עפעס געטרייסט, אז איהם וועט אזא שווארצע בלאטיגע גרוב מיידען. פאר וואס — האט קיינער ניט געוואוסט, אבער די יונגע געזונדע לעבענס האבען פראָ־טעסטירט און נישט געוואלט אונטערגעהען אין אזא ברודיגען קעסעל, וואו דער טויט איז אזוי שמוציג: זייערע פאנטאזיעס האבען זיך פארגעשטעלט א פרייען און בעסערען טויט...

די זונן האט זיך אנגעהויבען צו זעצען ביי'ם עק הימעל; דער לאנדשאפט איז געוועזן א גלייכער, א ברייטער, און דער הימעל איבער'ן לאנדשאפט איז געלאפען רונדיג ארום, און דער גאנצער זוים פון'ם הי־מעל איז געוועזן בעגאסען מיט א רויטען ליכט, וואס האט רויטליך אבגע־שפיגעלט אומעטום.

דאס לאנד האט זיך ביי'ם עק הימעל געבלייכט, עס האט זיך עפעס וואס געוויזען, וואס מען האט נישט געקענט פון דערווייטענס אונטער־שיידען, צו דאס זיינען הייזער, בערג אדער ווייטער וואלד. וואס נעהנ־

מער מען איז נעקומען, האָט זיך דייטליכער ארויסגעוויזען, אז דאָס זיינען וואלקענס רויך, וואס געהן אויף פון דער ערד אין הימעל אריין. די סאלדאטען האבען פערשטאנען, אז דארטען איז עס. ביי א טהייל האבען די הערצער אנגעהויבען שטארקער צו קלאפען, א טהייל זיינען שוין גלייכגילטיג געווארען. דער וועג איז יעצט גראדע געוועזען א בעד סערער, די גריבער האבען זיך שוין מעהר ניט געוויזען, אויף די לאנגע שורות אויפגעגראבענע ערד האבען זיך געזעהן זעלטענער, נור פון צייט צו צייט איז אויסגעקומען איבערצושפּרינגען א טוידטען זעלנער, וואס איז געלעגען א פערלאזענער אין פעלד. דער טוידטער זעלנער, מיט דעם ביקס אין דער האנד און דאָס, וואָס מען האָט איהם אַנגעטראָפען אזוי פלוצלונג, אונערווארטעט — דאָס האָט נאָך מעהר אָבגעשראָקען, ווי די שווארצע גריבער. די פאַנטאַזיע ביי יעדען סאָלדאט האָט געד ארבייט: איך קען אויך אזוי זיין ווי ער...

דער וועג איז שווערער געווארען, די ערד שרעקליך צוטראטען און צופאהרען, די זעלנער זיינען געגאנגען אין טיעפער זאמדיגער ערד דורכ־געפלאכטען מיט אזא מין גראז, ווי קוניטשינע, וואס האט זיך געבונדען אן די פיס. עס איז אויך טונקעלער געווארען, עס איז אבער געוועזען פיעל היימישער און פערהליכער. מען האָט אַנגעטראָפען פיעל, פיעל וועגען, פערד, אויטאמאבילען. הויכע נאטשאלסטווא איז געשטאנען אויף א בערגעל און געדערט. מען האט זיך מיט אמאל ארומגעזעהן, אז מען איז זעהר, זעהר פיעל, און נישט זיי אליין געהען, נאר פון אלע זייטען קומען אן פאלקען, סאלדאטען און סאלדאטען: פיעכאטע, רייטערס, ארטילעריע. זיי האָבען ניט געוואוסט, פון וואנען דאָס האָט זיך גע־נומען מיט אמאל אזוי פיעל סאלדאטען, נור זיי האט זיך געדאכט, אז די גאנצע וועלט און די גאנצע ערד איז פול מיט זיי, ווארים וואו דאס אויג האט נור געקענט דערגרייכען, האט מען געזעהן און געהערט אונזעריגע. פאקלען האבען געברענט. ליכט־ווארפער האבען געשיינט. בעלויכטען אמאל דא און אמאל דארטען, און וואו זיי האבען געווארפען זייער ליכט, זיינען בעלויכטען געווארען סאלדאטען. פון דערווייטענס האט זיך געהערט א בעשטענדיגעס שיסען: קראך: קראך, קראך, נאר עס האט שוין קיינער דאס ערשט ניט בעמערקט און נישט געהערט. דאס שיסען איז פערטויבט געווארען אין דעם רעש פון די סאלדאטען, פון די וועגען און פערד, פון די אויטאמאבילען וואס זיינען פערביי־

געפלויגען ווי די טייוואלים, איז פרעהליך געווען, און מען האט שוין גאר נישט זיך געשראקען און מורא געהאט. אזוי פיעל אנדערע!

נאר זיי האט מען נישט אפגעשטעלט אויף א מינוט. זיי זיינען דורך אין דעם רעש, צווישען דעם געיאג פון די סאלדאטען, איבערגע־גאנגען א דארף, וואו די הייזער זיינען געווען צוגעשלאסען, די לאדען פערהאקט, קיין מענש האט זיך נישט געזעהן, נור אין עק האט זיך דער שפיץ פון די קירכע געברענט און קיינער האט נישט געלאשען.

זיי זיינען אנגעקומען אונטער דעם דארף — האבען זיי פלוצלינג דערזעהן פאר זיך א שווארץ פעלד, בעוואקסען מיט עפעס: עפעס שטעהט פאר זיי, ווי בוימער אדער ווי מענשען. נאר עס איז אזוי טונקעל אז מען זעהט נישט.

פלוצלינג פאלט איבער'ן קאפ דער שיין פון א ליכט ווארפער. עס בעלייכט זיך א וואלד אין גרינעם, מען זעהט אינ'ם ליכט, ווי די בלעטער רוישען, איינצעלנע סאלדאטען שטעהען איבער א לאנקע. באלד ווערט ווידער פינסטער, און פלוצלינג פליהט עפעס פערביי אין דער לופטען איבער די קעפ.

ער רוישט און קאכט אויף די לופט, און וויל דעם קאפ ארונטער־רייסען. מען הערט, ווי עס פאלט און גיט א טעמפען קלאפ אן דער ערד. בוימער פאלען...

מען געהט ווייטער, אז אויטאמאביל פליהט פערביי, ווי א שד וואלט געריטען... טריט פון פערד הערען זיך נאהנט, מען זעהט נישט ווער, מען ווייס נישט וואס... עס איז פינסטער. די פיס קלאפען זיך אן עפעס אן, מען ווייס נישט אין וואס. אין א שטיין, ניין, עס איז ווייך, עפעס אן אונבעקאנטע זאך...

עס איז פינסטער. מען געהט ווייטער. פלוצלינג פאלט א ליכט איבער'ן קאפ. מען זעהט די חברים ווי ביי טאג: ארנאוויטש'עס הויכער בלייכער פנים — די אויגען ווערען פערבלענדט. מיט אמאל א ווינד איבער'ן קאפ, און עפעס פאלט...

עס ווערט א קליינער רעש, זעלנער פאלען אין א גרוב אריין. חברים נעבען דיר פאלען, די פיס גליטשען זיך, נאר מען געהט ווייטער. ווידער גיט עס א בליטץ אין די אויגען און א ווינד איבער'ן קאפ. דער קאפ וויל פון קערפער אראבפליהען, און עפעס פאלט אריין. חברים ווערען אריינגעזווינגען, מען הערט רופען: גאט, ראטעווע... נאר מען געהט

ווייטער, ווייטער, — ביז מען קומט אן צו גריבער. דארט געפינען זיך שוין אונזערע. מען הייסט זיך לייגן אין די גריבער, גראבן נייע, און אלע סאלדאטען ווארפען זיך אויף דער ערד.

ארום איז שטיל. מען הערט יעצט שארף אין דער שווארצער נאכט דאס קראכען פון שיסען, און איבער די קעפ פליהט ליכט פערביי און נאך דעם — א רוישען, ווי מען וואלט די לופט אויפגעוואכט.

לאנג זיינען די זעלנער אין די גריבער געלעגען, בעשיצענדיג זיך די קעפ מיט זאמד. פון דערווייטענס האבען זיך געזעהן קליינע, קליינע פייערלאך — דארט איז דער פיינד. נאר מען האט אנגעזאגט, אז מען זאל נישט שיסען, ביז מען וועט נישט הייסען, ווארים עס האט זיך געהאנדעלט וועגען אויסנארען דעם שונא פון זיין פערפעסטיגטער פאזיציע. מען האט געדארפט, דער שונא זאל גלויבען, אז אונזערע, אויף וועלכע ער האט ביי טאג אנגעשטעלט זיין שווערע ארטילעריע, האבען אבגעטראטען. דערווייל האבען אונזערע ביינאכט שטילערהייד פערמעהרט זייערע קרעפטען, כדי אזוי ווי דער שונא וועט נאר וואגען ארויסצוטרעטען פון זיין פאזיציע צו מאכען א טריט נעהנטער, זאלען זיי איהם נעהמען אויף די באיאנעטען, ווארום אין אזא קאמפף האבען זיך אונזערע געפיהלט א סך שטארקער. אבער די סאלדאטען האבען זיך דאך נישט געקענט איינהאלטען און איבערגעטווישט זיך מיט'ן פיינד מיט איינצעלנע שיסע, וואס האבען ווי טויטע עכא'ס אבגעקלונגען אין דער פינסטערער נאכט.

אז אסנת האט זיך געפונען אין זיין גרוב, האט ער דערפיהלט עפעס ווייכעס אונטער זיך. ער איז אין דער ערשטער מינוט אויפגעשפרונגען פאר שרעק, דערנאך האט ער דערהערט אונטער זיך א קול: „האב רחמנות, ברודער". ער האט זיך צוגעבויגען און דערזעהן א סאלדאט אונטער זיך:

„גיב צו טרינקען, ברודער, — האט יענער געקרעכצט, — איך שטארב פאר דורשט".

ער האט איהם דערלאנגט זיין פלאש, פון וועלכער דער קראנקער זעלנער האט געטרונקען.

„וואס איז דיר, ביזט פערוואונדעט?" — האט איהם אסנת גע־פרעגט, — פאר וואס האבען זיי דיר פון דאנען ניט אוועקגענומען?"

— „נישטא קיין צייט, קיינער איז נישט געקומען פרעגען. אלע אונזערע דא אין גרוב זיינען טויט אדער פערוואונדעט — א גאנצען טאג זיינען די באמבעס געפאלען, ווי די דונערס פון הימעל. גאט'ס קללה, ברודער, גאט'ס קללה איז אויף דער וועלט אויסגעגאסען געווארען".

— און ווי אזוי האט מען אונז אריינגעלאזט טרעטען אויף מענשען, אויף לעבעדיגע מענשען? — האט אסנת אויסגעשריען.

— מיר האבען אויך געטראטען אויף מענשען. נא זעה, אונטער מיר ליגט אויך ווער. א גאנצען טאג איז ער נאך ווארעם געווען, דאס וואסער מיינס האט ער אויסגעטרונקען: דאס גאנצע העמד האב איך איהם אין דער וואונד פערשטעקט. יעצט איז ער שוין קאלט. דאס בלוט איז איהם אויסגערונען. פון פארנאכט אן איז ער קאלט, גאט האט אויף איהם רחמנות געהאט. א קאטאליק געווען, וואלעסטין סטעבאוויטש האט ער געהייסען, פון 87טען סטרעלקאווען פאלק, געדענק עס גוט. ער האט מיר געבעטען פאר'ן טויט, אז איך זאל זיין נאמען געדענקען און איבערגעבען אין פאלק, אז מען זאל זיין מוטער שרייבען. יעצט וועל איך דיר דעם נאמען איבערגעבען: געדענק איהם, איך האב איהם גע'חזר'ט א גאנצען טאג. און מיינעם געדיינק: איוואן מאלאדעיז, פון 14טען סטרעלקאווען פאלק, 6טע ראטע. געדענק איהם גוט, געדענק איהם...

— דו וועסט נאך לעבען, ברודער! אונזערע זיינען געקומען, פיעל זעהר פיעל, מיר וועלען פאר אייך אלע נקמה נעהמען!

— ניין, ליעבער ברודער, ניין. איך וועל עס שוין ניט דורכלעבען — קרעכצט דער קראנקער סאלדאט. — דו אפשר יא, איך שוין ניט! דאס גאנצע בלוט רינט ארויס. אט לויפט עס פון דער זייט איבער דער האנד, ווי א ווארימער טייכעל. און קיין וואסער איז שוין ניטא. דיינס איז אויסגעטרונקען און עס דורשט שוין וויעדער.

— לאז, וועל איך איהם ארויסטראגען פון גרוב, וועט דיר בעקוועמער זיין צו ליגען, — זאגט אסנת.

— ניין ברודער, טהו דאס ניט, דא איז ער זיכערער! אין דרויסען וועלען איהם די גראנאטען אזוי צוהאקען, אז גאט וועט איהם ניט דערקענען. גאט'ס געזיבט וועלען זיי צושטערען. אין הימעל וועט ער ניט קענען ארויפקומען. לאז איהם ליגען. עס איז א רחמנות.

— וואו האסטו די וואונד, גיב אהער. איך וועל זי דיר פערבינדרעז — זאגט אסנת.

— שוין ניטא מיט וואס: אלעס, וואס איך האב געהאט האב איך צונעלעגט, נאס, דאס בלוט לויפט. אלעס איז שוין פארנעצט.

— איך האב ביי מיר א האנדטוך — זאגט אסנת און ציהט ארויס דאס היימישע האנדטוך, וואס ער האט געהאט ביי זיך די ברוסט צו פערבינדעז, — גיב אהער.

דאס האנדטוך האט אבער ניט געהאלפעז. דארט, וואו די וואונד איז געוועז איז ארום און ארום, אויף דער ערד, אויף די קליידער און אויפ'ן קערפער געווארעז א פערגליווערטע מאסע, וואס האט פערבונ־דעז דעם קערפער מיט דער ערד. איין א מינוט ארום האט שוין דאס האנדטוך געהערט צו דער פערגליווערטער מאסע.

אסנת האט זיך דערפיהלט מיט דעם פרעמדעז סאלדאט פערבונדעז דורך דעם, וואס ער האט איהם אפגעגעבעז זיין האנדטוך. און דאס געפיהל האט איהם גוט געטהאן. ער האט זיך קיינמאל ניט פערגע־שטעלט, אז א מלחמה איז אזוי שרעקליך און אכזריות'דיג, נאר עס האט איהם אויף איין מינוט ניט באנג געטהאן וואס ער האט דערקענט די שרעקעז פון מלחמה.

שטאלצער און צופריעדענער איז ער געוועז יעצט מיט זיך, קיין שפור איז ביי איהם יעצט ניט געבליבעז פון דעם מיאוס'עז געפיהל און פון דעם אבערגלויבעז, וואס האבעז איהם געמאטערט בייטאג. איצט האט ער שוין ניט איבערגעקלעהרט און ניט נאכגעגריבעלט, נור ער איז געלעגעז אין דער פינסטערער נאכט און געפיהלט די ערד אונטער זיך, די שווארצע, קאלטע ערד, און ער האט דאס געפיהל געהאט, אז פאר קיינעם איז ער ניט געגאנגעז אין דער מלחמה אריין, נאר פאר די ערד דא. פאר די ערד, אויף וועלכער ער איז געבארעז געווארעז און זיין פאטער'ס פאטער איז געבוירעז געווארעז, און אויף וועלכע זיי האבעז זיך תמיד געפונעז. — פאר איהר און צוליעב איהר ליעגט ער דא יעצט אין גרוב, ניט לאזענדיג קיינעם זי אוועקנעהמעז. דאס פער־בינדט איהם מיט דעם קראנקעז סאלדאט דא, וואס ער קען איהם ניט. און וואס ער איז מיט איהם אפשר שונאים. און וואס ער האט אפשר אמאל איהם אדער זיינע ברידער בעליידיגט, אדער גאר אנטהייל גענומעז אין די פאגראמעז אויף אידעז. דאס פערבינדעט איהם מיט

דעם סאלדאט, דא, וואס זיי ביידע, ניין, זיי אלע דריי — ער האט זיך דערמאהנט אז וואלענטין סטעכאוויטש — געהן בעשיצען דעם שפאן ערד, אויף וועלכען זיי זיינען אלע דריי געבוירען געווארען.

ער האט געקוקט אויף דער שווארצער נאכט, וואס ליגט אויף דער ערד, און עס האט זיך איהם געדאכט, אז ער געהט בעפרייען זיין שפאן ערד פון דער שווארצער שרעקענדער נאכט. פון דערווייטענס האבען זיך אלץ געוויזען די פיינדליכע פייערלאך, וואס פינקלען ווי די אויגען פון א גיפטיגער שלאנג, וועלכע קריכט אויף דעם האלז פון זיין מוטער. ער, אסנת, איז געקומען בעפרייען דער מוטער פון דער גיפטיגער שלאנג. ער האט דאס געפיהל געהאט, אז די ערד איז קראנק; דורך דעם איז זי אזוי שלעכט צו איהם, וויל עס קריכט אויף איהר די שלאנג. מען דארף זי בעפרייען פון די גיפטיגע ברענענדיגע פייערלאך, וואס ווייזען זיך פון דער ווייטענס. יעצט האט ער געפיהלט אין זיך די קראפט און דעם מוטה דארט אהין צו געהן און צוטרעטען די פייערלאך מיט זיינע פיס. ער האט געפיהלט, אז ער איז יונג און שטארק און ער האט די קראפט זיין קראנקע מוטער פון דער גיפטיגער שלאנג צו בע־פרייען.

אזוי איז ער אפגעלעגען א האלבע נאכט אין גרוב, פערבראכט אין די געדאנקען, און געקוקט אין דער שווארצער נאכט, אין די פייער־לאך געגענאיבער. דער קראנקער סאלדאט האט ניט אויפגעהערט צו קרעכצען און צו בעטען וואסער. אסנת האט שוין איבערגענומען די פלאשען וואסער פון זיינע־שכנים, נור דארטען האבען זיי אויך געהאט קראנקע חברים, וועלכע זיינען געשטארבען פון דארשט. א געוויסע צייט איז דער קראנקער גאר פערשטילט געווארען: עס האט זיך גע־דוכט, אז ער איז איינגעשלאפען. אסנת האט איהם ניט געוואלט וועקען. פלוצלינג, אין א צייט ארום, רופט ער זיך אפ:

— ברודער, איך פיהל: עס איז שלעכט, צלם מיך, פאר'ן טויט.

אסנת האט געקלעהרט א מינוט, גע'צלמ'ט דעם קראנקען און זיך אנגערופען: איך בין ניט קיין קריסט, נור דאך...

א מינוט האט דער סאלדאט געשוויגען.

— וואס, א מוסולמאן? — פרעגט פלוצים דער קראנקער סאלדאט.

— ניין, א איד, — האט אסנת אבגעענטפערט.

— א איד, — האט דער קראנקער סאלדאט ווי געזאגט פאר זיך
— נו, אלץ איינס. איין גאט איז דא אויף דער וועלט. קוש דיך מיט מיר. עס טהוט באנג אליין צו שטארבען.

אסנת האט זיך צוקושט מיט איהם.

— און פארגעס ניט וואלענטין סטעכאוויטש א קאטאליק, און איוואן מאלאדעץ א פראוואסלאווני, חזר איבער, וועסט פארגעסען.

— און אסנת מאיר א איד, — האט אסנת געזאגט פאר זיך.

דערויף איז דער סאלדאט שטיל געווארען.

אין א האלבע שטונדע ארום האט אסנת דערפיהלט א קעלט. ער האט זיך איבערגעדרעהט און אנגעשטויסען אויפ'ן קראנקען סאלדאט, נאר דער לעצטער האט זיך שוין גאר ניט אפגערופען. אסנת האט איהם געשטופט מיט דער האנד און געפרעגט: „וואס איז דיר? דו הערסט?" ער האט ניט געענטפערט. אסנת'ען האט א שרעק ארומ־גענומען. ער האט זיך אינסטינקטיוו אפגערוקט פון דעם טויטען, אבער ליגען רוהיג האט ער שוין ניט געקענט. עס האט זיך איהם זעהר געוואלט זעהן דאס געזיכט פונ'ם סאלדאט. דורך דער גאנצער צייט וואס יענער האט גערעדט מיט איהם, האט ער געהאלטען זיין פנים איינגעגראבען אין דער ערד, אבער אסנת האט מורא געהאט צו צוקעהרען זיך צו איהם, כאטש ער איז געווען זעהר נייגעריג. א צינד־העלצעל אנצינדען האט ער ניט געטארט; מען האט אנגעזאגט אז מען זאל זיך ניט דערוועגען אנצוצינדען קיין ליכט, כדי דער שונא זאל ניט וויסען, וואו זיי געפינען זיך. צום סוף האט ער דאך אויפ־געהויבען דעם קאפ פון טויטען חבר און געקוקט איהם טיעף אין פנים אריין ביים שוואכען ליכט פון די שטערן. ביינאכט, אינ'ם אונקלאה־רען ליכט, האט ער אויסגעזעהן ווי ארבוזאוו פון זייער ראטע, און עס האט זיך אסנת'ען געדאכט, אז דאס ליגט ארבוזאוו נעבען איהם...

די רעשט נאכט האט ער פערבראכט אין קעלט און אין געפיהל פון פערלאזענקייט...

מיט די ערשטע מארגען־שטראהלען האט זיך אנגעהויבען דער לאנדשאפט צו בלייבען. צוערשט האט אסנת דערפיהלט א פייכטקייט ארום, וואס ער האט ניט געוואוסט, צי עס איז טהוי אדער עס איז בלוט

פון׳ם טויטען סאלדאט. דערנאך איז דער ראנד פון הימעל רויט געווארען און אלעס איז געווען בערעקט מיט א נעבעל. באלד האבען זיך פון נעבעל אנגעהויבען ארויסווייזען פעלדער, איינצעלנע בוימער, דערנאך א הויכער וואל אנגעשאטענע ערד מיט ווייסע הייזלאך. באלד איז אבגעגעבען געווארען דער בעפעהל צו שיסען. עס האט זיך אנגעהויבען א שיסעריי פון גאנצען פראנט. די אויערען זיינען פערטויבט געווארען פון דעם קנאקען, די חושים פערשטאפט. מען האט גאר ניט געפיהלט, גאר ניט געוואוסט, נאר דאס אויג האט געזעהען א ווייסען שטריך און אהין האט מען געציעלט. עפעס איז געפלויגען איבער׳ן קאפ, אין די זייטען — נאר קיינער האט אויף דעם ניט אכטונג געגעבען. ווי אין א חלום האט מען נאר געהאט דעם בעוואוסטזיין פון א דורכפליהען, ווארים אלע געפיהלען זיינען געווענדעט צום ווייסען שטריך ביי די בערגלאך.

אין א צייט ארום האט מען געגעבען דעם בעפעהל איבערצולויפען א פאאר מעטער צו די נעקסטע גרובען. אסנת האט געזעהן, אז אנדערע סאלדאטען לויפען, איז ער אויך נאכגעלאפען און אריין אין די צווייטע גרובען, וואס די זעלנער פון זיי זיינען ארויס און ווייטער געלאפען, שפעטער האט מען ווידער אנגעהויבען צו לויפען. אסנת האט זיך מיט אנדערע סאלדאטען געווארפען אויף דער ערד, אויסגעגראבען א גריבעל און אנגעשאטען א בערגעל כדי צו פערשטעלען זיין קאפ, און האט ווידער געציעלט.

אסנת האט געקוקט אויף דער פאהן פון זיין פאלק, וואס איז געגאנגען פאראויס אין דער מיט. וואוהין די פאהן איז געגאנגען, אהין האט ער געוואוסט, דארף ער אויך מיטגעהן. דאס בעוואוסטזיין איז ביי איהם געווען, און ער האט אלעס נאכגעטהאן. אבער געפיהלט האט ער גארנישט; אלע זיינע חושים זיינען געווען געווענדעט צו איין ציעל. די פאהן האט זיך אלע ווייל אויפגעהויבען איבער די קעפ און געלאפען פאראויס, ער נאך איהר. אבער יעדעס מאל זיינען אלץ ווייניגער זעלנער געלאפען נאך איהר: זיי זיינען איינגעזונקען געווארען אין די גריבער, וואס האבען זיך געעפענט אונטער זייערע פיס. באלד זעהט ער, ווי די פאהן בויגט זיך, פאלט אויך ארונטער צו דער ערד. עפעס פליהט איהם אין קאפ פערביי דער געדאנק:

לעווין מיט׳ן טלית־קטן, די אידישע פאהן, יעדער איד ווערט

בעגראבען איינגעוויקעלט אין פאהן... און ער לאזט זיך לויפען פון זיין גרוב צו דער פאהן. עפּעס פליהט פערביי, עס גיט אַ ברען, ווי ער וואלט זיך אַבגעבריהט... ער לויפט ווייטער. ער האט דאס געפיהל, אז ער לויפט ראטעוועו עפּעס זעהר א נויטיגע זאך, נישט קיין מענשען, נאר מעהר פון אַ מענשען, און אז ער וועט דאס ראטעווען, וועט ער האבען געראטעוועט די ערד אונטער זיך. ער לויפט. עפּעס פליהט ווידער פערביי, עס גיט ווידער א ברען; ארום קאפּ צינדט זיך עפּעס אן א הייסער רייף, נאר ער פיהלט דאס נישט, איהם דאכט זיך אז ער הויבט אויף די גאנצע ערד אונטער זיך מיט אלע איינגעזונקענע סאלדאטען, ער פאכט מיט דער פאהן איבער'ן קאפּ און לויפט ווייטער.

ווייטער יאגט עפּעס פערביי, עס גיט ווידער א ברען. יעצט דאכט זיך איהם שוין, אז דער קאפּ ברענט איהם, עס ברענען די האאר, עס ברענט דאס פנים, נאר ער לויפט. ער קוקט זיך ארום, אויב ווער לויפט מיט איהם. ער זעהט קיינעם נישט הינטער זיך: אלע זיינען ווי איינגעזונקען אין דער ערד. און אט איז ער שוין באלד ביים ווייסען שטריך; פון דארטען ריהרט מען זיך, ער זעהט, ווי מען הויבט אן צו לויפען צו איהם. א סעקונדע בלייבט ער אליין שטעהן אין פעלד, מיט דער פאהן אין האנד. קיינער איז נישטא ארום, אלעס איז איינגעזונקען. און דער קאפּ ברענט ביי איהם, אט וועט זיך באלד אויך די פאהן אנצינדען און ברענען.

פון דער ווייטענס ווינקט ווער, מען טראמייטעט. ער דערמאהנט זיך, אז ער לויפט צום פיינד. אט זעהט ער שוין, ווי די קליינע מענשעלאך דארטען הויבען אן לויפען צו איהם, זיי קומען וואס נעהענטער. ער דרעהט זיך אום און הויבט אן צוריק צו לויפען מיט דער פאהן.

איבער'ן קאפּ פליהען פייערלאך, עס בריהט ווידער. פול מיט לעכער אין דער ערד, פול מיט גריבער. אין אַ גרוב דארט ליעגט אויסגעשפרייט אַ טלית-קטן. ער וויל אנהויבען שרייען: לעווין! נור ער שפּרינגט איבער די גריבער מיט דער פאהן אין דער האנד. אט האט ער זיך שוין אויסגעגליטשט, נאר ער לויפט אלץ ווייטער.

עפּעס ווערט איהם לייכטער, לייכטער; עס דאכט זיך איהם, אז ער האט פליעגעל געקראגען; און ער לויפט מיט דער פאהן פאראויס און נאך איהם פליהען די סאלדאטען, אויף פייערדיגע פערד פליהען זיי

און ער האט אויך א פייערדיגען פערד. ער שפרינגט אריבער מיט זיין פערד די טויטע שווארצע גריבער.

אט האט ער מיט אמאל געגעבען א פאל אראב פון פערד, ער וויל זיך אויפהויבען, לויפען, ווייטער לויפען... אויף דער ערד אראב... נור ער איז שוין געווען אויסער'ן פייער. צוויי סאלדאטען האבען איהם געכאפט אונטער'ן ארים און צוגעטראגען איהם מיט דער פאהן אין האנד, בעלאפען מיט בלוט פון קאפ ביז די פיס, צום גענעראל.

דער גענעראל האט ארויסגערעדט צו איהם, אבער ער האט ניט פערשטאנען. ער האט געקלערט וועגען דעם, אז שפרינגענדיג איבער די גריבער האט ער דערזעהן עפעס צוגעדעקט מיט א טלית קטן. דער טלית־קטן האט ארויסגעקוקט צווישען א כך פנים'ער...

אז ער האט אויפגעעפענט די אויגען, האט ער זיך געפונען אין א גרויס פעלד, פול אנגעשטעלט מיט בעטלאך. זעלנער אין ווייסען אנגעטהאן קוקען ארויס פון אלע בעטלאך. עס איז א גרויסער טומעל; ניין אומעטום הערט זיך קרעכצען. ערגעץ דארט אין א ווינקעל קלאגט א סאלדאט הויך אויפ'ן קול. אסנת'ן האט זיך געדאכט, אז ער געפינט זיך אויפ'ן שלאכט פעלד און אז די סאלדאטען אין ווייסען האט מען אוועקגעלעגט אין די „טרענשעעס" אין די בעטלאך. ער האט געקוקט אויפ'ן באלקען און האט געוואוסט אז עס זאל פון דער הויך עפעס אראבפאלען, און א אינערליכער אינסטינקט האט איהם באוואויגען אז ער זאל זוכען נעבען זיך דעם ביקס. ער האט זיך האסטיג א ריהר געטהאן — און מיט אמאל האט ער דערפיהלט א שטאך אין קאפ, אין די זייטען, אין די פיס ווי מען וואלט איהם מיט שפיזען געשטאכען. ער איז געבליבען ליגען רוהיג, גלייכגילטיג און דער קאפ און דאס הארץ איז געווען פוסט.

עס האט ווער גערעדט צו איהם פון דער צווייטער בעט.

— סאלדאטשיק, פון וועלכען פאלק? פון וועלכער שלאכט?

ער האט פערשטאנען די פראגע, דאכט זיך אז ער האט עפעס אבגעענטפערט, נאר יענער סאלדאט האלט אלץ אין איין איבערפרעגען:

— סאלדאטשיק פון וועלכען פאלק? אין וועלכער שלאכט? וואס דו הערסט נישט?

— א קאטאליק, א רוס, און א איד, האט אסנת געשטאמעלט פאר זיך, אזוי אז יענער האט נישט געהערט.

באלד איז צוגעקומען צו איהם א מיידעל, אנגעטהאָן אין וויי־סען (אלעס האט ביי איהם אין די אויגען אויסגעזעהן ווי סאָל־דאטען), און האט געדערט צו איהם פשוט אידיש:

— איהר וועט לעבען, אסנת, איהר וועט לעבען. דער פראפעסאר אליין גיט זיך אב מיט אייך. די אפעראציע איז גליקליך דורך. די ראקטוירים גיבען זיך אלע מיה.

אסנת האט נישט פערשטאנען וואס זי רעדט און זיך געוואונדערט.

ער האט אויסגעטרונקען פון איהר האנד עפעס א געטראנק. די אויגען זיינען איהם ליכטיגער געווארען און ער האט דערקענט אז ער געפינט זיך נישט אויף א פעלד, נאר אין א גרויסער, גרויסער שטוב אנגעשטעלט מיט בעטלאך.

— וואו בין איך? — האט ער שטיל געפרעגט.

— איהר געפינט זיך אין ווארשויער אידישען האספיטאל. מיר אלע וויסען דא פון אייך, די צייטונגען האבען געשריעבען פון אייך. איהר זייט א העלד, אסנת, א העלד, מיר אלע זיינען שטאלץ מיט אייך.

אסנת האט נאָך ניט ריכטיג פערשטאנען איהרע ווערטער, נאר ער האט זיך געפיהלט גוט, ווען די מיידעל האט גערעדט צו איהם.

— און דער גובערנאטאר אליין איז געקומען פרעגען אויף אייך. דער גענעראל און הויכע נאטשאלסטווא, אלע קומען זיך נאכפרעגען אויף אייך. אט ראט מען אייך אויפגעהאנגען דעם „געארגיעווסקי" צו־קאפענס, דער גענעראל האט איהם געבראכט און האט איהם אליין אנגעהאנגען איבער אייער בעט. מיר אלע זיינען שטאלץ מיט אייך, אסנת, וואס איהר זייט א איד. אלע אידען פרעהען זיך.

אסנת האט יעצט אנגעהויבען צו פערשטעהען, נאר ער האט געהאט עפעס א מאדנע געפיהל. איהם האט זיך געדאכט, צייט ער איז גע־קומען צו זיך, אז עפעס פעהלט פון איהם, א שטיק פון זיין קערפער פעהלט, — נור נישט דאס ראט איהם אזוי געאארט. ער האט געהאט דאס געפיהל, אז דאס שטיק אבר, וואס פעהלט פון איהם, ציטערט, בעוועגט זיך, זוכט צוריק זיין ארט, און דער ציטער איז דארט, וואו זיינע פיס זיינען געוועזן...

ער האט פאמעלאך אין דער שטיל געטאפט מיט זיין האנד אונטער זיין קאלדרע, און עפעס א מאדנע זאך: ער האט זיינע פיס נישט געקענט געפינען... דאכט זיך, אט זיינען זיי דא, ער פיהלט זיי... זיי

ציטערן... נור וואו זיי זיינען, ווייס ער נישט. עפּעס זיינען זיי בע־האלטען אין אן אנדער ארט. עס איז איהם אזוי וואונדערליך פאר־געקומען: ער ליעגט אין איין בעט און די פיס זיינען אין א צווייטע בעט... קען מען דען פיס אוועקנעהמען פון לייב?... און פונדערנסטוועגען פיהלט ער זיי דאך... ער פיהלט דעם נערוו... עס קיצעלט איהם אין קליינעם פינגערל פון זיין לינקען פוס און ער וויל קראצען. ער זוכט מיט דער האנד, פּאמעלאך, פּאמעלאך די פיס...

וואס אמאל ווערט עפּעס בולטער דער געדאנק. ער ציטערט אויף, פרעגט דאס מיידעל אונרוהיג:

— וואס, מען האט מיר די פיס אבגעשניטען?

דאס מיידעל איז בלייך געווארען, צוויי גרויסע טרעהרען האבען זיך איהר בעוויזען אין איהרע אויגען. זי האט אנגעבויגען איהר קאפּ אויף זיין געזיכט און געקושט זיין שטערען. איהרע טרעהרען האבען נאס געמאכט זיין געזיכט און זי האט געמורמעלט פאר זיך:

— איהר זענט א העלד, אסנת, איהר זענט א העלד.

נאר באלד איז צוגעקומען דער דאקטאר, ער האט געזעהען די סצענע פון דערווייטענס, ער האט אראבגענומען דעם געארגיעווסקי צלם פון וואנד און איבערגעגעבען איהם אסנת'ן, זאגענדיג מיט א פייערליכען טאן:

— דער גענעראל האט מיך בעאויפטראגט דאס אייך איבערצוגע־בען אין קייזער'ס נאמען ווען איהר וועט קומען צו זיך.

אסנת האט א מינוט געהאלטען דעם שטאלענעם צלם אין האנד: אונטער דער קאלדרע האט ער אליין נאך געפיהלט דעם נערוו פון די אבגעשניטענע פיס... ער האט געקלערט: וועט ער שוין טאקע נישט קענען געהן? און ער האט דאך דאס געפיהל, אז אט שפּרינגט ער ארויס פון בעט, אזוי לעבעדיג פיהלט ער זיינע פיס....

אין א פּאאר וואכען ארום האט מען אסנת'ן ארויסגעלאזט פון האספּיטאל. ער איז דורך דער צייט אויס מיוחס געווארען: עס זיינען געקומען אנדערע אזעלכע העלדען, ווי ער, און די אויפמערקזאמקייט האט זיך איבערגעטראגען צו זיי. דורך דער צייט האט ער זיך אביסעל צוגעוועהנט צו זיינע צוויי הילצערנע פיס און צו זיינע צוויי קוליעס.

מיט וועלכע ער האט זיך אנגעהויבען בענוצען נאך אין האספּיטאל. די געוועהנהייט צו לעבעדיגע פיס האט זיך אויסגעלאָשען און האט זיך ביסלעכוויז אנגעהויבען איבערצוטראגען אויף די הילצערנע פיס. ער האט זיי ליעב געקראגען... אפטמאל האט ער געהאט א מאדנע גע־פיהל: דער נערוו פונ׳ם לעבעדיגען אדער האט אנגעהויבען ציטערן אין דעם קאלטען האלץ — און ער האט דאס האלץ ליעב געקראגען.

לאנג פערבלייבען אין האספּיטאל האט ער ניט געקענט: אויף זיין ארט האבען געווארט הונדערטער און טויזענדער. מען האט איהם איבערגעשיקט אין א קלענער שטעדטעל, ווייט ארויף אין רוסלאנד. דארט איז ער אויך נאך געווען א חידוש. ער האט געווארט ביז דער טאטע וועט קומען און איהם אהיים נעהמען. ער האט איהם שוין איי־ניגע מאל טעלעגראפירט, אבער פון דער היים האט ער נישט בעקומען קיין אנטווארט. געהערט האט ער נאך אין האספּיטאל, אז זיין שטעד־טעל יאנאוו, וואס ליגט נישט ווייט פון דער גרענעץ, איז א פּאר מאל שוין איבערגעגאנגען פון די רוסען צו די דייטשען און פארקעהרט, און אז דאס שטעדטעל איז חרוב. אבער וואו איז דער טאטע? וואו איז די מאמע? וואו איז די קליינע שוועסטערעל?

אידען פון דעם שטעדטעל, וואו ער איז איצט געלעגען, האבען צו־זאמענגענומען א פּאאר רובעל און איהם אבגעשיקט אהיים. צוויי וואָ־כען האט ער זיך געוואלגערט אויפ׳ן וועג, אין פראכט־וואגאנעס, ביז ער האט זיך דערשלאגען קיין יאנאוו. ער האט דאס שטעדטעל נישט דערקענט: די בוימער פון די סעדער ארום זיינען געווען אויסגע־האקט; די פעלדער און די וועגען פערוויסט; דער מארק איז געווען אבגעברענט; די קוימענס האבען ווי שווארצע שדים ארויסגעקוקט צווישען די ווייסע ווענד. דאָ און דאָרט זיינען איבערגעבליבען גאנצע הייזער מיט אויסגעהאַקטע שויבען און ארויסגעשטעלטע טהירען. עס האָט זיך קיינער נים געוויזען אויפ׳ן גאַס, א חוץ אַ פּאָאַר זעלנער, וואס האבען אין מיטען מארק אנגעלעגט א פייער, געזעסען ארום איהם און געוואָרעמט די הענד. ער האט געזוכט צווישען די חורבות זיין פאטער׳ס הויז און האט פון דערווייטענס דערזעהן די וואנד פון זיין מוטער׳ס שלאף־צימער: ער האט זי דערקענט אן די ווייסע טאפּעטען; אַ רעמעל פון אַ בילדעל איז נאָך געהאנגען אויף דער וואַנד. דער הויף איז געווען אנגעווארפען מיט שטיקער וואנד, שטיינער, שטרוי האט זיך

ארומגעוואלגערט. און צווישען די שטיינער דער מאמע'ס אטלאסענע קלייד, א שייטעל, א ספר, א צובראכענער טיש.

ער איז אוועק פון דארט און זיך ארומגעדרעהט אין גאס, געזוכט וועמען. ער האט אבער קיינעם ניט געזעהן, נאר א פּאָאר הונגעריגע הינד האבען זיך ארומגעדרעהט אין מארק און געקוקט מיט משוגענע אויגען און נישט פערשטאנען, פאר וואס איז דאס אלעס געווארען אזוי... אין אן עק גאס האט ער באמערקט דאס אלטע בית־המדרש'ל. ער שטעהט נאך גאנץ, ווי עס איז געווען, און פון די שויבען שיינט א ליכטעל ארויס. ער איז אריינגעגאנגען. פאר'ן עמוד האט זיך איינזאם א ליכט געברענט, און א פּאָאר אלטע אידען, אין לייכטע צוריסענע קאַ־פּאָטעס, האבען געציטערט פאר קעלט, פאר שרעק און הונגער ארום ־עם קאלטען גרויסען אויווען.

זיין אריינקומען האט די אידען אויפגעוועקט. זיי האבען זיך אנ־געהויבען קלייבען ארום איהם, צוערשט מיט שרעק, מיט אונצוטרויען, דערנאך האבען זיי איהם דערקענט און ער האט זיי אנגעהויבען צו דערקענען: ר' יוסף ראזענקראנץ, דער נגיד פון שטעדטעל, ר' חיים סאכאטשעווער, דער מחותן. ער האט זיי קוים דערקענט: בעלי־בתים זיינען דאַ פריהער געווען, די שעהנסטע אידען פון שטאָרט. איצט זעהען זיי אויס ווי אורחים, ווי אָרימע לייט.

א מינוט האבען זיי אלע געשוויגען. ר' יוסף האט זיך געווישט די אויגען מיט אן ארבעל און געזאגט:

— אזוי, אסנת, אזוי זעהן מיר אויס!

— און וואו איז דער טאַטע? — האט אסנת געפרעגט.

די אידען האבען געשוויגען, איינער דעם אנדערען אנגעקוקט. פלוצים האט זיך ליב שמש אבגערופען:

— וואס איז דא צו בעהאלטען? ער דארף עס וויסען, ער דארף קדיש זאגען. אסנת, דער טאטע לעבט נישט.

— פאר וואס? — האט אסנת אויסגעשריען.

— זיי האבען איהם זיין רעכט געטהאן. קוים ארויסגעקריגען דעם גוף צו קבר ישראל.

— ווער?

— די קאזאקען.

— האבען זיי איהם געשאסען?

— נאך ערגער.

— וואס? זאגט! — שרייט אסנת.

— זיי האבען איהם צום טויט געשמיסען!

אסנת האט זיין ליפּ געביסען און איז שטיל געווארען.

א לאנגע צייט האבען זיי אלע געשוויגען.

— און וואו איז די מאמע?

— די מאמע איז אויבען אין דער ווייבער־שוהל מיט די ווייבער. אונזערע ווייבער קאכען פאר אונז אויבען אביסעל געקעכטס.

עס איז נישט אוועקגעגאנגען קיין צוויי מינוט, און פון דרויסען האט זיך דערהערט א ווילד געשריי, ווי א חיה וואלט געשריען, ווען מען פערוואונדעט זי: דאס איז געווען אסנת'עס מוטער, וואס איז אריין אין בית המדרש מיט א ווילד, אויסגעמאטערט געזיכט. זי האט שוין אויבען געהערט, אז איהר קינד איז צוריקגעקומען, און האט אנ־געפילט דעם גאנצען בית־המדרש'ל מיט א ווילד־מוטערליך געשריי.

— מיין קינד, מיין קינד איז צוריקגעקומען!

זי האט זיך געווארפען אויף איהם פון איין זייט, דאס שוועסטערל פון דער צווייטער זייט, און א לאנגע צייט האט זי קיין ווארט פון מויל נישט געקענט ארויסברייגנגען.

פּלוצים האט זי דערזעהן די הילצערנע פיס, און מיט א שטארקען אימפּעט האט זי זיך געגעבען א ווארף צו דער ערד און ארומגענומען די הילצערנע פּיס און געשריען מיט נישט קיין מענשליך קול:

— זעהט, זעהט וואס זיי האבען פון מיין קינד געמאכט! מיינע פיס, מיינע גאלדענע פיס!! — און זי האט די הילצערנע פיס געקושט. ארומגענומען, געדריקט זיך צו זיי מיט איהר פנים און בעגאסען מיט מוטערליכע טרעהרען.

אסנת איז געשטאנען ווי א דונער וואלט איהם געטראפען. ער האט געריסען דעם שטאלענעם קרייץ פון זיין מונדיר און געהאלטען איהם אין האנד און געזאגט ווי פאר זיך:

— איז דאס ווערטה א טאטע, א מאמע? איז דאס ווערטה א פּאאר פיס, צוויי לעבעדיגע פיס?

און ער האט דעם צלם'על ווייט אוועקגעווארפען פון זיך.

אסנת האט געהאט דאס געפיהל אראבצורייסען דאס צלמ'ל פון דער ברוסט און אוועקצואווארפען. ער האט זיך אבער דערמאהנט.

אז דאָס איז ניט געווען פאַר זיי. — ניט פאַר זיי האָט ער זיך גע־שלאָגען נאָר פאַר זיך אַליין — פאַר אסנת, האָט ער מיט שטאָלץ די מאַמע געוויזען דאָס צלמ'ל אויף זיין ברוסט:

— די פיס פאַרלאָרען, מאַמאַ, — אָבער דערפאַר אַ מעדאַל גע־קריגען.

די מוטער האָט אָבער געריסען דאָס צלמ'ל פון זיין מונדיר און געשריען ווי אַ פערוואונדעטע טיער:

— זעהט מענשען. מיינע פיס, מיינע צוויי לעבעדיגע פיס — פאַר אַ צלמ'ל...

אין אַ פריהלינגס-נאַכט.

(ערצעהלונג)

שבת צו־נאַכט פאַר הבדלה. אין געסעל פאַר די פענסטער שפּאַצי־רען נאָך די מיידלאך, די ווייבער זיצען פאַר די טהירען און מאַטלען. מאטעל קארעטע איז געזעסען ביי זיין טיש אהן א קאפאטע און האט גערעדט מיט דער ווייב, קוקענדיג פון צייט צו צייט אויף זיין כלה־מיידעל, וועלכע איז געזעסען אין האלבען שאַטען און האָט ארויס־געקוקט דורכ'ן פענסטער אין געסעל אריין.

— וואָס פעהלט דיר נאָך, חנה, האַ? און נישט וואַרטענדיג אויף קיין אַנטוואָרט, האָט ער צוגעלעגט, ווי ער וואָלט זיך פּלוּ־צלונג דערמאָנט — ווייסט וויפיעל חיים'על האָט געטראָפען אויפ'ן זייגער? הונדערט און פופציג קארבונעס, כ'האָב דאָך גאָר נישט גע־וואוסט, אַ 65־ציגער פּרוואוו, דו הערסט? דאָס אידעל האָט נישט גע־נאַרט — וועט דאָס זיין אַ מתנה, זאָג איך דיר, שוין איינמאָל!

— מיינסט, אַז זיי וועלען זיך פערשטעהען דערויף. זיין מאַ־מעלע וועט עס נאָך גאָר נישט געפעלען פאַר איהר קינד. אַז זי האָט זיך משדך געווען מיט די פערד־הענדלער. אַז דו וועסט זי אפילו אָב־גילטען, וועסט דו זיך אויך נישט אויסקויפען.

— נו, שוויג, שוויג, ער איז אַ וואוילער יונג (אין דער שטיל, אַז דאָס מיידעל זאָל נישט הערען). זיי זיינען מיך מקנא מיט'ן חתן — ווייזט מיט אַן אויג אהין צו דער טאָכטער — האָט געפאַקט אַ קע־פעל — די גאַל ווערט דאָך זיי צופּלאַצט. מאטעל קארעטע זאָל האָבען אַזאַ חתן!

— אז זיי זאָלען נאָר צופּלאַצט און צוזעצט ווערען, טאַטע איי־נער! אז וואָס זיי ווינשען אונז, זאָל זיי געשעהן. — ווי גרויסע אוי־גען מען האָט דאָס! מען קען דאָס נישט צוזעהן.

— שוין גוט, שוין גוט, אַלטע, — קלאַפּט ער איהר אויף די פּליי־צעס — זאָלען זיי רעדען, זאָלען זיי נור רעדען, און מיר וועלען מיט גאָט'ס הילף אונזער קינד אויסגעבען. א נדן געבען, א חתונה מאַכען, און אויסשטייער און זאָלען זיי צוקוקען און רעדען, וואָס אַרט עס דיך! נאָר — זאָג נאָר, האָסט נור אַלעס, וועלען מיר מאַכען א שבועות. דו הערסט, כ'האָב דעם חזן געזאָגט, אז ער זאָל מיר א צוויי משוררים'לאך שיקען צום טיש, ווען דער חזן וועט זיין ביי אונז צו גאַסט, און ער אַליין קען אויך קומען אויף קוגעל, ס'שאַדט נישט. ער קריגט כבוד־יום־טוב־געלד.

— גיב נור א פּאָר רובעל, גיב נור, מען דאַרף אין געוועלב געהן — שרה'לען דעם זומער קאַפּעליוש אהיים נעהמען, צום שפּאַציער.

— שוין צו דער פולער וואָך געלד! — זאָגט ער מיט האַלב גע־בייזער פון געוואָהנהייט, ווען דאָס ווייב רעדט צו איהם וועגען געלד — און געהט צו צום פענסטער, שטעקט ארויס דאָס קאָפּ, זוכט א שטערן. בעמערקענדיג דאָס מיידעל, בעטראַכט ער זי און זאָגט אין דער וועלט אריין: מען דאַרף שוין באַלד דעם וואָגען שפּאַנען, לייב'לען (דעם חתן) אַנטקעגען צו פאָהרען.

— נו, שרה'לע, וואָס קוקסט דו?

— גלאָט אזוי, — ענטפערט דאָס מיידעל, האַלטענדיג איהר שעהן רונדיג פּנים'על אָנגעלעגט אויף ביידע הענד.

ער נעהמט אָן א געקרייזעלט לאָקען פון איהרע געקרייזעלטע האָהר, וועלכע פאַלען איבער איהר פּנים און פערשטעלען איהר די אויגען און דעם הויכען בולט'ן שטערן ביז די שאַרפע שוואַרצע ברעמען און לאַנגזאַם וואַרפענדיג אויף איהר בחו'ט פּנים'ל א צערטליכען געטרייען פאָטער־בליק, פרעגט ער זי:

— נו, שרה'לע, ביזט צופריעדען וואָס דער חתן קומט צו גאַסט?

א רויטער בלוט פלאַם האָט געגעבען א שלאָג ארויס אויף דעם מיידעל'ס רונדיגע נור געגנוג בולט'ע בעקלאַר. זי האָט מיט איהרע ליפּעלאַך, וועלכע זיינען נישט גאַנץ צוגעגאַנגען און האָבען שטענדיג ארויסגעוויזען איהרע ציינער, און מיט איהר לענגליך געמבעלע

און שאַרף נעזעל, וועלכער האָט זיך שאַרף געריסעוועט פון איהר גע־זיכט אַרויס, אַז אונצופריעדענע גרימאַסע געמאַכט. און געדרויטעלט זיך אין גאַנצען ביז איהר ווייטען האַלז אַריין, און איהר פולער רונ־דיגער קאַרק, און איהר קליינע נור דיקע האַלז, וואָס האָבען זיך אַרויס־געוויזען פון איהרע האָהר, האָבען זיך אויך געדרויטעלט און אויסגעזאָגט, אַז ווייטער, ווייטער הינטער איהר ווייס שבת'דיג בלוזקעלע מוז נאָך דאָס רויטליכקייט דערגרייכען און צודעקען איהר גאַנצען ניעדריגען, נור רונדיגען און אויסגעקנעטען קערפּער'ל.

דער פאָטער האָט איהר אַ גלעט איבער איהרע הערלאָך געגעבען, און געשמייכעלט צופריעדען און גליקליך געזוכט אַ שטערן און גע־זאָגט:

— מען מעג שוין הבדלה מאַכען. חנה, צינד אָן אַ ליכט.

אָנגעצונדען אַ ליכט. די אידענע האָט דאָרט געברומט: „גאָט פון אברהם“. דער פאָטער האָט זיך אויך אין אַ ווינקעל געשטעלט, דאָרט עפּעס געדעדט. דאָס מיידעל האָט זיך ווייטער שטיל־שוויי־גענדיג דורך דער פענסטער אַרויסגעקוקט און בעטראַכט מיט אַ שטילע מינע, וועלכע בעהאַלט עפּעס ווי אַ סוד, די שפּאַצירענדע.

ערשט ווען דער פאָטער האָט שוין דעם וויין אין בעכער אַריינ־געגאָסען צו הבדלה, האָט ער זי גערופען, אַז זי זאָל די ליכט האַלטען.

דאָס מיידעל האָט מיט דער שטילער מינעלע פון פריהער די ליכט גענומען און דעם פאָטער צו די הבדלה געלויכטען.

ביי דער ליכט האָט מען בעמערקט איהרע אויגעלאַך, וועלכע זייי־נען שוואַרץ און אונרוהיג אין ראַנד פון איהר הויכען שטערן געזעסען און די היטעלאַך, מיט שאַרפע שוואַרצע הערלאַך האָבען זיך אין גאַנ־צען איבערגעצויגען איבער דער אויג עפּעל, און הינטער איהר אויי־בערשטע ליפּ, וועלכע האָט ניט דערגרייכט צו איהר ווייסע נור עט־וואָס געקרימטע שאַרפע צייהנדעלאַך, האָט זיך אַ מין שטיל לעבעלען אַרונטערגע'גנב'עט, ווי אַ שטיל קוואַלכעל וואַסער, וואָס האָט עפּעס בעהאַלטען אין זיך, אַ קליין, קליין, נור אַ אינטערעסאַנט סוד'ל... איינצייטיג האָבען זיך איהרע הייטעלאַך איבערגעקוקט כשר איבער די אויגען און איהר פּנים'ל האָט אָנגענומען אַ ערנסט פרום מינעלע...

הבדלה געמאַכט, האָט דער פאָטער אַריסגענומען פון שראַנק אַ צעהן־רובעלדינגע, געגעבען עס דער מוטער, אַז זי זאָל מיט דער כלה־

מיידעל געהן אין געוועלב אריין. עס איז געקומען דער פעטער חיים'ל און דער בחור, לייבעלע דעם שדכן'ס זוהן, וועלכע האבען געווארט אויפ'ן וואגען, אז זיי זאלען פאהרען אנטקעגען דעם חתן, וואס דארף אנקומען פון זיין שטעדטעל צו זיין כלה צו גאסט אויף שבועות. וואס וועט זיין מאנטאג און דינסטאג.

די מאמע מיט דער טאכטער, דאס כלה־מיידעל, האבען זיך אנ־געטהאן, גענומען די שירמלאך אין די הענד אריין און זיינען אוועק־געגאנגען אין געוועלב אריין, קויפען א קאפעליוש אויף שבועות.

עס איז געווען א ליכטיגע פריהלינגס שבת־צו־נאכט אין די שבועות־טעג אין אונזערע קליינע אידישע שטעדטלאך. שפעטלאך איז שוין געווען און די זון האט נאך געהאלטען ערגעץ אין אונטערגעהן, אויסגע־גאנגען לאנגזאם, לאנגזאם, לאנגזאם אין די טונקעלע נאכט אריין. עס האט זיך געהערט די זשאבעס קוויטשעריי אין די וואסערלאך אויף די פעלדער, וואס איז ארום די שטעדטעל, אין די הייזלאך האבען זיך ליכטלאך געפינקעלט. נור דאך זיינען די מענשען אין די גאסען געווען,פאר טהיר און טויערען געזעסען. מאמעס האבען זייערע קינ־דער אויסגעבעט אויף די בענק, אין די רינשטאקען האבען זיך קליינע מיידלאך געשפיעלט, און אינגלאך האבען פון די בוימער בראבאנזשעס געכאפט, אידען און ווייבער האבען אין די געסלאך גערעדט און שניי־דער־מיידלאך האבען אויף די שטאדטס־וועגען שפאצירט, ראמאנען געשפיעלט און איבער דעם אלעם איז די נאכט צוגעפאלען. וויגענדיג זיך צווישען די בלעטער פון די צווייגען און צווישען דעם גרינס פון די פעלדער, און די קנאספען פון אלערליי געבליטהען האבען זיך גע־עפענט און אנגעפילט די נאכט מיט א ליעבען חלום'דיגען ריח, וואס האט זיך אין שטח געטראגען, און איינגעשלעפט און געוועקט צו א בעהאלטען שטיל... שטיל... לעבען...

זיי זיינען אין ברייטען מארק אנגעקומען, מען האט נאך שפא־צירט אויפ'ן טראטואר, אין געוועלב ביי די ווארשאווער קאפעלוש־מאכערין האבען זיי געטראפען איניגע פון די פיינסטע בעל־הבית'ישע מיידלאך, וועלכע האבען זיך אויך קאפעלושען צוגעקליבען, געווארט אלץ אויף דעם פרייטאגדיגען טראנספארט, וואס דער „שפיליטער" וועט ברייגגען פון ווארשוי. שרה'לע האט זיך לאנג א קאפעלוש צוגע־קליבען, די מוטער האט זיך געוואלט פלינק אפפארטיגען, אהיים

געהן, די פוטער־קוכענס באַקן. אָבער שרה'לע האָט לאַנג, לאַנג זיך געפּאַסט און אַלע האָבן געקוקט אויף איהר, ווי זי האָט מיט איהרע פּולע רונדיגע הענדלאַך די קאַפּעלושלעך געמאָסטען אויף איהר קעפּעלע, און געטראַכט זיך אין דער שטיל: די מיידעלע ווייסט וואָס עס איז איהר שעהן.

אַהיים געקומען מיט'ן קאַפּעלושעל שוין שפּעטלאַך. דאָס געסעל איז שוין לעער און שטיל געווען, נור וואו נישט וואו האָט זיך הינטער אַ לאַדען אַ שטיל פּערטרויען שעפּטשען געהערט פון אַ פּאַר'ל, אָדער אַן אויסגעלאָסען קיכער'ן פון אַ דיענסט־מיידעל, אָדער אַ שוסטער־יונג. איינצעלנע פּאַרלאַך האָבן ווייט אין געסעל שפּאַציערט. אין שטוב ביי מאַטלען האָט זיך שוין געראָדערט. די מויד האָט שוין די פּוטער־קוכענס געקנאַטען, די מוהמע האָט איהר צוגעהאָלפען, דער פּאָטער מיט'ן פעטער זיינען אין דער גרויסער שטוב געזעסען און האָבען די וואָר־רעכנונג געמאַכט. די מוטער האָט זיך באַלד אויך גע־נומען צו דער ארבייט. און דער פּאָטער מיט'ן פעטער האָבען זיך גע־גרייט אין די חברה צו געהן אויף תקון שבועות.

שרה'לע האָט זיך ארומגעדרעהט, האָט געוואָלט מיטהעלפען באַ־קען און זיך געפּרעהט, אַז זי וועט אויך אויף זיין אַ גאַנצע נאַכט, נור די מוטער האָט זיך אויף איהר געבייזערט און זי געיאָגט, אַז זי זאָל געהן שלאָפען.

— געה, שרה'לע, געה שלאָפען. דו וועסט דאָך מאָרגען אויסזעהן בלאַס.

— באַלד, באַלד, מאַמעלע, איך וועל נאָך אביסעלע אויף זיין. עס איז אַזאַ שעהנע נאַכט, אוי, מאַמעלע, איך וועל אביסעלע פאַר דער טהיר ארויסגעהן.

— געדענק אין גאָט, שרה'לע, אַ כלה אַליין ביי נאַכט! וואָס טהוט זיך מיט דיר?

דאָס מיידעל האָט זיך פערשעהמט און לייכט און ליעבליך זיך אָב־געהוסט. באַלד איז דער פּאָטער מיט'ן פעטער אריינגעקומען פון דער צווייטער שטוב. מאַטעל האָט געזעהן ווי מען באַקט די קוכענס, און אין אויוון ברענט זיך, האָט עס איהם הנאה געטהאָן. און ער האָט געקוקט אויף דער טעכטערל... זי האָט אביסעל איהר קליידעל מיט מעהל איינ־געריכט. האָט ער זיך אָבגערופען מיט אַ ליעבליך געבייזער:

— גנעה, כלה מיינע, מאָרגען קומט דער חתן, מוזט זיך גוט אויס־שלאָפען, אז דו זאָלסט שעהן אויסזעהן, אפשר וועסט דו איהם גאָר נישט געפעלען ווערען?

דאָס מיידעל האָט זיך פערשעהמט און איז פלינק אין איהר צי־מער אריין ניט זאָגענדיג איהרע עלטערען א „גוט וואָרט".

— כאַ, כאַ, כאַ, ווי זי איז אַנטלאָפען וואו פעפער וואקסט!

— און שטענדיג מוזט דו מיט דיינע שעהנע ווערטעלאך דאָס קינד קרענקען — זאָגט די מוטער, — האָב נישט קיין מורא, זי איז אזוי אויך גענוג שעהן, מעגען אונזערע שונאים צופלאַטצט ווערען.

— רעד נישט און גיב לעקאך און בראַנפען — מען דאַרף באַלד אין די חברה געהן צו תקון שבועות.

די מוטער איז מיט די מאַנספערשוינען אין צווייטען שטוב אריין לעקאך און בראַנפען געבען.

אַז דאָס מיידעל איז געקומען צו זיך אין שטיבעל אריין, האָט זי די טהיר פערשלאָסען הינטער זיך, אויף איהר בעט זיך געזעצט און אָנ־געהויבען זיך לאַנגזאם אויסצוטהאָן. אויסגעטהאָן האָט זי זיך אָבער נישט, בלויז די קאָמאַשען פון זיך אראָבגעוואָרפען און צום אָפענעם פענסטער צוגעגאַנגען און געקוקט אין גערטענדעל אריין, וואָס איז אויפ'ן הויף הינטער דעם פענסטער געווען. די נאַכט איז שטיל געלעגען צווישען די בוימער, און האָט זיך איינגעקוקט צו די בלישטשענדע שטערן אין הימעל און זיך צוגעהערט צום זשאבען־קוויטשעריי. דער זשאַסמין האָט געבליהט און דער בעז האָט איהר קליין שטיבעל אָנגע־פילט מיט פריהלינגס דופט. דאָס מיידעל איז פאַמעליך אין די זאָקען צוגעגאַנגען צו דער טהיר, אריינגעקוקט דורך דעם שליסעל־לאָך אויב דער פאָטער איז נאָך דאָ. דאָן האָט זי זיך אַנידערגעזעצט האַלב־געע־קליידעט אויף איהר בעט. געלעגען א לאַנגע ווייל, האָט זי זיך באַלד אָבער אין דער שטיל אויפגעהויבען, גענומען אַ טוך אויף זיך, איינגע־וויקעלט זיך, אז מען זאל זי נישט דערקענען, און מיט גאַנץ לייכטע טריט, קוים, קוים ווי געשוועבט, דורך דער ניעדריגער פענסטער אין גערטענדעל אריין; און ווי אַ קאַץ דורך דער הינטער טהירעל זיך ארויסגעלאָזט, אריבער באָרפוס איבער דאָס שטיקעל פעלד און פלינק אריין אין דאָס הויז, וואו עס האָט געוואָהנט דער יונגער אַפּיצער, פון דער איינציגער ראָטע וואָס איז געשטאַנען אין שטעדטעל.

עס האָט זי אָבער בעמערקט גיטעל די שכנ׳טע, וועלכע איז פונקט ארויסגעגאנגען אַז עמער וואסער אָנשעפּען. זי האָט איהר אין דער שטיל נאָכגעקוקט און געזעהן, ווי דאָס מיידעל לויפט אריין צו דעם אַפּיצער אין הויז.

די שכנ׳טע איז צו קארעטע׳ן אין קיך אריין, גערופען דעם פּאַטער און מוטער אַז אַ זייט און דערצעהלט זיי וועגען דעם.

דער פּאַטער האָט געגעבען אַ לאָף צו דער מיידעל׳ס טהיר און די מוטער האָט די אידענע אויסגעזידעלט.

געפינענדיג די טהיר פערשלאָסען, איז ער ארויס אין גאס צום פענסטער צו. די מוטער האָט דערווייל אָנגעהויבען שטארק צו האַקען אין טהיר, רופענדיג: „שרה׳לע, שרה׳לע, עפען, עפען!“

— עפענען וועט זי דיר! — איז דער פּאַטער געגעבען אַ לאָף אריין. זי איז ביים אַפּיצער! — און האָט געכאַפּט דעם שטעקען און איז ארויס אין גאס.

— אַ בראָך איז צו מיר — האָט די מוטער געשריען איבער׳ן געסעל — אַן אונגליק האָט מיך געטראָפען. און מיט׳ן טוך איבער׳ן קאָפּ איז זי אויך געקומען צו לויפען פאַר דעם אַפּיצער׳ס טהיר.

— חנה, געוואַלד, וואָס שרייסט דו, מאַכסט דאָך אונז אונגליק־ליך! — האָט דער פּאַטער געשריען און איז ארויף צום אַפּיצער. ער האָט אָבער אויף די טרעפּ אַ זעלנער געטראָפען, וועלכער האָט איהם געסטראשעט מיט דער ביקס אין האנד.

דאָס שטעדטעל איז נישט געשלאָפען. די ווייבער זיינען ביים בעקער געזעסען, האָבען פּוטער־קוכענס אויף שבועות געבאַקט, די מאַנספערשוינען אין די חברות אין די שוהל׳עכלאָך, אָדער אין דער היים האָבען תקון שבועות געזאָגט, געהערט אַ געוואַלד אין געסעל, זיי־נען זיי פון די הייזער ארויסגעקומען, האָבען אויפ׳ן הימעל געקוקט. אָבער דער הימעל איז נישט רויט געווען, און ס׳איז ניט ערגעץ וואו אַ שרפה געווען. איינער האָט דעם צווייטען געפרעגט: „וואו ברענט?“ — נור זיי האָבען נישט געזעהן קיין רויטען הימעל, האָבען זיי זיך בערוהיגט. פאַר אַ הויז האָט זיך אַ איד אין גאַטקעס גע־וויזען, ארומגערינגעלט פון אַ קופּע ווייבער און האָט זיי עפּעס דער־צעהלט. פון אַ לופטשיק האָט אַ אידענע דעם קאָפּ ארויסגעשטעקט

און געראָפען אין מארק און האָט געבעטען זיך ביי די פארבייגעהענדע:
„ליעבע לייט, וואָס האָט געטראָפען? וואָס האָט געטראָפען?"

אז דער עולם האָט זיך בערוהיגט, האָבען זיי אויסגעשפּיגען, וואָס זיי זיינען אָבגעקומען בלויז מיט שרעק און זיינען צוריק אין די הייזער געגאַנגען.

די נייגעריגע האָבען אָבער געוואָלט דערגעהן, וואָס עס האָט געטראָפען. זיינען זיי געגאַנגען נאָכ'ן קול און זיי זיינען אָנגעקומען צום אָפּיצער'ס הייזעל. דאָרט האָבען זיי געטראָפען מאָטעל קארעטע מיט זיין ווייב; זיי האָבען זיך אַביסעל פון דערשראָקענם אָבגעשטעלט, געשטויסען זיך יא, געשטויסען זיך נישט, און אַ נייגעריגער האָט געפרעגט: „וואָס האָט געטראָפען? וואָס איז געשעהן?"

— וואָס'אי געשעהן? — וואָס האָט געזאָלט געשעהן? גאָר נישט איז געשעהן.

נור אז זיי האָבען געזעהן, אז מאָטעל און זיין ווייב שטעהען און וואַרטען, האָבען זיי זיך אויך אַנידערגעשטעלט וואַרטען.

— וואָס וואַרט איהר דאָ? וואָס שטעהט איהר דאָ? וואָס איז? האָט מאָטעל גע'טענה'ט צום עולם.

— גאָר נישט, גלאַט אזוי.

— גאָר נישט, גלאָט אזוי — פּאָשאָל וואָן! — האָט ער געשריען צו די אינגלאַך, וואָס זיינען געקומען צולויפען.

דערווייל זיינען אָנגעקומען נאָך איינעגע און האָבען געזעהן אַ קופּקעלע שטעהט, זיינען זיי אויך געבליבען שטעהן און געפרעגט איינער דעם אַנדערען:

— וואָס איז געווען פאר אַ געוואַלד? ווער האָט עס געשריען?

— ווער האָט געשריען? עס האָט קיינער נישט געשריען.

דערווייל האָט שוין אָנגעהויבען צו טאָגען, די פעלדער זיינען ענטפּלעקט געוואָרען פון דער טונקעלהייט, פון די וואַסערלאַך זיינען פאַרעם אויפגעגאַנגען, און דער מאָרגען־שטערן, וועלכער איז רויט אויפגעגאַנגען און צופלאַמט אַ האַלבען הימעל, האָט געטריקענט די פייכטע ערד, די פויגעלאַך האָבען געשפּרונגען אויף די צווייגען פון די בוימער און פרעהליך געקוויטשעט: די בעז־בוימער, וואָס האָבען אַרומגערינגעלט דעם אָפּיצער'ס הייזעל, האָבען פערשפּרייט אַ שטאַרקען

גערוך, וועלכער האט דעם טרוקענעם בעשמעקטען פריהלינגס פריה־מארגען אנגע'שיכור'ט.

דער עולם איז אלץ געשטאנען פאר דער טהיר, וואס אמאל האבען זיך מעהר נייגעריגע געוויזען. א איד אין א שלאף־ראק, פון וועלכען מען האט די אונטער־הייזען געזעהן, אין שלאף־מיץ אויפ'ן קאפ איז שטיל שפאצירענדיג אנגעקומען, די הענד פערלייגט אויף הינטען און געפרעגט: „וואס שטעהט מען?" איינינע יונגע לייטלאך זיינען אין די ווינקעלאך געשטאנען און האבען נייגעריג ארויפגעקוקט צום אפי־צער'ס פענסטער, וועלכע זיינען געווען אפען, און דער ווינד האט די אראבגעהאנגענע גארדינען בעוועגט. א יונג איז אויף דעם דאך ארויפגעקראכען וואס איז גענענאיבער דעם אפיצער'ס הייזעל און האט דורך אוים געוואלט כאפען א בליק אין פענסטער אריין. מיידלאך אין די טיכער איינגעהילט האבען זיך ווייט אין געסעל געדרעהט, אהער גע־קוקט צו דער קופקעלע פאר דעם אפיצער'ס הייזעל און גערוימט זיך אין די אויערען און זיך בעהאלטען אין די הייזער, ווען זיי האבען גע־זעהן א מענשען אנקומען. יונגע לייטלאך, בחורים, האבען זיך תמ'ע־וואטע אהין און אהער געדרעהט פאר'ן אפיצער'ס הייזעל און הא־בען געווארפען א בליק צו די פענסטער ארויף. ווייט אין געסעל איז נאך אלץ דער איד אין די גאטקעס געשטאנען פאר דער טהיר, ארומגע־רינגעלט פון א קופקעלע ווייבער, אין די שלאף־הויזען, און האט זיי געוויזען אויפ'ן אפיצער'ס פענסטער, און עפעס דערצעהלט; פון דארט האט זיך א שטיל קיכערן געהערט.

און די מאי פריהלינגס לופט האט זיך אין געסעל געגאסען. עס האט זיך געדאכט, אז פון'ם אפיצער'ס אפענע פענסטער, צו וועלכע אלע הא־בען גנב'יש זייערע בליקען אין דער שטיל געווארפען, גיסט די מארגען לופט ארויס, וועלכע שיכור'ט אן דעם שטח מיט דעם שטארקען בעז־גערוך, און לעגט זיך איבער די פעלדער, און איבער דעם גאנצען שטעד־טעל.

און די יונגע לייטלאך און די מיידלאך שטעהען, סוד'ען זיך און שעפטשען אין די ווינקעלאך און אנגע'שכור'ט אין דער שטארקער מאי־לופט, ווארפען זיי בענקענדע, בעהאלטענע בליקען צו די פענסטער ארויף און איינער פרעגט דעם אנדערען: „וואס האט געטראפען? וואס האט געטראפען?"

— גאר נישט האט געטראפען, א טאפ פוטער־מילך איז צובראכען געווארען — זאגט דער פערד׳ס יונג און ווייזט אין געהיים מיט דער האנד אויף מאטעל קארעטע.

— א טאפ פוטער־מילך ? וואונדערען זיך א טהייל.

— יא, יא, דאס טעפעל איז צובראכען געווארען און די מילך האט זיך אויסגעגאסען — ענטפערט דער יונג, ווייזענדיג אויף די אפענע פענסטער.

אין די ווינקעלאך הערט זיך א פערשטיקט קיכערן, נור באלד האט זיך מאטעל קארעטע גע׳סוד׳עט מיט סטעפאַן׳ען, דעם סטרוזש. דער עולם האט זיך נייגעריג פון דערווייטענס צוגעקוקט און געטייטעלט מיט די פינגער.

און פלוצים האט זיך געהערט א קלינגען פון די פייער־גלאקען, וואס שטעהען אין מיטען מארק. דער עולם איז אין די ערשטע מינוט דערשראקען געווארען, בלייך געווארען, איינער האט אויפ׳ן צווייטען געקוקט — געוואלד עס ברענט ! — האט מאטעל קארעטע געגעבען א געשריי אויס און האט אנגעהויבען צו לויפען. דער עולם איז איהם אין די ערשטע מינוט נאכגעלאפען, נור באלד האט זיך איינער פון׳ם עולם אנגערופען, ווייזענדיג מיט׳ן פינגער אויפ׳ן אפיצער׳ס פענסטער :

— דא ברענט אויך, דא אויך !

דער עולם האט ארויסגעזעצט אין א געלעכטער.

מאטעל איז געלאפען איבער די גאסען. דער עולם, וועלכער איז איהם אין די ערשטע מינוט נאכגעלאפען, האט זיך באלד צוריק אומ־געקעהרט, לאזענדיג מאטלען אליין לויפען.

— א חכם, ער וויל אונז פון דאנען אוועקקריגען !

— עס ברענט איהם, נעבעך, אוי, ברענט עס איהם ! — האט א אידענע צוגעלעגט.

— דארט אויבען איז הייס, היינט א הייסע נאכט דארט אויבען געווען.

דערווייל האבען די גלאקען אין געסעל געשאלט, פון דערווייטענס הערט מען שוין פערד פון די פייער־לעשערס פענדרזשען : ווייבער, אידען, מוידען זיינען יעצט ארויס פון די הייזער אין די נאכט־העמדער, אין די אונטער־הויזען, געכאפט אויף זיך ווער א טוך, ווער א ראק, און

זיך געלאָזט לויפן מיט פעקלאך אין די הענד, וואָס זיי האָבן אין איילעניש געכאַפּט מיט געוואַלדן און געשרייען:

— געוואַלד, אידען, וואו ברענט? וואו ברענט?

— די קינדער ראַטעוועט מיר, די קינדערלאך!

— מיין ביסעל אָרימקייט, אוי משה, משה!

דערזעהן פון דערווייטענס אַ רעדעל מענשען פאר׳ן אַפּיצער׳ס הויז, איז דער עולם געקומען צולויפען פאר׳ן אַפּיצער׳ס הויז מיט די פעקלאך.

— אידען! וואו? וואו?

— דאָ, דאָ! —

— אַ בייזע נאַכט אויף קארעטע׳ס קאָפּ! די טאָכטער איז איהם צום אַפּיצער אנטלאָפען, שרעקט ער דאָס שטעדטעל איבער. האָט׳ס שוין געהערט אַזעלכעס? — שרייט אַ אידענע.

דער עולם לאַכט.

מאָטעל קומט צולויפען פון מארק, שטעלט זיך אָב און שרייט פון דערווייטענס, ווייזענדיג מיט דער האנד אויפ׳ן עק שטאָדט.

— אין דאָרף ברענט, — אין לאנשיען, קומט׳ס, אידען, קומט׳ס — און מאַכט זיך לויפען.

דער עולם שטעהט אויף איין אָרט, קוקט איהם אָן און לאכט.

— די פייער־לעשער קומען שוין אָן.

— מיט׳ן שפּריטץ לעשען! — זאָגט קאַמיזע, — און דער עולם ברעכט ארויס מיט אַ געלעכטער.

— אַ כאָלעריע וועט אייך דאָ אויפ׳ן אָרט אַנידערלייגען — שרייט אויס מאָטעל — אוועק פון דאנען, וואָס שטעהט איהר דאָ? און האָט זיך געגעבען אַ לאָז ארייַן אין דעם עולם מיט פויסטען. דעם עולם פאַנאנדערצוטרייבען. אינגלאך האָבען אנגעהויבען צו לויפען. דער עולם האָט זיך אַביסעל מיט אַ געלעכטער אבגערוקט אָן אַ זייט.

— וואָס לאַכט איהר? און איז זי געלאָפען, און איז זי ביים אָפּיצער — שרייט מאָטעל — און הענגט זיך אויף!

פון דערווייטענס האָט מען שוין טאַקע געהערט די פייער־לעשערס, די שפּריטץ פאָהרט איבער׳ן געסעל מיט׳ן קלומפּער פון פארענט. דער עולם איז זיך יעצט וואָס אמאל מעהר צונויפגעקומען נאָך דעם שפּריטץ.

— די שפּריטץ פּאהרט, די שפּריטץ!

נור דאָס האָט מאָטעל שוין ניט געקענט אויסהאַלטען. אַרויף אויף די טרעפּ פון אַפּיצער'ס וואָהנונג, אַוועקגעשטופּט דעם זעלנער. צו לאַנג האָט ער נישט געברויכט צו וואַרטען. ער האָט געפונען דער טאָכטער הינטער דער טיהר איינגעוויקעלט דאָס פּנים אין אַ טוך, נור דאָס גנב'ישע לעבעלע אויף די ליפּעלאַך האָט פון אונטער דער טוך אַרויסגעשיינט...

— אַ בראָך זאָל מיר געשעהן נאָך דיר! און ער האָט זי געגעבען אַ כאַפּ און אַ טראַג אַראָב פון די טרעפּ אַהיים איבער דער גאַס.

די מוטער איז נאָך דער מויד נאָכגעגאַנגען און מיט די פויסטען זיך אין קאָפּ געשלאָגען.

— וועה איז מיר און ווינד!

און דאָס גאַנצע שטערטעל, האַלב נאַקעט, אין די נאַכט־העמדער, אין די אונטער־הויזען איז נאָכגעגאַנגען נאָך דער לויה, מיט אַ געשריי און אַ פּייפעריי און די שפּריטץ פון די פייער־לעשערס נאָך זיי — אַזוי האָט מען זיי אַהיים בעגלייט — און וואָס מען האָט זיי דאָרט אָנגעשאָלטען זאָל אין אַלע וויסטע מדבריות אריין.

אין אַ שעה אַרום איז לייבעל בעל־העגלה'ס וואָגען איבער'ן לעשניצער טראַקט געפאָהרען, צו ברייגגען שרה'לעס חתן אויף שבועות צו גאַסט.

יום־טוב האָט מאָטעל אַ מנין ביי זיך אין שטוב געמאַכט, די קרובים פערבעטען, געהייסען דעם חתן, אז ער זאָל מיט קיינעם נישט אַ וואָרט רעדען. עס האָבען זיך געפונען גוטע פריינד וואָס האָבען פאַר'ן חתן צום טיש כיבוד געשיקט.

און יום־טוב נאָכמיטאָג צום שפּאַציר איז שרה'לע, מאָטעל קאַרעטע'ס טאָכטער, אַרויסגעגאַנגען מיט דעם חתן'ס שוועסטער שפּאַצירען, אין דעם נייעם זומער־קאַפּעלושעל, מיט דעם זומער אנצוג פריי און פראַנק איבער'ן מאַרק, איבער דער שטאָדט אָפען פאַר אַלע אויף דעם שפּאַציער אַרוים.

די ווייבער זיינען פאר דער טהיר געזעסען און צוגעקוקט:

— ווער איז דאָס?

מאטעל'ס טעכטערעל.

אין די ווייסלען פון איהרע ליפען האט זיך אויפבעהאלטען א נייע אונבעקאנטע שמייכעלע, וואס מען האט עס ביז יעצט גאר נישט בעמערקט...

דער גנב מיט זיין מוטער.

(סקיצע).

עס איז געוועזן אַ קאַלטער ווינטער־טאָג. דער שנעע איז גע־לעגען האַרט פערפרוירען ביז איבער די האַלבע הייזלאַך, און האָט פערשלאָסען די איינוואָהנער אין זייערע לעכער. זעלטען ווער עס האָט זיך ארויסגעוואגט אויף דער גאַס ארויס אין דעם בייסענדען פראָסט. די איינוואָהנער האָבען זיך איינגעקופּיעט אין די וואַרימסטע שטובען אָדער אין די קיכען פון זייערע הייזלאַך און געגעסען דאָס, וואָס זיי האָבען זיך אויפ'ן ווינטער אָנגעגרייט: קאַרטאָפּעלס און איינגעזויערטע קרויט. און האָט די נויטה וועמען פון שטיבעל אין גאַס געיאָגט צו פערדיענען אַ פּאָר גראָשען, איז ער ניט ווייטער דערגאַנגען ביז צום אי־דישען שענקעל, וועלכעס איז געווען אין אַ עק פון גאַס, אריינגעכאַפּט זיך אָנצואוואַרעמען אין רויך פון פּאַפּיראָסען און די פּאַרע פון די מענשען וועלכע זיינען געזעסען אין שענקעל, געשפּיעלט אין דאָמענע, און פון צייט צו צייט אויסגעטרונקען אַ געוואוינטע גלעזעל בראַנפען, אָדער אַ קופעל ביער.

אין אַזאַ פראָסט האָט זיך נטע גנב געלאָזט איבער'ן געסעל פון זיין הייזעל ארויס, אריין אין שענקעל און אויסגעקויפט אַ האַלבען שענ־קעל. אַ צוויי פלאַשען שנאַפּס, די גאַנצע וואורשט אוועקגעקויפט וואָס האָט זיך געפונען אויפ'ן לאַגער, דאָס שטיקעל פערטריקענטע לעקאַך, קיכעלאַך און אריינגעלעגט דאָס אַלעס אין קייבעריל. מיט פייכטקייט אין מויל און מיט קנאה'דיגע אויגען האָבען די בעל־מלאכה'ס, קצבים־יונגען און קאַרטען־שפּיעלער געקוקט וואָס נטע קויפט איין. אַלע האָ־בען געוואוסט פון וואָס פאַר אַ געלד נטע קויפט איין די גוטע זאַכען. אַז פאַר צוויי וואָכען צוריק האָט ער ערשט אויסגע'גנב'עט לייבעל'ס

לערער קראָם און איז ערשט נור צוריקגעקומען פון זשאַבלין, וואו ער האָט די סחורה פּערקויפט. נור קיינער האָט ניט געזאָגט איהם אַ וואָרט צו זאָגען. אָבער טראַכטען האָבען זיי זיך געמעגט וואָס זיי ווילען און אויך מורמלען זיך אין די אויערען:

— פאר לייבעל׳ס געלד, פאַר וואָס זאָל ער זיך נישט לאָזען לוסטיג געהן שווער געהאָרעוועט האָט ער אויפ׳ן געלד?

— זעה זעה, די גאַנצע וואורשט קויפט ער אויף.

נטע האָט אָבער ליעב געהאַט ווי מען בעטראַכט ווי ער קויפט אויף דאָס שענקעל. און אַז ער האָט געזעהן, אַז די פורמאַנעס און די קצבים יונגען האָבען אוועקגעוואָרפען די דאָמענע און זיך ארומגע־שטעלט צו בעטראַכטען איהם — האָט נטע אריינגעשטעקט די הענד אין די קעשענעס און געפרעגט:

— און אַ געבראָטענע גענזעל האָט איהר נישט?

די פעטע אידענע וואָס איז געשטאַנען הינטער דעם בופעט און פערקויפט האָט געשמייכעלט, חנפה׳דיג זיך צו איהם:

— פאר וועמען זאָל איך האַלטען געבראָטענע גענזלאַך? פאר די דלפנים דאָ? אַז איך וואָלט געוועזן געוואוסט, אַז זיי וועלען קומען — וואָלט איך אָנגעגרייט אַ פעט גענזעל.

נטע׳ן האָט געשמעקט דער קאָמפּלימענט. ער האָט זיך גלייך גע־מאַכט זיינע שעהנע צוויי וואַנצעלאַך, אריינגעשטעקט די הענד אין די קעשענעס און ארומגעקוקט זיך אויף די שעהנע לייט וואָס זיינען ארום געשטאַנען. ער האָט געזעהן ברוך׳ל פוהרמאַן, ווי ער קוקט מיט גאַווער אין מויל אויף די גוטע זאַכען וואָס ער האָט איינגעקויפט — האָט ער זיך אָנגערופען:

— נו, ברוך׳ל, ווילסט אַ שנאַפּס? — גיט איהם ראָזע אַ שנאַפּס.

ראָזע האָט אָנגעגאָסען און ברוך׳ל האָט אויסגעטרונקען, אָבגעווישט זיך דאָס מויל און געזאָגט:

— גוט, נטע!

— נאַ, פערביים, האָט איהם נטע אָבגעשניטען אַ שטיק וואורשט און האָט איהם געגעבען.

— גוט, נטע — האָט ברוך׳ל געזאָגט, קייענדיג די פעטע פערטרוי־קענטע וואורשט.

— און איהם גיט אויך — האָט נטע אָנגעוויזען אויף אַ צווייטען

בעל־עגלה, ווער עס וויל קען קריגען אַ שנאַפּס. דער יונג האָט ארויס־
גענומען אַ זילבערנעם קערבעל פון זיינע טאַשען און אוועקגעלעגט
אויפ'ן בופעט־טיש פאר ראַזע'ן.

קאלט איז געווען און די מאַגענס זיינען לעער געווען. און גאַר ניט
אין געווען צו טהאָן אין אַזעלכע פרעסט. און נטע'ס טהיילען שנאַפּס
איז געווען ווי פון הימעל אראָבגעפאלען; האָבען זיי אלע זיך צו־
גערוקט צום בופעטעל, געטרונקען שנאַפּס, זיך אָבגעווישט די מיילער,
און אלע האָבען אנגעקוקט נטע'ן מיט דאנקבארקייט און געזאָגט:

— גוט, נטע.

און נטע איז צופריעדען געווען.

און ווי נטע איז אזוי געשטאַנען און געטהיילט שנאַפּסען, האָט זיך
די טהיר פון שענק אויפגעפראלט און עס איז אריין מיט אַ גערודער
לייבעל, דער לעדער־סוחר, איינגעהילט אין אַן אויסגעקראַכען פעלצעל,
אין אַ צוריסען שלימוזעל אויפ'ן קאָפּ — און האָט אָנגעקוקט נטע'ן
מיט אַ ביטערען בליק, פערביסען די ליפּען. די לאַנגע נאָז איז איהם
בלייך געוואָרען, אזוי, אַז עס האָט זיך געדאַכט, אז די נשמה האָט זיך
איהם אוועקגעזעצט אויף די שפּיץ נאָז, געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ:

— מיין בלוט טרינקסט דו, נטע, מיין שווערע פּראַצע, מיינע קינ־
דער'ס ברויט עסט דו אויף — הע, — הע?

נטע האָט איהם אָנגעקוקט גלייכגילטיג, גלייך געמאַכט זיך די
שעהנע וואָנצעלאך און געזאָגט ווי צו זיך, גלייכגילטיג:

— צייט אַהיים צו געהן:

און ער האָט גענומען דאס קייבעריל מיט די איינגעקויפטע זאכען
און איז ארויס פון שענקעל.

— גאָט זאָל דיר בעצאָהלען וואָס דו האָסט מיך געקרדזשיוורעט—
האָט איהם לייבעל אָנגעשאָלטען.

נטע האָט זיך ניט אָבגערופען און זיך געגאַנגען ווייטער זיין וועג.

אין דער היים האָט שוין אויף נטע'ן געווארט זיין מוטער. די אַלטע
פּעשע איז געווען אַ קצב'טע און האָט געהאקט פלייש אין די יאַטקעס.
נור זייט נטע איז געוואָרען אַ גנב האָט איהם נישט געפּאסט אַז די מוּ־
טער זאָל האקען פלייש אין די יאַטקעס, האָט ער זי געהאַלטען אין דער
היים, און ער האָט פערדיענט אויף איהר. די אַלטע פעשע האָט

שטאַלצירט מיט איהר זוהן, און נטע האָט ליעב געהאַט דער מאַמען. טאַמער האָט ווער אַ שלעכט וואָרט אויסגערעדט אויף דער מאַמען, איז זיך נטע געגאַנגען שלאָגען.

— אויף מיר קענט איהר זאָגען וואָס איהר ווילט, איך בין אַ גנב. אַל־דאָס שלעכטס בין איך, נור מיין מאַמע'ס נאָמען זאָלט איהר היטען. אויף מיין מאַמען זאָלט איהר קיין שלעכט וואָרט ניט אויס־ריידען אַז ניט וועל איך די קעפּ שפּאַלטען — האָט נטע ניט איינמאָל גע'טענה'ט אין געסעל.

די אַלטע פּעשע האָט געוואוסט, אַז נטע האָט געמאַכט אין זשאַבלין אַ גוט געשעפט מיט לייבעל'ס גנבה. און ער איז געגאַנגען אין שענקעל אריין אהיים ברענגען גוטע זאַכען. זי האָט זיך דערמאָהנט, ווי גוט ער איז. האָט זי איהם אָבגעקאָכט קאַרטאָפּעל־קלויסקעס וואָס ער האָט ליעב. קאַלט איז געווען, די שויבען פערקאָוועט און דער פּראָסט האָט זיך גענומען אויפ'ן אָבענד שטאַרקער, האָט זי אונטערגעהייצט דעם אַל־טען אויווען מיט דער רעשט טאָרף וואָס איז געווען אין שטוב, און כדי די וואַרימקייט זאָל אנהאַלטען אַ גאַנצע נאַכט, האָט זי אריינגע־פּאַקט אין אויווען אריין אַלעס וואָס האָט זיך געפונען אין דעם ווינקעל, די רעשטלאַך טאָרף, העלצער, — עס האָבען זיך מיטגעשלעפּט אַלטע שמאַטעס, אַלטע לעדער; — אין שטיבעל איז באַלד געוואָרען אַ סוואָנט, אַ געשטאַנק, נור דער סוואַנט האָט געוואַרימט דאָס שטיבעל, און פאַר פערגעניגען פון וואַרימקייט האָט זי ניט געפיהלט דעם געשטאַנק.

אַז נטע איז אהיים געקומען מיט'ן אַקעוויט און וואורשט איז שוין טונקעל געווען. די מאַמע האָט שוין אָנגעצונדען דאָס קליינע לעמפּעל. אויפ'ן טיש איז שוין געשטאַנען אַ טעלער מיט קאַרטאָפּעל־קלויסקעס פון וועלכע עס איז ארויסגעגאַנגען אַ רויך.

— אַ, מאַמע, קאַלט איז דרויסען, אַ שרעק — האָט נטע געזאָגט אריינגעהענדיג.

— קום אהער, מיין קינד, נעהם אַביסעל בראַנפען, וועסט דו זיך דערוואַרימען. דאָס פּרעסטעל נעהמט צו.

נטע האָט אויפגעעפענט דעם בראַנפען.

— וואָס פאַר אַ געשטאַנק איז עס אין שטוב? — האָט נטע גע־פרעגט.

— עס דאכט זיך דיר נאר אזוי, מיין קינד — איך האב איינגע־הייצט דעם אויווען, איידער דער טאָרף צוברענט זיך איז אביסעל רויכיג.

— עפען אויף די טהיר, מאמע, מען ווערט דערשטיקט — האט נטע געזאגט.

— אין קיך איז ווארימער, מיין קינד, אין דרויסען איז קאלט.

נטע האט געטרונקען פון בראנפען, און דער מאמען אנגעגאסען.

— טרינק, מאמע, וועסט דו זיך דערוואַרימען.

— יא, מיין קינד, איך וועל טרינקען. דאס פרעסטעל נעהמט צו.

זיי האבען געטרונקען שנאפס און פערביסען מיט די ווארימע קארטאפעל־קלויסקעס; דעם ווארשט האט די אלטע פעשע אויסגע־ריישט מיט א ציבעלע און דער רויך פון ריישערס האט צוגעדעקט דעם רויך פון אויוועז. דער אקעוויט האט געווארימט די ביינער, און דער קאפ איז צוהיצט געווארען, און פון סוואנט האט מען שוין גאר ניט געוואוסט און גאר ניט גערעדט.

אז די מאמע און זוהן האבען זיך גוט אנגעגעסען מיט קארטאפעל־קלויסקעס, מיט די אנגערייזשטע ווארשט און פערטרונקען גוט מיט שנאפס, האבען זיי זיך ביידע דערשוויצט. די אלטע פעשע האט אויסגעבעט די בעטען, אויסגעזוכט קישענס און דעקען, אלטע קאפטאנעס און פעלצען וואס האבען זיך געפונען אין שטוב — און דערמיט צוגעדעקט די בעטען.

— דאס פרעסטעל נעהמט דורך, מיין קינד, שטארק. פערקא־ווערט די שויבען. מען דארף פעררינגלען דעם אויוועז, א שאד די וואַ־רימקייט וואס לויפט ארויס. און די אלטע פעשע האט ניט געזעהן אויב דער טאָרף איז יא צוברענט אדער ניט. זי האט פעררוקט דעם אויוועז, אוועקגעלעגט זיך א צושוויצטע פון בראנד־וויין און ווארשט. זי — אין איין בעט און דער זוהן אין דער צווייטער בעט און גוט זיך צוגעדעקט מיט אלע דעקען און קאפאטעס, ווארים דער פראסט אין דרויסען האט טאקע שטארק צוגענומען...

צו מארגענס אין דער פריה, דער זייגער האט שוין געשלאגען צעהן. עס איז שוין געוועזן נאך מיטאג און ביי פעשע'ז זיינען נאך געווען די לאדען פערהאקט. איינער איז פארבייגעגאנגען, געזעהן די פערהאקטע לאדענס, האט ער זיך געוואונדערט; א צווייטער איז דורכגעגאנגען

און געזעהן די פערהאקטע לאדנעס, און מעהר האט מען שוין ניט גע־דארפט: עס איז באלד געוואָרען אַז עולם ארום פעשע'ס פענסטער, און מען האט אַנגעקלאַפּט אין די לאָדענס.

— פעשע, נטע, — וואס איז דער מעהר?

אָבער קיין ענטפער האט מען ניט בעקומען. אַ איד האט גע־פּרואווט די לאָדענס אויפרייסען, צו זעהן וואס אינוויינינג טהוט זיך. האט פון אויפגעריסענעם לאָדען געגעבען אַ זעץ ארוים אַ קנויל רויך און אַ געשטאַנק פון אַ סוואנט. האט מען זיך באלד שוין דערוואוסט וואס עס איז געשעהן, און עס איז געוואָרען אַ געשריי אין געסעל:

— פעשע די קצב'טע מיט איהר זוהן זיינען פערסוואנדזשעט גע־וואָרען.

באלד איז געוואָרען אַן איינגעלאף, און געוואָהר וועהרענדיג אַז מענשען זיינען אינוויינינג, האט מען ניט געפרעגט יאָ גנב, ניט גנב, דאס לעבען איינגעשטעלט און אריין אין שטיבעל און די צוויי ארויס־גענומען און אַוועקגעלעגט אויפ'ן שנעע.

— מען דאַרף די שלייפען רייבען מיט שנעע — האט אַ איד אַן עצה געגעבען.

— ניין, מען דאַרף וואַסער אין די נאָז גיסען.

מען האט די שלייפען געריבען מיט שנעע, מען האט וואַסער אין די נעזער געגאָסען, געשאָקעלט זיי אויף דער לופט. דער יונג האט די אויגען געעפענט און ארומגעקוקט זיך:

— וואו איז די מאמע? — האט ער דאס ערשטע געפרעגט.

מען האט איהם גאָר ניט געקענט ענטפערען, ווייל זיין מוטער איז שוין טויט געוועזען.

אַז דער יונג האט געזעהן, אַז מען ענטפערט איהם ניט, איז ער ארויס מיט אַ געוויין, און וויפיעל כח ער האט געהאט, איז ער צוגעקראָ־כען אויף אַלע פיער צו דער מוטער, און זי געוועקט:

— מאַמע, מאַמע, שטעה אויף, מאַמע!

זיינע געשרייען „מאַמע" האָבען דערציטערט יעדעס הארץ, אין פיעלע אויגען האָבען זיך בעוויזען טרעהרען, און איינער האט דעם אנדערען געזאָגט:

— כאָטש אַ גנב, דאָך ליעבט ער די מאַמען.

— וואס, א גנב האט ניט קיין הארץ? — יערער מענש האט א הארץ — האט א אידענע געזאגט.

ליבעל, דער לערער־סוחר, איז געקומען צולויפען: אין זיינע אויגען האט געברענט דער פייערעל פון נקמה. אויסגעגלעט זיך מיט דער האנד דאס בערדעל, כאטש דער פראסט האט געשניטען, און געזאגט צו די ארומיגע:

— איך האב געוואוסט אז גאט וועט זיך פאר מיר אננעהמען.

די ווייבער האבען איהם אוועקגעטריבען:

— געפונען יעצט אן ארט נקמה צו נעהמען — א מענש איז געשטארבען!

דער פויער און די ערד.

(אַ מעשה'לע וועגען דער נייער רוסלאַנד).

דער פויער קאָנסטאַנטין בוריאַן איז אוועק פון פעלד זיך שלאָגען כמעט אַ נאַקעטער. פון דער שטוב האָט ער גאָר ניט מיטגענומען, נאָר זיין לייב־העמד און צוריסענע הויזען, מיט אַ דריי־פונטיגען דאַזאַווען ברויט אונטער'ן אָרעם. אַזוי האָט ער געשפּרייזט פון זיין דאָרף צו דער נאָהענטער סטאַנציע וואו נאַטשאַלסטווע האָט זיך געפונען — צו געהן זיך שלאָגען פאַר זיין צאַר און פאָטערלאַנד. ער האָט געוואָלט מיטנעהמען זיינע שטיוועל וואָס ער האָט זיך געקויפט אויפ'ן יאָהר־מאַרק ביים איד אויף פּאַסכא, זיין איינציגעס אייגענטהום — האָט זיין אַלטער פאָטער, אַ קלוגער פויער, געניט אין לעבען, איהם אָבגעראַטהען דערפון:

— טאָמער וועט מען דיך דער'הרג'ענען און דער פיינד וועט זיי דיר פון די פּיס אַראָבציהען.

האָט דער יונגער פויער איינגעזעהן דעם פאָטער'ס קלוגשאַפט, האָט ער זיי איבערגעלאָזט.

— זאָל עס זיין אַ ירושה צו דעם ניי־געבוירענעם, אַז עס וועט קומען אויף דער וועלט — האָט דער יונגער מאַן געשמייכעלט צו גרישע זיין יונג ווייבעל, וועלכע האָט שוין געטראָגען זיין קינד אונטער איהר האַרץ.

— דאָס איז קלוג, מיין קינד — האָט דער אַלטער גוט געהייסען דעם זוהן'ס בעשלוס.

ביי די בוריאַנס האָט מען זיך ניט געשראָקען צו רעדען וועגען טויט. מען האָט גערעדט וועגען איהם ביי די רוהיגע מאָל־צייטען, און

נאָך מעהר האָט מען געקלעהרט וועגען איהם און געוואונשען איהם אלס אַן אנגעלעגטען גאַסט. אַלע וואָס האָבען זיך געפונען אין דער אייגענער גרויסער כּאַלופּע, די דריי בוריאַנס ברידער, די צוויי איידעמס, די ווייבער און די קינדער — אַלע האָבען געוואַרט, אַז דער אַלטער פּאַטער זאָל אוועקשטאַרבען, ניט צוליעב דער ירושה, נאָר עס זאָל ווערען אַ מויל ווינציגער אין שטוב, וואָס עסט און ברייננגט קיינעם קיין נוצען ניט. דער אַלטער האָט געוואוסט פון די קינדער'ס וואונש און ער אַליין האָט מיטבעדויערט מיט זיי זיין לאַנגעם לעבען. נאָר העלפען האָט ער זיך ניט געקענט.

— וואָס קען מען טהאָן, אַז עס איז נאָך ניט געקומען די צייט.

וואַרים פון די פינף דעסיאַטין ערד וואָס איז געווען פון דער גע־מיינדע פאַר דער משפחה — האָבען זיך די בוריאַנס ניט געקענט דער־נעהרען. אַ שטאָדט און אַ פאַבריק איז ניט געווען אין דער נאָהנט, וואו מען האָט געקענט געהן פערדיענען. מאַסקווע איז געווען ווייט, און זיי האָבען געהערט דערפון, ווי פון אַן אַלטער בייקע... די שכנים אַרום האָבען גענוג העגד געהאַט אַליין און ווייניג ערד. איז דער איינציגער רעטער געווען טהיילמאָל דער טויט, וואָס האָט די מענשען ווינציגער געמאַכט; און טהיילמאָל די נאַטשאַלסטוואָ וואָס האָט גערופען אין סאָלדאַטען, און ארויסגענומען אַזוי אַרום אַן עסער פון שטוב.

קאָנסטאַנטין האָט זיך געזעגענט מיט זיין יונג ווייבעל, מיט זיין ניט זעהר בעזאָרגטע משפּחה, מיט זיינע זעהר בעזאָרגטע בהמות, מיט זיין פעלד און וואַלד און האָט געשפּרייזט אַ האַלב־נאַקעטער אָהן אַ היטעל, מיט אַ ברויט אונטער'ן אָרעם, צו דער סטאַנציע, צו די נאַ־טשאַלסטוואָ — אין סאָלדאַטען.

ביי די סאָלדאַטען איז קאָנסטאַנטינ'ען זעהר געפעלען געוואָרען. ווייניג אַרבייט און גענוג צו עסען, און פרעהליך איז אויך געווען. ער האָט זיך גוט געלערענט די דיענסט, וואָס איז בעשטאַנען אין געהאָרכ־זאַמקייט צו נאַטשאַלסטוואָ — ווייל געהאָרכזאַמקייט איז געווען זיין נאַטור.

לאַנג אין קאַזאַרמע האָט מען קאָנסטאַנטינ'ען ניט געהאַלטען. עס איז געווען אַ צייט פון מלחמה — און ערגעץ־וואו האָט געוואַרט אויף איהם אַ רעהר פון אַ ביקס, אָדער אַ קאַנאָן. טויזענדע אַנדערע האָט

כ׳עז מיט קאָנסטאַנטין׳עז איינגעפּאַקט אין וואַגאָנעז, און מען האָט זיי אַוועקגעפיהרט ווייט, ווייט צו שלאָגען זיך מיט׳ן פיינד.

אויפ׳ן וועג איז פרעהליך געווען. צו עסען גענוג, צו ארבייטען ווייניג און פרעהליכקייט אַ סך. מען האָט געזונגען, געטאַנצט, געשפּיעלט זיך אין פּאַטשען אין די געזעסער, אין ענגע דושנע וואַגאָנען, און מען איז געפאָהרען טאָג איין, טאָג אויס. פעלדער אַ סך, ברייטע, גרויסע לאַנקעס, וואַסערען און וועלדער, און הייזלאך ווייניג. אָפטמאָל האָט זיך קאָנסטאַנטין אויסגעקליבען צווישען די גרויסע פעלדער זיין איין שטיקעל בערגעל, אויף וועלכען ער וואָלט זיך געוואָלט זיין הויז אויפשטעלען און זיין נחלה האָבען — און געטראַכט זיך: רוסלאַנד איז גרויס — ערד אַ סך, נאָר דער פּויער איז אָרים.

— דאָס איז אַלץ דער דייטש שולדיג — האָט ער זיך דערמאָהנט וואָס מען האָט גערעדט אין קאַזאַרמע — דער דייטש און דער איד: גאָט וועט געבען, און מען וועט דעם דייטש פערטרייבען, וועט מען פון איהם די פעלדער אַוועקנעהמען און די פּויערים צוטהיילען. אַ סאָלדאַט, אַ דאָפּעלטען חלק; אַ פּויער אין דער היים, איין חלק נאָר...

— אַז נאַטשאַלסטוואָ וועט ערלויבען, וועל איך מיר אָט דעם בערגעל אויסקלייבען, מיט דעם ברעג וואַסער, אָט אַ־דאָ וועל איך מיר פּאַשע־פעלד פאַר די בהמות האָבען — האָט ער זיך געטראַכט אַרויסקוקענדיג פון וואַגאָן אויף אַ שטיק לאַנד, וואָס איז איהם געפעלען געוואָרען.

— נאָר ערשטענס דאַרף מען דעם דייטש פערטרייבען; דעם דייטש־פיינד פעריאָגען און זיינע פעלדער ביי איהם צונעהמען. דערנאָך וועלען מיר קריגען.

אין קאָפּ איז איהם אָפּילו שווער געווען, ער האָט ניט פערשטאַנען צו וואָס מען בעדאַרף דאָס לעבען זיך איינשטעלען און ביים דייטש אַוועקנעהמען — אַז רוסלאַנד האָט אַזוי פיעל. נאָר צו פרעגען איז קאָנסטאַנטין ניט געוואָהנט געווען.

דער צאַר־באַטיושקאָ האָט אַזוי געהייסען. נאַטשאַלסטוואָ ווייסט בעסער וואָס זיי האָבען צו טהאָן, אַז עס זאָל מעהר ערד זיין.

און די מלחמה האט ביי קאנסטאנטין'ען געקראגען א פערשטענדניס און א טעם. ער האט געוואוסט צו וואס מען דארף זיך געהן שלאגען מיט'ן דייטש און פאר וואס מען דארף דאס לעבען איינשטעלען.
— אז מען זאל פון דייטש די ערד צונעהמען און די פויערים צו־טהיילען.

לאנג איז קאנסטאנטין געלעגען אין די גראבענס, אין די פעלדער, און האט געהאלפען מיט אנדערע דעם פיינד צו פערטרייבען. דער קריעג אין געווען גוט און היימליך. צו עסען איז געווען פיעל און אר־בייט ווינציג. עס איז דורכגעגאנגען דער זומער, עס איז דורכגעגאנ־גען דער ווינטער — און דער דייטש־פיינד איז נאך אלץ ניט פערטריבען געווארען, און די ערד צוטהיילט מען נאך ניט צווישען די פויערים. עס איז אנגעקומען דער פריהלינג, דער גאנץ פריהער פריהלינג. די ערד האט אנגעהויבען ענטפלעקט צו ווערען פון די שנעען. דא און דארט האבען זיך געוויזען שווארצע שטיקער אויבערפלעכע וואס האבען זיך געשפאלטען און פארעם פון זיך ארויסגעגעבען, און געשמעקט מיט ערד־געשמאק. קאנסטאנטין'ען איז דער קריעג שוין לאנג פער'מיאוס'ט געווארען. ניט דער שרעק פאר'ן טויט — צום טויט איז ער צוגע־וואהנט געווארען דורך דעם יאהר און א האלב וואס ער איז אין די טרענטשעס געלעגען. נאר עס איז איהם פער'מיאוס'ט געווארען דאס, וואס ער האט ניט געהאט וואס צו טהאן. צו עסען איז נאך געווען, אבער ארבייט ווינציג, און עס האט זיך געבענקט עפעס צו טהאן. דער יונגער פריהער פריהלינג וואס האט זיך אויסגעגאסען איבער די לאנ־קעס, האט אן עפעס דערמאהנט; אן אן אלטע בעקאנטע זיסע עראינער־רונג. און עס האט זיך איהם פערבענקט נאך ערד, צו בעארבייטען די פעלדער, איינצושפאנען די פערד צום אקער און איבערווארפען דעם גרונד. דאס יונגע פרישע גראז, וואס האט זיך דא און דארט ארויסגע־וויזען, האט איהם דערמאהנט אן די יונגע בהמות, אן די קעלבלאך אין שטאהל, אן די זשערעבקעס וואס זיינען דורך'ן ווינטער געבוירען געווארען און מען בעדארף זיי צום ערשטען מאל אין פעלד ארויספיהרען, אז זיי זאלען גאט'ס וועלטען דערזעהן. יערען פריהמארגען, ווען קאנ־סטאנטין האט זיך אין גרוב געוועקט, האט ער דערפיהלט א נייעס

קוואל פון ענערגיע, וואָס דער פריהלינג־הויך האָט אריינגעגאָסען אין די ערד אריין, און אויך אין זיינע ביינער אריין. אָה, ווי ער וואָלט געוואָלט אָנשטאָט די ביקס, דעם שפּאַדעל אין האַנד נעהמען און אויפקאָפּען די ערד... געזעהן ווי די שראַפּנעלען גראָבען גריבער אין די ערד און די פעלדער צודרעפּטשען זיי, האָט עס זיין האַרץ צושניטען:
— פערזינדיגען זיך פאַר גאָט... די ערד׳ס פּנים פערדאַרבען זיי...

וואָס עלטער דער פריהלינג איז געוואָרען, האָט די ערד אַלץ מעהר געבענקט נאָכ׳ן פּויער, און דער פּויער נאָך איהר... די פּויערים זיינען אָבער אין סאָלדאַטען־מאַנטלען אין די גריבער געלעגען, געגעסען אַ סך און גאָר ניט געטהאָן. קאָנסטאַנטין האָט אָנגעהויבען צו פערשטעהן, אַז עפּעס איז ניט גלאַט אין דער וועלט. „צוהוליעט זיך די מענשען", האָט ער זיך געטראַכט, קוקענדיג אויף די פּויערים וואָס ליגען אין די גראָבענס מיט די ביקסען אין די הענד, און געהען ניט ארויס די ערד בעאַרבייטען. מיט בעדויערען און רחמנות האָט ער געקוקט אויף דעם באָדען וואָס האָט זיך אויסגעשפּרייט פאַר איהם אַ שוואַרצער און אַ פייכטער און האָט געבענקט נאָכ׳ן אַקער, ווי אַ מענש נאָך אַ פּריש העמד, ווען דער פריהלינג קומט...

די ערד האָט זיך געשפּאָלטען, געפּאַרעט. דאָ און דאָרט האָבען זיך גרעזלאַך געוויזען, ווילדע שפּראָצען ארויסגעקומען, וועלכע זיינען באַלד צוטראָטען און צודרעפּטשעט געוואָרען פון די פערד, פון די שראַפּנעלען און פון די זעלנערשע פיס... די פּויערים זיינען פויל געוואָרען, און עס האָט זיי גאָר ניט פאַר דער ערד געאַרט, און פאַר׳ן פריהלינג געקימערט. די פעלדער שטעהען אין הויכען פריהלינג וויסט, און די פּויערים עסען און טהוען גאָר ניט...

קאָנסטאַנטין האָט זיך דערמאָהנט אָן זיין סווינינקאַ, אָן זיין דאָרף — שטעהען דאָרט אויך די פעלדער וויסט, און קיינער בעאַרבייט זיי ניט — ניט קיין קאַרטאָפּעלס פערזעעט, ניט קיין ווייצען אויפ׳ן ווינטער, ניט די בהמות פון שטאַהל ארויסגעלאָזט... און דאָ איז שוין אַזוי שפּעט אין פריהלינג — און ער זיצט דאָ אין אַ גרוב, מיט אַ ביקס

אין האנד, מיט נאך פויערים און מען רויכערט טיטון און מען טאנצט א קאמארינסקע, און גאר ניט — נאטשאלסטווא הייסט אזוי.

— צוהוליעט זיך, נאטשאלסטווא צוהוליעט זיך — טראכט זיך קאנסטאנטין — דעם פויער פויל געמאכט, די ערד פערדארבען, און פאר גאט פערזינדיגט זיך...

מיט אמאל האט זיך דערהערט אויף דעם פראנט, אין די גראבענס אז נאטשאלסטווא איז אויס געווארען; צאר באטיושקא אראבגעזעצט — און נאטשאלסטווא ניטא מעהר; רוסלאנד איז בעפרייט געווארען פון נאטשאלסטווא.

דער פויער קאנסטאנטין האט זיך פערטראכט וועגען די נייעס, און זיך צו די פויערים, זיינע חברים, אבגערופען:

— אויב אזוי, קומט אהיים, פויערים! גענוג געהוליעט, צייט די פעלדער צו בעארבייטען! רוסלאנד איז פריי פון נאטשאלסטווא!...

די שטומע.

נאָך אַ געוויסע צייט, אַז איך האָב מיך אין דער וועלט אַרומגע־וואַלגערט בין איך צוריק צו מיין טאַטע־מאַמע אַהיים געקומען.

איך זיץ ביי׳ם פענסטער און קוק מיר אַרויס אין מיין בעקאַנט געסעל... די גאַס איז אין אַ האַלב־טונקעלען וואָלקען איינגעהילט ווי אין אַ פּאַטשיילע, אַ וואַרים ווינטעל האָט אין געסעל געבלאָזען.

געגענאיבער מיין פענסטער — דער בעקאַנטער אייביג וויסטער און אייביג בעשמוצטער סטעלמאַר׳ס פּלויט, מיט די גרינע צווייגען, וועלכע שטייגען פון איהם אַרויס, און אינגלעך קריכען און רייסען בּאַרנעס... ווייט אין הימעל, ביי׳ם אַלטען פּאַלאַץ, וואָס שטעהט אין איינזאַמען וואַלד, וואו דער פּריץ ליעגט בעגראָבען, באָדען זיך וואַל־קענדלעך, פליסענדיג אין זיך און פון זיך, געהען אין ים אַריין, טרינ־קען זיך אָן מיט וואַסער, און ווילען באַלד אין געסעל אַנקומען אויף אונז אַראָבגיסען דאָס וואַסער, וואָס זיי האָבען אין ים זיך אָנגע־טרונקען...

יעקב דער טרעגער לויפט פאַרביי פאַר׳ן פענסטער, טראָגט אַ בּאַרעל ביר פון לאַנקעשין און קינדער אין דער גאַס זינגען:

„— די מאַמע, די מאַמע איז ניטאָ.

„— וואו איז זי געפאָהרען?

„— נאָך לאַנקעשין.

„— וואָס וועט זי מיטברענגען?

„— אַ טונדעל ביר.

„— וואו וועט מען עס שטעלען?

„— הינטער דער טהיר.

„— וואו וועט מען עס שטעלען?

„— איך מיט דיר“.

עס פאהרט א וואגען פארביי פאר'ן פענסטער אנגעפאקט מיט קארב און קאסטען, און אזוי פיעל דרעגנגער, מיט מענער און ווייבער; מען פאהרט אודאי פון מארק, א שטויב געהט אויף. א גאנצע סטאדע גענז שרייען, נאך זיי געהן נאך „צוויי הויכע רייטשען מיט לאנגע בייטשען"...

און דונקעל ווערט אין געסעל.

די הימלען קומען נעהענטער צו דער ערד. קומט א וואלקען צו ציהען און שלינגט איין אלע קליינע וואלקענדלעך אין זיך, און א שווארצער פלעק הילט איין דאס געסעל, דאס שטעדטעל...

ווייט אין געסעל רופט א מאמע:

— קומט, קומט קינדערלעך אין שטוב אריין, א רעגען וועט זיין. א רעגען וועט זיין!

געהט א אידענע פארביי, איינגעהילט דאס פנים אין א שווארצע פאטשיילע; דאכט זיך זי וויינט און לאכט צוזאמען. שטעלט זיך אב פאר מיין פענסטער און נעהמט צוזאמען שפענדלעך פון גאס. דאס טוך פאלט איהר פון קאפ אראב, די האר פרעסען זיך אויפ'ן שטערן, און די ווייכע לעפלען פון די אויערען ציטערען אין דער שטיל... דער ווייסער האלז, וואס ציהט זיך פון א גערויטעלט קאפטענדעל ארויס איז טרויעריג־שטום, און די ברוסטען בעוועגען זיך לייכט אונטער דעם קאפטענדעל. דאס יונגע און נאך גאנץ פרישע געזיכט, אויף וועלכען עס ליעגט אויסגעגאסען א בעהאלטענע תאוה, הארמאנירט ניט מיט די טיפע, ערנסטע שווארצע אויגען, וואס בעהאלטען זיך טיעף אין געזיכט. און די אויגען וויינען, דאכט זיך, אין דער שטיל פאר זיך, נאר דאס פנים שמייכעלט גוטוויליג.

— הינדעלע!

— יא, הינדעלע.

... טאטע אינ הימעל! דענסטמאל ווען איך האב געהאלטען איהר האנד אין מיינע... איהר גאנצע נשמה האט געציטערט אין איהר צערטליכע האנד... און די ליפען האבען זיך אין דער העלפט געעפענט, און עס האבען זיך געוויזען א רייהע ווייסע ציינער...

מיין הארץ קלאפט אין דער שטיל:

— הינדעלע... הינדעלע...

און זי שטעהט פאַר מיין פענסטער, פערריכט זיך דאָס טיכעל אויפ'ן קאָפּ און שמייכעלט, ווי זי וואָלט זאָגען:

— יאָ, יאָ, הינדעלע!

און אַ רעגען הויבט אָן צו טריפּען, א טראָפּען צו אַ טראָפּען. דער פלויט ווערט דורכגעווייקט, א סך טרערן ווייזען זיך אויף די בלעטער פון די בוימער.

און דער רעגען נעצט זי דורך, זי שטעהט, לאַכט און וויינט...

— נו, ווייס ניט גאָט וואָס ער טהוט? ער שענקט ניט קיינעם. אוי, אוי, ווייסט ער וואָס ער טהוט.

איך קוק מיך אום, מיין מאַמע זיצט אין צווייטען ווינקעל די ברילען אָנגעטהון אויף די אויגען, האַלט א גרויסען קרבן־מנחה סדור אין דער האנד, און דאַווענט מנחה...

— זעהסט דו, מיין זוהן, ביי גאָט ווערט גאָרניט פערפאַלען. לאָזט געהן דעם קרוג ביז צום וואַסער...

— דאַכט זיך, הינדעלע?

— יאָ, הינדעלע, די אָרענטליכע...

— וואָס איז דאָס מיט איהר געוואָרען?

— זי האָט דאָך חתונה געהאַט!

— חתונה געהאַט?!

— אודאי! מען זאָגט, זי האָט געוואָלט א פערענטפערניש אויף יענער וועלט איבער איהרע מעשים, האָט זי זיך גענומען אַ מאַן, גלאַט אזוי, נאָר זי זאָל הייסען זיין ווייב... איהם געגעבען וואָס ער דאַרף, נאָר ער זאָל יעדען טאָג דאַווענען פאַר איהר, שבת האַלטען. זי וויל, הייסט דאָס, גאָט איבערבעטען. נור גאָט דאַרף ניט אַזעלכע... איז זי קראַנק געוואָרען, דער מאַן וואַלגערט זיך ערגיץ אין דער מדינה, און זי איז שטאַרק אָרעם, שטומערהייד.

שטום?

— מיט איהר קול האָט זי געצוינגען צו זיך פרעמדע מאַנספּער־שוינען, האָט זי גאָט שטום געמאַכט.

און הינדעלע שטעהט אין גאַס, קוקט אויף מיר, ווי זי וואָלט מיט'ן קאָפּ צוגעשאָקעלט: אזוי איז עס, אַזוי איז עס.

— לויפט זי אַ גאַנצען טאָג אין גאַס אַרום, און ברומט... וואָס? וועו? קיינער ווייס ניט וואָס זי וויל; זי איז דאָך שטום. מען

זאגט, אז זי וויל מען זאל איהר שרייבען א בריעף צו איהר'ן עפעס א „קאַכאַנעק". וואָס האָט זי פערלאָזט. ווער קאָן זי דאָרט פערשטעהן?

— און וואו נעכטיגט זי?

— אין איהר שטוב. עס איז דאָך אַ ירושה פון איהר פאָטער, אַ פרומער איד געוועזן, און האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך אזאַ טאָכטערל. ליעגט זי אויף איהר שעניק.

— און פון וואָס לעבט זי?

— מענשען זיינען זיך אויף איהר מרחם, ברענגען איהר אַ לעפעל עסען. פון אונז טראָגט מען איהר פון צייט צו צייט אויך עפּעס אַהין. עס איז דאָך אַ נפש. גאָט בעצאָהלט איהר פאַר דאָס איהריגע אויף דער וועלט.

דער הימעל האָט זיך פּלוצלונג געשפּאָלטען, און גאָט'ס וואָגען איז איבער אונזערע קעפּ דורכגעפאָהרען...

מיין מאַמע האָט די האַנד אָן די שויבען אָנגעריהרט און אַ ברכה געמאַכט איבער'ן דונער.

— שמואל, שמואל! געה אַוועק פון פענסטער.

די טראָפּען רעגען האָבען אין די שויבען אָנגעקלאָפּט. מיין מאַמע האָט זיך געשטעלט דאַווענען שמונה־עשרה.

אין עק גאַס שפּילען זיך קינדער אין רעגען, אַזוי ווי זיי וואָלטען זיך מיט'ן טאַטען אין הימעל געררייצט: דיינע טראָפּענס קענען אונז אין שטוב ניט אַריינטריאָגען. טהוען זיי זיך אויס די שטיוועלער מיט די קאַפּאָטקעלעך און האַלאַ! אין די רינשטאָקען.

אין דעם ווערט אַ געדודער אין געסעל. פון דערווייטענס לויפט אַ אידענע מיט גרויסע געוואַלדען:

— כאַפּט'ס! כאַפּט'ס!

איך קוק אַרויס פון פענסטער. חנה שרה'לעס געוועלב שטעהט אין גאַנצען אין רינשטאָק און דאָס וואַסער כאַפּט פון איהם שטיקער האָלץ אַרויס: אַ באַנק, אַ שטוהל, און חנה שרה'לע דורכגעווייקט אין רעגען לויפט נאָך נאָך די זאַכען: כאַפּט'ס! כאַפּט'ס!

אין גאַס ווערט אַ גרויס געלעכטער. קינדער וואָס טרעפּטשען אין די רינשטאָקען און לאָזען שיפען אויפ'ן וואַסער לויפען נאָך חנה שרה'לען:

— דאָ! דאָ!
איך האָב זי געזוכט.
זי איז שוין אין גאַס ניט געווען.

ביינאַכט בין איך אין געסעל אַרויסגעגאַנגען, בעקוקען מיינע אַלטע חברים — די הייזער אין זייער נאַכט־שאָטען. דער שאָטען פון איין הייזעל האָט אין זיך איינגעהילט דאָס צווייטע הייזעל, און אַזוי איינ־איינעם האָט עס עפּעס געטרוימט, שלאָפעריגערהייד צו וואַכעדיגער־הייד, די גוטע יאָהרען ווייסען זיי... נאָך דעם רעגען איז די נאַכט געווען אַ פינסטערע. שטיל איז אַרום, ערגעץ אין אַ נאָרע קלאָגט אַ הונד... ערגעץ אין אַ דאַך־שטיבעל וויינט אַ קינד... וויים אין גע־סעל פאָהרט אַ פוהר און אַ מענש געהט פון דערווייטען, און דאָס עכאָ פון זיין טריט, ווי עס וואָלט פון אַ הוילען פאַס אָבגעקלונגען... ווייט אין געסעל קלאָגט דאָס מיהלעכעל פון אָרע קאַשעמאַכער, צורייבענדיג דעם ווייץ אויפ'ן שטיין, און עס הערט זיך דעם ווייץ'ס קרעכצען... און איבער דעם אַלעם איז צוגעדעקט אַ גרויער נאַכט־פּלעק, בעהאַל־טען פון מענשענ'ס אויגען...

איך געה פאַרביי דאָס הויכע, איינשטאָקיגע הויז, וואָס שטעהט אין ליק פון אונזער געסעל. דער דאַך איז בעהאַלטען און אויסגע־מישט אין נעבעל פון דעם נאַכט־פּלעק. אין דער הויך אין אַ קליין פענסטערעל, ווייזט זיך אַ ליכטעל, און עס הערט זיך אַ האַרצריי־סענדיג ברומען: אימ־מ־כ־ם! אימ־מ־מ־ם! ווי אַן איינזאַמע נשמה וואָלט פאַר זיך געוויינט.

איך קוק מיך אום.

אויף דער שוועל פון דעם קעלער־שטוב ווייזט זיך אַ אירענע, די בעקעריןָ, אין אַ טוך איינגעהילט, און ווייזענדיג מיר מיט'ן פינגער אין דער הויך צו'ם פענסטערעל זאָגט זי:

— קיין אויג לאָזט דאָס ניט צומאַכען אַ גאַנצע נאַכט, אָט אַזוי ברומט דאָס.

— וואָס וויל זי דאָס אַזוינס?

— איין גאָט ווייסט זי, ליגט אַ גאַנצע נאַכט און ברומט; זיי זאָגען דאָך: אַ בריעף וויל זי שרייבען. געה פרעג אַ שטומען!

איך בין אַרויף אויף די פּערקרימטע טרעפּ, אַריין צו איהר אין שטיבעל. אויפ'ן בעט, אין וועלכען די קישענס מיט די קאָלדרע האָבען נאָך דערמאָהנט אָן די גוטע צייטען, איז הינדעלע געלעגען. דער טונקעלער שיין פון דעם פעררויכערטען לעמפּעל האָט האַלב בעלויכטען איהר קערפּער און די ווייסע הענד, וועלכע האָבען ווייך דעם קאָפּ אַרומגעהאַלזט. די צולאַזטע טונקעלע האָהר, וועלכע זיינען געוועזען פערבאָרגען אין שאָטען, האָבען, דאַכט זיך, דאָס גאַנצע בעט צוגעדעקט. אין איהרע אויגען האָט אַ שוואַרץ ליכטעל געברענט, און פון דער אויפגעדעקטער ברוסט האָט אַרויסגעשמעקט דער געשמאַק, מיט וועלבען די קישענס און די קאָלדרע האָבען דערמאָהנט אָן גוטע צייטען...

— דו ווילסט שרייבען אַ בריעף צו איהם? — פרעג איך זי.

אַ ליעבליכער שמייכעל האָט איהרע ווייסע צייהן בעלויכטען.

איך האָב אויפגעדרעהט דעם קנויט פון לעמפּעל, אַרויסגענומען פון מיין בוזעם מיין ביכעל, און הויב אָן שרייבען, לעזענדיג איהר הויך, וואָס איך שרייב.

„צו מיין געליעבטען...

„פאַרוואָס האָסטו מיך פערלאָזט? זעה, איך בין שוין געזונד, אין גאַנצען געזונד, און וואַרט אויף דיר, אַז דו זאָלסט קומען צו מיר, וועלען מירביידע ביי'ם רב חופּא וקדושין נעהמען.

„זעה, איך וואַרט אויף דיר, איך בין שוין ווידער געוואָרען די „שעהנע הינדעלע". די האָהר וועל איך מיר צולאָזען, איך וועל פאַר דיר זינגען, ווי דענסטמאָל, דענסטמאָל..."

אַ וואַרעמער נערוו האָט אין מיינע גליעדער געגעבען אַ ציטער... זי האָט מיך ביי דער האַנד אָנגענומען. אין איהר האַנד, אַזוי שוואַך און בלייך, האָט געציטערט דאָס גאַנצע צערטליכקייט פון אַ פרוי, וואָס איז קראַנק געוועזען און קומט ביסלעכווייז צוריק צום געזונד. דאָס געזיכט האָט זי טיעף אין קישען איינגענורעט, און אָנגעהויבען צו וויינען, אָבער אַזוי טיעף געוויינט, אַז זי האָט די טרעהרען געקושט, געטרונקען אין זיך...

איך האָב אויפגעהערט צו שרייבען. דערנאָך האָט זי פון מיין האַנד דאָס בלאַט גענומען, אויף וועלכען די פּאָר ווערטער זיינען געוועזען אויפגעשריבען, און טיעף און צערטליך דאָס בלאַט צו איהרע

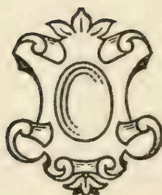
בריסט'ן געטוליעט, דערנאָך האָט זי דאָס פּאַפּיער פּעסט, ערנסט און לאַנג געקושט:

איך האָב געפּיהלט, אַז דאָס, וואָס עס האָט איהר האַרץ ערפּילט חדשים, וואָכען, טעג, און זי האָט עס ניט געקענט מיט די ליפּען אַרויס־ברענגען, האַלט זי יעצט אין איהרע הענד, און טוליעט עס צו איהר ברוסט...

יעדער נאַכט בין איך אין איהר שטיבעל געקומען, און איהר בריעף געלעזען פון מיין אנגעשריבענעם ביכעל, און זי האָט דאָס שטיקעל טויטע פּאַפּיער צו איהר ברוסט געדריקט...

פון דענסטמאָל אָן האָט איהר מורא־דיגער ברומען אויפגעהערט אין דער שטילער נאַכט דאָס שטילע געסעל צו שרעקען.

דאָס איז געווען מיין איינציגע טובה, וואָס איך האָב געקענט טהאָן פאַר אַ שטומע...

אַ געיגט פאָר-פאָלק.

דער הימעל, זאָגען מענשען, איז אומעטום גלייך. אָבער, זעהט איהר, דעם אילזשער הימעל האָט טאַקי דער אויבערשטער דוקא דירעקט פאר איהר געמאַכט, — דעם שטעדטעל׳ס הימעל. אָבגעפּאַסט איז ער, אַז ער זאָל זיך ציהען פון דאָרט, פון נאָך דעם גוי׳עשען „בית־עולם“ ביז ווייט אונטער דעם באַרג, וואָס איז אויף יענער זייט שטעדטעל. אבגעפּאַסט איז ער, אז דער סאַמע מיטען זאָל גלייך אויסקומען געגענאיבער דער שוהל. ווען מ׳זאָל דעם הימעל מעסטען, וואָלט אויסגעקומען, אז דאס פּעהנדעל פון דער שוהל שטעהט פּונקט אין מי־טען הימעל, און מיט אַ כיון איז דאָס אַזוי געמאַכט געוואָרען, כדי דער הימעל זאָל קענען אַלין צודעקען, אַלע שיצען, אפילו דעם גוי׳עשען „בית־עולם“. זיי זיינען דאָך געווען אילזשער גוים, און אַן אילזשער גוי, מוזט איהר וויסען, איז אַ רעכטער צדיק, האַלט מעהר פון שבת איידער פון זונטאג — זאָל ער זיך אַן עצה געבען, אַז שבת זיינען דוקא אלע געוועלבער פערמאַכט און זונטאג אפען... אפילו דער אילי־זשער סטראַזשניק איז אויך מעהר איד ווי גוי! ער רעכענט זיך מעהר מיט׳ן אידישען לוח, איידער מיט זייער׳ן... אַפילו זיין מונדיר טראָגט אויף זיך דעם ריין אידיש־אילזשער חן, אויך דאָס היטעל זיינס און די שליפעס! נאָך מעהר, אַפילו אויף דעם שפּיץ פון דער קירכע וואָלט מען געקאָנט בעמערקען אויך עפּעס אידישעס: אויף דעם דריידעלע און חנ׳דעל, וואס איז אויף דעם שפּיץ, ליעגט עפּעס אויס־געגאָסען נחום מאיר דעם גלעזער׳ס שיק...

און אַפילו אין אַזאַ אילזשע האָט זיך אריינגעכאַפּט אַ דייטש און דאס איז געווען יחזקאל מיכאל׳ס.

יחזקאל מיכאל'ס איז אמאל געווען א בית־המדרש־בחור, האט ער חתונה געהאט פון אילזשע, און דערנאך אז ער האט שוין געהאט א קינד, פאלט איהם איין א נארישקייט און ער פאהרט אוועק נאך וואַרשוי. קומט ער צוריק דייטש געקליידעט. דער שווער הויבט אן שרייען, דאס ווייבעל וויינט און מען כאפט דעם גוי אריין צום רב.

דאס וואסער אין אילזשע האט א נאמען און גט'ן מעג מען.

און דאס ווייבעל וויינט און נעהמט א גט.

דאס קינד איז געבליבען ביי איהר, ער איז צוריק נאך ווארשע.

אויף אלע יום־טובים קומט ער אהיים צו זיינע עלטערען. אין שטעדטעל זאגט מען אפילו, אז דאס פאר פאלק האט נאך צווישען זיך א גרויס שיכות. נאר דאס איז א ליגען. דאס ווייבעל קאן זיין נא־מען ניט הערען, און וויל ניט נאך אמאל חתונה האבען נאר דערפאר, ווייל זי וויל דאס קינד זאל אביסעל עלטער ווערען.

געוועזען איז עס שבת נאך מיטאג, אילזשע האט אויפגעעפענט איהרע טויערען און ארויסגעפיהרט איהר ביסעל פערמעגענס אין גאס ארויס. איטליכעס ווייבעל, וואס האט נאר וואס עס איז פערמאגט, איטליכעס מיידעל, וואס האט נאר געהאט בעהאלטען א וועלכע עס איז שמאַכטע, האבען זיך אנגעטהאן, אויסגעפוצט און שפאציערען גע־גאנגען. אויף צו ציערען זיך, און צו שפאציערען האט אילזשע איהר בעזונדער שיק. עפעס דאס געהן פון יעדען ווייבעל, פון יעדען מיידעל איז מיט א כיון, עפעס מיט א בעזונדער מיין: „זעהסט, איך האב מיך אויסגעציערט, געה איך מיר שפאציערען, כדי צו בע'חנ'ווען איל־זשע מיט מיין שעהנקייט"...

פאר א הויז שטעהט יחזקאל מיכאל'ס, א הויכער יונגערמאן, אנגע־טהאן אין א שווארצען קאפעליוש. דאס שנירעל פון קאפעליוש איז צוזאמענגעפלאכטען מיט דעם שנירעל פון די ברילען, און ער שטעהט און קוקט מיט א געלעכטערעל אויף די שפאציערענדע. קינדער רינג־לען איהם ארום, בעקוקען איהם פון קאפ ביז די פיס; די עלטערע

מענשען שטעהען פון דערווייטען. איינער מיט קאָפּ און באָרד פול מיט פעדערן און מיט וואַנצעס, וואָס טראָגען נאָך אויף זיך דעם סימן פון געטרונקענעם רויטען ווישניאק, שטעהט און טייט מיט אַ פינגער אויף איהם. מיידלעך און ווייבלעך וואַרפען אויגען און פערשעהמענ־דיג לויפען זיי פלינק פאַרביי. טהייל ווייזען, אַז זיי זיינען ניט קיין קליינשטעדטיגע בהמות און קוקען איהם גלייך אין די אויגען אריין. און ער קוקט, שמייכעלט, מאַכט אַ מינע פון אַ גרויס־שטעדטיגען און קוקט זיי גלייך אין די אויגען.

באַלד, עפּעס ווי פון הימעל אַראָבגעשפּרונגען, איז צו איהם צו־געגאַנגען אַ קליין פינף יעהריג מיידעל, אַנגעטהון אין אַ רויט קליי־דעל מיט אַ ווייס שערציל, און גלעטענדיג יחזקאל־מיכאל'ס ביי דער האַנד, האָט זי ליעבליך געקוויטשעט:

— טאַטעשי, טאַטעשי!

יחזקאל מיכאל'ס האט ארומגענומען דאס קינד, עס אויפגעהויבען, צוגענומען עס צו זיין האַרץ און געטריי געקושט.

— זעהסט, טאַטעשי, — זאָגט דאָס קינד, — מאַמע האָט געקויפט, — און זי ווייזט דאָס נייע רויטע קליידעל, אין וועלכען זי איז געווען אָנגעטהאָן, דאָס שירצעל און די שוואַרצע שיכלעך.

און ער גלעט דאָס קינד:

— מאַמע האט אבגעוואַשען, אויפגעקעמט, און געשיקט צום טאַ־טען, — זאָגט ווייטער דאָס קינד אויפהויבענדיג די קליינע אויגעלעך אין דער הויך צום פאָטער צו, און פון די דינע רויטע צוזאַמענגעצווי־גענע ליפּעלעך האָבען זיך אַרויסגעוויזען צוויי שורות ווייסע צייהנער. די הערעלעך האָבען לייכט געציטערט איבער איהר דינעם האַלז.

ער שווייגט און גלעט דאָס קינד.

הינטער אַ טויער, וואָס איז גלייך געגענאיבער, שטעהט אַ יונג ווייבעל און קוקט ארויס דורך אַ שפּאַלט. זי זעהט, ווי יחזקאל גלעט דאָס קינד, אַזוי ווייך אַזוי טאַטע'דיג, און ווי דאָס געזיכט פון קינד לאַכט פון פרייד, שפּרינגט צום טאַטען. דער מוטער טהוט דאָס אַ

גרויסע הנאה; באַלד אָבער רוקט זיך אַראָב איהר קליינער שטערן, און אַ זיפץ לאָזט זיך הערען אין דער שטיל.

— טאַטעשי, קום, רייסט דאָס קינד דעם פּאַטער ביי דער האַנד.

יחזקאל מיכאל'ס האַט אנגענומען דאָס קליינע קינד ביי דעם קליי־נעם הענטיל און מיט איהם שפּאַציערען געגאַנגען.

די זון האָט זיך אַלץ מעהר און מעהר אַנגעהויבען אַרונטערלאָזען אונטער דעם באַרג, און זיך פערבלאַנדזשעט דאַרט טיעף צווישען בלאָהע אינזלען. אַ לייכטע כמאַרע שוועבט אויף דעם הימעל, און דאָרט איבער דעם באַרג זיינען עפּעס ווייסע וואָלקען, ווי ווייסע בערג בע־גילדעט געוואָרען, און וואַרפען אַ גלאַנץ אויף דעם שפּיץ פון דער חורבה, וואָס איז אויף דעם באַרג.

יחזקאל געהט מיט דעם קינד טריט ביי טריט, און גלעט עס לייכט מיט דער האַנד איבער די געגרייזעלטע הערעלעך.

הינטער דעם טויער שטעהט דאָס ווייבעל און קוקט נאָך און שמיי־כעלט, דער טאַטע מיט'ן קינד געהען פאַר'ן טויער דורך.

דאָס וויבעל איז פלינק אַרונטער דעם פּלויטעל, וואָס איז ביי דעם טויער, און קוקט מיט איין אויג אַרויס.

זיי זיינען פערביינעגאַנגען, און זי איז אַרויס פון דעם פּלויטעל. איהר רויט געזיכט, וואָס האָט זיך אַרויסגעוויזען פון אונטער דעם שייטעל, האָט אין דער שטיל געשמייכעלט.

— זעהסט, טאַטעשי, דאַ וואָהנט די מאַמעשי, קום! — זאָגט דאָס קינד, ציהענדיג דעם פּאַטער ביי דעם אַרבעל.

ער איז שטיל געוואָרען און האַלטענדיג פעסט דאָס קינד ביי דעם הענטיל, איז ער ווייטער געגאַנגען.

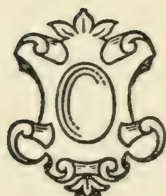
דאָס קינד האָט זיך פּלוצלונג אומגעדרעהט און האָט דערזעהן, די מוטער שטעהט פאַר דער טויער.

—טאַטעשי, טאַטעשי, — די מאַמע, די מאַמע! — האָט דאָס קינד פרעהליך געטאַנצט, ציהענדיג דעם פּאַטער ביים אַרבעל, און ווייזענדיג מיט'ן פינגער אהין צום טויער...

עפּעס ניט ווילענדיג האָט זיך יחזקאל מיכאל׳ס אומגעקעהרט און האָט דערזעהן זיין געוועזענע פרוי.

א מינוט איז דאָס פּאָר־פּאָלק געשטאַנען און געקוקט איינער אויף דעם אַנדערען, באַלד אָבער האָבען זיי זיך ביידע אָן עפּעס דערמאָהנט, זי איז פלינק אַרונטער דעם טויער, און ער, האלטענדיג דאָס קינד ביים הענטיל, איז מיט גיכע טריט ווייטער אַוועק אין געסעל.

— טאַטעשי, טאַטעשי, — די מאַמע, די מאַמעשי דאָרט.

קראָקוי.
(זיי און מיר).

גֿעווידמעט סטאַניסלאַוו וויטקעוויטש.

I

דער „רינאַק“.*)

זיי זיינען די בעלי־בתים, מיר — די שכנ'ס־שכנים. **איך** **וועל** אָנהויבען פון די בעלי־בתים.

דער מאַרק דאָס איז די מזרח־וואַנד אין קראָקוי. הויכע שמאָלע הייזער שטעהען איינגעקוועטשט איינער צום צווייטען, אזוי ווי זיי וואָלטען זיך אָנגענומען ביי די הענד; האָבען זיי מורא פאַר עפּעס און זיי האַלטען זיך אין איינעם, איינע דאָס צווייטע אונטערגע־שטיצט? אין מיטען „רינאַק“ די לאַנגע „צוקערניצע“ מיט איהר פּוילישער קאַפּקע אויפ'ן קאָפּ. די — באָבע אַרום די קינדער. די באָבע אין דער ברייטער שירץ, מיט די ברילען אויף דער נאָז פער־צעהלט אַלטע מעשיות די אַרומיגע הייזער:

„עס איז אַמאָל אַ פּאָלק געוועזן,
עס איז אַמאָל אַ פּאָלק געוועזן“.

אין דער שטילער נאַכט איז עס געוועזן, איך האָב אַליין אין די גאַסען געבלאָנדזשעט. כ'לעבען, אין „רינאַק“ איז גוט צו בלאָנדזשען. דו פיהלסט דיך עפּעס זיכער צווישען אַלטע, ערענסטע הייזער —

---

*) דער מאַרק אין קראָקוי.

עס איז זיך דאָ אויף וועמען צו פערלאָזען... דער הימעל איז געוועזען אויסגעשטערנט, איין שטערן, ווייט אָבגערוקט פון צווייטען, האָט מיט שטיל־שווייגעניש דאָס זייניגע זיך געטהאָן. די לבנה האָט פון לאַנגוויילינגקייט אין פליסענדיגע וואָלקען זיך געטונקט, טהיילמאָל האָט זי אונוויסענדיג אַ דאַך בעלויכטען, און די הייזער, איינס האָרט ביים צווייטען, שטעהען און שווייגען. אָן ערנסט שווייגען — ניט זיי שלאָפען, ניט זיי זיינען אויף, נור קוקען דיך שטום אָן — ווילען דיר עפּעס זאָגען און זאָגען ניט: זיי האָבען אין זיך אַ ערנסטען סוד בעהאַלטען און האָבען דאָס מויל פערמאַכט... אין זייערע שוואַרצע לעכער, דאַכט זיך דיר, ליעגען די העלדען פון „פּאַן טאַדעאוש" טויט איינגעשלאָפען, אין זייערע ברייטע, לערערנע פּאַסקעס, און זייערע פּויילישע „שאַרמאַנקעס" מיט די שווערדען אין דער האַנד און די היטלען אויף'ן קאָפּ. פון ערגעץ וואו אַ פענסטער שיינט אַ שטראַהל ליכט אַרויס. צי האָט זיך ניט דאָרט, טהיילמאָל, אַ טויטער אויפגעכאַפּט? באַלד דערויף איז דאָס ליכטעל שוין אויסגעגאַנגען. אַ פּנים, יענער דאָרט האָט פערשטאַנען, אַז עס איז בעסער צו חלומ'ען ווי אויף־צו־זיין, און האָט זיך ווייטער שלאָפען געלעגט...

די נאַכט איז שטיל, די נאַכט איז רוהיג. מען ווייסט ניט, ווען עס האָט זיך אָנגעהויבען אַריין צוגנב'ענען אַ ליכטיגער שטראַהל אין הימעל אַריין און טיעף, ווייט און ברייט אין הימעל געלאָזט אַ כוואַליע בלוט אין איינער פון די וועלען אויף'ן הימעל און דער רויטער גלאַנץ גיסט זיך אויס און קוקט אַרויס פון צווישען די צוויי הויכע שפּיצען פון דער „מאַריאַנסקער" קירך אין דער וועלט אַריין. די נאַכט, אדער דער טאָג שוין, קוקט מיט גרויע ברילען אויף דער שטאָדט. די הייזער ווי פריהער שטעהען שטום, נור זיי האָבען פון זיך אַ סוד אַראָבגעוואָרפען. און הויכע מצבות בעגעגענען דעם טאָג מיט גלייכגילטיגקייט.

פון „מאַריאַנסקען" טהורם אַראָב פערבלאָנדזשעט זיך אַ שפּיעלען פון אַ טראָמפּייט און זאָגט אָן דער גאַס און וועקט די גאַס: דער מאָרגען ברעכט אויף!

די אַלטע, הויכע מצבות האָרכען אויס מיט גלייכגילטיגקייט דעם טראָמפּייטער'ס שאַלען.

אין מוזעאום.

עס האט אמאל א העלד געלעבט. דער העלד איז געשטארבען. זיינען געקומען זיינע אייניקלעך און האבען אויפגעזוכט זיינע טאבאק־קעשטעלאך, זיינע סידורים און האבען דאס אויסגעציערט און אויס־געפוצט, אין דער גלעזערנער שראנק ארייננגעשטעלט: א אנדענקען פון זיידען.

און אויסגעזוכט האבען זיי די צובראכענע ציגעל פון זיידענ'ס אויווען און האבען זיי גלייך געשטעלט. א רחמנות, נעביך. מען זעהט בחוש, א פאלק וויל ניט געהן אין קבר אריין. און מיט טרעהרען אין די אויגען און מיט צובלוטיגטע הערצער, האבען זיי אויפגעקליבען די שטיקלעך, די ברעקלעך וואס שטעלען צוזאמען א פאלקס־נשמה, א פאלקס־הארץ, און קליבען צוזאמען, מיט אלע כחות עס צו דער־האלטען:

„קומט לאמיר צוזאמענקלייבען די נשמה!"

און דעם זיידענ'ס פערראסטעטע שווערדען האבען זיי צוזאמענ־גענומען און אויסגעשטעלט זיי אין ברייטע שויבען שאפען: „אונ־זערע שווערדען" „דעם זיידענ'ס שווערדען". שווערדען אין א מו־זעאום — איז דאס ניט דער צייכען פון טויט? שווערדען אלס אנ־דענקען זיינען ג ע ו ו ע ז ע נ ע שווערדען.

געוועזענע שווערדען, אויסגעדיענטע עפאלעטען! שליפעס אין דער שראנק — קענען שוין ניט בעפעהלען.

„פאמיאנטקעס", מצבות אויף העלדען:

„עס איז אמאל א פאלק געווען,

עס איז א פאלק געווען"...

עס רייסט דאך ביים הארץ...

אין דער גאס.

געה איך אין דער גאס, מענשען לויפען, איילען זיך, האנדלען און וואנדלען, די עלעקטרישע טראמוויייען רוישען און ווי משוגעים לויפען זיי אין מארק ארום. מענשען שטעהען און דינגען זיך, מען לעבט. עס קאכט א לעבען. און זעהסט דו דארט דעם אידעל מיט'ן איינגעקנויטשטען צילינדערעל אויפ'ן קאפ — ער לויפט, ער האנדעלט.

ער וואַנדעלט — און הינטער דעם לעבען ווערט עפּעס אַן אַנדער לע־בען: עס וויל עפּעס, עס בענקט נאָך עפּעס...

און די אַלטע הייזער שטעהען טויט־שטום און פערשלאָסען אין זיך, און מיט טרויעריגע שווערע געהיימנים קוקען זיי זיך צו צום היינטיגען לעבען: וואָס טהוען אונזערע אייניקלעך? וואָס ווילען זיי? און זיי לערנען ניט, די אַלטע, זיי ווייזען ניט קיין וועג, זיי בעפעהלען ניט — נור קוקען זיך צו און שווייגען.

אין „וואַוועל".

עס איז דאָך אַ געלעכטער, אָבער דאָך אַזוי. די „פאָלקס־פער־זאָרגער" האָבען מורא, אַז די נשמה זאָל ניט אין איינעם מיט'ן טויטען קערפער אָבשטאַרבען, נעהמען זיי און צוזאַמען שטיקלעך נשמות און ווילען די נשמה איינמויערען אין אַ שטאַרק, פעסט געבויטען הויז, פערזיעגלען זי מיט זיעבען זיעגלען, היטען, אַז די נשמה זאָל ניט אַנטלויפען. זיי ווילען מען זאָל אַריינקומען, איינזוויגען זיך מיט דעם פאָלקס־גייסט, שטאַרקער ווערען ביי זיך.

נאַראָנים, וואָס טהוט איהר? צוברעכט דאָס הויז, אַ נשמה אין אַ הויז? גייסט אין מויערען?

איין וואָהנונג איז נור פאַר אַ נשמה — דאָס איז דעם מענ־שענ'ס האַרץ. אַזוי לאַנג ווי די נשמה לעבט אין מענשענ'ס האַרץ קען זי וועלטען בויען, וועלטען איינלעגען. אַ לעבעדיגע נשמה קען נור לעבען אין אַ לעבעדיג האַרץ. אַ נשמה צווישען טויטע ביינער און שטיינער? פערוויסטעט קען זי נור ווערען, קליין און גלייכגילטיג!...

וואו נור אַ ביינדעל, וואָס איז געווען ערגעץ פערוואָרפען אויף זיעבען ימים, האָבען זיי עס געבראַכט, אין אייזערנעם קאַסטען איינ־געמויערט, דאָס קריינדעל אויפ'ן קאָפּ, די שווערד אין דער האַנד.

און טהיילמאָל ביינאַכט, ווען אַ ווינד געהט פון דער ווייט אויף און וועהט אויף זיגמונד'ס גלאָק, גיט דאַן אַ קלונג און עס וועקט עפּעס. אַ גרוס פון עלטערע צייטען. אַ קוש פון דער עלטער־באָבע אין דער לופט. זיי מוזען זיך דאָך דאָרט די טויטע ביינער אין זייערע אייזערנע טרונעס בעוועגען. די שווערדען קלינגען אין די טרונעס אָב, אַ וויעדער־קול איז עס... נור די טרונע איז צו שווער, פון איהר זיך אַרויס־צורייסען.

אויף מיצקעוויטש'עס קבר.

מיצקעוויטש דער טאַטע פון „פאַן טאַדעאוש“ — וואָס טהוט ער דאָ?

גענומען זיין קערפּער, אין אַ געמויערטע טרונע איהם אריינגע־לעגט, אַ דויערהאַפטיג אָנדענקען פון איהם געמאַכט.

נאַראָנים! מיצקעוויטש'עס שווערדען שטעהען נאָך ניט אין מו־זעען, זיין נשמה וואַנדערלט נאָך ניט צווישען פיער געמויערטע ווענד. אין טויזענדער הערצער לעבט זי, זי וועט לעבען ווען איהר וועט שטאַר־בען; זי וועט לעבען אַזוי לאַנג ביז דעם מענשענ'ס געפיהל וועט אין מענשענ'ס הארץ לעבען!

זיין שווערד האָט ער ניט אין דער האַנד געהאַלטען, אז דענסטמאָל ווען די האַנד שטאַרבט, שטאַרבט די שווערד אָב. זיין שווערד איז ניט אויס אייזען געווען, וואָס זי קען פערראָסטעט ווערען. זיין שווערד איז גאָט'ס וואָרט געווען, אַ טוי, וואָס לעבט אויף הערצער, אַ טוי פון תחית־המתים, די נשמה פון נשמות...

אין טויזענדער טרונעס ווען איהר וועט איהם איינמויערען, וועט איהר איהם ניט טויטען. פון זיין טויטען קערפּער נור קענט איהר אַ אָנדענקען מאַכען. זיין נשמה האָט זיך אַרויסגע'גנב'ט, זי אין אַ לעבעדיגער טוי פאַר טויטע הערצער.

איך וויל ניט וויסען, וואו מיצקעוויטש ליעגט בעגראָבען.

נעהמט איהם אַרויס פון אייזערנעם קאַסטען, מישט איהם מיט די ערד אויס — לאָזט איהם צוריק געהן צו דער נאַטור, פון וועלכער ער איז געקומען. לאַזט איהם צוריק צו דער מאַמע־ערד ווינטער אונ־טער דעם דיקען שנעע צו ליעגען, זומער מיט אַלעם צו בליהען, צו וואַק־סען. דער רעגען זאָל איהם נאַס מאַכען, דער טוי זאָל איהם בעפריי־שען, און זעהסט דו דאָרט, אַ בלימעל צו אַ קרענצעל שמייכעלט אין הימעל אריין, עס קומט אַ פויגעל צו פליהען, ער גיט אַ צופּ דאָס קרענ־צעל. אַ טראָפּען פון איהם האָט עס גענאָסען. צו גיסט זיך ניט אויס זיין שאַל־מעלאָדיע אין דער לופט, ברייט און רייך?

אויף דעם געמויערטען קבר האָב איך אַ בלימעל געפונען.

אַ פערשלאָסען קעלך, נאָך ניט צייטיג געוואָרען און עס הויבט זיך שוין אָן צו פערטריקענען, ווי אַ ליעבליך אונשולדיג מיידעל, נאָך

ניט אין די יאהרען, הייבט אָן צו פערבליהען. אויף דעם פערטריקע־טען ליפען־רויז איז אַ פולע טרעהר געהאנגען, אַ לעבעדיגער טראָפּען טוי. און די בלום זויגט חיונה פון דער טרעהר און קען ניט פער־וועלקט ווערען. די טרעהר לעבט, לעבט, וועקט און דערפרישט.

און קענסט דו דאָס מיידעל? ביים פענסטער זיצט זי, אין איינ־זאַמען דאָרף און קוקט אויף דער דאָרפ'ס גאַס. דאָרט ווייט צווישען די הויכע טאָפּאָלען פערבלאַנדזשעט אַ איד מיט'ן פּעקעל אויפ'ן רוי־קען, פון דאָרט ווייט פון נאָך בערגער און טהאָלען קומט צו ציהען, קומט צו פליהען אַ פערגעסענער זימ־זימ־זים. דאָס מיידעל זיצט: „פאָן טאַדעאוש" אין דער האַנד, און אַ עלטער באָבע פערצעהלט אלטע מעשיות פון האַרץ צו האַרץ:

„עס איז אַמאָל אַ פאָלק געוועזען,
עס איז אַמאָל אַ פאָלק געוועזען".

און אַ פולע טרעהר אין אויג. גאָט מיינער, וואָלט איך די טרעהר פון דעם מיידעל'ס אויג אין מיר איינגעטרונקען, זי וואָלט מיר אַ נייע נשמה בעשאַפען.

ניין! איך וואָלט די טרעהר גענומען און געקומען צו מיין אַרים אומגליקליך פאָלק און וואָלט טויטע מענשען מיט די טרעהר אָנגע־טרונקען. אַזאַ טרעהר — קראַנקע הערצער וואָלט זי געהיילט, צו־בראָכענע נשמות גאַנץ געמאַכט, זי וואָלט אַ ניי לעבען בעשאַפען...

אז עס פאַלט אַ טרעהר ניט אויף מויערען, ניט אויף ציגעל און לעהם, נור אויף אַ בלום, ווער ווייסט, וואָס אַזאַ טרעהר קען בע־שאַפען!...

II

קאַזמיערש.*)

אז משיח וועט קומען און אידען קיין ארץ־ישראל פיהרען, וועט אַ פוילישער פּריץ מיט די טויזענדער אָבוועגען אַ איד, אָבי ער זאָל זיך אין זיין דאָרף בעזעצען. אין אַ פוילישען דאָרף אָהן אַ אידישען

---

*) קאַזמיערש דאָס איז דאָס אידישע קוואַרטאַל פון קראַקוי.

"פאכטארש"*) אהן א אידישע „קרעטשמע" פעהלט עפעס ווי א בלי־מעל אין א הויז... גוים דארפען דעם איך, אז ניט דאס בערדעל צו צופען, כאטש „מה יפית" צו זינגען — א גוי געהט אויס פאר א אי־דישען „מה יפית" — מיצקעוויטש האט דעם שעהנסטען „מה יפית" אין יענקעל מוזיקאנט'ס מויל ארייגעגעבען. „קאזמיערש" מאכט דעם איינדרוק ווי אזא מין אידישער „פאכטארש" אין קראקוי... און דער פאכטארש האט זיך זיין וועלט פאר זיך...

אז ארים אידיש מנין האט זיך ארומגעקליבען ארום די אלטע שוהל, אזוי ווי זיי וואלטען מורא האבען אליין אין גלות איבער צו בלייבען, ווילען זיי זיך פערלאזען אויף א גדול. אין מיטען כאפט זיך אריין איינס מיט דער „אויפגעדעקטער שאנד", דאס מיין איך, מיט אן אב־געריסענעם דאך, מיט אבגעריסענע ווענד, נור דאך ווערט עס ניט געפאלען ביי זיך און עס ווערט ניט אן דעם יחוס. א אטלעסענע קאפאטע, כאטש זי איז צופליקט, צוריסען, פענדרעסטעוועגען איז זי מעהר שבת'דיג ווי א גאנצע, א נייע קאפאטע... א פערשעהמט מנין. זייע־רע בעלי־בתים זיינען דאך נור אידען וואס זיצען אין דער גאס ביי די אונטערגעהייצטע קוימענס און פערקויפען געבראטענע קארטאפ־לעס... און פרעהען זיך, אז די קעניגין יאדוויגא האט פאר אונז „זשידקעס" א פרוכת אויפגענעהט אין דער אלטע שוהל אריין... אט גוה, נעהם אראב די געטהא־קייט, וואס הענגט נאך אויפ'ן וואנד ביים אנהויב „קאזמיערש" און לעג זי איבער דער צווייטער זייט וואנד אריבער, האסט דו ווידער דאס „געטהא" פארטיג.

ביי נאכט איז עס געוועזען. פון „רינאק" בין איך אויפ'ן „קאזי־מיערש" ארויס. די הייזער זיינען געשטאנען, ווייל זיי זיינען געשטא־נען — און האבען מיט שטיל־שווייגעניש ווי א טויט, ערענסט געזיכט נאכגעקוקט און בעטראכט אלץ וואס איך טהו.. נור טהיילמאל האט זיך מיר געדאכט, אז מען פערצעהלט מיר עפעס, מ י ר, דעם אייני־קעל. מען וויל מיר עפעס איבערגעבען, זאגען „נו, וואס?" און זיי קוקען מיך אן און שווייגען. און איך האב מיך געפיהלט אזוי משפחה'־דיג צווישען זיי, מיינע זיידעס, — אט, דא בין איך אין דער היים, ביי אונז...

---

*) פאכטארש — מילכיגער.

און אַלץ אַרום איז שטיל און שוואַרץ געווען. ניט געשטאַרבען איז עס, נור בעהאַלטען אין זיך, טיעף אין איהר געהיימנים איז די גאַנצע גאַס געווען איינגעטונקט און געלעבט איהר שטיל־שווייגענדיג לעבען. פון הימעל קוקען אַראָב די שטערן און שווייגען און פרע־גען גאָר ניט. די אַלטע שוהל איז אין דער ערד איינגעזונקען, אַז זי זאָל זיך ניט מיט איהר שפּיץ וואַרפען אין די אויגען דאָרט זיי, אויף יענער זייט קייט... פון די שוואַרצע פענסטער קוקט אַרויס דער שוואַר־צער גלות און שרעקט און טרייסט אין איינעם. פון אַ זייטען־פענ־סטער דרינגט אַ שטראַהל ליכט אַרויס, אַ נשמה־ליכט אויף אַ גאַנץ פאָלק. פינסטער און שטיל איז אַרום און אומעטום, — און דיר דאַכט זיך, אַז גאָט אין הימעל האָט זיך דאָס פנים צווישען ביידע הענד פערשטעלט, וויינענדיג אויף חורבן בית־המקדש.

און אין דער שטילער פינסטערער נאַכט האָבען איינזאַמע טריט אויף שטיינער אָבגעקלאַפּט און אַ טרויעריג־וויינענדיג געזאַנג האָט זיך פון דערווייטען געלאָזט הערען:

שטעהט אויף, שטעהט אויף:
אידעלעך,
כשר'ע אידעלעך.
פרומע אידעלעך.
שטעהט אויף, שטעהט אויף!
צו עבודת הבורא...

פון אַ שוואַרץ פענסטער האָט אַ שטראַהל אָנגעהויבען אַרויס־צושיינען...

ביים ברעג פון דער ווייכסעל.

נאַכט איז עס.

צוואַוואַרפען זיינען די הייזער, שיטער, איינס ווייט אָבגערוקט פון צווייטען, זיי שטעלען זיך ניט צוזאַמען, נעהמען זיך אַן ביי די הענד, רייסען זיך אָב פון גאַנ'ס פרייער וועלט, און ווערען צוזאַמען אַ שטאַרקע מויער און אַן אייגענע, בעזונדערע שטאָדט. ניין, פערלאָ־רען זיינען זיי אין שטח, אויסגעמישט מיט אַלעס, פערשלונגען, פער־טרונקען אין דער אונענדליכקייט, וואָס איז אַרום און אַרום...

און פריי ביזט דו, פריי אויף גאָט'ס וועלט.

וואַרפט זיך דיר אַמאָל אין די אויגען אַ שוואַרצער פלעק, און אַ ווייסער שטרוי־דאַך קוקט אַראָב פון דער הויך, דאַכט זיך דיר, עס איז פון דער הוילער הויט אַרויסגעוואַקסען, ניט קיין מענשענ'ס הענד האָבען דאָס געמאַכט, נאָר אויסגעוואַקסען איז עס ווי די גרעזער אין פעלד, ווי די ביימער אין וואַלד.

און פער'חלומ'ט איז אַלץ אין גאָט'ס ליטזעליגען שלאָף, און אַלץ כויגט זיך, טוליעט זיך איין צו דער מאַמע'ס ברוסט — דער ערד, איינגעשלאָפען אויף גאָט'ס שויס. אַ פנים, אַלץ אַרום איז צופריעדען מיט זיין גורל, וואָס עס איז פאַר איהם בעשערט און פערלאַנגט ניט קיין בעסערס. די הויכע אויפגעשטעלטע שוואַרצע קוימענס גלאָצען ווי חזנים אין הימעל אַריין, ווי בעטענדיג: חלילה נאָך ניט ערגער.

איך געה.

די הייזער, זיי קוקען אַרוים פון איינגעהילטען שלייער — גע־נעצען און וואונדערן זיך: ווער איז דער? באַלד אָבער טוליען זיי זיך ווייטער איין — און געהייסען וואָלט עס: עס איז ניט כדאי.

אָט איז דער באַרג, און איך שטייג אויף איהם אַרויף.

אַז אַלטער בעקאַנטער... אַ זיידע איז ער, וואָס שטרעקט אויס זיין גרינע באָרד צו זיינע איניקלאַך און זאָגט: צופּט, קינדערלאַך, צופּט, אַז איהר האָט פערגעניגען דערפון. ער בויגט דעם רוקען איין: קריכט, קינדערלאַך, קריכט, אַז איהר ווילט אַזוי. אַזוי איז דער באַרג, דער זיידע פון שטעדטעל; לויפט אַראָב, לויפט אַרויף, שפּיעלט אייך מיט מיין זאַמד, מיט מיין גראָז. ליעב זייט איהר מיר אַלע.

איך שטייג אַרויף אויפ'ן באַרג, קריך אויפ'ן זיידען'ס רוקען.

טהיילמאָל קוק איך מיך אום. הינטען אין דעם טהאָל נעהמען זיך צונויף אַלע הייזער און קוקען מיר פון הינטען נאָך. אַ בלויער, היימישער הימעל איז אויסגעגאָסען פון אויבען, אויף איהם שיינען די שטערן, אַ ליכטער שלייער האָט אַרומגעהילט דאָס שטעדטעל און פון דעם ליכטען שלייער שפּאַרט זיך דורך דער שפּיץ פון אַ קירכע און גיגען איהם ווערט פערלאָרען אין שטח פון אויר דאָס קליינע פענדעל פון דער שוהל.

ווי ווייט זיינען די מענשען, ווי ווייט זיינען די הייזער, איינער פון צווייטען ביי טאָג; און ווי נאָהענט אָבער, ווי היימיש נאָהענט,

ווי משפחה'דיג שפּירען זיך דאָ אַלע הייזער ביי נאַכט. אפילו דער הויכער שפּיץ פון דער קירכע און דאָס קליינע פענדעל פון דער שוהל האָבען פערגעסען זייער שטענדיגע מלחמה, וואָס איז צווישען זיי, און לעבען איצט אין אחדות, אין שלום; איין הימעל ציהט זיך דאָך איבער זיי, אין איין טהאָל זיינען זיי פער'חלום'ט און איין גאָט וואַכט אי־בער זיי.

איך שטייג ארויף אויפ'ן בארג.

הינטען פון טהאָל קוקען מיר נאָך די שפּיצען פון די רעכער; זיי סוד'ען איינער מיט דעם אנדערען, נאָר איך וויים נישט וואָס זיי מיינען. דאַ דאַכט זיך מיר: זיי האָבען רחמנות, מיטלייד מיט מיר, בעדויערען און זאָגען איינער צום צווייטען: זעה, דער אנטלויפט פון אונז, פערלאָזט אונז. באַלד אָבער דאַכט זיך מיר, אַז זיי, די הייזלאַך, זיינען מיר מקנא: פּיס האָט ער, קען ער אַוועקגעהן, מיר אָבער מוזען תמיד שטעהן אויף איין אָרט.

פון דער צווייטער זייט נידערט אראָב דער באַרג.

און אַ צווייטען הימעל האָט גאָט דאָ, צו זיינע פּיס אויסגעגאָסען, אַ פיעל מילדערען, אַ ליעבערען און אַ מעהר היימישען. דאָס איז די ווייכסעל, אונזער הימעל אויף דער ערד.

יענעם הימעל אין דער הויך האָט גאָט פאַר זיך מיט זיינע מלאכים געמאַכט. ער ציהט זיך אין דער הויך, קוקט מיט שטאָלץ אין דער ניע־דער אראָב. ער וויים פון זיין גריסקייט, ער וויים, ווי הויך ער איז פון די מענשען און פון די ערד, וואָס פאַר אַ לייטזעליגקייט גאָט האָט אויף איהם אויסגעגאָסען, וואָס פאַר אַ גאָלדענע ליעבע שטערן ער פערמאָגט און וואָס פאַר אַ טהייערען שאַץ ער האָט — די לבנה, וואָס באָרט זיך אין איהם. ער וויים זיין פערמעגען, און ווי אַ גרויסער נגיד קוקט ער צו דיר אראָב.

אנדערש אָבער איז דער הימעל, וואָס גאָט האָט דאָ אויסגעגאָסען אויף דער ערד. די ווייכסעל איז אונזער הימעל, אַ הימעל פאַר אַזעלכע געוועהנליכע, אָרימע מענשען, ווי מיר זיינען. דער ערדישער הימעל גיסט זיך, און גיסט זיך און מישט זיך אוים מיט אונזער נשמה, גיסט זיך צוזאַמען מיט אונז.

נישט ער בלאַנדזשעט, נישט ער בלאָנקעט, נאָר זיין ווייכע, מאַ־מע'דיגע אויסזיכט אין אונז נאָהענט. נישט פאָרכט האָסטו פאַר איהם,

אַז אײַנשלינגען װעט ער דיך, נאָר דו פֿערטרויסט זיך, פֿערזיכערסט זיך אויף איהם; עס גלוסט זיך דיר דײַן גאַנץ האַרץ פֿאַר איהם אויס־גיסען, איהם אַלץ דערצעהלען, װי פֿאַר אַן אײגענער מאַמע.

עס גלוסט זיך עפּעס אַזױ דעם מענש זײַנע טרעהרען אין איהם אַרײַנצוגיסען, אַז זײ זאָלען זיך צוזאַמענמישען מיט זײַן װאַסער.

עס רינט דאָס װאַסער, אײן כװאַליע יאָגט נאָך דער צװײטער. דאָס װאַסער גיסט זיך און גיסט זיך, און עס דאַכט זיך: עס זינגט אויס דײַן ליעד, עס דערצעהלט אַלץ, װאָס עס טהוט זיך אָב אין דײַן האַרץ, װאָס איז בעהאַלטען, פֿערבאָרגען אין דײַן נשמה — און דיר װערט אַזױ לײַכט, אַז װײנען גלוסט זיך דיר װי אויף אַ מאַמע'ס אַ האַרץ.

גאָט, דאַכט זיך, האָט אויך אַראָבגענידערט פֿון זײַן כסא הכבוד — פֿערלאָזט דעם הימעל אין דער הױך — און אַרײַנגעגאָסען זײַן גאַנץ לײַטזעליגקײט, זײַן גאַנץ הײליגקײט דאָ אין דעם אויר, אין די לופֿט. עס דאַכט זיך, אַז גאָט האָט זיך אויסגעמישט און צוזאַמענגעגאָ־סען מיט אַלעס, װאָס איז אַרום און אַרום.

און די כװאַליעס רינען, גיסען זיך צונויף אײנע מיט דער צװײטער, מאַכען שלום, שליסען אחדות און בינדען זיך אָן מיט די אַנדערע כװאַליעס. יענע װײטער קניפּען זיך צוזאַמען מיט די איבע־ריגע און דאָס װאַסער קושט מיט ליעבליכקײט, מיט לײַטזעליגקײט די ברעגען פֿון טײַך.

פֿון עק װעלט קומט עס און װערט פֿערלאָרען אין צװײטען עק װעלט.

און דער טוי פֿון די טיעפֿע גרעזער שטײַגט אין דער הױך, און עס גיסט זיך צונויף, שװעבט און װערט אַ צוזאַמענגעװעבטע חופּה פֿון טוי־פּערלים מיט געטליכע קושען — עפּעס האָבען זיך צוזאַמענ־געשפּינט אין דעם לופֿטיגען אויר געפּרוירענע, פֿערגליװערטע טרעה־רען, װאָס קומען פֿון הערצער, װעלכע באָדען זיך אין גאַנצע קװעלען ליעבע און טרײסט, און די חופּה האָט אַרומגעהילט גאָט'ס בעשע־פֿענישען.

און גאָטס בעשעפֿענישען זײַנען פֿערטרונקען און פֿערזונקען אין גאַנצע קװעלען פֿון ליעבע און טרײסט.

איך זיץ בײַם ברעג פֿון טײַך.

עס הערט זיך דאָס געזאַנג פון דער נאַכט.

פון גאַנץ ווייט קומט צו שווימען דאָס קול, און ווי אַ חלום פליהט עס דורך אין דער אויר, און עס קלינגט מיט דעם ליעבען אבקלאַנג פון וואַסער. עס שווימט באַלד אַוועק, דער וואַסער־שטראָם האָט דאָס קול מיטגעשטרוימט, צו ברענגען אַ גרוס אין עק וועלט אַהין.

אַ פויגעל ערגעץ, מען זעהט איהר נישט, פערבענקט זיך און גיסט אויס איהר פערלאַנג אין געזאַנג, און איהרע טענער שווימען צוזאַמען מיט אַ ווייטען אָבקלאַנג, וועלכער רייסט דורך דעם שלייער פון דער נאַכט, און אַלץ ווערט ווידער פערלאָרען, און שטיל איז אין דער אונ־ענדליכקייט.

ביים ברעג זיץ איך און קוק אין וואַסער אריין: אין דער הויך הענגט דער הימעל מיט די שטערן.

אין די ערד טוליע איך איין מיין פּנים און איך בעט:

— גאָט, בעט איך, פאַרוואָס האָסטו דיין וואָהנונג געמאַכט אויבען אין הימעל, זיך בעהאַלטען הינטער די וואָלקענס? קום אראָב און דאָ אויף דער ערד מאַך דיין וואהנונג — וואס אַרט עס דיך, אַז די מענשען וועלען ווערען מלאכים? גאָט, בעט איך ווייטער, לאָז אראָב מיין פּנים צווישען די הויכע זאַנגען — פאַר וואָס האָסטו מיך אָבגעזונדערט פון דיין וועלט? פיס מיר געגעבען פון דאַנען אַוועקצוגעהן? אויערען צו הערען דאָס אַלץ, אויגען — צו זעהען דאָס אַלץ, אפילו אַ האַרץ האָסט דו מיר געגעבען דאָס אַלץ צו שפירען און איך וויל נישט זעהן, וויל ניט הערען און וויל ניט שפירען דאָס אַלץ, נאַר אויסמישען זיך וויל איך מיט דעם אַלעס, אויסגיסען דאָ מיין נשמה און צוזאַמענגיסען זיך מיט'ן פעלד, מיט'ן וואַסער, מיט דיין לייטזעליגען טוי, מיט אַלעם וואָס איז דאָ, אַז איינס זאָל איך ווערען צווישען זיי, איינגעפלאַנצט זאָל איך ווערען אין דיין גאָרטען, ווי אַ בוימעלע אין וואַלד, אַ גרעזעלע אין פעלד — אָבער נישט אַ פויגעלע, וואָס גיט קוים אַ פּיפּס און פליהט באַלד אַוועק...

איך ליג מיט דעם פּנים פערבאָרגען צווישען די זאַנגען.

און די כוואַליעס גיסען זיך, נישט עס קלינגען די וואַסערען, נאַר עס קושט איין כוואַליע די צווייטע. פון דערווייטען קומען צו שווימען יענע אונבעשטימטע טענער און קושען דעם אָבקלאַנג פון די כוואַליעס. ערגעץ פון אַ בוים שיקט אַ פויגעל עפּעס גלאַט אזוי איהרע גריסען

אין דער וועלט אריין — און דאס אלץ מישט זיך אויס אין איינעם.
און עס ווערט איין געזאנג:
ווייך, קושענדיג.

און גאָט האָט זיין כסא הכבוד פערלאָזט, אראבגענידערט און אויס־
געמישט זיך און צוזאמענגעגאָסען זיך דאָ אין דעם קליינעם שטח מיט
אַלעם וואָס איז אַרום און אַרום.

און ארומגעהילט האָט אַלץ אַ וואָלקען טוי.

ביים ברעג פון טייך ליג איך, דאָס פנים בעהאלטען אין גראָז.

איך בעט שוין נישט, מיין תפלה איז שוין ערפילט געוואָרען.

איך הער שוין גאָר נישט, שפיר שוין גאָר נישט, זעה נישט און
פערשטעה נישט. נאָר עפּעס ווי איינגעפלאנצט בין איך — איך וואקס
און לעב מיט אַלעם, אויסגעמישט און צוזאמענגעגאָסען מיט אַלעם
— איין אָבקלאנג אין דעם אַלגעמיינעם געזאנג, איין פאָדעם אין דעם
געוועבעכטס.

נאָר איך אַליין ווייס גאָר נישט און פערשטעה גאָר נישט — און
אַלע לעבען מיר, און אַלע זינגען מיר, — נאָר מיר אַליין ווייסען נישט
דערפון.

אַ בערגעל ערד.

א בערגעל ערד, איך קאָן דאָס בערגעל.

אין טריבע טעג האט עס אין זיך מיינע טרעהרען איינגעזאפּט, אין גליקליכע טעג האָבען מיינע ליעדער דאָרט געקלונגען.

ווי אין אַ מאַמעס הארץ האָב איך אין דעם בערגעל מיין פּנים איינגעגראבען, אין דער ארומיגער שטילקייט האט עס מיינע זיפצען פערנומען.

און יעדען טאָג, יעדען טאָג, געה איך צו דעם בערגעל. איך געה זעהן וואָס איז מיט איהם, אָבער דער שנעע ליגט נאָך אַלץ אויף איהם.

ליעב ביזט דו, שנעע מיר, דיינע ווייסע פליעגלען האבען מיט גרויס ערבארימקייט די ערד צוגעדעקט, צוגעדעקט ווי מיט ווייסע פעדערן און אַלעס פערשטעלט. דו האָסט בעדעקט די פעלדער, בעדעקט און בעשאָטען דעם קליינעם צובראָכענעם פּלויט פון בית־עלמין, די שפּיצען מצבות האָסט דו גלייך געמאַכט: גלייך איז ביי דיר סיי אַן אָרימער, סיי א רייכער, סיי אַ חכם, סיי אַ שוטה, ווייל דו ווייסט, אַז אַלע קומען אַרויס פון דער ערד און אַלע געהען צוריק צו איהר: ווייל דו ווייסט, אַז אַלעס קאָן מען פון דעם מענשען אָבקויפען, אפילו זיין חלק לעולם הבא, נאָר נישט זיין טהייל, וואָס ער האָט אין דער ערד. וואו דער מענש וועט אויף דער ערד ניט פאַלען, וועט ער איינגעשלאָפען ווערען אויף זיין מאַמע'ס ברוסט.

אַלץ האָט דער שנעע צוגעדעקט — און ווען איך שטעה אויף מיין בערגעל, מיין איך, אַז איך בין צווישען צוויי הימלען.

און יעדען טאָג, יעדען טאָג קום איך געוואָהר ווערען, אָבער מיין בערגעל איז נאָך אַלץ בעשאָטען.

עס בענקט זיך מיר אזוי צו זעהן מיין בערגעל, עס גלוסט זיך מיר צודריקען צו מיין הארץ מיין בערגעל ערד, אָבער נישט דעם קאַלטען שנעע, וואָס ליגט דערויף.

זיי מיר געגריסט, מיין בערגעל!

די ווארימע זון האָט דעם קאַלטען שנעע צונעצט — און איך זעה דיר ווידער.

רוהיג ביזטו דיר געשלאָפען, אונטער דעם קאַלטען שנעע, דורך דעם לאנגען קאַלטען ווינטער — צו שלאָפען אין ווינטער, אפילו אונ־טער'ן שנעע, איז גרינג, אָבער אויף צו זיין אין ווינטער...

איך בין אויף געוועזן — געצעהלט האָב איך די טעג. יעדען פריה־מאָרגען האָב איך געקוקט אויפ'ן הימעל, אויב די זון וועט ארויס און דיין ווייסע דעקע צונעצען, איך זאל דיר ווידער קענען זעהן.

געבענקט האָט זיך מיר נאָך דיין פּראָסטען מאָמעדיגען אויסזעהן.

און אויף מיין בעקאַנט בערגעל שטעה איך, איך קוק מיך ארום גאַנץ ווייט, גאַנץ ווייט. איבער מיין קאָפּ ציהט זיך און פערשפּרייט זיך דער לאַנגער אונענדליכער הימעל און שמייכעלט צו דער ערד, און אונטען, צו מיינע פיס פערשפּרייט זיך און פערלענגערט זיך די ברייטע אונענדליכע ערד, און זי לאַכט ארויף צום הימעל, און איך, איינער אליין, שפּרייט אויס גאַנץ ווייט און גאַנץ ברייט מיינע לאַנגע, ברייטע הענד...

דאָרט... פון הינטער די בוימער שטאַרט ארויס דער גרויסער קיר־כען־טהורעם, און אויסזעהן זעהט ער אויס ווי הענגענדיג אין דער לופטען... פאר איהם בויגען זיך די ניעדריגע דעכער פון די הייזער; דאָרט, אויף דער צווייטער זייט, שטאַרען ארויס פון דעם אַלטען האַלב־צובראָכענעם איינגעפאַלענעם פּלויט די שפּיצען מצבות. וואָס גלאָטצען זיי? ווי חזנים קוקען זיי אין הימעל בעטענדיג: גאָט! שיק א טהוי פון לעבען. און אָט שיקט דאָך די זון איהרע ערשטע ווארימע שטראַהלען.

און דאָרטען ווייט ציהען זיך צוויי ציילען בוימער. צווישען די בוימער שווארצט זיך דער וועג. ווייט ציהט ער זיך, דערנאָך פער־בלאָנדזשען זיך די בוימער, עס פערבלאָנדזשעט זיך דער וועג. א פוהר פאָהרט גאַנץ ווייט... גאַנץ ווייט... און זי ווערט פערבלאָנדזשעט דאָרט וואו דער וועג ווערט פערבלאָנדזשעט.

און אויף דער צווייטער זייט קוקט אהער דער געדיכטער וואלד, עפּעס מיט אַ מינע פון זעהר אַ וויכטיגען מענשען, אַן אלטען חכם, וואָס איז פערטהאַן אין חכמה־זאכען.

און עס שטיפּט און שפּיעלט זיך דאָס שטילע פליסענדע וואסערעל. און אויסזעהן זעהט עס אויס, ווי א בן מלך, פאר וועלכען די אלטע חכמים־בוימער האָבען דרך־ארץ, רוקען זיך אָב פאר איהם, מאַכען פאר איהם אַ וועג. און מורא האָבען זיי: אזא קונדס, עס קאָן זיך נאָך איהם פערגלוסטען זיי צו בעשפּריצען מיט זיינע וועלען, און פער־טומלען זיי פון זייערע געדאנקען...

און אביסעל אן א זייט שטעהט א קליין הייזעל, מיט אָב־געווייסטע װענד, און אַ געדיכטער רויך געהט פון קוימען ארויס און א פויערטע, ארומגעוויקעלט דעם קאָפּ אין אַ ווייס טיכעל, שטעהט פאר דער טהיר. פון דערווייטענס הערט זיך אַ קול: „יאַ—נ—קאַ, יאַ—נ—קאַ, יאַ—נ—קאַ“. און דער קול ווערט פערלאָרען אין אויר.

דאָרטען, הינטער דעם פּלויט, ליגען בעגראָבען די זיידעס פון דער שטעדטעל. זייערע קערפּערס האבען זיך מיט די ערד אויסגעמישט, פעראייניגט זיך מיט אַלעס. די ליכטיגע זון שיקט אויף זיי די גאָל־דענע שטראַהלען, און די ערד בליהט.

מיט דעם בלוט פון די אלטע איז זי געוואָרען געפּעט. בעלי־בתים פון דאָס שטעדטעל זיינען זיי מעהרסטען געוועזן... געלעבט האָ־בען זיי אויף דער ערד, אָבער אָבגעשיידט זיינען זיי געוועזן פון איהר. היינט בליהען זיי צוזאמען מיט דער ערד.

און זעהסט דו, אָט קומט א פויגעל, פּליקט אָב אַ זאַנג, כאַפּט אַ קערענדעל, א טראָפּען פון אמאליגען פויגעל האט ער גענאגט... און דער פויגעל פּישצעט און פליהט אוועק... פאלען וועט אמאל דער פויגעל, עס וועט קומען אַן אנדער פויגעל אויסזוכען זיין טראָפּען אין אַן אנדער קערענדעל...

און די נארישע שטראַהלען ווילען ווארים מאַכען די קאַלטע מצבות, ווארים מאַכען, אָבער נישט אויפלעבען — די הערצער לעבען אין פעלד...

דאָ אויפ'ן פעלד קריכען ארום אַ סך ווערים, דאָרטען הינטער די בוימער, אביסעל ניעדריגער פון די קליינע דעכעלאך, קריכען ארום אַ סך מענשען, און זיי לעבען, זיי שילטען און זיי בענטשען זיך.

און די נארישע שטראַהלען ווילען אויפלעבען קאַלטע מצבות, אויפ־לעבען קאַלטע מתים.

דעם קאַלטען שטיין וועט איהר ווארים מאכען, דעם מענשען'ס פנים וועט איהר דערהיצען, אבער נישט לעבעדיג מאכען...

און אַן אנדערער וועט אמאָל שטעהן אויף דעם בערגעל, ער וועט זינגען מיינע לידער, און איך וועל זיין דאָן אין בערגעל — נאָר וועט ער כאָטש דעמאָלט וויסען, אַז איך לעב?

א זיווג.

(ערצעהלונג)

געוועזן צוויי חברים אויף דער וועלט, משה'לע און שלמה'לע. צוויי חדר־אינגלאך, אין איין חדר געלעהרענט, אין איין סדור געלעהרענט לייענען, פון איין קאנטשיק שמייז געקריגען, און ווער ווייסט, צי פון איין קאלב פלייש אויף מיטאג נישט געגעסען. אונטערגעוואקסען — זיינען משה'לע און שלמה'לע חתנים געווארען,ביידע גאלדענע זייגערס געטראגען און פון די כלות געשמועסט. חתונה געהאט, האבען די ביידע יונגע־לייטלאך א געשעפט זיך געמאכט, א האלץ־סקלאד, — האט מען זיי אין שטאדט גערופען די „שותפים“. האבען זיי קינדער געהאט, האט זיך איינער מיט'ן צווייטען משדך געווען, האט מען זיי גערופען: „די מחותנים“.

מאכט זיך אמאל, אז איינער פון די חברים, שותפים, מחותנים, איז געשטארבען, און ביים צווייטען איז לא עלינו די חבר'טע, די שותפ־טע, די מחותנת'טע געשטארבען. איז איבערגעבליבען אן אלמן, א חבר, א שותף, א מחותן. פון צווייטען צד — אן אלמנה, א חבר'טע, א שותף'טע, א מחותנת'טע.

האבען זיך אזוי דאס פאר פאלק געלעבט א צייט מיט יאהרען. די קינדער האבען זיי שוין אלע גאט צו דאנקען אויסגעגעבען, און די געשעפטען האבען די קינדער איבערגענומען און געלעבט האבען זיי פון די מויערען, וואס זיי האבען אין שטאדט געהאט. א שבת נאכ'ן שלאף איז איינער צו דער צווייטער צו־גאסט אריבערגעגאנגען און

האבען געערדט פון אלטע זאכען, דערמאהנט אלטע נעמען, וואס קיי־
נער פון די לעבעדיגע האבען זיי שוין נישט געקענט; אויסגערעדט
זיך איינע פאר די צווייטע דאס הארץ אויף די קינדער מ׳שטיינס גע־
זאגט, וואס ווייסען נישט ווי עלטערען צו שאנעווען, און נאך און נאך,
און ווייטער זיך צוגאנגען שבת צו־נאכט, אויף גאנצע זיעבען טעג.

האט זיך זיי געלעבט טרויעריג, איינזאם. צו די קינדער האבען
זיי נישט געוואלט איבערגעהן. „איין מאמע קען צעהן קינדער האל־
טען, און צעהן קינדער קענען איין מאמע נישט אויסהאלטען“, — זאגט
די וועלט א גלייכווערטעל. און צו וואס פאלען צו לאסט? ווען די
אויגען און די אויערען הערען נאך.

ווייס מען נאך ניט עד היום אין שטאדט, ווי אזוי דאס איז געווא־
רען. געגוג: אין א שעהנעם פריהמארגען, ווען דאס געסעל האט זיך
אויפגעכאפט, האט עס פערנומען א נייעס: מזל־טוב, דאס אלטע פאר
פאלק, ר׳ משה, מיט ר׳ שלמה׳ס ווייב, די חברים, די שותפים, די
מחותנים, זיינען געווארען מאן און ווייב.

מען זאגט, עס איז דארט צו זיי אריינגעגאנגען א אידעל, א דייטש,
א ל״ו, האט ער געוואלט אבטהאן א שטיקעל, אז דאס שטעדטעל זאל
האבען צו זאגען און צו זינגען, האט ער דאס פאר פאלק אנגעשלאגען.

צוויי משפחות איז ביי יעדע בעזונדער געווען דאס ווירטהשאפט
אנדערש... אנדערע בעטען, אנדערע שענק און בענק, און דאס איבער־
ציעבטס אויפ׳ן בעטגעוואנד איז אויך געווען פון אן אנדער קאליר.
אז זיי האבען חתונה געהאט, האבען זיי דאס ווירטהשאפט צוזאמענגע־
שלעפט אין איין שטוב און אין איינעם געוואהנט. האבען זיך אבער
דאס מעבעל און די ציכער־איינשיטס געקריעגט צווישען זיך. עס האט
נישט געפאסט איינס מיט׳ן צווייטען — צוויי משפחות, צוויי וועלטען.

חתונה האבען זיי געהאט תחילת זומער. די טעג זיינען לאנג
און די נעכט זיינען קורץ. א גאנצען טאג אין מען אין דער גאס אויף
דער באנק, פאר דער טהיר, צווישען מענשען. פאלט די נאכט צו־
שלעפט מען די ציעגען פון לאנקע אהיים, און מען לעגט זיך אין די
בעטען אריין — האבען זיי אזוי דאס פרעמדקייט נישט געשפירט.
ווייניג געזעהן זיך, איז ער אהיים געקומען מיטאג עסען, האט איהם
דעם חבר׳ס, שותף׳ס און מחותן׳ס ווייב צום טיש געגרייט — האט זיך
איהם געדאכט, אז ער עסט ביים שותף מיטאג...

זיין ווייב, עליה השלום, האָט ליעב געהאַט צו קאָכען באַבעלאַך מיט פאַרפעל, און ר' שלמה עליו השלום'ס ווייב האָט דוקא ליעב צו קאָכען באַבעלאַך מיט קאַרטאָפּעל (דער מחותן עליו השלום, האָט זעהר ליעב געהאַט קאַרטאָפעל. א עסער געוועזן, זאָל ער מוחל זיין, כל ימיו...) וועט ער דאָך נישט זאָגען ר' שלמה'ס ווייב, ער וויל דוקא באַבעלאַך מיט פאַרפעל. זיין נחה'ן וואָלט ער געזאָגט, אַבער דעם שותף'ס ווייב?...

איז אַבער אָנגעקומען דער הערבסט. פון בית־המדרש געהט מען אַהיים. קומט ר' משה אַהיים, דאַכט זיך ער געפינט זיך ביים חבר, ביים שותף, ביים מחותן, אַבער נישט ביי זיך... די מחותנת'טע זיצט און שטריקט זיך אונטער די וואַרימע זאָקען. זעצט ער זיך אַנידער, עס איז געגרייט צום טיש, ווי להבדיל המת מן החי, פאַר'ן מחותן עליו השלום... טהוט ער זיך אָן די ברילען און נעהמט זיך דעם מדרש, דאַכט זיך איהם, אז מען דאַרף שוין צוגעהן צו זיך, נחה וואַרט שוין אויף איהם...

הויבט ער זיך אויף און וויל זאָגען „גוט נאַכט", דערזעהט ער זיין בעט שטעהט אין שכנות מיט די מחותנת'טעס בעט... שעהמט זיך דער אַלטער נעבעך זעהר פאַר זיין נחה'ן, עליה השלום...

געלעגען אַ גאַנצע נאַכט אין בעט און געקרעכצט, — האָט ער זיך צו־מאָרגענס געפּעדערט באַלד נאָכ'ן דאַווענען, גענומען דעם מעבר יבק און ארויסגעגאַנגען אויפ'ן בית עולם צו נחה'ן. געשטעלט זיך צו קאָפּענס פון איהר מצבה, און האָט איהר אין קבר אַזוי געזאָגט:

— זיי מיר מוחל, נחה מיין ווייב; איך האָב חלילה נישט געמיינט קיין שום שלעכטס... — און האָט אויף איהר קבר אָבגעזאָגט אַ צעהן קאַפּיטלעך תהלים און איז אוועק מיט אַ רוהיג הארץ צום חבר'ס, דעם שותף'ס, און מחותן'ס קבר, בעטען איהם מחילה.

קומט ער אָן צום מחותן'ס קבר, דערזעהט ער די מחותנת'טע שטעהט אויסער ד' אמות און האַלט דעם מענה לשון אין דער האַנד. דערזעהט זי איהם, זאָגט זי אַזוי:

— איך בין דאָך שוין נעבעך אַ זינדיגע אשת איש, טאָר איך דאָך שוין ניט שטעהן אין זיינע ד' אמות. לאָז דער מחותן אויף זיין קבר מחילה בעטען און איך וועל געהן צו די מחותנת'טעס קבר און וועל פון איהר מחילה בעטען. נור וועה איז מיר, ווי וועל איך קענען פאַר איהר די אויגען אויפהויבען!

אין דער מחותן געשטאַנען ביים מחותנ'ס קבר און האָט מחילה גע־בעטען, און די מחותנת'טע איז געשטאַנען ביי דער מחותנת'טעס קבר און האָט מחילה געבעטען. אָבגערעדט זיך די הערצער זיינען זיי אַהיים אַוועק. ר' משה האָט זיך צוזאַמענגענומען זיינע חפצים מיט'ן טלית־זאַק און האָט געזאָגט צו דער מחותנת'טע אַזוי:

— האָט נישט קיין פּאַראיבעל, ר' שלמה עליו השלום'ס ווייב.

— האָט נישט קיין פּאַראיבער, נחה עליה השלום'ס מאַן.

און זיינען זיך צוגאַנגען.

פון דענסטמאָל שעהמען זיך די אַלטע, ווען זיי טרעפען זיך ביי אַ קינד, אייגער פאַר'ן צווייטען די אויגען אויפצוהויבען.

דער גובערנאַטאָר קומט.

זיעבען און צוואנציג יאָהר האָבען די שטאָדט־הייזלאך איין „אָנ־טהועכטס" געטראָגען: אָבגעריסענע דעכלאך, מיט שווארצע פער־פוילטע שינדלען בעקלאפּט, די וועגד אָבגעריסען, דער קאַלך אָבגעריבען, און עס האָבען זיך געוויזען די העלצלאך, וואָס זיינען ווי אַ שתי־וערב אַנגעקלאפּט, כדי דעם קאַלך איין זיך צו האלטען. זיינען די חדר־אינגלאך אין גאס ארויסגעגאנגען „פּאַלענט" שפּיעלען, האָט מען די העלצעלאך פון די וועגד אָבגעריסען — און קאזמער איז געווען קאזמער. פאר וועָ־מען זאל זי זיך דא אויספּוצען? מ'שטיינס געזאגט, פערשענערען זיך פאר ר' ברוך קרעמער'ס הייזעל? עס זיינען דאך אלין היימישע מענ־שען, איין זקן פאר'ן צווייטען זיך שעהן צו מאכען? און עס האָט קיינער ניט געשטערט. דער שרייבער, אַ כפּרה זאל ער זיין, איז אַ „טוב שבגוים"; ער רעדט אידיש אין דער גאס מיט אידען און מישט ביי יעדען ווארט אריין „מיינע נאמנות", „שבת מלכה" „איך זאל אזוי לעבען". · ער האט זיין געהאלט: יעדען זונ־טאג אַ פונט צוקער מיט אַ פיערטעל פונט טהיי און 1 רובל מיט 50 קאפּ. במזומנים. ווער גיט און פון וואס פאר אַ געלד דאס געהט, וויים ער ניט, מען גיט שוין.. דערפאר זיצט ער אַ גאנצען טאג ביי רחל'ן אין געוועלב און פערברענגט זיך מיט אידישע מיידלאך. דער סטראזש־ניק, זיין מענש, אויך מיינע נאמנות, טראָגט אַ לאַנגע קאַפּאָטע, אויפ'ן הוט נאר אַ רויטען קאנט, „אַ זכר אויף אַ סטראזשניק"... „ער געהט פאר זיך"... דער נייער פּאָסט־מאַסטער איז אפילו אַן „אנטיסעמיט" דער־פאר, ווייל אידען פערקויפען איהם די גענז, וואָס דער רב מאַכט טרפה, צו 10 גילדען, וואָס זיי האָבען בעצאָהלט צו 15 גילדען. טהוט

ער אָבער קיין בייז נישט קיינעם; ער זיצט זיך אַ גאַנצען טאָג פאַר דער טהיר, קייעט רויע ארבעס און יאָגט מיט שטיינדעלאך זיינע טויבען, וואָס פליהען ארום דעם מאַרק, בשעת אין פאָסט שטעהט אַ גוי'ע און וואשט וועש...

נאָר דער פעלדשער, דער פעלדשער דער אכזר, דער האָט „אַ פליה אין דער נאָז" — פאלט איהם גאָר איין, לויפט ער אין די חדרים און שטעלט אלע חדר־אינגלאך פאָקען. די מאמעס מוזען די 50 קאָפּ. צאָהלען און די חדר־אינגלאך מיט אויסגעטהאנענע ארבלען און פערבונדענע הענד לויפען אין מארק ארום, און ווילען אין חדר נישט געהן.

און אזוי איז זיך קאָזמער—קאָזמער, מיט גאָט'ס הילף. די הייזלעך אין די „תחתונים" קוקען איינס דאס צווייטע אָן, די בעלי־בתים דרעהען זיך אין מארק ארום, ביי דער פלאָמפּעל, און דער בארג שטעהט צו קאָפּענס דער שטעדטעל. ער קוקט זיך אלץ צו און שווייגט...

אַמאָל, אין אַ שעהנעם פריהמאָרגען, בשעת די חדר־אינגלאך זיינען נאכ'ן אנבייסען מיט די בייגעל אין חדר געגאַנגען, לאָזט זיך פלוצים פון פאָליציי דער סטראַזשניק ארויס אנגעטהאָן אין „פּאָלנע פאָרם", מיט די צוויי אויסגעפּוצטע מעשענע מעדאלען, האלט אַ גרויסען, אַלטען גראַגער אין דער האנד, און דער גראגער לאָזט פון זיך ארויס אַן אַלט בייזעריג כריפּעדיג קול פון אַן אַלטען, וועלכער צובייזערט זיך אויף „המן" ביי דער מגילה.

די אידעלאך האבען זיך אלע ארום דעם גראגער צוזאמענגעקליבען, די ווייבער מיט די שטריק־נאָדלען אין דער האנד — טהייל מיט די קאָך־לעפלען; קינדער פון די חדרים, איינס נעבאך מיט האלב אראָבגעלאָזטע הייזעלאך אנטלאָפען פון אונטער דעם רבי'ס קאנטשיק. דער רבי — אין זאָקען, דער שוסטער — מיט דער נאָל און דער שניידער מיט שער און מאָס. און אז דאס גאנצע שטעדטעל האט זיך שוין געהאט ארומגעקליבען, און אז דעם רבי'ס גבאי איז שוין אויך געקומען — אין די האלבע ווייסע שיך, און מיט דער זיידענער טיכעל, וואָס די צוויי עקען צופליהען זיך אויף צוויי זייטען קאָפּאָטע — איז דער שרייבער (אָנגעטהאָן אין פראק, מיט מעשענע קנעפּ, און עפּעס אַ

מין נאפאלעאנישען מגולגל'דיגען צוויי־קאנטיגען הוט, די פעדער אונ־טער דעם אויער) פלוצלינג אין מיטען דערינען ענטפלעקט געווארען און פון א גרויסען בויגען פאפיער האט ער אנגעהויבען ארויסצולעזען:

„בהיות, אזוי ווי דער גובערנאטאר האט אריינגעשיקט אין די „פאפירען“, אז ער האט בדעה אין דעם יאהר, אין דעם חודש, אין דעם טאג און אין דער שעה דורך דאס שטעדטעל דורכצופאהרען, על־כן זאלען די בעלי־בתים אויספוצען דאס שטעדטעל, די אבגעפליקטע ווענטלאך מיט ליים בעקלעפען און אבווייסען; די געוועלבער־טהירען אבפארבען און פאר די שוועלען מיט זאמד אויסשיטען — און די בלאטע אין גאס אויסרייניגען. אויסער דעם זאל מען דעם טאג, וואס דער גו־בערנאטאר וועט זיין, די שעפער אין די גאסען נישט גיסען און דא וועט נישט העלפען און פועל'ן קיין שום „כופר“, נאר „פא זאקאנו“ זאל עס ווערען אויסגעפיהרט אזוי און אזוי“...

ווי דער שרייבער האט דעם פאפיער געהאט נאר דורכגעלעזען, איז א גרויסע מהומה אין שטעדטעל געווארען: אידען חוקרים זיינען אויף דער באנק פאר ר' דוד לייב'ס טהיר געזעסען און מען האט גע־שמועסט פון מלחמות, — אז דער רוס הויבט אן מיט'ן טערק און דאס איז די מעשה... יוסף ארעל'ס, א איד אין א פאר ברילען, דאס איינציגע „פאפירענע קראגענדעל“ אין קאזמער, וואס דרעהט זיך א גאנצען טאג אין גאס ארום און לאכט אויס די גאנצע וועלט — האט אויף איצט געלאכט און זיין דינינקער שמייכעל האט זיך טרויע־ריג פערצויגען איבער זיינע דינע ליפען, און זיין דינער, קליינער נעזיכט — האט, דאכט זיך, ־ווי בעהאלטען אין זיך דעם סוד פון דעם ווברערנאטאר'ס קומען, נאר די נאראנים זיינען עס נישט ווערטה צו וויסען...

מיט איין ווארט, מען האט זיך גענומען צו דער ארבייט: דאס שטעדטעל האט זיך געקאלעכט; קאלך, קאלך און קאלך... טונען, פעסלאך, שעפלעך זיינען פאר יעדען הויז געשטאנען, יעדער בעזים האט פאר א פענזיל געדיענט, און יעדער, וואס האט נאר א האנד געהאט דעם בעזים צו האלטען און א פוס אויף די לייטער צו קריכען, איז א מאליער געווארען. אין גאס האט מען נאר געזעהען פערקאלכטע ווייבער, פערקאלכטע קינדער...

אין ענין מאלעריי האט יעדער דא ארויסגעוויזען זיינע „קונצעלאך“, עם האבען זיך אויפגעוועקט דאן פערשיעדענע „אומן־יד'ס“. „מושלמים“ וואס אין בחור'שער צייט האבען זיי מיט זייער בריה־שאפט אין דער וועלט געקלונגען און וואס נעבאך די פרנסה האט זיי פערשלא־גען, איצט האבען זיי אלע געקענט בעווייזען זייער קענטניש און יעדער „אומן“ האט ביי די הייזלאך זיינע „דריידעלאך“ געמאכט. איין האלב הייזעל איז געווארען רויט אבגעפארבט, דאס צווייטע האלבע בלוי און ביים דאך איז געווען א מין קרענצעל בלוי אויף רויט און ביי די פענ־סטער איז עס אין א ראד נעגאנגען אראב. טייל האבען אויסנעצייגט זייער השלמה ביים בוידעם־לאך: דאס רונדיגע לאך, וואס שטעהט העכער איבער אלע פענסטער, איז עפעס מסוגל דערצו. די קאז־מערער הייזלאך האבען ווי געשמייכעלט איבער זיך אליין... מען נעהמט א זקן, וואס דער קאפ איז איהם פערטהאן, און ציערט איהם אויס מיט „דריידעלאך“ און „שמאכטעלאך“. די וואנד האט מען אב־געפארבט, דאס הייסט, א קנייפ זיך אין באק געגעבען, אז זי זאל רויט זיין, אבער די דעכער ווינקען מיט די לעכער אראב.. אזוי איז מיט אמאל קאזמער פערענדערט געווארען, אראבגעווארפען פון זיך די „קאפ־פאטע“, וואס צעהנדליגער יאהרען האט זי אויף זיך געטראגען, דורכגעלעבט מיט זיי אי פרייד, אי לייד, מיטגעטאנצט אויף אלע חתונות, און מיטגעטרויערט מיט אלע אבלים, אזוי, אז די קאפאטע אין שוין א שטיק פון גוף געווארען — און מיט אמאל נעהמט מען די קאפאטע און מען טהוט זי אויס, מען ווארפט זי אוועק און מען טהוט זיך נאך אנ'אנדערע אן...

און ווער וויים, וואס פאר א צייטען וועט די נייע קאפאטע דורכלע־בען. איך שטעל מיר פאר די לבנה, אז נאך דעם מולד וועט זי א האלב אויג עפענען און געבען א בליק אויף איהר אלט בעקאנט קאז־מער, וואס יאהרען, יאהרען קענען זיי זיך שוין בייזאמען, זי קוקט אראב און בעגלענצט איהרע דעכער און קאזמער קוקט ארויף און פרעגט נארישע קשיות... און דאכט זיך, אז קאזמער רעדט זיך פאר דער לבנה איהר טרויעריג הארץ אויס אין דער שטילער נאכט... און מיט אמאל וועט די לבנה געבען א בליק אויף קאזמער: „וואס איז דאס? וואס טהוט זיך דאס מיט די אלטע? אויסגעפוצט זיך?“ גאט מיינער, וואס פאר א מינע וועט די לבנה מאכען?!

קאזמערער בעלי־בתים זיינען פאר די הייזלאך געשטאנען, גע־קוקט און געקליבען נחת: אויפגעלעבט, אויסגעפוצט, און עס טראכט זיך א קאזמערער בעל־הבית: אט וועט דער גובערנאטאר דורכפאהרען, ער וועט זיך זיצען ברייט אין זיין קארעטע, ארויסוואָרפען א בליק אויף ר' מרדכי אהרן'ס הייזעל. א, וואו! געבען א פרעג די „צווייטע האַנד": וועמעס איז דאס הייזעל? דער צווייטער וועט געבען א פרעג דעם נאטשאלניק, דער נאטשאלניק דעם וואיט, דער וואיט דעם שרייבער און דער שרייבער וועט געבען אן ענטפער: מורדכו אהרונו.

„פאריאדאטשני יעוורעי", וועט דער גובערנאטאר געבען א רוף, „לאז מען עס מיר אנשרייבען אין ספר זכרון". און אמאל וועט זיין „בלילה ההוא נדדה שנת המלך" אין יענער נאכט איז פערוואגעלט געווארען דער שלאף פון קיניג, וויאמר להביא את ספר הזכרונות — גיט ער א בעפעהל זיך צו ברענגען דעם ספר הזכרונות, וימצא כתוב — און עס וועט ווערען געפונען געשריבען, אז מרדכי אהרן... און מרדכי אהרן האט א זוהן, וואס אין צוויי יאהר ארום דארף ער שטעהן צום פריזיוו...

און „פראשעניעס" האבען זיך אידען אנגעגרייט: יעדער האָט אויסגעזוכט לאנגע פערשפּיעלטע ספראוועס, וואס ער האט נאך וואס געקאנט האבען א שטיקעל פּרעטענזיע, איז צו לייזער אהרן דעם שריי־בער געקומען. עס איז געוועזען דענסטמאל לייזער אהרן דעם שריי־בער'ס יריד. לייזער אהרן אין די ברילען אויף דער נאז, צומאכענדיג אן אויג און גוט איינקנייטשענדיג דעם שטערען, האט יעדען אויס־געהערט און יעדען בעזונדער האט ער א סוד איינגערוימט, אז פאר איהם דירעקט וועט ער גוט נאכזוכען אין די זאקאנעס, ער פלעגט טאקי בשעת מעשה ארויסנעהמען פון אן אלמער א בעפלעקט גראב ביכעל ווי א סדור פון אן אלטען אידען, וואס שמעקט טאבאק, און ציטערענדיג פלעגט לייזער אהרן אין די בלעטלאך מישען, און עפּעס רעדען צו זיך. דערנאך פלעגט ער נעהמען די פעדער, דריי מאל זי מיט די ליפּען נאס מאכען — און געקינצעלט זי אויף א „יעגא" און פערזיכערענדיג דעם בעל־הבית, אז די פראשעניע וועט מוזען „פּא זאקאנו" ווערטער רעדען, פלעגט ער זיך פערטיעפען אין שרייבען.

אין דעם יענינען טאג, ווען דער גובערנאטאר האט געזאלט דורכ־
פאהרען, האבען קאזמערער אידען זיך צוגעגרייט גאנץ פריה. יעדער
בעל־הבית האט זיך אנגעטהאן אין זיין שבת'דיגער קאפאטע, די שטי־
וועל מיט מעהל אויסגעשמירט, דעם בארד אויסגעקאמט און זיך פאר
זיין הייזעל מיט זיין פראשעניע געשטעלט ווארטען אויפ'ן גובערנאטאר.

א צוויי שעה זיינען די בעלי־בתים געשטאנען און האבען געווארט.
דער סטראזשניק אין פאלנע פארם איז ווי א זעלנער פאר דער קאנ־
צעלאריע געשטאנען, געוואונקען און געמאכט מיט די הענד צו די
ארומיגע אידען. דער שרייבער איז יענעם טאג אין קאנצעלאריע
געוועזן און פון דער פאטשט האט מען די וועש ארויסגעטראגען.

געשטאנען זיינען די בעלי־בתים אין דער גאס און האבען געווארט
— און האבען זיך גע'חזר'ט די שפראך, וואס דער שרייבער האט זיי
אויסגעלערנט ווען זיי וועלען צוגעהן די פראשעניע אפגעבען —
און האבען זיך די בערד מיט די פינגער געקעמט.

יעדעס מאל האט מען זיך דערשראקען, ווארום א יונג האט
געשריען: ער פאהרט! ער פאהרט!

און פלוצלינג איז ווי א בליץ א קארעטע, אין צוויי פאר פערד
געשפאנט, מיט גרוים רעש און געאייל דורכ'ן מארק דורכגעפאהרען.
אין די קארעטע זיינען צוויי עפעס געזעסען, איינער אין א ווייסען און
איינער אין א רויטען הוט.

— שוין!

און די בעלי־בתים האבען אפילו ניט געוואוסט, וועלכער איז דער
גובערנאטאר: צי דער אין רויטען הוט, צי דער אין ווייסען?

און דערנאך, אז די בעלי־בתים האבען א קוק געווארפען אויף די
הייזלאך האבען זיי נעבאך אין זייערע אויגען אויסגעזעהן ווי אן אויס־
געפוצטע כלה, וואס דער חתן איז פון איהר אנטלאפען. טאקי געלוינט
זיך צו פוצען — נאך וואס, נאך ווען? האבען די בעלי־בתים גע־
קרעכצט.

און ווער וויים, ווי לאנג קאזמער וועט די „נייע קאפאטע"
טראגען!...

באַנקראָט.

(הומאָרעסקע)

ר' אהרן ליב ליכטענבערג האט באנקראטירט.

דאס איז קיין נייעס ניט. שוין ניט דעם ערשטען מאָל, ווי ר' אהרן ליב ליכטענבערג באַנקראטירט, נישט דאס לעצטע מאָל. גלייך נאָך דעם באנקראָט מאַכט די וועלט אַ גוואלד, א געשריי: „ווי הייסט? עוקר מן השורש זיין דאַרף מען איהם!" פאהרט ר' אהרן ליב אויף די ערשטע טעג צו זיינעם אַ שוואגער במקום שאין מכירין אותו. דאס הייסט אין אן ארט וואו מען קען איהם נישט, און דאס ווייב געהט ארום אנגעפילט דעם קאפטען מיט די הונדערטער און קרעכצעט: „זעהט, וואס פאר אן אונגליק עס איז אויף מיר געקומען".

דערנאָך קומט ר' אהרן ליב ליכטענבערג צופאהרען, און ווערט מושוה מיט די בעלי־חובות, בעצאהלט א גאנץ פיינעם פראצענט, א 25־גער למשל, און דאן ווערט מען ערשט א גאנץ גוטער בטוח. באנקראטירט מען ווייטער אמאל, ווערט ־ווייטער א געוואלד, א געשריי; איז מען זיך ווייטער משוה מיט די בעלי־חובות, ווערט מען ווייטער א בטוח, און אזוי דרעהט זיך דאס ראד ווייטער ארום — ווי עס שטעהט אין פסוק געשריעבען.

נו, האט ר' אהרן ליב ליכטענבערג ווייטער אמאל באנקראטירט, דרעהט זיך דאס ווייב ווייטער ארום מיט דעם קאפטען אויסגעבעטט פון הונדערט רובעל שטיקער, און ברעכט זיך די הענד אויפ'ן אומגליק, וואס איז איהר געשעהן.

מילא דער דייטש פון לייפציג, וואס האט ביי ר' אהרן ליב'ן א חוב פאר סחורה אויף צעהן טויזענד מארק, ווי ער האט בעקומען

צוריק דאס ערשטע וועקסעלע אויף צוויי טויזענד מארק אומגעצאהלט. כאפט זיך מיט'ן ערשטען צוג אין דאס שטעדטעל אריין צו ר' אהרן ליב'ן.

טרעפען טרעפט ער פונקט, ווען ר' אהרן ליב מיט'ן ווייב זאל געזונד זיין, און מיט'ן גאנצען הויז געזינד, זאל געזונד זיין, זיצען ארום טיש, און עס איז „מאהל־צייט". איז ער דאך א דייטש, „מאהל־צייט" איז „מאהל־צייט", האלט ער זיך אויף אין פאדער־צימער און ווינשט נאך אריין דורך די אפענע טהיר: „גוטען אפעטיט".

נאך'ן „מאהל־צייט" פערבעט ר' אהרן ליב דעם דייטש אויף טהעע. ר' אהרן ליב זיצטביים טיש אויבען־אן, דאס פולע געזיכט שיינט אהן עין־הרע, (זעהט זיך אוים, דער מיטאג איז איהם געפעלען); ער קעמט זיך אוים מיט די פינגער די לאנגע צוויי־שפיציגע בארד און קנעט זיך צו מיט'ן פינגער ברויט־טייגלאך. קומט דער דייטש אריין, בעט ער איהם שעהן זיצען, רוקט איהם צו א שטורל צו זיך און איז איהם מכבד מיט א פיינעם ציגאר. העלענשעלע (דאס אינגסטע טאכטעריל), דערלאנגט טהעע, און יוכבד, דאס ווייב, דערלאנגט פיין איינגעמאכטס אויף גלעזערנע טעלערלאך און קרעכצט ביטער דערצו.

— אזוי מיין הערר, אזוי מיין הערר.

איז עס דאך א דייטש, וועט ער דאך באלד ניט ארוים מיט'ן שניז, זיצט מען און מען רעדט וועגען פערשיעדענע זאכען, ווי מיט קארן שטעהט היינט, און ווייץ איז געפאלען, און ווי עס קאן נאך זיין, אז ביז יום־טוב וועט א שנעע אראבפאלען, אוי ווי די „זאנע" שיינט היינט, און וועגען נאך אזעלכע זאכען, און די „פרוי" בעט שעהן טרינקען.

— ערלויבען זי דאך, ערלויבען זי דאך.

א דייטש איז דאך א דייטש, נאר אפילו ביי א דייטש געהט שוין אויך די גאל אריבער, רופט ער זיך אן זעהר ערדעל, מיט האלבע ווערטער קוקענדיג צום פענסטער:

— מיין הערר... מיין גנעדיגער הערר.. איך גלויבע.. יא— גלויבע.. עס וואר איין מיספערשטענדנים..דאס..דאס — און ער ווייזט איהם אויף די אומגעצאהלטע וועקסלען, וואס ער האט פון בוזעם־קעשענע ארויסגענומען.

— זעהען זי, מיין הערר דייטש, — ענטפערט איהם ר' אהרן ליב גלייכגילטיג, קנעטענדיג די טייגלאך ווייטער און קעמענדיג די בארד ווייטער מיט די פינגער — זעהן זי, מיין הערר דייטש, שלעכטע צייטען. יא, מען האט מיר צוגענומען מיין געלד, פיעל געלד, זעהר פיעל געלד, יא, האבע קיין אנדערען „ראטה“ געהאט. יא, וואס מאכט מען?

הויבט זיך דער דייטש אויף פון שטוהל, פאמעליך, גאר פאמעליך, רוקט זיך אב, הינטערוויילעכטס נעהנטער צו צום טהיר, און אז ער איז שוין נאהענט ביים טהיר, און האלט שוין די קליאמקע אין האנד און דעם צילינדער־הוט אין דער צווייטער האנד, ווענדעט ער זיך צום אידען מיט א הויכער שטים:

— דו דיעב! דו פערפלוכטער דיעב!

און דער דייטש כאפט די פיס אויף די פלייצעס און מאכט היידא, אראב פון די טרעפ, ווי דער פייל פון בויגען, מורא האבענדיג, אז ר' אהרן ליב ליכטענבערג זאל איהם נישט נאכלויפען, איהם נאכווארפען די וויזיטען־קארטען און פאדערען אוף א דועל.

ר' אהרן ליב ליכטענבערג זיצט זיך אבער ווייטער רוהיג ביים טיש און פערענדיגט דאס אנגעהויבענע טייגעל, וואס ער האט געקנעטען ביים דייטש'ס אריינקומען, אויסטרינקענדיג דעם רעשט טהעע פון גלאז.

נאר וואלטען אלע געווען ווי דער נארישער דייטש, מוז אבער פונקט דער גורל טרעפען, אז צווישען די וועקסלען געפינט זיך א אידענע'ס א וועקסעל, דארט עפעס אן אלמנה'ס, חיה רייצע'ס א וועקסעלע פאר גאנצע דריי הונדערט און פופציג קארבוינים!

האט די אידענע אנגעטהאן, זאל גאט שומר און מציל און מרחם זיין!

נעוואהר געווארען א אידענע ווי חיה רייצע, אז אהרן ליב ליכ־טענבערג האט באנקראטירט, ווישט זי זיך דאס מויל אב און רעדט גארנישט. „דאס מייניגע וועט ער אבגעבען, זאל איך אזוי לעבען“.

זי טהוט אן דאס שווארצע ראש־חודש־שלייפעל אויפ'ן שייטעל מיט'ן שווארצען באנד אויפ'ן האלז, נעהמט מיט איהר יתומה, דאס כלה־מיידעל און געהט ארויף צו ר' אהרן ליב ליכטענבערג.

ארויפגעקומען, נעהמט זיי יוכבד שעהן אויף, בעט זיי זיצען.
ר' אהרן ליב אליין קומט אויך אריין און זאגט „גוט מארגען", און מען ווינשט זיך „גוט יאהר".

— וואס וועט איהר עפּעס זאגען גוטעס, חיה רייצע? — פרעגט צום סוף ר' אהרן ליב.

— מיין יתומה — זאגט זי, ווייזענדיג אויפ'ן כלה־מיידעל — איז ארויפגעקומען נאכ'ן נדן.

— אזוי, זאגט ער, — אז־וי־וי — נאכ'ן נדן. האט איהר דען חיה רייצע, נישט געהערט אין שטאדט?

— יא געהערט אדער נישט געהערט, וואס געהט אונז אן, וואס מענשען פּלוידערען.

— אמת נעביך, חיה רייצע, הלואי וואלט עס נישט געווען אמת, ווי עס איז יא אמת.

— וואס איז אמת? פרעגט חיה רייצע איבער.

— אז איך האָב נישט צו בעצאָהלען, אז איך קאָן נישט צאָה־לען. מען האָט מיר פיעל געלד צוגענומען, זעהר פיעל געלד. איך וועל אייך ווייזען די ביכער: מילא עס וועלען דאָך זיין מענשען, זיי וועלען דאָך זעהן.

— ווי הייסט, איהר האָט נישט צו בעצאָהלען?

— אזוי ווי איהר הערט.

— און וועמענס זענען די שאַנקען מיט די שפּיגלען, מיט דעם זילבערוואַרג, און דאָס דריי־שטאָקיגע הויז, און נאָך, און נאָך?

— דאָס איז אַלץ מיין ווייב'ס, זאָל לעבען און מיין שווער'ס — זייער פּראַצע. איך אַליין בין אַן אַרימאַן, אַ גרויסער אַרימאַן. אַזוי ווי איהר קוקט מיך אָן, נאָר די קאַפּאָטע, בלויז די קאַפּאָטע אויף זיך: נאָר צו נעהמען דעם שטעקען, בלויז דעם שטעקען, און אין די הייזער ארומצוגעהן.

— קומט אריין צו מיר אויך, וועל איך אייך אַ שטיקעל ברויט געבען — זאָגט חיה רייצע, און הויבט זיך אויף, און נעהמט זיך מיט די יתומה, און זאָגט זיך נאָך אַ גאַנץ גוטען טאָג, און געהט זיך איהר וועג.

מיינט דאָך ר' אהרן ליב ליכטענבערג, אז ער איז שוין פון איהר פּטור, איז אָבער אַזוי נישט געווען.

ר׳ אהרן ליב ליכטענבערג קומט אהיים פרייטאג צו נאכט פון דאַוונען, פון שטיבעל, טרעפט ער אַרום דעם ווייס הועל געדעקטען טיש, מיט די גרויסע זילבערנע לייכטער, אַ גרעסער געזינדעל; וואונ־דערט ער זיך, קומט ער נעהענטער, דערזעהט ער חיה רייצע, זאָל לעבען, מיט איהרע זעקס יתומים, איינס קלענער פון צווייטען, מיט איהרס אַ טאָכטער אַ טראַגעדיגע אַלמנה און מיט איהר זוהן אַ גרויש און מיט זייערע קינדערלאך זאלען לעבען, זיצען זיך אַרום טיש. זאָגט ער „גוט שבת“, הויבען זיך אויף אַלע פון טיש, און ענטפערן איהם: „גוט שבת, ר׳ אהרן ליב, גוט שבת, גוט יאהר“.

קוקט ער אָן דאָס ווייב, זיצט דאָס ווייב זיינס יוכבד אין אַ ווינ־קעל מיט אויסגעוויינטע אויגען, און אַרום שטעהען די קינדערלעך און ברעכען זיך די הענד: אַריינגעקומען די גאַנצע קאָמאַנדע און האָבען זיך אַרום טיש געזעצט.

געהט ער צו צו חיה רייצע:

— געוואַלד, ווי הייסט?

— ווי עס הייסט — הייסט עס — ענטפערט זי איהם.

— און דער יושר וואו איז? — פרעגט ער.

— דער יושר איז דאַרט, וואו ער איז — ענטפערט זי איהם.

— מיר זיינען אַרויפגעקומען, זאָגט זי ווייטער — הערען אייער קדוש. מען זאָגט, אַז איהר מאַכט קדוש גאַר נישקשה. נו, וואָס שטעהט איהר, ר׳ אהרן ליב? כ׳לעבען, מיינע יתומים׳לאך זיינען הונגעריג, היינט אַ גאַנצען טאָג אין מויל נישט געהאַט.

מאַכט ר׳ אהרן ליב אַ געוואַלד:

— יוכבד, וואו איז דער סטרוזש?

קומט אַרויף דער סטרוזש און שטעהט ביי דער טהיר. ווייזט ר׳ אהרן ליב אָן אויף חיה־רייצען.

געהט דער סטרוזש צו צו חיה רייצען. ווערט אַ געוואַלד, אַ געשריי פון קינדער און קינדערלעך: געוואַלד, ער הרג׳עט די אלמנה! ער הרג׳עט די אלמנה, און זיי בעפאַלען אַלע ווי גרויס ווי קליין ר׳ אהרן ליב׳ן: „געוואַלד, די אלמנה! געוואַלד, די אלמנה!“

און פון די געשרייען הערט זיך חיה־רייצע׳ס קול, העכער פון אַלע: „געוואַלד, ער הרג׳עט מיינע יתומים! געוואַלד, ער הרג׳עט מיינע יתומים!“

אויף די געשרייען זיינען אָנגעקומען צולויפען דאָס גאַנצע גע־סעל — אידען, ווייבער, בחורים און בתולות מיט געוואַלדען, מיט געשרייען: „ער הרג'עט די אלמנה, ער הרג'עט די יתומים!" און קודם כל דעם סטרוזש פון די טרעפּ אַראָבגעוואָרפען און צו צו ר' אהרן ליב'ן.

עס האָט זיך אָבגעשטילט, אָבגערוהט אביסעל פון גערודער. ר' אהרן ליב האָט זיך די באָרד גלייך געמאַכט, צורעכט געמאַכט דעם גאַרטעל אויף דער אַטלעסענער קאַפּאָטע און דאָס שטריימעל אויפ'ן קאָפּ: עס איז דאָך פאָרט שבת, און האָט זיך גענומען צום קדוש.

קדוש געמאַכט, האָט די אלמנה מיט די יתומים אָבגעענטפערט „אמן", און ר' אהרן ליב איז זיך נעגאַנגען וואַשען צו די חלות.

מען האָט דערלאַנגט דעם גרויסען קאַרפּען־קאָפּ ר' אהרן ליב'ן, געהם צו חיה רייצע און רוקט־צו זיך דעם טעלער, צוברעכט דעם קאַר־פען־קאָפּ און טהיילט איהרע יתומים מיט די יתומות. זי נעהמט אויך די חלה, איבער וועלכע ר' אהרן ליב האָט זיך געוואָשען, און טהיילט ארום מוציא'ס. איינטהיילענדיג יעדען זיין חלק, ווינשט זי נאָך צו:

— עסט, קינדערלעך, עסט געזונטערהייד, זאָל עס אייך וואויל בעקומען, איהר עסט חלילה נישט ביי קיין פרעמדען. אייער מאַמעס פראַצע מיט אייער טאַטענ'ס, עליו השלום.

קוקט זי אהרן ליב אָן: ווי הייסט? און דער יושר?

— עס וואָלט רעכט געווען, זאָגט זי צו ר' אהרן ליב'ן — אַז אַזאַ איד, ווי איהר זענט, זאָל זינגען זמירות פרייטאָג־צו־נאַכט ביים טיש. נישקשה, מיין זוהן, דער גרוש, און מיינע קינדער, די יתומים, וועלען אייך צוהעלפען.

ר' אהרן ליב דערלאַנגט אַ קוק אויף יוכבד'ן, זעהט ער ווי זי זיצט אין דעם ווייסען שבת־שלייפעל אויפ'ן קאָפּ, מיט די בריליאַנטען אין די אויערן, און ברעכט זיך די הענד.

— „אַז אומגליק איז צו מיר געקומען, אַז אומגליק".

מיט דעם יויך דערלאַנגען וואַרט מען. מען וואַרט אַהין, מען וואַרט אַהער, חיה רייצע האָט צייט צו וואַרטען.

— וואָס וועט זיין דער סוף? — פרעגט ער.

— וואס זאל זיין דער סוף? מיינע קינדער זיינען הונגעריג, עס וואלט א יושר געווען, פאני יוכבד, איהר זאלט הייסען די יויך דערלאנגען. כ'לעבען, מיין יתום דוד'ל דארף אביסעל יויך ווי מיט'ן לעבען. א גאנצען טאג ניט געגעסען.

אז מען דערלאנגט דאס פלייש, נעהמט שוין יוכבד דאס פלייש צו איהר טישעל, טהיילט איין בעזונדער און פערבעט איהר מאן צו זיך אין ווינקעל אריין. נאר חיה רייצע איז זיך אודאי נישט פויל, פאלגט זיך א גאנג צו יוכבד'ן אין ווינקעל אריין און נעהמט אוועק דעם גאנצען טעלער פלייש צו איהרע קינדערלעך: „כ'לעבען — זאגט זי — די יתומים קינדערלעך וועלען זיך דאס הארץ דערכאפען. א גאנצע וואך זעהען זיי דאס אין די אויגען נישט אן, און פאר זייער גראשען געלד מעגען זיי הנאה האבען".

לויפט דאך יוכבד צו און וויל דעם טעלער מיט'ן פלייש צוריק ארויסרייסען, בעפאלען איהר די יתומים מיט די יתומות ווי די ווער־רים: „געוואלד, זי שלאגט די אלמנה" און חיה רייצע'ס קול קלינגט העכער פון אלע: „געוואלד, זי שלאגט מיר די יתומים!"

קומט זיך ווייטער דאס געסעל צולויפען, מיט קולות און חרמות, און מיט גרוים געלעכטער און שפאס.

שוין קוים דערלעבט דעם טיש דורכצוקומען, מען האלט שוין ביים בענשען, הויבט אן די יתומה, די טראגעדיגע עגונה, צו קרעכ־צען: דער רוקען ברעכט איהר און זי האט בויכוועהטאג.

חיה־רייצע איז נישט פויל און גיט א פיהר אריין די יתומה, די טראגעדיגע עגונה, צו ר' אהרן ליב'ן אין שלאף־צימער, גיט זי א לעג אריין אין ר' אהרן־ליב'ס בעט אריין און זאגט צו איהר:

— נישקשה, מיין טאכטער. גאט וועט דיר העלפען, און דו וועסט בשלום דורכקומען מיט זיין הילף. ווארום ער איז אן אב ליתומים ואבי אלמנות, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען, און ווענדענ־דיג זיך צו א יתום'ל, וואס איז געשטאנען הינטער איהר האנד, זאגט זי צו איהם:

— געה, מיין קינד, אריבער נאך נעחע דער באבען און זאג איהר, אז עס רוקט זיך די ריכטיגע מינוט, אז זי זאל זיך צו־איילען צו ר' אהרן ליב'ן ליכטענבערג, וואו מיר וועלען וואוינען פון היינט אן, מיט מזל פאר אונז און פאר כל ישראל. אמן.

ר׳ אהרן ליב מיט יוכבד׳ן האבען דערהערט אזא מעשה, ווערט דאך א גרויס געוואלד. לויפען זיי אריין אין שלאף־צימער און לאזען נישט אריין אין בעט אריין, זיינען זיי בעפאלען די יתומים מיט די יתומות מיט געוואלדען, מיט געשרייען: „געוואלד, ער הרג׳עט די טראגעדיגע עגונה! געוואלד, ער הרג׳עט די טראגעדיגע עגונה!" און חיה־רייצע׳ס קול קלינגט העכער פון אלע: „ער הרג׳עט די יתומים! די יתומים!"

קומען דאך ווייטער צולויפען ווייבער און מוידען און אידען מיט יונגען, און חיה־רייצע שרייט צו זיי:

— געוואלד, העלפט מיר, די יתומה געהט צו־קינד, די עגונה צו־קינד!

זיינען די ווייבער אריין אין שלאף־צימער מיט נעחען דער באבען בראש. קודם כל האבען זיי אנגעכאפט ר׳ אהרן־ליב׳ן און הינטער די טהיר ארויסגעשטופט: א מאנספארשוין!...

ווארטען זיינען זיי צו צו יוכבד׳ס וועש־אלמער, די טהיר אויפגעריסען און ארויסגענומען ווייסע ליילעכער; אין קיך האט שוין א פייער געקנאקט, און מען האט הייס וואסער געקאכט.

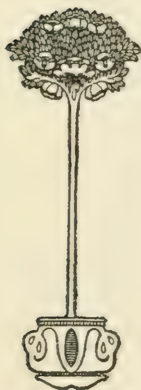
די עגונה איז געלעגען אין ר׳ אהרן־ליב׳ס בעט און האט געקרעכצט א גאנצע נאכט; חיה־רייצע האט אן אלע זכות אבות דערמאהנט און ר׳ אהרן־ליב איז געלעגען א גאנצע נאכט אויף א קאנאפע אין עס־צימער, און קיין אויג נישט צוגעמאכט.

הכלל, וואס האב איך א סך צו רייען, ר׳ אהרן־ליב ליכטענבערג האט דורכגעלעבט א שבת — זאל איין גאט שומר און מציל ומרחם זיין. ער האט קוים דערלעבט, אז עס זאל שוין קומען דער שבת־צו־נאכט, און האט אריינגערופען חיה־רייצע׳ן אין א בעזונדער שטוב, אבגענומען די וועקסלען און יוכבד האט פון אונטער׳ן קאפטען ארויסגענומען די הונדערטער, און בעצאהלט דריי הונדערט און פופציג קארבווינים במזומנים.

נאר בינו לבינו האט זיך געמאכט, אז די אבות האבען זיך געמיהט און די יתומה, די וויסטע עגונה, האט געוואונען מיט מזל א בן זכר, מילא וועט מען דאך א קינפעטארין נישט איבערטראגען אין די אכט טעג. — האט די וויסטע עגונה אבגעהאלטען דעם קימ־

פעט אין ר׳ אהרן־ליב ליכטענבערג׳ס בעט. יוכבד האט געבארגט גע־פעם אויפ׳ן ברית, דערפאר האט די אלמנה מכבד געווען ר׳ אהרן־ליב׳ן מיט יוכבד׳ן מיט קוואטערשאפט.

פון דענסטמאל אן האט זיך ר׳ אהרן־ליב ליכטענבערג א נדר געמאכט: באנקראטירען יא, נאר פון אידישע אלמנות מיט יתומים — האלט זיך פון דערווייטענס — א מאוס׳ע אומה...

אַ פערשטעלטער חתן.

א בריעף האָב איך מיטגעבראכט פון זיינס א גוטען ברודער און א „געשעפט־מענש“ צו ר׳ יצחק עקספעדירער. — דער „גרעניץ מויליכער“ אין שטערטעל סל. וואָס ליגט האַרט ביי דער עסטרייכי־שער גרעניץ, אז ער זאָל מיך „ארענטליך בעהאנדלען“. ווי איך בין נור אין שטעדטעל אריינגעקומען, האָב איך מיך באַלד צו איהם אהין געאיילט. ער האט געוואהנט הארט ביי דער גרעניץ, טאקע דער לעצטער שכן פון רוסלאנד מיט׳ן „עסטרייכער“. דורך דעם אודאי איז ער אזא „פאַן בראט“ געווען מיט איהם. איך קום אריין צו איהם, איך געפין דעם שטיבעל פול מיט מחותנת׳טעס אין יום־טוב׳דיגע הוי־בען און ברייטע זיידענע קליידער. גרייטען זיך אין וועג אריין, און איינע שרייט איבער דער צווייטער. ר׳ יצחק, א קורץ אידעל מיט א ברייטער באָרד, אין א ברייטען סאמעט ברוינעם הוט, שטעהט אין מיט׳ן רעדעל, אין האנד א פלאש בראנפען און לעקעך, טיילט כבודים און קוויטשעט שוין הייזעריג איבער די ווייבער. איך האָב מיך קוים דערשלאָגען צו איהם. אין א ווינקעל איהם געגעבען, און דאס בריעוועל איהם איבערגעגעבען.

— מזל האָט איהר, יונגערמאנטשיק — זאגט ער צו מיר, איבער־לייענענדיג דעם בריעף, און קלאפענדיג מיר אויף די פלייצעם: מזל, זאל איך שוין אזוי לעבען. אט מאך איך היינט א זוהן חתונה אין קראקוי; דער חתן מיט׳ן עלטערן זוהן זיינען היינט געפאהרען אין דער פריה דורך גריחאוו, מיר וועלען פאהרען דורך באר, איהר פאהרט מיט אונז אלס דער חתן, און פון איצט אן הייסט איהר שמואל גאלדמאן. נאך אמאל, ווי הייסט איהר? — פרעגט ער מיך מיט א קשיא׳דיגען טאן.

— שמואל גאלדמאן, ענטפער איך איהם.

— אט, אזוי — קלאפט ער מיר אויף די פלייצעס — נור דאס וועט קאסטען א גאנצען צעהנער, — רוימט ער מיר איין און זאגט דערביי הויך צום ווייב: — רייזע! וואו האסטו דאס גוטע גלעזעל בראנפען מיט'ן שטיקעל לעקאך, איך מאך דאך עפעס היינט א זוהן חתונה מיט גאט'ס הילף.

איך בין מיט איהם דורכגעקומען וועגען לוין. מען האט מיר א סאמעט הוט אנגעטהאן, אויף דעם וואגען צווישען די מחותנים און די מחותנת'טעס ארויפגעזעצט. דער עולם איז געווען פרעהליך אזוי ווי מען פאהרט אויף א חתונה. א ביסעל בגילופין, איז דער וועג אויך געווען א פרעהליכער. מען האט געגומען א ביסעל בראנפען. מיך האט מען נישט אויפגעהערט צו רופען „חתן", אזוי די מחותנים, אזוי די מחותנת'טעס.

מילא, וואס ארט עס מיך? בין איך מיר דערווייל א חתן, עס איז דאך נור ביז דער „גרעניץ" — זאל איך נור אריבערקומען... איך זיי מיר דערווייל און חזר מיר אלץ איין, ווי איך הייס: שמואל גאלדמאן, שמואל גאלדמאן, שמואל גאלדמאן.

נור פון פיעל חזר'ן פערגעס איך טהיילמאל דעם פאדערשטען, טהיילמאל דעם הינטערשטען נאמען, טהיילמאל מישען זיך מיין נאמען און יענעמ'ס נאמען אזוי צוזאמען, אז עס איז מיר שווער ארויסצוקריכען. און אמאל דאכט זיך מיר גאר, אז איך בין שוין אויס „איך" געווארען. און אנגענומען אנ'אנדער פערזענליכקייט מיט אנ'אנדער מזל, אנדערע גליקען און אנדערע אומגליקען. און מיר בענקט זיך צוריק נאך מיין „איך", צו מיין פאריגען מענש מיט מיין וועלטעלע... צום סוף האב איך גאר מורא. טאמער זאל זיך נישט מיין „שנץ", בשעת מעשה איינשפארען, ווען מען וועט מיך פרעגען ווי איך הייס און גאר אנרופען א פרעמדען נאמען, ארער ווייס איך וואס? פאר וואס רען נישט? וואס פאר א שייכות האב איך מיט'ן נאמען שמואל גאלדמאן? פאר וואס נישט יעקב שלייפמאן?

און אזוי ווי איך קלעהר פון יעקב שלייפמאן האקט זיך מיר אין קאפ אריין א יעקב שלייפמאן, און וויל מיר נישט באין אופן ארויס פון קאפ, מיט איין ווארט: איך הייס יעקב שלייפמאן, ניין, געוואלד, איך הייס דאך גאר שמואל גאלדמאן, טענה איך צו מיר, און דער וואגען

מיט די רעדער קלאפּען מיר: ניין, יעקב שלייפמאן און איך ארבייט מיט זיך: ניין שמואל גאלדמאן, און דערווייל קומט גאר מיין איינגענער נאָמען און גיט זיך מיר א מיש אריין. איך קען שוין גאַרנישט ארוים — איך קלעהר שוין פון גארנישט.

אין דעם רופט זיך אן ר' יצחק עקספּעדירער:

— חתן, וואס זיצט דו אזוי פערקלעהרט? ווי הייסט דו חתן?

— יעקב שלייפמאן.

— אזוי איז גוט. וועל איך האבען א שעהנע חתונה, — רופט זיך אן ר' יצחק, — וואס פאר א „שלייפמאן" איז אויף מיר געקומען! שמואל גאלדמאן הייסטו דאך גאר.

— יא, שמואל גאלדמאן, שמואל גאלדמאן, שמואל גאלדמאן, הויב איך אויפ'ס ניין אן צו חזר'ן.

דערווייל זיינען מיר שוין אנגעקומען צו דער „טאמאזשנע", אונז זיינען אקעגען געקומען צוויי פון יענע יונגע לייטלאך מיט די בלאהע קאנטען, און בלאהע היטלען. מיין הארץ הויבט אין מיר אן צו קלאפּען „שמואל גאלדמאן". „יעקב שלייפמאן". מיין ר' יצחק לויפט זיי א קעגען מיט דער פלאש אין דער האנד. און הייבט אן טיילען כבודים. „זעהט, דאס איז מיין זוהן, דער חתן, ער האט היינט חתונה", ווייזט ר' יצחק אויף מיר מיט'ן פינגער, און די מחותנת'טע רייזע הויבט מיך אן צו בענשען, און דערזעהענדיג אז ר' יצחק איז מיט די לייטלאך אזא „פאן בראט" ווער איך אביסעל שטארקער ביי מיר און דער „שמואל גאלדמאן" הויבט זיך מיר אן אויסצוקלערען.

מען פיהרט אונז אין טאמאזשנע אריין, ר יצחק ווארפט אויף דער שוועל א ווינק צו מיר: — נו חתן, שמואל גאלדמאן, ווי פיהלסטו זיך? און צום סטראזשניק, וואס איז דארט נעבען אונז געשטאנען, כדי ער זאל נישט חושד זיין. — ער פאסט דאך נעבאך היינט.

מיר זיינען אריין אין „טאמאזשנע". אינווייניג זיינען געשטאנען גאליציאנער אידלאך, האלב נאקעט, מען האט זיי ארומגעזוכט, און זייערע לאנגע פּאות האבען זיך געטרייסעלט פאר שרעק. א דיקער, הויכער, שטארקער פריץ, האלב אנגעטהאן ווי א אפיציער האט אונז מקבל פנים געווען מיט א געלעכטער: וואס איז דאס עפּעס ביי דיר פאר א שמחה?

— זעהסט, פאני לעבען, אונזער זוהן, אונזער חתן, וואס מיר מא־כען היינט מיט גאט'ס הילף חתונה, דו מוזט מיט אונז פאהרען, מיר ריהרען זיך נישט פון ארט, — זאגט צו איהם ר' יצחק.

דער הויכער פריץ שטעהט און בעטראכט מיך פון קאפ ביז די פיס, מיר אויף די ליפען איז אנגעגרייט, ווי עפעס א קוויט: יעקב שלייפמאן — (נור געוואוסט האב איך, אז איך היים שמואל גאלדמאן).

— גאר א פיינער בחור, — זאגט צו מיר דער הויכער, דיקער פריץ, — דו האסט עפעס ליעב די כלה?

איך חזר מיר אין זיך: שמואל גאלדמאן, שמואל גאלדמאן, שמואל גאלדמאן.

— ער שעמט זיך, — פערענטפערט מיך ר' יצחק פאר'ן פריץ, — ביי אונז זעהסט דו, גנעדיגער פריץ, איז דאך אנדערש ווי ביי אייך, ביי אונז זיצט דאך אזא בחור ווי ער אין „באזשניצע" און לערנט. —

— דער בעסטער לערנער אין שטאדט. פאר איהם פאסט ניט זעהן די כלה, די מאמע זעהט די כלה פריהער, דערנאך ערשט איז די חתונה — ערקלעהרט איהם רייזע.

— נו, יעצט חאטש מוז דער „יאסנע פאן" מיט אונז „זשידקעס" בראנפען טרינקען, אז גאט האט מיר שוין יא געהאלפען און דערלעבט חתונה צו מאכען א קינד, — זאגט ר' יצחק, אנגיסענדיג בראנפען.

— אז גאט האט אונז דערלעבט — העלט אונטער רייזע און טרע־רען הויבען אן איהר צו קאפען פון די אויגען. די אידענע געהט צו צו מיר: — מיין זוהן, מיין קרוין, מיין נחת — און פאלט ארויף אויף מיר, און הויבט מיך אן צו קושען, צו האלזען: — מיין קרוין, מיין לעבען!

איך דערשרעק מיך, און רוק מיך אב פון איהר, א שווארץ יאהר, די אידענע האט זיך געמוזט פערגעסען.

דער הויכער, שטארקער פריץ קוקט אויף אונז.

— ער שעמט זיך צו קושען מיט א אידענע, — זאגט ר' יצחק.

— עס איז דאך א מאמע, — זאגט דער פריץ.

— ביי אונז איז אזא „זוויטשיי" (מנהג).

איך האב בעמערקט אין די אידענעס אויגען הייסע טרערען און איך האב געצווייפעלט: צי מיינט זי עס ערנסט. (אפשר האט זי זיך פערגעסען), אדער פאלש, בכדי דעם פריץ אבצונארען.

— ווי הייסט דו? — פרעגט מיך איינער דערוויל פון „די לייטלאך“.

— שמואל גאלדמאן, — ענטפערט פאר מיך יצחק עקספעדירער און כדי איהם פון חשד ארויסצונעהמען געהט ער צו: — מיט מיר רייד, פריץ לעבען. ער איז היינט א חתן. ער פאסט היינט, איז ער שוואך, — און באלד װענדעט ער זיך צום פריץ:

— נו, זאל דער פריץ דערלעבען זיינע קינדער חתונה צו מאכען. און זיינע אייניקלאך, און זיינע אור־אייניקלאך — זאגט ער צו איהם דאס גלאז דערלאנגענדיג.

נו, אויף דיין געזונד, „פאן מלאדי“, — זאגט צו מיר דער פריץ. די האנד אויסשטרעקענדיג: — דא האסט דו א רובל „קאפקע געלד“. גיב דער כלה צו בעהאלטען.

„יעקב שלייפמאן, יעקב שלייפמאן, יעקב שלייפמאן“ — חזר איך מיר דערוויל.

— עס איז דאך נאך א קעלבעל, עס ווייסט דאך נאך פון גאר נישט, — פערענטפערט מיך ר' יצחק צונעהמענדיג דעם רובעל.

— איך חזר מיר. יעקב גאלדמאן, יעקב גאלדמאן, יעקב גאלד־מאן.

— האסטו נאר גארנישט ביי דיר? — זאגט צו איהם דער פריץ, בעטאפענדיג.

— ע, פריץ, דו בעליידיגסט מיך, זאגט צו איהם דער איד.

— חלעבען, פריץ, אין אזא טאג, — העלפט איהם אונטער רייזע. באלד האט אונז דער שרייבער דאס קוויטעל דערלאנגט.

— .נו, קום חתן? ציהט מיך ר' יצחק.

דאס צווייטע מאל האט ער נישט געדארפט איבער'חזר'ן.

— נו, חתן! — ווי הייסט דו?

— שמואל גאלדמאן, ענטפער איך איהם.

— אז מען דארף נישט ווייסט ער, בייזערט זיך ר' יצחק.

מיר קומען אן צום רויטען קלאטץ — פון דער צווייטער זייט קומט אהער דער עסטרייכישער; מיר גיבען איבער דעם סאלדאט דאס קוויטעל, מען לאזט אונז אריבער.

נו, אט איז מען שוין אויפ'ן צווייטען זייט. מיר געהען אריין צום „עסטרייכישען“. דארט איז ר' יצחק אין דער היים, רעדט אידיש ווי

אין בית־המדרש און כאפט פון דעם „עסטרייכישען“ מיט׳ן שפּי־
ציגען בערדעל א ציגארעל.

— דאס מאך איך א האכצייט היינט, א חתונה הייסט דאס, מיט
מיין עלטערען זוהן אין קראקוי — דערצעהלט ער איהם.

—שמואל גאלדמאן — רוף איך אויס מיין נאמען.

— דא דארף מען נישט — ציהט מיך ר׳ יצחק ביים ארבעל.

די באהן איז באלד ביי דער גרענעץ, גאליציאנער אידלאך אין
צילינדערלאך. אלע טראגען זיי צילינדערלאך, אפילו שוין אבגעלעבטע,
איינגעבויגענע, אבער דאך צילינדערלאך, אין א פּראסטען מיטוואך.
עפּעס זעהט עס אויס ווי חול־המועד, און איינער גיט דעם צווייטען
אב כבוד און „שפּרעכען“ זיך דייטש מיט א אידישען נוסח. אנשטאדט
„הא? הא?“ וואס איין איד פרעגט דעם צווייטען בשעת׳ן ריידען,
האטש עד דערהערט וואס מען רעדט, איז ביי דער נוסח: ביטע,
ביטע. אין מיטען דעם עולם דרעהט זיך א אידענע ארום מיט א
גרויסען אלט מאדישען טייסטער מיט פערשיעדען־לענדיש געלד: —
אפשר ברויכען זי עסטרייכישעס, רייטשעס, ענגלישעס, אדער דער־
איבעריגעס (רוסישעס)? — און איך דרעה מיך שוין פראנק און פריי
ארום מיט מיין אייגענעם נאמען און מיט מיין אייגענעם „איך“ און
„אויס חתן“ און קיינער זאגט מיר שוין נישט קיין ווארט...

איך האב מיר געקויפט א בילעט פאר „קרייצער“ שוין מיט
„קראנען“ און בין מיר אין וואגאן אריין מיט די מחותנים.

— נו, „חתן“ וועסט דו כאטש קומען אויף דער חתונה? —
פרעגט מיך ר׳ יצחק.

— אודאי, וואס דען?

און איך וויל מיר שוין דעם סאמעט־הוט אויסטהאן, ערשט עס קומט
אריין דער אייגענער געזונדער, שטארקער פריין אין וואגאן אריין, מיר
בעהאלטען זיך צוריק — ער זוכט אונז אבער אויף:

— נו, ק׳טשארטו, איך פאהר מיט אייך, זשידקעס, צו דער חתונה
מיט — רופט ער זיך אן.

פינסטער איז מיר, פינסטער איז ר׳ יצחק׳ן אין די אויגען גע־
ווארען.

און ר׳ יצחק שמייכעלט נאך: — הונדערט יאהר זאלט דו שוין גלעבען דערפאר, פריין לעבען, דער „חתן" טאנצט פאר פרייד. וואס ניין חתן? — וועגדעט ער זיך צו מיר.

„זאלסטו אזוי לעבען!" — טראכט איך מיר, און הויב מיר אויפ׳ס ניי צו חזר׳ן: שמואל גאלדמאן, שמואל גאלדמאן, שמואל גאלדמאן.

די הערצער קלאפען אין אונז און ר׳ יצחק מיט רייזע׳ן זיינען מלא שמחה.

מיר פאהרען דערווייל ווייטער, איך שפיעל דערווייל די ראלע אלס „חתן". ר׳ יצחק רופט צוזאמען די גאליציאנער אידלאך און שטעלט מיך פאר פאר זיי. מען ווינשט מיר מזל־טוב, דער זיווג זאל „עולה יפה" זיין.

— און וואס וועט דער סוף זיין?

און ב׳לעבען, איך האב מורא, טאמער איז דאס גאר נישט קיין שפיעל, קיין אנשטעל, א קשיא אויף גאליציען, מיר הערען זיך אזוי פיעל אן: ארייננעכאפט א מיידעל אין א קאטוילישען קלויסטער אריין. אבגע׳שמד׳ט און פערפאלען, א גויה׳טע. כאטש דער טאטע לויפט צום קייסער, די מאמע צום גלח — דאס מיידעל וויל ניט עסען קיין טרפה, און זאגט „מודה אני" — פערפאלען. גע׳שמד׳ט. ווער וויסט, מען האט מיך אריינגענארט אין זאק אריין און געמאכט מיך פאר א „חתן". מען וועט מיר געבען א כלה — און געה שריי „חי וקים".

און וואס וועל איך זאגען פאר מיין ווייב אין דער היים?

מיר קומען אן אויף א סטאנציע פון קראקוי. עס קומען ארויף יונגע לייטלאך — שבת׳דיג אנגעטהאן, מלא שמחה. אין מיטען עפעס ווייבער.

— דא זיינען דא אונזערע מחותנים? — פרעגט מען אין דער לופט.

— פינסטער איז מיר! — רופט ר׳ יצחק אויס:

— טאטע, מאמע — שרייט א יונגערמאנטשיק — אין א הויכען סאמעט־הוט, מיט א נייער קאפאטע, און א נייעם שירם מיט א פאר נייע קאלאשען, פון וועלכע מען האט אנגעזעהן, אז ער איז טאקי דער אמת׳ער חתן.

— וועה איז מיר, שמואל מאך פליטה — ווארפט איהם אונטער ר׳ יצחק.

אין דעם אויגענבליק — דער חתן איז נישט דא.

די מחותנים שטעהען פערגאפט, קוקען זיך ארום.

— נו, וואס שטעהט איהר יונגע לייטלאך? איהר זייט דאך חתן־בחורים. אט האט איהר דאך דעם חתן, — רופט ר יצחק.

די בחורים שטעהען און גאפען.

— נעהמט איהם — גיט ער א ווינק צו די יוננע לייטלאך.

די בחורים גיבען מיך א רינגעל ארום, מען גיט מיר אב „שלום עליכם" — איך לאז מיך:ווארט, איך וועל אייך שוין ווייזען, טראכט איך מיר.

שווייגעדיגערהייד פאהרען מיר צו קיין קראקוי. מיר קומען אן אויף די סטאנציע. איך כאפ מיין פעקעל, גיב מיך א לאז ארויס און כאפ א דראזשקע:

— פאהרען!

— חתן, חתן — דא, דא, הער איך הינטער מיר קולות רופען.

— פאהרען! בעפעהל איך נאך אמאל דעם פוהרמאן.

— דא, דא, חתן — רופט מען הינטער מיר.

די דראזשקע פאהרט מיט מיר אוועק.

— לאזט, לאזט איהם — דא איז דער חתן, דא — רופט ר׳ יצחק.

און וואס דער סוף איז דארט געווארען, ווייס איך נאך נישט עד היום.

א אידישער נגיד.

.1

צוויי שטעדטלאך.

גאמבין און גאסטעניז זיינען צוויי קליינע שטעדלאך, וואס איינס ליגט הארט נעבען דעם צווייטען, דאס לעצטע איז נאר א טפל, א צולייג צום ערשטען (כאטש גאסטעניז זאגט דאס זעלבע אויף גאמבין). ווארים גאמבין איז א מקום, וואס ערציהט פרויענצימער, גאסטעניז איז ווייטער א מקום, וואס איז מגדל מאנספערשוינען און גאט ברוך הוא האט זיך געקליגט צו בעשאפען איין שטעדטעל הארט נעבען די צוויי־טעכדי אז אידען זאלען זיך קענען צוזאמען משדך זיין (אין איין שטאדט א שדוך טהאן, וואס דארט זאל זיך דער חתן מיט דער כלה געפינען, פאסט דאך נישט, זיי קענען זיך דאך נאך אמאל אין דער גאס צוזאמען טרעפען), און כאטש גאסטעניז ערציהט דאך מאַנספערזאנען, דאַך איז עס נאר א צולייג צו גאמבין, ווייל די יונגע לייטלאך קומען דאך צו די שוועהר'ס קעסט עסען, קומט אויס, אז גאסטעניז ווערט וואס אמאל קלענער, גאמבין — גרעסער.

אויף דעם וועג פון גאמבין צו גאסטעניז איז פאראן א אידישע קרעטשמע, כדי דארט זאל זיין דער צוזאמען־פאהר פוןביידע צדדים. א בעזונדערע שטוב איז דירעקט אין דער קרעטשמע געמאכט געווארען,

אז חתן כלה זאלען צווישען זיך א ווארט כאפען, און דארט שרייבט מען תנאים.

אלע גאמבינער אינגלאך האבען זיידעס און פעטערס אין גאַסטעניןָ, אלע גאסטענינער אינגלאך האבען באבעס און מומעס אין גאמבין, און אז איהר פאהרט אויף דעם וועג פון איין שטעדטעל אין צווייטען, זעהט איהר טהיילמאל ווי אינגלאך מיט אויסגעוויינטע אויגען לויפען מיט שרעק פון איין שטעדטעל אין צווייטען אריין, א ברוגז זיך אודאי אין דער היים געמאכט, לויפט ער צו א זיידען אדער צו א פעטער... און אז עס קומט חול־המועד געפינען זיך גאסטענינער בעלי־בתים אין גאמבין — גאמבינער בעלי בתים קומען צו גאסט נאך גאסטענין.

דער וועג, וואס פיהרט פון איין שטעדטעל אין צווייטען אריין, הייסט אין גאמבין: „דער גאסטענינער וועג", אין גאסטענין רופט מען איהם: „דער גאמבינער וועג", און אז ס'קומט שבת, געהען גאסטענינער בחורים אויף איין זייט וועג שפאצירען, גאמבינער מיידלאך אויפ'ן צווייטען זייט שפאצירען, און ווען נישט דער תחום־שבת וואלטען זיי זיך צוזאמען געטראפען...

שבת נאכ'ן עסען, אזוי ווי דאס שטעדטעל ווערט נאר איינגעשלאפען, לאזט זיך א בחור פון גאסטענין אויף דעם „גאמבינער וועג" ארויס, ער טראגט א לאנגען ראק מיט צוויי שניטען, אן אומגעלייגט קעלנערל אויפ'ן האלז. און דער בחור געהט, ווייטער... ווייטער... קוקט זיך אלע מאל מיט שרעק ארום, אויב עס געהט איהם, חלילה, נישט ווער נאך, און ער געהט, און א ווינד בלאזט, דערהייבט דעם שטויב און ער ווערט אין קארזש פון מענשענס אויגען בעהאלטען.

שבת נאכ'ן עסען, אזוי ווי דאס שטעדטעל ווערט נאר איינגעשלאפען, לאזט זיך א מיידעל פון גאמבין אויף דעם „גאסטענינער וועג" ארויס, זי טראגט א גרין, לאנג קליידעל, מיט א זומער פאלדערנדיגען זשאקעט, און דאס מיידעל געהט ווייטער... ווייטער.... קוקט זיך אלע מאל מיט שרעק אום, אויב עס געהט איהר, חלילה, נישט ווער נאך, און זי געהט, און א ווינד בלאזט, דערהייבט דעם שטויב און זי ווערט אין קארדזש פון מענשען'ס אויגען בעהאלטען.

אין מיטען וועג טרעפען זיי זיך צוזאמען.

— פיינעלע! מיין מאנד!
— שמערל! מיין זעעלע!
א געליעבטער מיט א געליעבטע זיינען דאס, וואס לעזעןביידע שמר'ס ראמאנען.

.2

די שטעדטלאך צום נגיד.

דער מארק אין גאמבין איז מיט קליינע הילצערנע הייזלאך ארום נערינגעלט, וואס פון דערווייטענס זעהען זיי אויס ווי קליינע שטיקלאך אבגעבראכענע פלויטלאך, און צווישען די שטיקלאך פלויטלאך פון איין זייט מארק קוקט א געלב אבגעפארבט הויז ארויס העכער פון אלע. און דער נייער אגעשמירטער דאך גלאנצט מיט עזות אין דער גאס אריין. אויף א הילצערנעם אלט־מאדישען גאניקעל, וואס הענגט אי־בער א נידריג געוועלב, טאקי אין דעם זעלבען הויז זיצט שאשע, בערקע דעם נגיד־ס ווייב, א דיקע, ברייטע פרוי אנגעטהאן אין א ברייט פארטוך, און דאס בונט שליסעלאך, וואס איז אריינגעשטעקט אין דעם פארטוך, און די גרויסע גאלדענע באמבעס, וואס הענגען אראב פון די גרויסע אויערען, שאקלען זיך יעדע ווײלע אזוי ווי נאר די אידענע בעוועגט זיך. ביי איהר זייט אויף דעם גאניקעל שטעהט עפעס א
פון דער צווייטער זייט מארק פאר א ווייס־הויז, וואו עס גלאנצט אינגעל אנגעטהאן אין א לאנגע קאפאטע מיט א ספר אונטער'ן ארעם און ציהט זי ביי דעם פארטוך און קוויטשעט עפעס וויינענדיג.
זיך א שילד, שטעהען איניגע פייער־קענדלאך מיט וואסער און עפעס א סטראזשניק, עפעס א גוי מיט אבגעפוצטע שטיוועל און הויזען, מיט בלויע לאמפאסען און א היטעל מיט לאמפאסען, דרעהט זיך אין מארק ארום.
אין מיטען גאס שטעהט א דראנג, אויפ'ן דראנג איז א ברעט אנ־געשלאגען מיט אבגעריבענע אותיות. ביים דראנג הענגט א לאנטערן מיט א פערויכערט גלעזעל, ביי דער לאנטערן שטעהט אן אבגעריסענער איד, מיט א צוריסען פערדרעהט היטעל, און קראצט זיך אין דעם

שווארצען אבגעברענטען לייב, וואס קוקט ארויס פון דער צוריסענער קאפאטע, און דער איד שטעהט, קוקט אין גאס און לאכט.

א אינגעלע געהט דורך און שרייט: וועלוועל משוגע'נער! וועלוועל לאכט; באלד דערמאהנט זיך דאס אינגעלע, אז עס איז שוין שפעט, איילט ער זיך אין חדר אריין.

אין מיטען מארק שטעהען א קופקעלע אידען, אנגעטהאן אין לאנגע קאפאטעס, מיט שטעקענס אין די הענד און שמועסען צווישען זיך, איינער שטעהט ביים דראנג און שרייבט עפעס אין ביכעל אריין.

פאר די געוועלבלאך שטעהען ווייבער מיט שטריק־נאדלען אין די הענד, שטריקען, שמועסען צווישען זיך; פון ערגעץ וואו הערט מען א וויינענדיג געשריי פון קינדער: א חדר אודאי נישט ווייט...

אין דעם מארק, טאקי אין דעם געלבען הויז זיצט בערקע, דער שטאדט־נגיד. פון וואנען ער איז נגיד געווארען? נישט קיין באהנען געמאכט, נישט קיין שיפען אויפ'ן ים! איין גאט ווייסט עס! אין דעם מארק צווישען די צובראכענע אבגעריסענע פלויטלאך דערצעהלט מען אזוי:

אין אפטייקערס הויז אונטער די טרעפ איז אן איינגעלייגטער אויוועז דא, דארט האט אמאל א בעקער געוואהנט, אפילו ביי טאג איז אויך א סכנה דורך דעם הויז דורכגעהן, אייניגע ווייבער האבען שוין דארט, נישט דא געדאכט, גע'מפל'ט, ווען זיי זיינען אליין דורכגעגאנגען. נאטע הירש דער וואסער־טרעגער האט דארט געזעהן אייער ליגען, מיינט ער, אז עס האט זיי ווער אנידערגעלעגט און פרעהט זיך אויף דער כשר'ע מציאה, וואס גאט האט איהם געשיקט. און נאר אזוי ווי ער שטרעקט זיין האנד אויס: שטעה! עס פלאצען די אייער, און פערשיעדנע מענשלאך פליהען ארויס מיט א גרויס געלעכטער, און זיינען ערגעץ וואו פערשוואונדען געווארען.

און אויף בערקען פלעגט מען זאגען נאך פון קליינערהייט אן, אז ער האט צו טהאן מיט „יענע לייט". דארט אין אפטייקערס הויז אויפ'ן אויוועז פלעגט ער טאקי נעכטיגען, צוועלף א זייגער ביי טאג זעהט מען איהם תמיד אליין צום בית־עולם געהן און דער ריכטיגער סימן איז, וואס זומער טראגט ער שטענדיג א גראבען פעלץ און עס איז איהם נישט היים, ווינטער א לייכט כאלאטעל און ס'איז איהם נישט קאלט.

און בערקע האט אמאל „אזא איינעם" בעשווארצן, און יענער האט איהם געוויזען פיעל טעפּ רענדלאך, וואס דער אלטער אפּטייקער האט אין אויוועז געהאט איינגעמויערט.

געוועזען איז עס ארים אידיש געלד, פון קראנקע דערשלאגענע מענשען, וואס דער אפּטייקער פלעגט פון זיי די הויט רייסען, דורך דעם האט נישט דער אפּטייקער און נישט בערקע קיין שליטה דערצו. זיי זיינען נאר שומרים איבער דאס געלד.

דעריבער איז דאך שוין קיין וואונדער ניט, וואס בערקע איז א קארגער, אז ער האט קיין שליטה נישט אויף זיין אייגען געלד. טאקי ער וויל העלפען, מיט'ן גאנצען הארצען וויל ער, מען זעהט דאך טאקי ווי ער וויינט פשוט מיט טרעהרען, בשעת יענער קלאגט זיך פאר איהם, נאר העלפען קאן ער דאך נישט... אז עס איז נישט זיין געלד.

און כאטש אין גאמבין אליין איז בערקע אזוי שפל'דיג — טאקי ביי די גאמבינער בעלי־בתים — אבער אין דער פרעמד האלטען גאמ־בינער בעלי־בתים זעהר פיעל פון זייער בערקע, שטאלצירען מיט זיין רייכקייט און בעריהמען זיך מיט זיין דארף „זאפּאראוועקע", וואס שם'ט אין די סביבות — און זאגט א גאמבינער בעל־הבית, אז א קוטנער נגיד איז רייכער פון בערקען, איז ער אייך גרייט א לעבעדיגען אויף צו עסען.

גאמביןווארט אויף בערקע'ס טויט ווי אידען ווארטען אויף משיח'ן, א פליט צום בית עולם, דאס בית־המדרש — א דאך, די מקוה — א נייעם קעסעל, די שוהל — אן ארון: אל'ז אויף בערקע'ס טויט, קוים מאכט בערקע „דאס עסק"... וועט שוין אויף אלעם קלעקען.

גאסטעניץ ווארט אויך אויף בערקעס טויט — אי וואס? גאר נישט! דאכט זיך אזוי גלאט וועט שוין ניט דורכגעהן: זיי זיינען דאך אויך אידען און דארפען אויך: איינס זייערע זיהן זיינען גאמבינער איי־דעמס, גאמבינער בעלי־בתים — זייערע מחותנים. ווען גאמבין שפּארט זיך איין: זיי קענען ווארטען ביז משיח וועט קומען, זעצען זיי א בית־דין: ווי הייסט? זיי זיינען דאך אויך ארימע לייט — מאכט מען א פשרה: זיי וועלען אויך א חלק'ל קריגען — עס קומט זיי טאקי נישט — נאר גלאט, זאלען זיי וויסען, אז גאמבין איז גאמבין.

און בערקע געהט דערווייל ארום און לאכט.

נאך דער שרפה שיקען די ראשי־הקהל צו איהם: ר' בערקע קריין

— וואס איהר האט צו געבען, גיט שוין, מיר זיינען דאך אין אן עת־צרה, וועט מען שפעטער ווערווערער לאזען.

נאר געה און שמועס מיט א מענש, וואס האט קיין שליטה נישט אויף זיינע אייגענע געלד. ענטפערט ער זיי:

— דערווייל קיין גראשען געלד נישט, דערנאך וועט איהר צייט האבען.

פאר דעם האט מען איהם גע'קנס'עט. — זיך נישט צו ריהרען ביז פופציג רויטע וועלען נישט ליגען אויפ'ן טיש.

און דער גבאי פון חברה־קדישא בעזונדער מיינט, אז וויפיעל בערקע וועט געבען וועט מען אליץ נישט די מטה מיט'ן נייעם טוך בע־דעקען.

אנדערע בעלי בתים האבען תרעומות; וואס זאל ער נעבאך טהאן, אז ער קאן נישט, אז ער האט קיין שליטה נישט?

.3

דער נגיד צו די שטעדטלאך.

בערקע איין איז זעהר א ווייכער מענש פון דער נאטור, א גוטער ברודער; האלט זיך נישט גרויס מיט זיין פערמעגען, דרעהט זיך א גאנצען טאג ארום אין דער גאס, אנגעטהאן אין אן אלטע פאפיעלאטע קאפאטע, אבגעלאקירט פון דער זון, מיט נייע בענדער און קנעפ בענעהט, דאס היטעל אויסגעריבען, האלט אן אלטען שטעקען אין האנד, וואס אויבען ביים אננעהמער איז ער גלאטיג, א סימן אז ער דיענט שוין לאנג זיין בעל־הבית. קוקענדיג אויף בערקען, אויף זיין אויסגעטרי־קענט געזיכט, אויף די קאלטע הארטע קנייטשען, וואס פאלטען זיך אין זיין פנים, קריגט מען אויף איהם גרויס רחמנות — ער זאגט מיט שרעק, ווי א כושל, יעדען ציטעריג „גוט מארגען", שמייכעלט צו אלעמען ליעבליך און חנפ'עט אלעמען, ווי ער וואלט חלילה געברויכט יענעמ'ס לאסקע, און קרעכצט תמיד אויף דער ביטערער צייט.

— גוט מארגען, חאצקעל, וואס מאכסטו עפעס גוטס? זאגט

ער צו האַצקלען דעם בעל עגלה, ווען דער לעצטער געהט פון א געוועלב ארויס און האלט אין האנד א קעסטעל מיט שמירעכטס.

— זעהסט ראַה, בערקע (אלע אין שטאדט רוצען בערקען), מען שמיערט דעם וואגען און מען פאהרט.

— וואוהין דאס?

— וואו דען, אז נישט קיין גאסטעגין?

דערווייל קומען זיי אן צו האַצקעל'ס וואגען, איינגעשפאנט אין צוויי אויסגעמאַגערטע גנאדעס. בערקע געהט צו, קלאפט אויפ'ן פערד'ס רוקען, זאנענדיג צו האַצקלען.

— וואס מאכט דיין היה עפעס? אוי, גאר נישט קיין בריה, שוין צייט זי איבערצוטוישען, האַצקעל. און האַצקעלס גנאדע שטעהט אויסגעשטרעקט די אויערען, הארכט אויס דעם שמועס — און פערקלעהרט זיך: מען מיינט זי אפשר?

האַצקעל דרעהט אראב דעם ראַד, שפארט אונטער דעם וואגען מיט'ן רוקען.

בערקע געהט צו, שטעקט ארונטער דעם וואגען זיין דיקען שטעקען און וויל האַצקלען העלפען דעם וואגען אונטערהויבען. און פרעהענדיג זיך אויף די טובה, וואס ער טהוט דא איצט האַצקלען, זאגט ער מיט בעהאלטענעם נחת:

— ווייסט וואס, האַצקעל? איז זאכארעווקע זיינען דא גוטע פערד צו קויפען, פאהר ארויס און זוך דיר עפעס אויס א סחורה'לע פאר דיר, ער וועט דיר וואלוועל פערקויפען, ברוך.

האַצקעל ארונטער שטעקענדיג דעם קאפ אונטער דעם וואגען, דעם אקס שמירענדיג, ענטפערט איהם פון אונטער'ן וואגען:

—יא, ברוך. גאר נישט מיט איהם וואס צו מאכען, זיעבען און צוואנציג רובעל שוין געוואלט איהם געבען און ער וויל נישט הערען און געדענקען.

— אזוי, וויל נאך נישט — וואונדערט זיך בערקע, חא, חא, חא,

— ער קנייטשט איין דעם שטערען, און עס דאכט זיך, אז ער האט עגמת־נפש פון זיין רזשאנדרצע, וואס ער וויל קיין זיעבען און צוואנציג רובעל נישט נעהמען.

— וואלסט איהם א בריוועל אויסגעשריבען — רעדט האַצקעל פון אונטער וואגען ארויס.

— עך, ביטערע צייטען! — קרעכצט בערקע און נעהמט ארויס א פושקעלע מיט שמעק־טאבאק און איז מכבד האצקלען, — עס זעהט אויס, אז בערקע איז זיך זעהר מצער דערויף.

דארט אין מיטען מארק שטעהען דאס קופקעלע אידען און קוקען אויף בערקען, ווי ער העלפט האצקעל פוהרמאן דעם וואגען אונטערשמי־רען, און זייערע פערטריקענטע ליפען, און דאס קלאפען מיט די שטע־קענס אויף די שטיינער דריקט אויס עגמת נפש אויף זייער נגיד, וואס ווייסט נישט צו האלטען זיך בכבוד און גיט זיך אב מיט א לאדע בעל־עגלה.

באלד קומט בערקע אן צו דאס קופקעלע אידען.

— גוט מארגען.

— גוט יאהר.

— וואס הערט מען נייעס? ווער האט אין זאבאראווקע געקויפט?

— ער וויל נישט פערקויפען, אייערער — רופט זיך אן איינער פון די אידען.

— אווא, פאר דריי און פערציג אויך נאך נישט! וואונדערט זיך בערקע.

— און איך זאג דיר, אז עס וועט דיר באנג טהאן, בערקע — זאגט צו איהם איינער.

א צווייטער העלפט איהם מיט:

— ווארט, בערקע! דו וועסט נאך אונז בעטען.

— מילא, קרעכצעט בערקע, מן הסתם וויל מען טייערער געבען. וועט א גאסטעניִנער קויפען.

— און אונז דארף מען נישט לאזען לעבען, צובייזערט זיך שוין איינער.

— עך! — קרעכצט בערקע, און ווינקט צו א יונגען מאן פון דער קופע:

— זרח, זיי נאר מוחל.

יענער קומט צו איהם, און עפעס ווי ווילענדיג בערקען איבערבעטען זאגט ער צו איהם נאך אמאל זיין אייגענעם גוט מארגען:

— שוין היינט מאנטאג, נעכטען נאך צייט געווען, קרעכצט בעריקע.

— גלויבט מיר, איך וויים דאס, און וואס קען איך טהאן?

— איך האב דאך אויך א ווייב מיט קינדערלאך — בעט זיך בערקע און די קנייטשען פון זיין געזיכט זעהען אויס ווי וויינענדיג.

— די צייט איז שלעכט, פערענטפערט זיך זרח.

— די צייט איז ביטער? — זאגט בערקע, פרעגענדיג דערמיט זרח׳ן..

— הייסטו צושרייבען צום חוב — קרעכצט בערקע נאך א מאל.

— מילא וואס קען איך מאכען?

ביזט נעבאך א שלי׳מזל׳ניק — בעדויערט איהם בערקע, שטארק אב־זיפצענדיג זיך.

זיי שמועסען ווייטער צווישען זיך.

באלד הערט מען פון גאניקעל שאשע׳ס, בערקע׳ס ווייב׳ס קול:

— בערקע, דער מיטאג איז שוין פארטיג.

— האסטו ווייטער א געשעפט — פערענטפערט זיך בערקע פאר דאס קופקעלע אידען, און באלד דרעהט ער זיך אויס, זאגט עפּעס אן אויסרייד און געהט אהיים.

זיי קוקען איהם נאך.

באלד קומט בערקע אן פאר דעם שטעל גרינס, וואס איז פאר זיין הויז, נעהמט א רעטאך אין האנד, בעקוקט איהם פון אלע זייטען.

ער נעהמט א פיערער ארויס פון קעשענע און גיט איהם דער אי־דענע, וואס זיצט פאר דער שטעל.

די אידענע בעקוקט דעם פיערער אוןווארפט איהם אין א קווארט אריין.

שוין אן אויסגעדונגענער פרייז.

בערקע נעהמט דעם רעטאך און געהט מיט איהם אין הויז אריין.

— ווייטער געלד אויסגעגעבען — זאגט ער מיט א געלעכטעריל צו דעם קרעמער, וואס שטעהט אויף דער שוועל פון דעם געוועלבעל, וואס איז אונטער זיין גאניקעל.

דער קרעמער קראצט זיך אין בערדעל קאלטבלוטיג.

די מאמע מיט דער טאכטער.

—און דאס איז דיר נאך גוט געווען, האסטו געהאט ווייניג, — נא דיר נאך. א שעהנע, ריינע כפרה אויף מיינע שונאים'ס קעפ! — האט ביילע געענטפערט דער טאכטער, אראבציהענדיג זיך דאס טיכעל טיעפער איבער די אויערען. דאס געזיכט בעהאלטען אין די גע־רונצעלטע הענד און געבליקט אויף די פלעשער, וואס זיינען פערשטעלט מיט גרויע בייגען פאפיער און קוקען אראב פון דעם הויכען שראנק.

דער אלטער ר' יעקב גאלדשטיין, וואס זיצט אויבען אן ביים טיש, האט אויפגעהויבען דעם קאפ מיט דער לאנגער ווייסער בארד, און די אויגען האבען זיך ארויסגעשפארט דורך דעם טרוקענעם, צו־זאמענגערונצעלטען פנים.

— נו, זאג טאכטער, זאג אדרבה, וואס פעהלט דיר ביי אונז. האסט חלילה נישט וואס צו עסען, וואס צו קליידען, אדער וואס? אדרבה פרעג דיין מאן, זאל ער זאגען, אדרבה.

— איין מאל פיר אלע מאל, איך וויל דאס מייניגע און ווייטער פטור, איהר האט מיר צוגעזאגט 500 רובל נדן, — גיט מיר זיי! וואס, בין איך נישט ווי רחל'ע, ווי חיים דוד, וואס האט איהר צו מיר? גיט דאס מייניגע און לאזט מיר געהן.

— געהן, שמייען, וואו, אין דער ערד אריין? — האט זיך די אלטע ביילע צובייזערט, מאכענדיג מיט די צוזאמענגעקנייטשטע גע־רונצעלטע הענד. איהרע טרוקענע איינגצויגענע און איינגעפאלענע ליפען, וואס זעהן אויס ווי א קנייטש אין געזיכט, האבען זיך פער־

שפרייט, גערייטעלט, און דאס האט מעהר אויסגעדריקט איהר פער־דרוס, ווי די גרויע אויסגעלאשענע אויגען.

נאך אמאל האט זיא דאס געזיכט אין די הענד בעהאלטען, קו־קענדיג אויף די פלעשער פון שראנק.

— גאר נישט געבייזערט זיך, גאר נישט געשריען, מען קען אליץ מאכען אין גוטען, האט זיך דער אלטער אנגערופען, אויפהויבענדיג זיך פון זיין פאטער־שטוהל. ער געהט צו צו דער טהיר, וואס פיהרט אין א צווייטען חדר און קלאפט אן.

— נחום, זיי מוחל.

עס עפענט זיך די טהיר, און נחום, א יונגערמאן פון א יאהר 20, בעוויזט זיך. זיין ווייס געזיכט, וואס שיינט ארויס פון דעם שווארצען בערדעל, און די ווייסע אויסגעצויגענע נאז האבען צו וויסען געגעבען אז זיין הארץ קלאפט.

— זאג נחום, זיי מוחל, אדרבה, דו ביזט דאך א בר אורין, אדרבה זאג, וואס פהלט דיר ביי אונז?....

און די אלטע אויסגעלאשענע אויגען, וואס זיינען האלבליך בע־האלטען אין די ווייסע ברעמען, שטארען נאך מעהר ארויס פון דעם אויסגעטריקענטען דארען פנים, און עס דאכט זיך, אז אט פאלען די אויגען ארויס און עס בלייבען איבער נאר א פאר שווארצע טויטע לעכער.

— א, ווייס איך וואס? בנונע מיר איז מיר אלץ איינס.

נחום'ס שטימע האט געציטערט, און דעמאלס ווען ער האט גע־רעדט, האבען זיך די לעפלען כשר'דיג איבער די אויגען אראבגעלאזט אזוי ווי זיי וואלטען עדות זאגען אויף דעם, וואס ער רעדט.

— נו? — האט זיך דער אלטער אנגערופען מיט א שטיינער, ווי ער וואלט געבעטען אום שלום ביי דער טאכטער.

— וואס, נו, — גאר נישט, איך וויל מיין געלד און ווייטער פטור. איין מאל פאר אלע מאל, איך בין א מענש פאר זיך, וויל איך מיר לעבען פאר זיך, וויל איך פרואווען מיין מזל, טאמער וועט מיר גאט אויפריכטען, שוין גענוג געווען ביי אייך ביז אהער.

נחום האט געקוקט אויף זיין ווייבעל. זעהענדיג איהר רויט געזיכט און איהרע פייערדינע ברענענדיגע אויגען האבען זיך איהם נאך אמאל די ליפּען אראבגעלאזט איבער די אויגען און מיט א בעהאלטענעם נחת האט ער זיך די הענד געקוועטשט. זי האט געגעבען א קוק אויף איהם, האט זי די ליפּען פערביסען.

— אבער דאך ניט איצט, אויף די מינוט, דערווייל איז דאך נאכט, דערווייל לייגט מען זיך שלאפען, — האט דער אלטער געזאגט, אויפהויבענדיג זיך פון זיין ארט.

די אידענע זיצט ביים טיש, דאס געזיכט מיט ביידע הענד פערשטעלט, און די טראטלען פון איהר הויב בעוועגען זיך.

— גוט דערלעבט, מ'שטיינס געזאגט: מען בעט אויף קינדער — האט זי א מורמעל געטהאן, ניט אראבנעהמענדיג די אויגען פון דעם גרויען בויגען פּאַפּיער.

די טהיר, וואס פיהרט אין צווייטען חדר, האט זיך פערהאקט.

א „גוטע נאכט" האט זיך געהערט מיט א שטילען בייזערדיגען טאן.

— און איך זאג דיר, אז אליץ, אליץ איז פון זיין קאפּ. אליץ ער, אליץ ער, — זאגט די אידענע מאכענדיג מיט די הענד, אזוי ווי מיט זיי וואלט זי דעם מאן עפּעס וועלען געבען צו פערשטעהן — זי האט גאר קיינמאל דעם שכל ניט געהאט דערצו.

— א, וואס דיר פאלט איין! דער אלטער בלייבט שטיל און אין א ווייל'ע ארום זאגט ער ווייטער:

— וואס וועט מען איצט טהאן? עס קומט אויס גאר די קראם צומאכען אויף דער עלטער.

— קוקט איהם נאר אן, דו מיינסט טאקי, איך דארף זי? — די אלטע האט זיך אויפגעהויבען פון איהר ארט. — אויף טויזענד כפּרות דארף איך זי, איך וועל מיר אליין אויך קענען אן עצה געבען.

דער אלטער האט אליץ געקרעכצעט.

אין דעם צווייטען חדר.

נחום געהט הין און צוריק.

— בטלן, צו מיר האט ער נאר א פּיסק, מיר קען ער נאר יאגען, און האלט עס עפּעס ביים טהאן, שטעהט ער ווי א גולם, — האט זיך שרה געבייזערט, אראבנעהמענדיג די נייע פּלושענע קאלדרעס פון די בעטען.

נחים האט זיך געשטעלט ביי דעם שראנק: שרה'לע, פערשטעהסט נישט, איך קען נישט, מיך וועט מען צום רבי'ן שלעפּען — ער געהט צו נעהנטער צו איהר — ער וועט מיך פערקלאגען, **אז איך וויל פון** לערנען אבשטעהן. דו מעגסט, פאר דיר פּאסט עס.

ער נעהמט זי אן ביי דער האנד.

זי שטופּט איהם אוועק: געה, שוטה.....

אין א פּאר וואכען ארום.

דאס פערשטויבטע שווארצע שויפענסטער פון **ר' דוד** קובער־באכערס געוועלב איז היינט אבגעפּארבען, אבגעוואשען און אויסגע־שטעלט מיט פערשיעדענע פּרוכטען: א טהורם פּאמעראנצען בעפּוצט מיט ניס, מאנדלען, עפּעל און בארנעס פוןביידע זייטען ציהט צו צו זיך יעדען פערבייגעהער, אזוי ווי די שווארצע אויגען, וואס בעהאלטען זיך פערשעהמט אין דעם איידעלען געזיכט פון דער יונגער ווייבעל, וואס שטעהט אויף דעם שוועל.

אויף די טהירען, אנשטאדט די פריהערדיגע פערשטויבטע שיל־דען מיט אבגעריבענע ווערטער, הענגען היינט א פּאר נייע אויס־געמאלטע שילדען מיט פערשיעדענע פּרוכטען, אונטען שטעהט אויפ־געשריעבען דער נאמען: נחום געלדמאן.

אין דעם צווייטען הויז איז אויך א פּרוכט־האנדעל. אין אלטע פערשטויבטע קערב זיינען די פּרוכטען, וואס קוקען ארויס פון דעם שויפענסטער, אזוי ווי דאס געזיכט פון דער אלטער אידענע, וואס שטעהט ביי דער טהיר.

אויף די טהירען הענגט א שילד: יעקב גאלדשטיין.

ביידע ווייבער שטעהען, אזוי ווי גרייט מלחמה צו האלטען.

עס געהט דורך א יונגער מאן. די אלטע אידענע פון דעם אלטען געוועלב, לויפט איהם אנטקעגען, כאפט איהם אן פאר די הענד און ציהט איהם.

— זייט מוחל, יונגער מאן, דא, זייט מוחל, וואלוועל און גוט, ערשט א נייעם סארט פון ווארשוי געבראכט.

דער יונגער מאן געהט מיט דער אידענע — זי האלט איהם פעסט ביי דער האנד און שלעפט איהם — אט האט ער שוין זיין טריט אויף איהר שוועל געשטעלט, און די אלטע אידענע האט א בליק געווארפען אהין צו דער טאכטער, ווי זאגענדיג: אהא, ווער איז שטארקער?

שרה'לע שטעהט פאר איהר געוועלב און קוקט מיט איהרע שווארצע אויגען, ווינקענדיג צו דעם יונגען מאן. זי מאכט א בעוועגונג מיט איהר האנד, ארויפנעהמענדיג זיך די האר.

דער יונגערמאן רייסט זיך ארויס פון דער אידענע און געהט אהין צו שרה'לען.

די אידענע לויפט איהם נאך: זייט מוחל, א פרישען סארט — וואלוועל, בחצי חנם.

— וואס פערדרעהט איהר מיר א קאפ, לאזט מיך אב! און דער יונגער־מאן געהט נאך שרה'לען אין געוועלב אריין.

— א בייזע פינסטערע נאכט צו דיין קאפ, חצופה, משומד'ת. אלע קונים נעהמט זי מיר אוועק — אויסגעריסען זאלסטו ווערען.

שרה'לע רופט זיך גאר נישט אן.

די אלטע געהט צוריק און זעצט זיך אנידער אויף דער שוועל פון איהר געוועלב.

צווישען דעם שווער און איידעם איז א גאנצע וואך שלום. אין בית־המדרש זיצען זיי ביידע און לערנען; קריגען זיי זיך אמאל איבער א תוספת'ל, ווערען זיי באלד שלום.

צווישען דער טאכטער און דער מאמען זיינען א גאנצע וואך מחלוקות.

די אלטע ציהט, שלעפּט דעם קונה, מיט געוואלד נויט זי איהם
— די יונגע ווינקט נאר.

די אלטע שרייט, שילט און זידעלט, די יונגע שווייגט.

נאר שבת איז שלום.

שבת אין דער פריה, ווען אלע קראמען זיינען פערמאכט און א
לאנג אויסגעצויגענער קול לאזט זיך הערען אין מיטען גאס: „אידען
אין שוהל אריין“! געהט די אלטע אידענע ארויס פון איהר שטוב,
פערבונדען דעם קאפּ מיט א טיכעל, זי געהט צו איהר טאכטער׳ס
לאדען און קלאפּט אן:

— שרה, מען האט שוין אין שוהל גערופען!

די אַקאַדעמיע.

(א מאנאלאג פון א פאטער)

רב אנשעל ליב איז דער שעהנסטער איד פון דער שטאדט. דאס פערמעגענס — דער גאסטעגינער וואלד, האט נאך זיין פאטער געהערט — און די מויער אין שטאדט מיט די צוויי אפיצינעס האט ער זיך שוין אליין אויסגעבויט. קינדער, ווי יעדער איד ווען עס געהט איהם גוט, האט ער געהאט, אהן עין הרע, פיעל, א זעקס זיהן, און א זעקס טעכטער, פרנסה בריוח, א איד א הדרת פנים, פון די שעהנסטע משפחה.

רב אנשעל ליב'ס פאטער, ר' משה בער, איז אויך געווען א שעהנער איד, אפשר נאך א שעהנערער פאר איהם, א גרעסער תלמיד חכם, און געדאווענט אין חסידים־שטיבעל, און קינדער האט ער אויך גע־האט, אהן עין הרע, פיעל — א זעקס זיהן און זעקס טעכטער — פרנסה בריוח, א הדרת פנים, פון די שעהנסטע משפחה. נאר דער חילוק איז בעשטאנען אין זיי: וואס מעהר קינדער דער פאטער ר' משה בער האט געהאט, אלץ מעהר נחת האט ער דערלעבט. אלץ מעהר שמחות איז אין שטוב געווען. אלץ מעהר חתונות — מעהר ברית'ן. אבער וואס מעהר קינדער דער זוהן רב אנשעל ליב האט געהאט, אלץ מעהר צער, אלץ מעהר צרות, אלץ מעהר בזיונות האט ער פון זיי געהאט.

געטראפען האב איך רב אנשעל ליב'ן ביי זיך אין קאבינעט, ווען איך האב איהם בעזוכט, געזעסען איז ער מיט זיין שעהנע בארד און ווייסגעפרעסטען העמד אין דער פאטער־שטוהל, און איבער זיין קאפ האט געהאנגען זיין פאטער'ס בילד, רב משה בער, אויך אין זיין

שעהנעם קאפעל מיט די שעהנע בארד. נאר ארום דעם אלטען איד אויף דער פאטאגראפיע האט געווימעלט פון זיהן מיט טעכטער, מיט איידעמס און שניר, און אייניקלאך און אור־אייניקלאך. דער אלטער איד איז אויף דער פאטאגראפיע פערטרונקען געווען אין א ים פון קינדער און אייניקלאך, וואס איז פון איהם ארויסגעגאנגען, און דער זוהן זיינער, רב אנשעל ליב, איז מיט די שעהנע בארד זיינע געזעסען אליין, ביחידות און האט מיט מיר אזוי איינגע'טענה'עט:

— איהר פרעגט מיך פאר וואס איך קרעכץ, פאר וואס איך בין אזוי טרויעריג, פאר פרנסה, זאגט איהר, האב איך אויסגעזארגט, און אז איך קרעכצע, און אז איך קלאג, ווער זאל נישט קלאגען? — אזוי טענה'עט איהר צו מיר — נו, וואס זאל איך אייך ענטפערען? איך פרעג אייך, פאר וואס זאל איך נישט קרעכצען? וואס פאר א נחת האב איך פון מיין לעבען? קוקט זיך איין אין די פאטאגראפיע וואס הענגט איבער מיין קאפ (ער ווייזט מיר אן אויף דעם פאטער'ס בילד). איהר זעהט, מיין פאטער אין מיינע יאהרען האט שוין גע־האט, אהן עין הרע, א פינף טעכטער אויסגעגעבען, און א זעקס שניר אין שטוב ארייננגעבראכט. אז עס איז געקומען שבת נאכמיטאג, זיינען די שטובען ענג געווארען פון די פיעל אייניקלאך, וואס זיינען געקומען דעם זיידען גוט שבת ביטען. אז עס איז געקומען פסח צום סדר, אדער פורים צו דער סעודה, ווען מיר אלע מיט די ווייבער און די קינ־דער זיינען צום טאטען, עליו השלום, צוזאמענגעקומען, האבען די שטיבער ניט געסטייעט, אלע טישען זיינען צו ווינציג געווען. בענק־לאך האט אויסגעפעהלט צו זיצען. די סערווירער מיט די כלי זמרים זיינען פון די שטובען נישט ארויס. אן אייגענע שטוב הייב־אם געהאט... און ארבייט האט זי געהאט איבער'ן קאפ... אז גאט האט געהאלפען, מען האט נאך א וואלד געקויפט, האט מען נאך א קינד אויסגעגעבען. א געשעפט געמאכט — א ברית געמאכט. געלד פערדיענט — נדן געגעבען. גאט האט קינדער געגעבען און פרנסה פאר זיי געגעבען. וואס מעהר ליכט אין בית־המדרש ארונטערגעשיקט, אל'ז מעהר עשירות אין שטוב געווען. אין דער משפחה זיינען שטענדיג געווען שמחות: דא איז א אייניקעל בר מצוה געווארען; דא איז ווער אין דער משפחה א התן געווארען; דא איז מען גע־פאהרען א כלה זעהן — מען האט שטענדיג געשפיעלט, שטענדיג

שמחות געווען. און איך? גאט האט מיר אויך געהאָלפֿען — ווי מיין טאטע, עליו השלום, זעקס זיהן און זעקס טעכטער — וואס פאר א נחת האב איך פון זיי געהאט? זיינען זיי קליין געווען, האבען מיר געהאט צרות בגימנאזיע. אזוי ווי דאס האט געמוזט פאקען, מאזלען, האבען צאהן־ווערטהאג, אזוי האט עס געמוזט דורכמאכען די מכה פון דער גימנאזיע. גאט, וויפיעל ממון און דמים דאס האט אבגעקאסט! און בזיונות און פערשטערטע שבתים — זאל זיך איין גאט מרחם זיין. גוט, שוין דורכגעמאכט די גימנאזיע־קרענק, האט זיך אנגעהויבען די אוניווערזיטעט. מען נעהמט נישט צו, דוקא גאלדענע מעדאלען מוז מען האבען. הכלל, זיי האבען נישט געקראגען קיין גאלדענע מעדאלען, און אז מען קריעגט נישט קיין גאלדענע מע־דאלען, קען מען נישט לעבען.

— אט האב איך נישט געקראגען קיין גאלדענעם מעדאל און דאך לעב איך מיט גאט'ס הילף — טענה איך צו זיי — און האב חתונה געהאט און האב קינדער און האב פרנסה מיט'ן רבונו של עולם'ס הילף. האסט נישט געקראגען קיין גאלדענעם מעדאל, האב חתונה — טענה איך צו זיי. — ניין, און נישט אנדערש און נאר אין אוני־ווערזיטעט. אז נישט דא איז אין אויסלאנד, איז אין די הרי חושך, עס וועט זיך שוין געפינען.

הכלל, עס איז געווארען א געלויף פון מיין שטוב ארויס, ווי מען וואלט געווען געלאפען פון א מגפה, רחמנא לצלן. אין א שעהנעם פריה־מארגען, איך קוק זיך ארום, איך האב נישט מיט וועמען צום טיש צו געהן. ווער עס איז געלאפען קיין בערן, ווער קיין פאריז. איינער איז פערקראכען אין אזא שטאדט און אזא מדינה, וואס קיין מענש וויים נישט וואו דאס געפינט זיך. און אלעם לויפט, פון גרעסטען ביז צום קלענסטען. דער איז שוין געפאהרען, דעם פאהרט היינט, דער וועט פאהרען מארגען. ביז צום קלענסטען, ביז צו די גימנאזיע — אלעם גרייט זיך אין וועג אריין, און אלעם לערנט און שטודירט. גאנץ דייטשלאנד, די גאנצע וועלט וועלען זיי אויסלערנען און אויסשטודירען און מיר אהער ברייגנען — און דו, טאטע, שיק געלד.

גאט האט געהאָלפען, ס'איז צוריקגעקומען דער ערשטער, מיין אדאָלף, דער בכור, א פארטיגער דאקטאר, מיט א דיפלאם אויסגע־

שטעלט פון די סאמע אויסלענדישע אוניווערזיטעט, אז ער איז א פארטיגער דאקטאר, גמור וחתום, נור געלד צו פערדיענען. זאגט ער צו מיר: „טאטע, זאג מיר מזל טוב, איך האב דעם דיפּלאם". זאג איך: „וואס וועל איך דערפון נחת האבען? מיין טאטע האט זיין ערשטען זוהן אויסגעגעבען פאר ר' דוד קאליטערס טאכטער און איך האב זיך משדך געווען מיט דער בערנער אוניווערזיטעט און חתונה געמאכט מיין בכור מיט א פאפּיערענעם דיפּלאם". זאגט ער צו מיר: „טאטע, וועסט נאך פון מיר נחת דערלעבען". זאג איך צו איהם: „ווען וועסטו, מיין זוהן, געלד פערדיענען?" זאגט ער צו מיר: „צו געלד, טאטע, איז נאך ווייט. ערשטענס, מוז איך נאך האלטען א „גאסודארסטווענע" עקזאמען — און דאס איז זעהר א שווערע זאך, און דערנאך אפילו, אז איך וועל שוין האבען דורכגעמאכט דעם גאסודארסטווענע עקזאמען — וויל איך אויך ניט געלד פערדיענען, דערפאר, וואס איך האב ניט געלערענט צו זיין א דאקטאר כדי א קאריערע צו מאכען, נור אלס חכמה. מיר אינטערעסירט די ווי־סענשאפט".

האב איך אויסגעהערט און געשוויגען.

מיט דעם צווייטען זוהן האב איך זיך משדך געווען מיט די ליעזשער אוניווערזיטעט. ער איז אראבגעקומען א פארטיגער אינדזשענער פון ליעזש (א שטאדט אין בעלגיען), פרעג איך מיין זוהן: „האסט א דיפּלאם? זאגט ער. „יא, טאטע, איך האב א דיפּלאם". פרעג איך איהם: „וואס האסטו געלערענט אזוינס, מיין זוהן?" זאגט ער: „טאטע, איך האב געלערענט בריקען צו סטראיען, ווי איבערצוא־ווארפען קייט־בריקען פון איין פעלז איבער דעם צווייטען, וואס מען דארף דאס ווען מען וויל אויסבויען אן אייזן־באהן". זאג איך צו מיין זוהן: „די מלאכה געפעלט מיר זעהר, זעהר א ניצליכע זאך. ווען וועסטו, מיין קינד, אנהויבען געלד צו פערדיענען?" ענטפערט ער מיר: „צו געלד פערדיענען, טאטע, איז נאך ווייט. ערשטענס, א גאסו־דארסטווענע עקזאמען, דערנאך דארף מען ערשט געפינען די אונטער־נעהמער, וואס סטראיען באהנען. און אזוי ווי באהנען סטראיעט ביי אונז די רעגיערונג, מוז איך אנקומען אויף א רעגיערונגס־שטעל. און אזוי ווי די רעגיערונג נעהמט דאך נישט קיין אידען, וואלט איך זיך חלילה, בעדארפט שמד'ען, און אזוי ווי שמד'ען זיך, חלילה, וועל

איך דאך ניט, וועל איך אויף קיין רעגירונגס־שטעל ניט קענען אנקו־מען. און אזוי ווי כ'וועל ניט קענען אויף א רעגירונגס־שטעל אנקומען — וועל איך קיין געלד ניט קענען פערדינען". פרעג איך מיין זוהן: „צו וואס האט עס דיר געטויגט אזא זאך צו לערנען? פארוואס האסטו עפּעס ניט געלערנט אזעלכעס, פון וואס דו וואלסט יא געקאנט געלד פער־דינען?" ענטפערט ער מיך: „טאטע, איך האב ניט געלערנט קיין מלאכה, נור א וויסענשאפט — און די וויסענשאפט געפעלט מיר".
האב איך ווייטער אויסגעהערט און געשוויגען.

איז אראבגעקומען די עלטסטע טאכטער. פרעג איך זי: „טאכ־טער, מיט וועמען האב איך זיך משדך געווען?" ענטפערט זי מיר: „מיט די פאריזער כּארבאנא, טאטע". זאג איך: „דער שידוך געפעלט מיר. וואס האסטו געלערנט, מיין קינד?" נעהמט זי ארויס א גאנצען בוך פראנצויזיש און ווייזט מיר: „דאס, טאטע, האב איך אנגעשריבען פאר מיין דאקטאר־עקזאמען". האב איך מיך דערשרא־קען: „דאס גאנצע בוך האסטו אנגעשריעבען, טאכטער, אויף פראנ־צויזיש?" זאגט זי: „יא". „און וועט עס העלפען צו א שידוך, טאכטער?" פרעג איך זי. ווערט זי ברוגז און געהט ארויס פון שטוב. הערט איהר — צו ערשט, איידער דאס איז געפאהרען נאך אויסלאנד, האבען זיך גע'שדך'ענט צו איהר יונגע לייט. די שדכנים האבען מיר די טהירען אבגעשלאגען. צייט זי איז צוריקגעקומען פון פאריז און מען האט געהערט, אז זי האט אנגעשריבען א גאנצען בוך אויף פראנ־צויזיש — איז שטיל געווארען. די יונגע לייט וואס קומען אריין, האבען דרך ארץ פאר איהר, האבען מורא פאר איהר, די שדכנים מיידען מיך. און מיט אן אמת, מיט וועמען קען זי חתונה האבען, אז זי האט אנגעשריעבען א גאנצען בוך אויף פראנצויזיש. ווי גע־בילדעט מוז שוין דער יונגערמאן זיין, וואס וויל מיט איהר חתונה האבען? מען האט מורא פאר איהר. און זי האט חתונה געהאט מיט'ן פראנצויזישען בוך.

אזוי איז אראבגעקומען איינער א מאטעמאטיקער און איך האב ניט ווער עס זאל מיר איבעררעכענען האליץ אויפ'ן קוביק, אליז, זאגט ער, קען ער — נאר דאס וואס איך דארף האט ער זיך ניט געלערנט.
דערנאך איז אראבגעקומען א טאכטער, האט זי געלערנט אין לייפציג הויך־האנדעל. א דאקטאר צו זיין פאר האנדעל. פרעג איך

זי: „טאכטער, ווילסטו דיך נעהמען צו נעשעפט?" „חלילה", שרייט זי אויס, „זי וויל ניט זיין קיין קופטשיכא!" „צו וואס זשע האסטו, טאכטער, געלערענט א דאקטאר אויף האנדעל?" „איך האב עס געלערענט פאר א חכמה — ה:זנדעל! איך אנטלויף פון דיעזער „חכמה". ווען איך האב צייט, נעהם איך א ספר'ל אין האנד אריין, און זי לערנט א חכמה — האנדעל.

ווען עס קומט ביי מיר צו מיטאג, זעצט זיך אוועק ביים טיש א גאנצע אקאדעמיע. דא האט איהר א דאקטאר און דארט א אינ־זשענער; דא א פילאזאפין און דארט א דאקטרין פון האנדעל. אלע חכמות, וואס זיינען נור אין דער וועלט, האבען זיי געלערענט, און האבען דיפלאמען פון אלע אוניווערזיטעטען, און קיינס פערדיענט ניט קיין גראשען, און קיינס האט ניט חתונה. זיצט אויף מיינע פלייצעס און לעבט פון ארימען וואלד, און איך האב ניט ווער עס זאל מיר א קוביק חשבון מאכען פאר'ן וואלד און איך האב ניט קיינעם, ווער עס זאל מיר אין געשעפט העלפען, דעם וואלד פיהרען, דעם וואלד, פאר וועלכען אונזער אלעמענס ארבייט איז נויטיג.

און אז איך קוק זיך אזוי צו און זעה די דאקטוירים מיט די אדוואַ־קאטען, מיט די אינזשענערען און די פילאזאפען ביי מיין טיש און דאס יונגווארג, וואס וואקסט אויף — אום צו ווערען דאקטוירים און אדוואקאטען מיט דיפלאמען; ווען איך זעה, ווי פון קליינערהייט אן וואקסט מען ביי מיר אין דאקטאר אריין — פאלט אן אזא שרעק אויף מיר: צי בין איך, אן ארימער איד, מחויב אויסצוהאלטען — אן אקאדעמיע?

צי זיינען מיינע כחות דערויף? און אליץ פון וואלד! — און קרח'ס אוצרות וואלטען דען סטאיען?

צוויי אפיקורסים.

(א הומארעסקע)

אין דער שטאדט האט מען זיי ביידע געהאלטען פאר אפיקורסים. איינעם דערפאר וואס ער האט געהאט א חדר און האט געלערענט מיט די קינדער תנ"ך, דקדוק, געלעזען טרף־פאסולע ביכער, געוואלט ארויס־ ווייזען אז אלע נסים פון דער תורה זיינען געשעהן לויט די נאטור און די וועלט פיהרט זיך מיט לאגיק. דער צווייטער איז געווען א פעלדשער־יונג, ביי וועמען אין שטוב האבען איינגלאך און מיידלאך געטאנצט אום שבת, און ער האט געהאט א געוואהנהייט צו קיצלען די ווייבער אונטער'ן ארים ווען ער האט זיי באנקעס געשטעלט. און פערפיהרט דיענסט־מיידלאך. דערפאר אז זיי זיינען געשטארבען האט מען זיי ביידען בעגראבען אין שכנות ניט ווייט פון פלויט, וואו מען בע־ גראבט געהאנגענע און גנבים.

פאר'ן טויט האבען זיי ביידע תשובה געטהאן. דער דקדוק־מלמד איז געווען אן ארימער איד, א מטופל מיט קינדער. ער איז געשטארבען צוויי מאל א טאג פאר א שטיקעל ברויט. ער האט זיך קיינמאל פאר קיינעם נישט געקלאגט און אויף קיינעם קיין תרעומות ניט געהאט, ווייל ער האט אלעם ערקלעהרט דורך דעם שכל, על פי חכמת הטבע. ער האט זיך אוי לאנג געהויקערט ביז אין א שעהנעם פריהמארגען האט ער זיך מעהר ניט געקענט אויפהויבען פון בעט. קיינער האט נישט געוואוסט דערפון. דאס ווייב האט איהם ווייטער געשאלטען און ער איז געלעגען מיט דעם פנים אומגעקעהרט צו דער וואנד. מיט אמאל האט ער אנגעהויבען צו צווייפלען אין דעם לאגישען געראנק פון דער וועלט און געטראכט טאמער איז עס נישט על פי חכמת הטבע. געשטארבען איז ער מיט ודוי און מיט שמע ישראל, דערפאר

האט איהם דער מצבה קריצער, וועלכער איז געווען ביי אונז אין שטעד־טעל א איד אן אברך מושלם, א טיטעל געגעבען אויף זיין מצבה „בעל הגיון", וואס דאס הייסט, „דער מאן פון לאגיק". דער פעלדשער, וויעדער, אז ער איז פאראליזירט געווארען, האט ער אוועקגעווארפען די „נארישקייטען פון דער וועלט" און האט זיך גענומען פארבערייטען אויף יענער וועלט. גאנצענע טעג געזעסען און תהילים געזאגט, גע־שלעפט זיך מיט די קראנקע פיס אין בית־המדרש אריין און אוועק־געזעצט זיך ביים אויוון. דרך ארץ געהאט פאר אידען וואס קענען לערנען, געלאזט וואקסען זיך א בארד. ער איז געשטארבען מיט געוויין. א מנין אידען האבען פאר איהם תהילים געזאגט.

דער מצבה קריצער, ביי וועלכען זיינע קינדער האבען פאר איהם א מצבה בעשטעלט, האט לאנג געזוכט פאר איהם א פאסענדען טיטעל: ער האט אבער נישט געקענט געפינען. קיין בעל־תורה איז ער נישט געווען און קיין בעל צדקה אויך נישט. ענדליך האט ער אויסגעפונען פאר איהם א טיטעל וואס פאסט איהם זעהר. ער האט איהם גע־רופען אויף דער מצבה „נח לבריות". עס הייסט א גוטער ברודער.

און ווי עס זאל נישט זיין, האבען דיביידע אפיקורסים ביים טויט זיך זעהר געשראקען פאר'ן יום הדין. דער דקדוק־מלמד איז נייגעריג געווען צו דערזעהן דעם „סוף כל הסופים", אום צו דערגעהן צום עצם התכלית, אויב עס איז טאקע עפעס דארט דא און דער „נח לבריות", דער פעלדשער האט זיך גלאט געשראקען פאר'ן מלאך הדומה מיט זיין פייערדיגע רוט. אז מען האט זייביידען אראבגעלאזט אין די קברים און די קינדער האבען נאך זיי קדיש אבגעזאגט און זיינען אוועקגע־גאנגען, האבען זיי ביידע געווארט מיט אונגעדולד אויף דעם מלאך וואס וועט קומען און פרעגען „מה שמך?" נור איך וויים נישט, צו ווערפאר, ווייל עס איז טאקע גאר נישט דא אויף יענער וועלט, צו ווייל מען האט זיי געוואלט שטראפען פאר זייער אפיקורסות, האט מען אן זיי פערגעסען. קיינער איז נישט געקומען, קיינער האט זיי נישט געפרעגט „מה שמך" און מען האט זיי אין ערגעץ נישט געפאדערט צו קיין יום הדין. זיי האבען געווארט טעג, וואכען, חדשים — זיי האבען געזעהן, אז קיין ניי לעבען איז נישטא, איז זיי גאר נישט אי־בערגעבליבען, נור דאס געדעכטניס פון דעם אלטען לעבען וואס זיי האבען געפיהרט אויף דער ערד.

דער מלמד האט זיך געהאט ווייניג וואס צו דערמאהנען. א לעבען האט ער געפיהרט אן ארימען, א טרוקענעם. אויפגעצויגען האט ער זיך ביי א טאטען א מלמד. אין דער היים האט אויסגעפעהלט שטענדיג דאס שטיקעל ברויט, און צו אכט, ניין יאהר איז ער אוועק אין די ישיבות לערנען. צוערשט האט ער נאך געהאט א גלויבען אין גאט, און געהאפט אויף משיח'ן און אויף א בעסערע וועלט, נור צייט ער האט אנגעהויבען צו לעזען די טריף־פסול ביכלאך, און איז געקומען צו דער איבערצייגונג, אז די וועלט פיהרט זיך על פי חכמת הטבע, (פון דער נאטור) און דאס אויף דער צווייטער וועלט איז גאר נישט דא, נישט קיין שכר און נישט קיין עונש, און קיין משיח וועט ניט קומען, און קיין אנדער לעבען וועט נישט זיין — איז דאס לעבען זיינס געווארען א אויסגערעכענטער, א טרוקענער. חתונה האט מען איהם געמאכט מיט א כלה וואס ער האט נישט ליעב געהאט. געטהאן דעם שדוך האט מען, ווייל עס איז געווען א אנהאלט, א רייכער שווער, ביי וועלכען ער האט געוואלט קעסט עסען — און זיך ארויפארבייטען אויף עפעס. דער שווער איז אבער ניט רייך געווען. געווארען איז ער א מלמד, נור גע־לערענט דקדוק, און יעדעס יאהר א קינד געהאט, און קיינמאל קיין שטיקעל ברויט נישט — נור עס איז גאר נישט קשה געווען — ווייל אלעס האט ער זיך ערקלעהרט על פי חכמת הטבע, און מיט'ן הגיון איז ער דערגאנגען, אז עס דארף אזוי זיין. האט ער צו קיינעם קיין תרעומות ניט געהאט. און זיין יעצטיגער צושטאנד איז איהם אויך ניט קשה. נישט דער טויט, און נישט דאס לאנגע שווייגען נאכ'ן טויט, וואס ער ליעגט אין דער ערד, און דער שארבען ווערט וואס אמאל טריקענער. עס בעדארף אזוי זיין. עס איז על פי חכמת הטבע, און עס איז אין דעם גאנג פון הגיון, איז זיך גאר נישט דא וואס צו וואונדערען. און אייגענטליך בעדארף מען גאר שלאפען און גאר נישט פרעגען נור אויסגעשלאפען האט ער זיך און דער מלאך הדומה קומט נישט צו געהן און מען פיהרט נישט, נישט אין גן עדן און נישט אין גיהנום. בלייבט נישט איבער קיין אנדערע זאך, נור צו דערמאהנען זיך פון געוועזענעם לעבען. ער האט געדענקט דעם אינהאלט פון א פאר ביכעלאך, וועלכע ער האט געפרואווט איבערגעבען זיין שכן, כדי מיט איהם זיך דאס הארץ אויסצורעדען, נור דער פעלדשער האט ווייניג אינטערעס ארויסגעוויזען צו זיי.

פערקעהרט, דער שכן זיינער, דער פעלדשער, האט זיך שוין גע־
האט וואס צו דערמאהנען. געוועז איז ער אין די יונגע יאהרען א לעבע
יונג. א פעלדשער אין א קליין שטערטעל. א שעהנער יונג איז ער דאך
מיט שעהנע וואנצעלאך, און הפקר איז מען, ערלויבט מען זיך וואס דאס
הארץ גלוסט. געהט מען אין די זומערדיגע פארנאכטען אין די סעדער
ארום, אין די גערטנער. טרעפט מען זיך דארט מיט די שטאָרטישע
מיידלאך. פערפיהרט מען א געשפרעך און מען בעהאלט זיך צווישען
די שאטענס פון די בוימער ביז שפעט אין אבענד. מען זינגט לידער.
שבת און יום טוב טאנצט מען. אין די פארנאכטען ווארט מען אף די
געליעבטע אונטער די לאדען און מען פיהרט זיי אויפ'ן וועג ארויס,
אמאל נחת'ן, און אמאל שרה'ן און אמאל גאר דעם שכן'ס שיקסע.
און האט ער חתונה געהאט איז ער אויך ניט קיין פערפאלענער. פאר־
קעהרט, ביי איהם אין שטוב קומען זיך צוזאמען די לעבע יונגען פון
שטאדט, כלי זמר, די משוררים און די קאמאשען מאכערס. מען זינגט
לידער און מען טאנצט. אין אבענד שפיעלט מען אין קארטען, און
אויך פורים מאכט מען גאר אידיש טהעאטער. און געהט מען צו א
קראנק ווייבעל און דער מאן איז ניטא, הייסט מען איהר שטעלען פאקען,
לאזט מען אראפ דעם העמד, קיצעלט מען אונטער די ארעמס, ווערט
דאס ווייבעל געזונד פון בלויזען לאכען...

דעם פעלדשער איז אויך ווי דעם מלמד לאנגווייליג געווארען
ווארטענדיג אויפן מלאך הדומה. ער האט נאך נישט געוואלט גלויבען,
אז דער מלאך וועט ניט קומען פאדערען זיי צום דין און
אויף דער וועלט איז גאר ניטא מעהר נור דער זכרון אן דעם לעבען.
ער האט נאך אלץ געהאפט, כאטש עס זיינען שוין דורכגעגאנגען חדשים
און קיינער איז ניט געקומען. מיט געוואלד האט ער פעריאגט פון זיך
די עראינערונג פון דעם געוועזענעם לעבען; ער האט נאר געוואלט
גערענקען פון דעם תהילים זאגען און מלקות זיך שלאגען פון לייביש
דעם שמש ערב יום־כפור. אבער דאס לעבען אין זיינע יונגע טעג
איז איהם אליין געקומען צום זכרון און ער האט ליעב געהאט צו דער־
מאהנען זיך אן יעדער איינצעלהייט. איינינע מאל האט ער שוין
געהאט געוועקט זיין שכן דעם מלמד, און ער האט איהם געפרעגט:

— ר' מרדכי, וואס מיינט איהר, מען וועט גאר ניט קומען נאך אונז?

— ווער זאל קומען, נאר? עס איז על פי טבע, אז דער מענש שטארבט איז ער טויט. און נאך א טויטען קומט מען נישט.

— הייסט עס אייגענטליך, אז מיר האבען ניט אויף וואס צו ווארטען?

— גאר נישט, פייבעל, גאר נישט, פייבעל.

נאך א פאאר טעג שווייגען האט זיך דער פעלדשער ווידער דער־מאהנט אן די שעהנע טעג זיינע ווען ער האט גנענדיל די שענקערינס מיידעל פערנארט צווישען די קשאקעס אין שטאדט וואלד און ווי זיי זיינעןביידע געלעגען און געהערט דעם קוויטשען פון די זשאבעס. ער האט געבענקט נאך דעם לעבען און חשק געקראגען צו טהיילען זיך כאטש מיט דעם דקדוק מלמד מיט די פערגעניגענס וואס ער האט גענאסען אין יענער וועלט, רופט ער זיך אן:

— אי, ר' מרדכי, יענער לעבען איז גוט געווען. א שעהנע וועלט געווען. א שאד, געשטארבען, א שאד!

דעם דקדוק מלמד איז שוין אויך געווארען לאנגווייליג נאכ־צוקלעהרען וועגען דער לאגיק פון טויט. איהם האט זיך אויך פער־בענקט נאך יענעם לעבען. נאך גרויסע זאכען האט ער נישט געהאט צו בענקען, אחוץ נאך א גלעזעל רויטען בוריקעס־בארשט וואס ער האט זעהר גערן געהאט, רופט ער זיך אפ:

— נאך וואס בענקסטו דאס אזוינס, פייביש?

— און איהר, ר' מרדכי, נאך וואס?

— איך וויים, א גלעזעל רויטען בארשט.

— איך, א גלעזעל רויטען בארשט, א געבראטענער הערינג און נאך עפעס, ר' מרדכי.

— וואס, נאך עפעס?

— א, ר' מרדכי, נור שא, איהר מיינט טאקע, אז דער מלאך הדומה וועט שוין ניט קומען?

— ניטא קיין מלאך הדומה.

— און מיר האבען זיך בחינם געשראקען?

— נאראנים האבען זיך געשראקען; די חכמים האבען עס פריהער געוואוסט.

— הייסט עס, אז מען האט געמעגט. אויב אזוי, ווארט אויס, ר' מרדכי, ווען איך בין געווען א יונגער מאן האט איך געהאט א

כלה, לאה'לע האט זי געהייסען, איז דאס געווען א מיידעל. אבער ר' מרדכי, וועט ער שוין טאקע נישט קומען?

— ווער?

— דער מלאך, מיין איך.

— מען האט אייך נור אנגעשראקען מיט די באבע מעשות — הויבט דער מלמד אן אין דעם אפיקורסישען טאן.

— אויב אזוי ר' מרדכי... א צווייטע כלה האב איך געהאט, חנה'לע האט מען זי גערופען.

אבער באלד האבען זיך אויך געענדיגט דעם פעלדשער'ס זכרונות אן זיין לעבען. נאך א יאהר אנדערטהאלבען, נאך דעם ווי זיי האבען זיך דורך א לאנגען ווינטער אויסדערצעהלט דאס גאנצע לעבען, אלעס נאר וואס דער פעלדשער און דער מלמד האט געוואוסט, נאך דעם ווי דער מלמד האט שוין געהערט דאס צעהנטע, דאס צוואנציגסטע מאל פון יעדער מיידעל וואס דער פעלדשער האט געקושט, און דער פעלדשער האט שוין געוואוסט פון יעדען גלאז בארשט, וואס דער מלמד האט געטרונקען, זיינען זיי ביידע שטיל געווארען, אויסגעדרעהט זיך אויף די זייטען און געלעגען. עס איז שוין ניט געווען אן וואס זיך צו דערמאנען, וועגען וואס צו ריידען.

אזוי זיינען זיי אבגעלעגען ווינטערס און זומערס יאהרען לאנג. איז זומער האט די גראז צוגעדעקט, אין ווינטער די שנעע די צוויי קליינע מצבה'לאך, און מען האט מעהר ניט געוואוסט וואו עס ליעגט דער „בעל הגיון" און וואו דער „נח לבריות". נור אינגוויינינג, אין דער ערד כאפט זיך פלוצלינג דער פעלדשער אויף נאך א צעהן, צוועלף יאהר שווייגען, און וועקט דעם מלמד:

— ר' מרדכי, איהר שלאפט?

ר' מרדכי רופט זיך ניט אב.

— וואס, איהר זייט טויב געווארען?

דעם מלמד'ס אויער, וועלכער האט זיך געהאט אבגעוועהנט פון קלאנג פון ווארט, האט קוים דערהערט.

— וואס איז?

ר' מרדכי, האט איהר אמאל געגעסען זויערע אוגערקעס?

— זויערע אוגערקעס?

און די זויערע אוגערקעס וואס דער פֿעלדשער האט אמאל איז זיין יוגענד געגעסען — האט איצט אונטער דער ערד אויף דער צווייטער וועלט געדיענט פאר די צוויי גרויסע אפיקורסים אלס א וויכטיגעס לעבענס געשעהניש, און זיי האבען זיך אונטערגעהאלטען דאריבער איי־ניגע וואכען, און אפשר איינינגע מאנאט ביז זיי זיינען ווידער אויף צעהנדליגע יאהרען פערשוויעגען.

נאר פון צייט צו צייט כאפט זיך ווער אויף און דערמאהנט זיך — א גלעזעל בארשט!...

פאריז.

(פאריזער בילדער)

אין דעם קאכעדיגען פאריז, אויף די גרויסע בולווארען, פאר דער טהיר פון אן ערשטע קלאסיגען האטעל, שטעהען א פאר יונגע לייטלאך, פיהרער און ווארטען אפ די געסט, וואס ועלען ארויסקומען, זיי פאר־צולעגען פיהרען און ווייזען די „מערקווירדיגקייטען" פון פאריז.

צווישען זיך רעדען די פיהרער אידיש, און איינער א גאליציאנער מיט א קוויטשענדיג קול'כעל רופט זיך אפ צו א צווייטען, צו דעם „רוסישען":

— הער נור דו, ליטוואק, וועסט מיר געבען אפטרעט־געלד, וועל איך דיר געבען אן אינטערעסאנטען גאסט. נור א נאפאליאן (א צוואנציג פראנק שטיק).

— א נאפאליאן! גיב נור א קוק ווי דער גאליציאנער ווארפט זיך מיט נאפאליאן'דלעך!

— דארף מען נישט —זאגט דער פוילישער און ווערט אנשוויגען.

— זאג שוין, זאג שוין, דו העכט איינער — ווערט אונגעדולדיג דער רוסישער.

זיי זיינען דורכגעקומען אויף פינף פראנקען.

— געה אריין — ווייזט ער איהם אויפ'ן האטעל — געקומען נעכטען ביינאכט, א רייכער „מאסקוויטש", אויסער רוסיש פערשטעהט ער קיין ווארט נישט.

— און פאר דעם האסטו גענומען א פינפעריל! — בייזערט זיך דער ליטוואק.

— גיב נור א קוק דעם ליטוואק חזיר — דיין גאספאדין וועט דיר בעצאהלען דערפאר, מאסקוויטשען האבען א סך געלד. זעה שוין, געה צו דיין מאסקוויטש.

דער איד, א מאגערס, א קליינס, אין גאנצען מיט א הארץ־פעהלער און א געשוואלענעם לעבער, מאכט זיך גלייך דעם קאפעלוש, א פערדרעהט די וואנסעס מעשה פראנצויז און — אריין אין האטעל.

— „העי, מאסיע, וואו פארלע ריס ?" שרייט אויף איהם דער לאקיי

— דא איז דא א „מאסיע" וואס דארף האבען א רוסישען פיהרער.

פון סאלאן געהט ארויס א גרויסער רוסישער גוי, מיט א פאר ברייטע פלייצעס, ברייטען קארק און א גרויסען בויך, אז דאס אידעל זעהט אויס א קארליק געגען איהם — און דער לאקיי ווייזט דעם גרויסען פריץ אויפ'ן אידעל.

— ס'ע ט'ען ריס, פארל ריס ! (דאס איז א רוס, רעדט רוסיש).

דער ברייטער, הויכער גוי בעטראכט דאס אידעל, ווי מען בע־טראכט עפעס א חפץ וואס מען וויל קויפען, קראצט זיך מיט איין פינגער אין דער בארד און פרעגט איהם :

— טשטא, רוסקי ?

— דא, גאספאדין, רוסקי.

— כא־רא־שא — ציהט אויס דער מאסקווער סוחר.

— נו, וואס קענסטו מיר אינטערעסאנטעס ווייזען אין פאריז, טשטא־ניבוד אינטערעסנאיע ?

— אהה, איך קען פאריז גוט, פון שטענדיג אן דא געווען, כמעט דא געבוירען געווארען.

— טשטא, פראנצוז ? — פרעגט איבער דער גוי.

— ניעט, ניעט, רוסקי, רוסקי — כאפט צוריק דער איד די ווערטער — נור שוין לאנג דא, איך קען פאריז גוט.

— נו, וואס וועכט מיר ווייזען „אינטערעסנאיע" — לייגט דער גוי דעם אקצענט אויף דעם „אינטערעסנאיע".

דער איד האט באלד פערשטאנען, וואס דער גוי מיינט, ער האט איהם דערקענט אין די קליינע שווארצע אויגעלאך, וואס לויפען ארום, אין דעם גרויסען פנים מיט דער בארד, נור דער איד מאכט זיך ניט וויסענדיג, ווי ער וואלט מיט איהם אין שטעקעלאך געשפיעלט.

— דעם „לואוור", — יעדער עטראנזשעי (אויסלענדער) דארף זעהן דעם „לואוור" — זאגט דער איד. — זעהר אינטערעסאנט.

— טשטא עטא טאקאיע ? — פרעגט דער רוס.

— דאס זיינען בילדער, דארט זיינען דא „ווסאקיא ראזניא קאר־טיני“, זעהר טייערע, פון נאפאלעאן׳ס צייטען — זאגט דער איד.

— ק׳טשארטו! — שפייט אויס דער גוי און קוקט איהם אן — „טי פאקאזשי מניע טשטא־ניבוד אינ־טע־רעס־נא־יע — דריקט דער גוי ווייטער דעם „אינטערעסנאיע“.

דאס אידעל מאכט זיך נאך נישט פערשטעהן:

— אה, איך ווייס וואו מיר וועלען געהן. מיר וועלען געהן אין נא־ציאנאל ביבליאטעק. אך, דאס מוז יעדער זעהען, וואס קומט נאך פאריז.

— טשטא עטא טאקאיע? — פרעגט דער גוי.

— דארט זיינען דא, „ווסיאקיא ראזניא קניגי“ (פערשיעדענע בי־כער), אה, זעהר זעהר אלטע און טייערע. דארט זיינען דא אזעלכע ביכער, וואס אזא קליינס איז ווערטה טויזענד רובעל, פון נאפאלעאנען — זאגט דער איד, וואס האט ליעב אלעס וואס איז אין פאריז צוצורע־כענען צו נאפאלעאן׳ען

— ק׳טשארטו! — שפייט אויס דער גוי. טי מניע פאקאזשי טשטא־ניבוד אינטערעסנאיע, טשאבי סטאילא סמאטריעט (עס זאל ווערטה זיין צו זעהן) — דריקט דער גוי.

דער איד מאכט זיך נאך נישט פערשטעהען:

— אה, יעצט ווייס איך, וואס דער גאספאדין וויל זעהען — פאלט דער איד — אהא, יא, מיר וועלען ווייזען דעם גאספאדין דעם „אייפעל־טהורם“.

— טשטא עטא טאקאיע? — פרעגט דער גוי.

דאס איז אזא הויכער טהורם, ווען מען שטעהט אויף איהם, זעהט מען גאנץ פאריז און די גאנצע אומגעגענד. עס איז זעהר הויך ארויפ־צופאהרען, מ׳פאהרט, מ׳פאהרט זעהר הויך, פון נאפאלעאנען.

— ק׳טשארטו! — שפייט אויס דער גוי און ווערט שוין בייז — ניעט, דו ביזט נישט קיין פאריזער, דו קענסט ניט פאריז. מען וועט זיך דארפען אומקוקען אויף אן אנדערען פיהרער. „מאסיע, מאסיע!“ — שרייט ער צום שווייצאר און וויל אוועק.

— ניעט, גאספאדין, איך ווייס וואס דער גאספאדין וויל זעהען, איך ווייס. איך וועל דעם גאספאדין ווייזען ווי אזוי... און ער שפרינגט

אונטער צום גוי און רוימט איהם עפּעס איין אין דעם אויער און גיט א וואונק מיט די אויגלאך.

— אזוי רעדט — זאגט דער גוי, דאס איז אינטערעסאנט. קום, פיהר מיך.

יעצט האט דאס אידעל אויסגעשפּיגען און געמאכט א זויערע מינע און געברומט פאר זיך: „אוי, גוים, גוים, אלע ווילען זיי דאס זעהן, אלע!" און צום מאסקוויטש מיט א לאכענדיג פּנים'ל: „עטא אינטע־רעסנא, אטשען אינטערעסנא!" — ווינקט דער איד מיט די אויגעלאך.

— פּאיעזשאיעם, בראַוואָ, פּאיעזשאיעם, קלאפּט דער מאסקוויטש דעם אידעל אויף די פּלייצעס און זיי נעהמען א אטאמאביל און פאהרען.

— וואו אהין זאל ער פאהרען? — פרעגט דער גוי אונגעדולדיג.

— איך וועל איהם שוין זאגען — זאגט דער איד — זאל דער גאס־פאדין זיך נור פערלאזען אויף מיר. אלעס וועט זיין אין ארדנונג.

ער האט געזאגט דעם שאופער און זיי זיינען פערפאהרען אין איינע פון די שמוציגסטע, שענדליכע געסלאך אויפ'ן מאנמארטר, אפּ־געשטעלט זיך פאר א פערדעכטיג הייזעל... אריינגעקומען, האט דער אידעל צוגערופען די „מאדאם", געשטאנען מיט איהר אין א ווינקעל און גע'סוד'עט זיך, דערנאך גענומען פון גוי א הונדערט־פראנקען שטיק און בעצאהלט, האט מען דעם אידעל אוועקגעזעצט ביי אן אפענעם פענ־סטער און זיי האבען אריינגעקוקט אין די צווייטע שטוב...

דער גוי איז געזעסען און איז געווארען צופּלאַמט, דאס פּנים צו־קאכט ווי ביי אן עשיו, און דער אידעל האט זיך אוועקגעזעצט אן א זייט און געוואונקען צום גוי:

„א קאק אינטערעסנא, טשטא"! — און הינטען ארום אויסגעש־פּיגען. געשפּיגען און די אויגען פערמאכט, געקוקט אויף א זייט אויפ'ן באלקען, אויפ'ן וואנט און געשפּיגען און גערעדט צו זיך: אנ'אומה, אנ'אומה!....

דער מאסקוויטש האט זיך צופלאקערט, און געגעבען א קלאפּ מיט'ן האנד אויפ'ן טיש און געשריען:

— שאמפּאנסקאיע!

און דער איד האט נאכגעמאכט מיט דער האנד און נאכגעשריען: שאמפּאנסקאיע, מאדאם, שאמפּאנסקאיע!

מ'האט דערלאנגט שאמפאניער. דער גוי האט אנגעגאסען דעם איד: נא, טרינק, אינטערעסאנט. דער איד, וועלכער האט נעהאט א געשוואָ־לענע לעבער און אלקאהאל איז געווען פאר איהם געפעהרליך, האט שוין געהאט אפגעמאכט מיט דער מאדאם אז איהם זאל מען דערלאנ־גען אנשטאט א גלאז, א פערגלייזט טעפעל מיט מילך אז מען זאל נישט אנזעהן פון דרויסען וואס ער טרינקט, און דער איד האט זיך געמאכט אז ער טרינקט שאמפאניער און האט געטרונקען די מילך.

— שאמפאניער! — האט דער צוהיצטער גוי געשריען — פאר אלע, פאר זיי דרינען אויך! איך בעצאהל — האט ער ארויסגעווארפען דעם טייסטער מיט געלד.

— שאמפאניער — האט דער אידעל נאכגעשריען און מען האט איהם דערלאנגט נאך א טעפעל מיט מילך.

— א עטא טשטא? — פרעגט דער גוי, בעמערקענדיג זיין טעפעל.

— איך האב ליעב צו טרינקען שאמפאניער פון א טעפעל, נישט פון קיין גלאז, ס'איז ביי מיר אזא געוואהנהייט.

— עי, יעוורעי, ניע מאשעניטשאי! גענאר נישט, גענאר נישט — שרייט דער גוי און גיסט די מילך פון דעם טעפעל ארויס, גענאר נישט!

דער אידעל האט נעבאך ביטער אפגעקרעכצט, געגעבען א קרעכץ און געמאכט זיך טרינקען.

— טרינק, טרינק, גענאר נישט! — שרייט דער גוי און נויט איהם.

— איך טרינק דען ניט—שמייכעלט דער איד.—זאל נאר דער גאָ־ספאדין אזוי פיעל שטעלען, מען דארף מיך בעטען שאמפאניער צו טרינקען? — שמייכעלט דער אידעל גיט א קרעכץ און טרינקט.

— יעשטשא ראז! — שרייט אוים דער גוי — אויף דעם וואס ס'טהוט זיך אין דער צווייטער שטוב, נאך א הונדערטער — ווארפט ער פון טאש — יעשטשא ראז!

יעצט האט שוין דער גוי גענומען דעם קליינעם אידעל צו זיך און געוויזען איהם וואס עס טהוט זיך אין דער צווייטער שטוב.

— סמאטרי, סמאטרי — שרייט אוים דער גוי און ווייזט איהם מיט דער האנד.

— אטשען, אטשען אינטערעסנא — קוקט דער איד אוועק און בע־האלט זיך אויסצושפייען.

— ניע מאשעניטשאי! — שרייט דער גוי — סמאטרי, סמאטרי — און רוקט דאס אידעל נעהנטער צו.

— וויזשו, וויזשו — קאק אינטערעסנא — און עס נודיעט איהם.

דערנאך, ווען ער האט מיט'ן גוי אפגערעדט אויף מארגען נאך א אינטערעסאנטע זאך צו ווייזען, איז דער איד בעקומענדיג זיין לוין, אהיים אוועק צום ווייב מיט די קינדער אויף מיטאג. עס איז שוין נאכט געווארען און די קינדער וועלכע זיינען פון שוהל א היים געקומען האבען זיך ביים טיש אויסגעזעצט. זיצענדיג ביי זיין טיש מיט די קינ־דער און ווייב, דערמאהנט זיך דער איד אן זיין פרנסה, קרעכצט ביטער אפ און זאגט פאר זיך:

— א שווערע פרנסה, שווער קומט אן דאס שטיקעל ברויט, ווייב, שווער....

ווייסע רויזען.

(ערצעהלונג)

אויף דעם בולוואר סט מישעל, אין קווארטאל, וואו עס קלאפט דאס לעבעדינגסטע הארץ פון פאריז — זיין יוגענד, זיינען מיר געזעסען דריי יונגע לייט פון אלטען אידישען פאלק, און מיר האבען גערעדט פון דעם, אז די אלטע געטער שטארבען אפּ און קיינע נייע ווערען נישט געבוירען. ארום אונז האט גערוישט די יוגענד. יונגע לייט און יונגע מיידלאך, צוזאמענגעקליבען פון אלע עקען וועלט, מיט לײדיגע קעשענעס און מיט רייכע הערצער, דרעהען זיך אויף דעם בולוואר און זיי קאכען און ברומען, לאכען, רעדען — און זשושען, ווי די ביהנען וואס ארום די רויטע ווארימע בלומען. בבל'ס שפראכען ווערען גערעדט און דאך פערשטעהט זיך גוט מיט אנאנד אלעם, וואס קומט דא אהער, ווייל זייער איינציגע שפראך איז די ליעבע, וועלכע אלע פערשטעהען. און אין דעם טייך פון ליעבע, זיינען מיר געזעסען די דריי אידישע יונגע לייט און האבען גערעדט פון די אבגעשטארבענע געטער. אידישע יונגע לייט האבען צו פיעל גע'ירש'ענט פון זייערע זיידעס זייער אמונה און האבען תמיד צו טהאן מיט זייער גאט: קריגען זיי זיך ניט מיט איהם, בענקען זיי נאך איהם. און אויך דא, וואו די יונגע מיידלאך, געהילט אין זיידענס, צווישען אונז הונגעריגע און דארשטיגע, (הונגעריגע נאך עסען און דארשטיגע נאך ליעבע), מיט זייערע אונטערגעפארבטע אויגען און בעטלען עסען און נאכט לעגער, זיצען מיר און רעדען וועגען די געטער.

— מען קען נישט וויסען ווי גאט ווירקט — עס קען זיין זיצען מיר דא אויף סט. מישעל — צווישען די פאריזער מיידלאך און דער גאט

פון אברהם ווירקט דא דורך איינעם פון זיינע אגענטען און דער סט. מישעל קריגט דורך איהם אנ׳אנדער פנים.

— דורך דעם גאט פון אברהם?

— יא.

— ווילט איהר זיך איבערצייגען א קליינינקייט, אט וועט איהר באלד זעהן, זאגט מיין פריינד.

— ?

— ווארט א מינוט.

גיט א ווינק — עס ווייזט זיך פאר אונז די פרוי מיט דעם קארב בלומען. וואס פערקויפט אונז יעדען טאג פאר די פראנצוויזישע מיידלאך, וואס זיצען נעבען אונז און הערען אויס אונזער געשפרעך אויף א שפראך וואס זיי פערשטעהן נישט און עס איז זיי גאנץ גלייכגילטיג וועגען וואס מיר רעדען און ווארטען נור אז מיר זאלען זיי צו אבענד־ברויט בעטען.

די פרוי הויבט אן צו אונז רעדען פראנצויזיש.

— שארט נישט, זאגט דער יונגער מאן צו איהר, וועלכער האט זי צוגערופען, — איהר קענט רעדען מיט אונז אידיש.

די פרוי קוקט זיך מיט מורא ארום און פרעגט אויף אידיש:

— אידען?

— זייט איהר א אידיש קינד? — פרעגען מיר זי אלע — און מיר האבען ביז אהער ניט געוואוסט.

— א געוועזענע — ענטפערט די אידענע פערשעהמט.

— וואס, גע׳שמד׳ט? — פרעגט איינער פון אונז.

— חלילה, — שפייט אויס די אידענע. אלע שונאי ישראל, אזוי געפאלען זאל איך שוין זיין?!

— נור פאר וואס רופט איהר זיך א געוועזענע?

— וואס דען בין איך, א אידיש קינד? — קרעכצט די אידענע — איך פערקויף אין שבת און האנדעל אין שבת און ווייס ניט פון קיין יום־טוב, פון קיין שוהל געהן, פון קיין תחינה זאגען, מיט וואס בין איך א אידיש קינד?

— פאר וואס? פרעגען מיר.

— פאר וואס? וואס זאל מען טהאן. דער מאן איז אוועק, איבערגעבליבען מיט די קינדער אליין, מען דארף דאך די שוואלבען ברויט געבען, געהען דאך אין שוהל. געה נישט שבת ארויס, וועט

מען דיר אין דער וואָכענס אויך ניט צולאָזען, אַ אידיש קינד, די קעלנער וועלען פּעריאָגען, אַנדערע וועלען צונעהמען דעם פּלאַץ, צינד איך אָהן די שבת־ליכטלעך אין דער היים און לויף מיט דעם קייבירעל ארוים.

— און שבת אין דער פריה?

— וואָס זאָל איך טהאָן? איך מוז נאָך די קינדער אליין אויפ־וועקען, אז דער עלטערער זאָל געהן צו דער ארבייט און די אינגערע אין די שוהלען אריין. איך זעה ווי ער נעהמט, מיין עלטערער בחור, די כלים און געהט אוועק, און איך האָב איהם נאָך אליין געוועקט. וואָס זאָל איך טהאָן, ניט וועקען? וועט ער דאָך די שטעלע פער־לירען.

— האט איהר גאר ניט מורא פאר דער צווייטער וועלט?

— אודאי האָב איך מורא. עס געהט אַ שרעקליכער יום הדין: א ראש השנה, א יום כפור; נאר איך וועל איהם זאגען דעם רבונו של עולם אויף דער צווייטער וועלט, אז איך וועל אהין קומען: טאטע, א איד איז שווער צו זיין אין אזא גרויסע שטאדט ווי פאריז. דא קען ניט יעדער איינער פערגינען זיך צו זיין א איד. א ראטשילד יא, ער האט אן אייגענע שוהל ביי זיך אין הויף, פאר זיך אליין. ווילסטו אז איך זאָל א איד זיין, טו גיב מיר פרנסה, אז איך זאָל נישט דארפען ארומגעהן מיט מיין קייבעריל צו די גויים אויף דער גאס, בלומען פערקויפען. מוז איך ווייטער ארומגעהן מיט מיין קייבעריל און שבת פערקויפען, קאן איך קיין איד נישט זיין, אז וואו איך וואהן איז ניטא קיין שוהל, נאר א קירכע להבדיל, און וויל איך געהן א מאָל אין שול אריין אויף רוע דריוועריי מוז איך סיי ווי סיי נעהמען א טראמוואי, איידער פאהרען שבת, וועל איך ליעבער אין גאנצען אין שוהל נישט געהן. אזוי ווערט מען פערגויישט, מען ווייסט ניט פון קיין שבת, פון קיין יום טוב. א איד זיין אין פאריז איז א שווערע זאך און אויך א טהייערע זאך, און אז ארימאן קען זיך ניט ערלויבען דערויף. דאס וועל איך זאגען דעם רבונו של עולם אויף דער צווייטער וועלט.

די אידענע האט געענדיגט מיט א זיפץ און געוואלט שוין אוועקגעהן. צום סוף האט זי אונז אנגעבאטען די בלומען, זיי זיינען געווען ווייסע אונשולדיגע רויזען און האלטענדיג די פאנטשקעס אין דער האנד, בעטראכט זי די בלומען און זאגט מיט א קרעכץ:

— ווען ניט די רויזען, וואלט איך גאר ניט געוועץ געוואוסט, אויב עס איז היינט שבת אדער א וואכען טאג.

— די רויזען? ווי הייסט די רויזען?

די אידענע ווערט פערשעהמט און זאגט מיט א נידריגע שטים, ווי זי וואלט מורא געהאט, אז די מיידלאך, וואס זיצען נעבען אונז זאלען ניט הערען איהר סוד:

— יא, די רויזען, זעהט איהר, א גאנצע וואך פארקויף איך רויטע רויזען — און פרייטאג אבענד האב איך מיר אבגעמאכט, זאל איך נור פערקויפען ווייסע רויזען, דאס איז מיין סימן, און דורך דעם דערמאהן איך מיך, ווען איך קוק אויף די ווייסע רויזען, און ווייס, אז עס איז שבת אויף דער וועלט — איך ווייס, ווי זינדיג איך בין.

מיר האבען זיך ארומגעקוקט אויף סט. מישעל. אויף אלע מיי־דעלשע ברוסטען האבען ווייסע רויזען געבליהט, אין די הענד ווייסע רויזען און ווי אונשולדיגע יונגע טייבעלאך, האבען די ווייסע רויזען אויסגעלויכטען פון די געפארבטע געזיכטען, — פון די לאכענדע, פער־שארטע אויגען, פון די טאנצענדע בעוועגליכע הענד — און געהאלפען מיטווירקען און מיטציהען אין די ווייכע ארעמס פון די יונגע פאריזער מיידלאך.

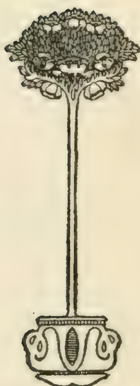
— נו, זאגט מיין פריינד, ווען די אידענע איז אוועק — איז עס נישט וואהר, וואס איך האב געזאגט אז דער גאט פון אברהם ווירקט דורך איינעם פון זיינע אגענטען, אפילו דא, אויף סט. מישעל, אין ברענענדען קעסעל פון זנות און תאוה — פון יוגענד און ליעבע. אומעטום איז דא גאט, אומעטום ווירקט ער — הינטער ארום. איז עס ניט אין דער שוהל, איז עס אין דער גאס, אין נעהיים, דורך איינעם פון זיינע אגענטען.

און פון דענסמאל אן, ווען איך געה אויפ'ן סט. מישעל און דערזעה די ווייסע רויזען אויף די ברוסטען פון די מיידלאך, ווייס איך, אז עס איז שבת אויף דער וועלט — ריין ווערען מיר דאן די זנות־מיידלאך, ווי צניעות'דיגע אידישע כלות, אויף וועלכע עס רוהט דער חן פון שבת. איך האב דאס געפיהלט, אז איבער סט. מישעל פאכען ווייסע, אונשולדיגע טויבען מיט זייערע פליגלען, א ברכה פון קדוש השבת האט אויסגע־שפרייט זיינע פליעגעל איבער דעם רוישענדען לעבען און אלץ ווערט

מיר נעהייליגט, ריין און אונשולדיג, און איך דאנק גאט איבער דעם שבת, וואס ליגט זיך ווי א זיסער תאוה'דיגער ווינד איבער סט. מישעל.

אזוי בענשט די אידענע שבת־ליכט מיט איהרע ווייסע רויזען אין דעם סט. מישעל.

און ווער ווייסט, אויב איהר שבת איז נישט ביים גאט פון אברהם אנגענומען ווי א הייליג געבעט, און וויפיעל נשמות זי דערהייבט מיט איהר קדוש השבת.

א הינטישע נשמה.

(אַ מעשה מיט אַ הונד).

אין די נאכבארשאפט, הינטער פאריז, וואו איך האב געוואהנט בעפאר דער קריעג האט אויסגעבראכען האט זיך געוואלגערט א הונד, וועלכער איז מיר נאכגעלאפען יעדעס מאל ווען ער האט מיך דערזעהן. געווען איז עס דער הונד פון אונזער'ן א שכן, דעם גערטנער וועלכער איז געשטארבען אהן יורשים. די רעגיערונג האט צוגענומען זיין פערמעגען, אבער ניט בעזארגט זיין יורש, דעם הונד. דער הונד האט געפונען פאר נאטירליך צוגעהן צו מיר, אלס צו דעם נאהענטסטען שכן, אז איך זאל איהם צונעהמען.

אבער איך האב קיין גרויסען חשק ניט געהאט אריינצונעהמען אין מיין הויז נאך א לעבעדיגע זאך. א לעבעדיגע זאך קען אוועק־שטארבען. דאן האט מען א צובראכען הארץ. פלעג איך דעם הונד פון דער שוועל אוועקיאגען.

האב איך אבער א אינגעל, איז ער א פריינד פון אלעם לעבעדיגען. אלע הינד, אלע קעץ און אלע פייגעל אין דער נאכבארשאפט קענען איהם און ער קען זיי ביים נאמען. און איידער איך האב זיך ארומ־געקוקט, איז מיין זוהן אריינגעריטען אויפ'ן הונד'ס רוקען אין מיין הויז אריין. ער האט איהם ערגעץ־וואו פערשטעקט אין געהיים אין דער קיך, אז איך זאל ניט וויסען. דערנאך, אז איך בין געוואהר גע־ווארען פון דעם הונד, איז ער שוין געווען ביי מיר אין הויז א מיט־גליעד, אלע האבען זיך שוין געהאט צוגעוואהנט צו איהם. ער האט זיך שוין געהאט אריינגע'גנב'עט אין אונזער לעבען אריין. ער איז

געווארען א משפחה'דיגער, און איהם ארויסשיקען פון שטוב איז שוין געווען אונמעגליך.

דאס איז ניט געווען א קליין הינטעלע, א אונבעהאלפענס, וועלכעס מען האט ליעב דערפאר, ווייל מען האט דארויף רחמנות. ניין. דאס איז געווען א גרויסער שטארקער הונד, א געמישטער בערנאנדינער, שוין ניט קיין יונגער, האט שוין געמוזט פיעל דורכמאכען אין זיין לעבען, ווארים זיין בעל הבית איז געווען אן אוואנטוריסט און האט דורכגערייזט מיט זיין הונד פראנקרייך, און איז געווען מיט איהם איבער ימים און איבער וועלדער.

דער הונד האט זיך אויך ביי זיין נייעם בעל־הבית, ביי מיר, געזוכט צוערשט עהרליך צו פערדיענען זיין שטיקעל ברויט, מיט דעם וואס ער האט געוואלט ניצליך זיין אין דער בעל־הבית'ישקייט. אבער ער האט זיך ביי מיר גאר ניט געקענט ניצליך מאכען. צו היטען איז ניט געווען וואס. מיר האבען געוואהנט אין א קליינע ארימע הייזקע, און עס איז ניט געווען וואס צו גנב'ענען. און אריינגעקומען זיינען צו מיר אויך נור היימישע בעקאנטע און פריינד, צווישען וועלכע דער הונד האט צוערשט בחנם געזוכט א פיינד, אויף וועלכען זיך ארויפ־צוווארפען. אבער נאכדעם ווי ער האט א פאאר מאל געקריגען קלעפ דערפאר וואס ער האט מיר פעריאגט מיינע פריינד, מיט זיין האסטיגען בילען, האט ער זיך איינגעשטילט און בעקאנט געווארען מיט מיינע פריינד. אויף געיעג האב איך איהם ניט גענומען, קיין גנבים, אויף וועמען אנצופאלען, האט ער ניט געהאט — איז איהם קיין אנדער זאך ניט איבערגעבליבען, ווי נור צו שפיעלען זיך מיט מיין קינד, וועלכער איז אייגענטליך געווען זיין איינציגער פריינד און האט אויף איהם אויפגעפאסט. ער איז געווארען זיין שפיעל־קאמעראד. עס איז געווען א רחמנות צו קוקען, ווי דער שטארקער גרויסער הונד גיט זיך אב מיט אזעלכע נארישקייטען, ווי ציהען מיט'ן עק א גאנצען קאסטען מיט קעץ, אין וועלכען מיין אינגעל האט איהם איינגעשפאנט ביים עק. ער האט געדולדיג איבערגעטראגען די חרפה. וועלענדיג זיך מיט עטוואס ניצליך מאכען און עהרליך פערדיענען זיין עסען — האט ער מיטגעמאכט די אלע קינדערשע נארישקייטען, צו וועלכע מיין אינגעל האט איהם געטריבען. און עס האט אויסגעזעהן ווי אן ערוואק־סענער ערנסטער מענש פערקויפט קינדישע שפיעלצייג צוליעב פרנסה.

טהיילמאל שלעפענדיג מיט'ן עק דעם קאסטען מיט די קעץ און געדולדיג פערטראגענדיג די שמייץ פון דער בייטש, מיט וועלכער מיין אינגעל האט איהם געשלאגען, איז ער ערנסט געווארען. זיינע אויגען האבען זיך האלב פערגלייסט, די גרויסע אויערען האבען זיך איהם אראבגעלאזט און ער האט פעררייסען מיט די דעליקאטע פייכטע נאז אין דער הויך. אין זיין בליק איז דענסטמאל געלעגען א פער־אכטענדער, פילאזאפישער שמייכעל צו אלעמען און צו אלצדינג, ווי ער וואלט זאגען: איך וויים ווי נאריש איהר זייט' נור איך טהו עס ווייל איך וויל פון אייך אייער ביסען ניט אומזיסט — איך וויל מיר איהם פערדיענען מיט אלע נארישקייטען.

איבריגענס איז ער געווען זעהר גוט פריינד מיט מיין קינד. א הונד איז אויך ניט מעהר ווי א לעבעדיגע זאך, און ער האט אונזער פערשאלטענע נאטור צונויפצוואוואקסען זיך מיט לעבעדיגע נפשות. און קוים האט ער זיך צוגעוועהנט צו מיין אינגעל, האט ער איהם ליעב געקראגען. מען האט זיי תמיד געזעהען צוזאמען. און איך האב מיין אינגעל ניט געקענט אבדרייסען פון הונד. אלעס וואס ער האט געהאט אויפ'ן הארצען, האט מיין אינגעל קיינעם ניט פערטרויט, נור זיין פריינד דעם הונד. קוים איז ער נור אהיים געקומען פון דער שולע האט ער זיך מיט'ן הונד ארומגעוואלגערט איבער'ן גרינעם פעלד פאר מיין הויז און האט אין דעם הונד'ס אויער אריינגערעדט:

— דו ווייכט, דער לעהרער האט אויף מיר היינט געשריען, און ער האט געזאגט, אז ער וועט שרייבען דעם טאטען.

אדער, אז איך פלעג אוועקפאהרען פון דער היים און א לאנגע צייט נישט שרייבען, און דער אינגעל האט דערפיהלט מיין ווייב'ס טרויעריגקייט, האט ער דעם הונד דאס דערצעהלט:

— דו ווייסט, דער טאטע איז אוועקגעפאהרען, קומט ניט אהיים, שרייבט ניט קיין בריעף, די מאמע איז זעהר טרויעריג.

און דער הונד, דערהערענדיג דאס, האט געקוקט אויף איהם מיט האלבע, פערגלייסטע אויגען, אראבגעלאזט די אויערען און אויסגע־שטעלט די נאסע דעליקאטע נאז, און אנגעהויבען פלוצלינג צו בילען:

— האב־האב, האב־האב. ווי ער וואלט זיך עפעס אויף וועמען זיך בייזערען.

נור מיין אינגעל האט איהם פערשטאנען, און ארומכאפענדיג דעם הונד ביים קאפ האט ער זיך אנגעהויבען מיט איהם צו קוליען איבער'ן גראז, און זיי האבען ביידע געשריען:

— האב־האב, האב־האב.

און זיי האבען ביידע זיך פערשטאנען.

פון גאר ניט האבען וואס צו טהאן, איז דער שטארקער הונד פעט געווארען, און פויל. איבריגענס האט שוין די עלטער געפאדערט דאס איהריגע, און ניט האבענדיג מיט וועמען זיך צו שפיעלען דעם ערשטען האלבען טאג, ווען דער אינגעל איז אין שולע, איז דער הונד געלעגען און געשלאפען. נור קוים איז געקומען דריי א זייגער, ווען די קינדער געהען פון דער שולע, האט מען דעם הונד שוין מעהר אין שטוב ניט געקענט איינהאלטען. ער האט געריסען די ווענד, די טהיר, מען האט איהם געמוזט אויס דער שטוב לאזען. דער הונד איז געלאפען צו דער שולע, אוועקגעלעגט זיך פאר דער שוועל פון דער שולע און אבגעווארט ביז דער אינגעל וועט ארויסקומען. אזוי איז עס געווען יעדען טאג. מיין אינגעל האט איהם שוין אנגעטראפען ביים ארויסגאנג און איז אהיים געקומען צו לויפען. און אזוי ווי דער הונד איז געווען פער־נומען טראגענדיג אין מויל די שול־ביכער, האט מיין אינגעל פאר איהם געבילט, ארויסגעלאזט די פריערען־געשרייען. אזוי זיינען זיי געלאפען איבער דער גאס פון דער שולע אהיים, צוואוויסענדיג געבען, אז דער האלבער פרייער טאג איז אנגעקומען.

דערנאך האבען זיי זיך ביידע ארומגענומען און אנגעהויבען קוליען זיך איבער'ן גראז, ביז זיי זיינען מיעד געווארען, אוועקגעזעצט זיך אין א ווינקעל פון גארטען.

און אז איך האב געזעהן, ווי זיי זיצען אין א ווינקעל פון גארטען און רעדען צווישען זיך, האט זיך מיר געדאכט, אז דער הונד איז אן אלטער וואנדרער, וועלכער האט זיך אויף זיינע לעצטע טעג אבגע־שטעלט ביי מיר אין הויז און דערצעהלט מיין קינד פון אלעם וואס ער האט דורכגעמאכט דורך זיין רעש'דיג לעבען.

און עס איז מיר קיין וואונדער ניט געווען וואס א הונד קען דערצעהלען...

אין א שעהנעם טאג האט אויסגעבראכען די מלחמה. און די דייטשען האבען זיך ווי א בייזער שטורמווינד געטראגען נאך פאריז. און אינאיינעם מיט דער איבריגער בעפעלקערונג איז אויך אונז די פאניק בעפאלען, און מיר האבען זיך געהיילט צו פערלאזען דאס ארט וואס איז נעשטאנען אין געפאהר אריינצופאלען צו די דייטשען. דער הונד האט דערפיהלט, אז עפעס וואס האט פאסירט איבער דער וועלט. ער איז אויך אנגעשטעקט געווארען מיט דער אלגעמיינער אונרוהיגקייט, און דער הונד איז געלאפען פון מיר צו מיין פרוי, פון מיין פרוי צו מיין קינד, האט אלעמען געקוקט אין די אויגען אריין, און געפרעגט: „וואס?" קיינער האט איהם ניט געקענט זאגען, וואס עס איז געשעהן, און אפילו ווען מ'וואלט איהם שוין יא געקענט צו פערשטעהן געבען, האט קיינער צו איהם קיין צייט ניט געהאט. אז מיר האבען אנגעהויבען איינפאקען די זאכען (עס איז שוין די העכסטע צייט געווען. די דייטשען זיינען געווען צוואנציג מייל פון דארף), איז דער הונד נאך מעהר אונרוהיג געווארען. ער איז געלאפען פון איין ווינקעל צום צווייטען. צו יעדען צוגעגאנגען, געלעגט זיך אונטער די פיס און געשמעקט, און געפרעגט מיט די אויגען. צום סוף האט ער זיך אוועקגעלעגט ביים קאסטען, ביי וועלכען מיר זיינען געשטאנען און געפאקט, אריינגעלייגט דעם קאפ צווישען די פיס און אנגעהויבען צו קלאגען מיט אזא ריהרענדען שטומען געוויין, אז עס האט דאס הארץ צושניטען. מען האט דאס דייטליך געקענט הערען, ווי דער הונד רעדט אויף זיין לשון: „וואס וועט מיט מיר דער סוף זיין? און וואו לאזט איהר מיך?" מיר האבען ווייטער גארניט געקענט טהאן. איך האב גענומען דעם הונד ביים קארק און ארויסגעגאנגען מיט איהם צו שכנים, און געבעטען זיך מען זאל דעם הונד צונעהמען. דער הונד האט געוואוסט וואוהין און צו וואס איך פיהר איהם, און צו יעדען שכן צו וועלכען איך האב איהם אריינגעפיהרט, האט ער זיך אונטערגערוקט, געקוקט אויף איהם מיט בעטענדע הינטישע אויגען, געלעקט איהם די פיס, ווי ער וואלט זיך בעטען: „נעהמט מיך צו, נעהמט מיך צו, איך וועל עהרליך דיענען..., נור קיינעם איז ניט דער קאפ געשטאנען צום הונד. די מעהרסטע איינוואהנער האבען איינגעפאקט זייער האב און גוטס און פערלאזט דאס דארף פאר די אימה פון די דייטשען, וואס איז זיי בעפאלען. און די וואס זיינען

איבערגעבליבען, האבען זיך געריכט אויף שלעכטע טעג און ניט געוואלט נעהמען אויף זיך נייע פליכטען צו א לעבעדיגע זאך, וואס מען דארף געבען עסען, ווען מען ווייסט אליין ניט צו מען וועט האבען פאר זיך אליין דאס שטיקעל ברויט. איהם מיט מיר מיטנעהמען, האב איך ניט געקענט. איך האב ניט געוואוסט וואוהין צו געהן מיט מיין פאמיליע און וואוהין דער גורל וועט מיך פערטראגען אין די טרויעריגע טעג. און ווי אזוי זאל איך נאך מיט מיר מיטפיהרען אן איבריגע לעבעדיגע זאך, וואס בעדארף זיין פלאץ און זיין עסען? איך האב מיר ניט געקענט קיין עצה געבען. אוועקגעהן און איבערלאזען דעם הונד אין פערשלאסענעם הויז, האב איך אויך ניט געקענט—דער הונד האט יעדען אויגענבליק דערמאהנט, אז ער איז א לעבעדיג נפש און ער געהערט צום הויז. ער האט געהאלטען אין איין ליעגען אין ווינקעל און געקלאגט, געקלאגט מיט זיין הארצרייסענדען הינטישען שטום־לשון: וואו וועל איך מיך אהינטהאן? וואו וועל איך מיך אהינטהאן?

מיר האבען אבגעלעגט די רייזע אויף א טאג, אויף צוויי, עס האט אבער שוין ווייטער ניט געקענט דויערען. די דייטשען האבען זיך געטראגען מיט א שטורם, און די פאניק איז וואס אמאל גרעסער געווארען. און איך האב זיך דעם אבענד געקריעגט מיט מיין פרוי, און געשריען אויף מיין אינגעל, פארוואס זיי האבען אריינגענומען דעם הונד אין שטוב אריין.

— מיט קיין לעבעדיגע זאך טאר מען זיך ניט פערבינדען. א לעבעדיגע זאך וואקסט זיך צו צו א צווייטע לעבעדיגע זאך, ווי פייער מיט פייער און וואסער מיט וואסער, און מען קען זיך דערפון ניט אבשיידען, — האב איך גע׳טענה׳ט צו מיין פרוי.

דער הונד איז דעם אבענד שטיל געווארען. ער איז געלעגען אין א ווינקעל, האלב פערגלייסט די אויגען און צוגעהערט זיך צו דעם געשפרעך וואס מיר פיהרען. ער האט פערנומען די בייזע בליקען, וואס מיר שיקען אויף איהם: וואס צוליעב איהם מוזען מיר דא פערבלייבען אין דעם פערשאלטענעם ארט, און נאך חלילה צו די דייטשען אריינפאלען — און אין דעם אבענד איז דער הונד גאר אנדערש געווארען. ער האט איינגעשטילט דאס בילען, געלעגען א געוויסע צייט און פערנומען געווען אין הינטישע פילאזאפישע נאכ־דענקען. דערנאך האט ער זיך אויפגעהויבען, צוגעגאנגען צו מיר, גע־

לעקט מיר די האנד, בעשמעקט מיר און אוועקגעגאנגען. צוגעגאנגען צו מיין פרוי און דאס זעלבע געטהאן. לענגער זיך אבגעשטעלט ביי מיין פרוי, געקוקט איהר לאנג אין די אויגען אריין, בעטענדיג זיך עפּעס. מיין פרוי האט איהם געגלעט איבער'ן קאפּ, איז ער צופריעדען געווען און איז אוועקגעגאנגען, צוגעקראכען צו מיין שלאפענדען איינגעלע, איינגעקארטשעט זיך אין א ווינקעלע פון זיין בעט און לאנג געלעגען.

צו־מארגענס אין דער פריה, אז איך האב זיך אויפגעכאפּט, האב איך געפונען דעם הונד אויסגעצויגען מיט אלע פיער אויף דער שוועל פון מיין טהיר, דעם קאפּ אריינגעשטעקט אין דער שווערער טהיר פון קארידאר, און ביי די זאוויעסעס זיך פערטשעפּעט און צוגעדרישעט דעם האלז.

דער הונד האט זיך דאס לעבען גענומען, — האט עס מיר געגעבען א שוידער איבער די ביינער.

זיינע אויגען זיינען ניט געווען פערמאכט, נור געשוואלען און ארויסגעזעצט, אין זיינע שווארץ־אפּעל האט זיך מיין פנים אבגעשפּיעלט, און עס האט זיך מיר געדאכט, אז דער הונד זאגט צו מיר: „דיך בעפרייט!“

און איך מיט מיין גאנצען מענשען שטאלץ בין פערשעהמט געווארען פאר א טויטען הונד.

א פערשוואונדענער מאן.

(ערצעהלונג).

אין די גאלעריע פון די פערשוואונדענע מענער איז געווען אנ־געגעבען זיין בילד, א סימפאטיש־אינטעליגענט געזיכט פון א אידישען ארבייטער, דארונטער איז געווען צוגעשריעבען: „פנחס גאלדמאן, קומט פון שטעדטעל קאלושין, אין פוילען, אכט יאהר אין לאנד, פיער יאהר פערהייראט, איבערגעלאזט א ווייב מיט צוויי קינדערלאך, וועלכע געהען אויס פאר א שטיקעל ברויט. ווער עס ווייסט פון איהם דער זאל צו וויסען געבען". דאס געזיכט פון דעם געזוכטען מאן איז מיר פארגעקומען בעקאנט, און איך האב זיך אויף דעם בילד מעהר אב־געשטעלט ווי אויף די אנדערע. איך האב מיך ניט געקענט דערמאהנען וואו איך האב דעם יונגענמאן בעגעגענט. נאר מיך האט זעהר פער־וואונדערט, וואס דער יונגערמאן, וואס האט אזא בלייך, ליידענד געזיכט, מיט גרויסע דערשראקענע אויגען (איך האב עס געדענקט פון פריהער), זאל האבען אזא פערשטיינערט הארץ און איבערלאזען א פרוי מיט צוויי קינדער און ניט זארגען פאר זיי. איך האב איהם באלד פערגעסען. נור איינמאל, אין א פארנאכט, ארויסגעהענדיג פון מיין וואהנונג אויף אן איינזאמען שטעגעל, וואס פיהרט אויסער דער שטאדט ארויס, האב איך בעגעגענט א מענשען געהענדיג איינזאם, אין א זייט, קוקט זיך מיט שרעק אום, אויב מען געהט איהם ניט נאך, און קוקט מיך אן מיט בעטענדע, חשד'יגע אויגען. איך האב איהם באלד דערקענט. איך האב זיך אויף דערמאהנט פון וואנען איך קען איהם. אז דאס איז דער זעלבער יונגערמאן וואס זיין בילד איז געווען אין די גאלעריע פון פערשוואונדענע מענער, וועלכען איך

פלעג צייטענווייז בענגענען אויף דעם איינזאמען שפאציער, וואס איז וויסט פון מענשען, און וואס ביז איצט האב איך גאר ניט אין בעטראכט גענומען.

און כדי ניט איבערצושרעקען דעם אנטלאפענעם, האב איך איהם דאס מאל ניט מעהר אנגעקוקט ווי אן אנדערס מאל, און איך האב איהם דורכגעלאזט ווי אונבעמערקטערהייט.

אין א פאאר טעג ארום האב איך ווידער אין די צייטונג געלעזען אן אנאנס פון דער פרוי פון דעם יונגענמאן: „פנחס, קום אהיים. פארוואס ביזטו אוועק פון מיר? דאס קינד וויינט און פ״ענט וואו איז פא, און איך ווייס איהם ניט וואס צו ענטפערען“. איך האב ביי מיר בעשטימט, אז איך וועל דעם יונגענמאן די צייטונג ווייזען מיט דער אנאנס. איך האב די צייטונג צו מיר גענומען און בין ארויסגע־גאנגען אין דער בעשטימטער שטונדע אויף דעם שפאציער, וואו איך פלעג איהם בעגעגענען. ער איז געזעסען אויף א שטיין, אין מיטען פעלד, און איז געוועזען פערטיעפט אין א בוך. איך האב שוין פריהער איינינע מאל איהם בעגעגענט לעזענדיג, און ס'האט מיך נאך מעהר פערוואונדערט, וואס אן אינטעליגענטער מענש, וועלכער האט די בע־דערפעניש ביכער צו לעזען, קען איבערלאזען א פרוי מיט קינדער און זיך מיט זיי ניט אינטערעסירען. איך האב זיך אונטערגע'גנב'עט הינטער איהם, ער זאל מיך ניט בעמערקען, און געשטעלט זיך הינטער זיינע פלייצעס און אויסגערופען:

— פנחס גאלדמאן!

ער האט זיך מיט שרעק אומגעקוקט, בעמערקט מיך, א שמייכעל איז פערגליווערט געווארען אויף זיינע ליפען און האט געזאגט קאלט, מיט פעראכטונג:

— איהר האט דאך מיר שוין לאנג נאכגעשפירט. פארוואס האט איהר ניט ביז איצט אויף מיר אנגעגעבען? נעהמט מיך, איך בין גרייט.

— איך האב אייך ניט נאכגעשפירט, און איך בין אויך ניט געקומען אייך צו ארעסטירען, עס איז ניט מיינע ביזנעס. נור איך האב אייך געוואלט ווייזען אן אנאנס וועלכע וועט אייך פעראינטערע־סירען, און וועלכע איהר האט וואהרשיינליך ניט געזעהן.

איך האב ארויסגענומען די צייטונג און איהם געוויזען די אנאנסע פון זיין פרוי.

— שוין געזעהן — האט דער יונגערמאן אבגעשטופט מיט דער האנד — מיין קינד רופט מיך, פרעגט אויף מיר, איך ווייס... — און דער שמייכעל איז ניט אראב פון די ליפען.

— וואס, עס איז ניט וואהר?

— יא, עס איז וואהר. מען האט בעצאהלט, האט מען געדרוקט. נור ניט מיין ווייב האט עס געשריעבען און ניט מיין קינד פרעגט נאך אויף מיר.

— עס איז ניט אייער פרוי און אייער קינד?

— אין אמעריקא האט מען ניט קיין ווייב, און מען האט ניט קיינע קינדער — האט דער יונגערמאן אבגעענטפערט קורץ און שארף.

— עס איז דאך אזוי פיעל מענשען...— וויל איך זאגען.

— אזוי פיעל מענשען... איך בעט אייך, — ווענדעט זיך צו מיר דער יונגערמאן, אז איהר ווילט אנווייזען אויף מיר ווייזט אן. עס איז וואהר: איך בין אנטלאפען פון מיין ווייב און קינד. איהר האט עס רעכט צו טהאן אלס אנשטאנדיגער מענש. איך בין א פערברעכער נאכ'ן אמעריקאנעם געזעץ. אז איהר ווילט עס ניט טהאן, טא לאזט מיך צורוה.

דעם טאג האב איך מיט איהם מעהר ניט גערעדט. מיר האבען זיך אבער געטראפען טאג־איין, טאג־אויס. איך האב אויף איהם ניט אנגעוויעזען, און ער האט אויפגעהערט מורא צו האבען פאר מיר. מיר פלעגען זיך בעגעגענען ווי גוטע אלטע בעקאנטע און פערפיהרען געשפרעכען וועגען אלעס אין דער וועלט, נור ניט וועגען זיין פרוי מיט די קינדער. עס האט זיך ארויסגעוויזען, אזוי ווי זיין געזיכט האט עדות געזאגט אויף איהם, אז ער איז זעהר אן אינטעליגענטער יונגערמאן, א בעלעזענער, און ער האט מיך נאך מעהר פעראינטע־רעסירט. און איינמאל ווען איך האב אין די צייטונג ווידער געלעזען א הארץ־רייסענדע אנאנסע וועגען די קריטישע לאגע פון זיין פרוי מיט איהרע קינדער, האב איך בעשלאסען צו פערפיהרען מיט איהם א געשפרעך און, ווי ווייט מעגליך מיט גוטען צו ווירקען אויף איהם, אז ער זאל צוריקגעהן צו זיין פאמיליע און ווידער זיך איינשפאנען

אין דעם כאמוט ארײן שלעפּען דעם יאך פון לעבען, וואס ער האט אזוי עקשנות'דיג פון זיך אבגעווארפען.

דאס מאל, אז איך האב איהם געוויזען די צייטונג מיט דער טרויעריגער אנאנסע איז ער ניט אזוי אויפגעבראכט געווארען ווי פריהער. עס האט זיך בעמערקט אין איהם שוין לענגסט א פערלאנג אויסצורעדען זיך פאר מיר. ער האט די אנאנסע דורכגעלעזען מיט הארץ־קלאפּען איז רויט געווארען, דערנאך בלייך, פערשטעלט זיך די אויגען מיט די הענד און אין א זייט פערבויגען דעם קאפּ.

איך האב זיך אבגעדרעהט פון איהם כדי איך זאל איהם ניט שטערען.

פלוצים האט ער אויסגעדרעהט זיין קאפּ צו מיר, און מאכט צו מיר אזוי:

— איהר מיינט דאך אוודאי, אז איך האב אזא פערשטיינערט הארץ, וואס מיך ארט ניט מיינע קינדער'ס געוויין?

— ניין, אזוי מיין איך ניט. געווים האט זיך געטראפען מיט אייך אדער מיט אייער פאמיליע אן אויסערגעוועהנליכע פאסירונג, וואס האט אייער הארץ אזוי פערשטיינערט.

— איהר מיינט א טראגעדיע, א דריטע פערזאן ארייננעמישט זיך. מיין פרוי אדער איך אונגעטריי געווארען?

— יא, — שאקעל איך מיט'ן קאפּ.

— ניין, ניט פון די אלע זאכען. קיין אויסערגעוועהנליכע פאסירונג האט זיך אין מיין פאמיליע ניט געטראפען. דאס וואס איז געשעהן צווישען מיר און מיין פרוי געשעהט ביי ניינציג פראצענט פון די פארלאך וואס האבען חתונה. נור אנדערע האבען אפשר קיין צייט ניט אדער ווילען זיך אליין ניט אבגעבען דין וחשבון פון זייער לעבען. איך האב געוואנגט ארייננצוקוקען אין דעם לעבען פון היינטיגען אידישען ארבייטער ביי אונז אין אמעריקא, און איך גלויב, ווען אנ־דערע וואלטען דאס געטהאן וואלטען זיי געהאנדעלט אזוי ווי איך.

— וואס איז געשעהן?

— גאר ניט איז געשעהן. נור בעטראכט גוט מיין לעבען, ניט מיין לעבען אין שאפּ ביי דער ארבייט—דאס איז א זאך פאר זיך—נור מיין פריוואט־לעבען, ביי מיר אין דער פאמיליע, ווען איך קום שוין אהיים פון דער ארבייט. דאס איז דאך די גאנצע בעצאהלונג פאר דעם

גאנצען טאג שווערען יאך. בעטראכט עס גוט. בעטראכט מיין לע־
בען און מיין פאטער'ס פאמיליען־לעבען און איהר וועט פערשטעהען.

— איך האב חתונה געהאט, — הויבט אן דער יונגערמאן, מיט א טרויעריגען, ניעדערגעשלאגענעם טאן — ווי אלע אנדערע היינטיגע יונגע לייט, אויס ליעבע. מיין פאטער אין קליינעם שטעדטעל, דארט אין דער היים האט ניט חתונה געהאט אויס ליעבע. איך געדענק ווי מיין מאמע א קראנקע, וועלכע איז אבגעלעגען איהר גאנצען לעבען אין בעט, פלעגט צייטענווייז לאכען אויס מיין טאטען, ווען ער איז אהיים געקומען פון מארק א מיעדער שלעפענדיג די זעק מיט ווייץ: „ער האט זיך דאך געדונגען מיט'ן טאטען וועגען נדן. ער האט געקריגען נדן מיינע קראנקע פיס — א שעהנעם נדן, וואס?" מיין פאטער האט ניט געקענט מיין מאמען פאר דער חתונה, זיי האבען חתונה געהאט, ווי מען פלעגט חתונה האבען ביי אידען אין קליינע שטעדטלאך — ווייל טאטע־מאמע האבען זיך אויסגעגליכען צווישען זיך אין נדן. א שעה פאר דער חופה האט מיין זיידע געוואלט אהיים שלעפען דעם חתן מיין טאטען, דערפאר, וואס צום נדן, וועלכען מיין מאמע'ס פאטער האט צוגעזאגט האט געפעהלט צוואנציג רובעל. פאר די צוואנציג רובעל האט מען געוואלט בעם שידוך אבלאזען און איך וואלט גאר ניט געווען געקומען אויף דער וועלט — אליץ צוליעב צוואנציג רובעל. דאכט זיך, וואס קען זיין פאר א לעבען צווישען א פאאר פאלק, וואס האט זיך קיינמאל ניט געהאט געקענט, נור האבען חתונה געהאט ווייל מיין זיידע, מאן מאמע'ס פאטער האט צוגעלעגט די צוואנציג רובעל צום נדן? וואס פאר א צוזאמענלעבען, וואס פאר א בשותפות'דיגעם קען זיין צווישען אזעלכע צוויי מענשען? און דאך—

א וואך נאך מיין טאטע־מאמע'ס חתונה האט זיך ארויסגעוויזען, אז דאס ווייבעל איז א קראנקע — מען האט מיין טאטען אבגענארט. מיין מאמע איז איהר גאנץ לעבען אבגעלעגען אין בעט. מיין זיידע, מיין פאטער'ס פאטער איז געקומען צו פאהרען, פרובירט ווירקען אויף מיין טאטען, אז ער זאל זיך גט'ן, ווייל מען האט איהם אבגענארט. מיין פאטער האט אבער געענטפערט, אז נאך דער חתונה איז עס שוין זיין מזל, זיין גורל. און ניט נור האט מיין פאטער געדולדיג געטראגען זיין גורל, ניט נור איז מיין פאטער געטריי געבליבען מיין מוטער זיין גאנץ

לעבען, ווי א אידישער מאן קען נור זיין געטריי זיין ווייב, נור ער איז געווען פערליעבט אין מיין מאמען, אין זיין קראנק ווייב, וועלכע ער האט קיינמאל ניט געזעהן אן אנגעטהאנענע, א געהענדע, א לאבענדע. עס האט מיך שטענדיג געריהרט ווען איך האב געזעהן ווי מיין טאטע פלעגט צוגעהן צו מיין מאמע'ס בעט בעפאר ער האט פערלאזט די הויז, מארגענס, און זי פרעגען מיט צערטליכקייט: „שרה'לע, ווילסט עפעס?" אדער ער פלעגט זיך אויפכאפען פריהמארגענס, מאכען פלינק דעם אוי־ווען, כדי אבצוקאכען א ביסעל ווארעמס פאר מיין מאמען. אהיים געקו־מען אין אבענד א מיעדער, פון א גאנצען טאג ארומלויפען אין מארק— ער איז געווען א מעקלער ביי די פויערען — האט ער פריהער ניט געוואלט עסען, ביז מען האט צוגערוקט דעם טיש צו דער מאמע'ס בעט. ער האט זיך געזעצט אויפ'ן ראנד פון בעט און די מאמע האט גע־מוזט מיט־עסען ביים טיש.

שבת אין דער פריה בעפאר ער איז אוועק דאווענען, האט ער איהר געהאלפען די שבת־הויב אנטהאן, און אז ער איז אהיים געקומען פון דאווענען א גליקליכער און געזעהן די מאמע ארויסקוקענדיג פון בעט אין איהר שבת־הויב, האט ער גליקליך געשמייכעלט: „גוט שבת, שרה'לע!" און איז א גוטער געווען א גאנצען טאג.

איהר גאנץ לעבען איז מיין מוטער אבגעלעגען אין בעט. זי האט געהאט שוואכע פיס און ניט געקענט געהן. שבת נאכמיטאג, אז די זון האט אריינגעשיינט אין די פענסטערלאך, האט דער טאטע צוגערוקט דער מאמע'ס בעט צום פענסטערל, אז זי זאל זעהן די שפאצירענדע און מיט־לעבען. אין דער וואכען האט ער נעביך קיין צייט ניט געהאט. דאס אלעס האט ער געטהאן ניט אויס ליעבע — ווי האט מיין פאטער, וועלכער איז געווען א פרומער איד געוואוסט פון די זאכען, — נור אויס צוגעבונדענקייט צו דער פאמיליע. א פאמיליע איז געווארען אן אייגענע צוזאמענגעוואקסענע זאך, ווי דער בוים דא. אט איהר זעהט דעם בוים? — ווייזט ער מיר אויף אן אלטען אויסגעוואקסענעם דעמב מיט צודרעהטע צונויפגעוואקסענע צווייגען — זעהט, ווי זיי האלטען זיך אלע אינאיינעם, אלעס וואקסט ארויס פון איין שטאם, פון איין בוים־שטאם, אזוי איז געווען מיין פאטער'ס פאמיליע — דער טאטע, די מאמע, די קינדער — אלעס איז געווארען

איינס צונויפגעוואקסען, משפּחה׳דיג ווי איין קערפּער, ווי איין לעבען מיט איין נשמה.

יעצט נעהמט מיין לעבען.

איך בין פריה אוועק פון דער היים. געמוזט פאר זיך אליין זוכען א שטיקעל ברויט צו פערדיענען. קיין בעשטימטע מלאכה ניט גע־קענט. אלעס פערטיג געווען צו טהאן. ארומגעוואלגערט זיך אין דער וועלט ביז איך האב זיך דערשלאגען קיין אמעריקא. דא האב איך געטהאן וואס אלע יונגע לייט טהוען: געארבייט אין שאפּ, געקרא־גען עטוואס געלד. אויסגעלערענט זיך פלעבטען קאפּעלושען און גע־מאכט א לעבען ווי ווייט איך האב געקענט. ווי ווייט צייט געהאט האב איך זיך צו א ביכעל צוגעכאפּט. קיין פריינד, קיינע אייגענע. א חוץ „שאפּ ברידער", „יוניאן ברידער", „סאסייעטי ברידער" האב איך נישט געהאט. א סך ברידער, גאר נישט קיין פריינד! איך האב זיך דערמאנט אן מיין טאטען׳ס הויז און געבענקט נאך א פאמיליע, נאך אייגענע. אבגעארבייט א פינף, זעקס יאהר, אבגעשפּארט עטליכע דאלאר, געמיינט איך האב מיליאנען, געוואגט צו קלעהרען וועגען חתונה האבען. געזוכט האב איך, פערשטעהט זיך, נישט קיין געלד, נור דעם מענשען, דעם פריינד. געוואלט האבען א משפּחה און איך האב עס אויך געפונען. א „סאסייעטי ברודער" האט מיר א זונטאג געבראכט א היים צו זיין מוטער און דארט האב איך „זי" געטראפען. זי איז געווען א הויכע מיידעל, א בלאסע מיט דערשראקענע אויגען ווי ביי א הירש, געערדט מיט שרעק, מיט הארץ־קלאפּונג אביסעל. זעלבסט־פערשטענדליך האב איך זיך איינגעליעבט אין איהר, אפשר רחמנות געקראגען, ווער קען זיין גלייכגילטיג צו א מיידעל מיט בלייכע באקען און דערשראקענע אויגען, ווען איהר זייט א בחור, זוכט א שידוך, און האט א פּאאר הונדערט דאלאר אין די בענק.

באלד ביים אנפאנג האבען מיר איינער דעם צווייטען אבגענארט. איך האב איהר געזאגט, אז איך פערדיען מעהר ווי עס איז אין דער ווירקליכקייט. איך האב געבארגט ביי פריינד דזשועלערי, א גאלדענעם זייגעריל, א בריליאנטענעם רינגעל. נאך וואס איך האב דאס געטהאן? ווייל איך האב געוואלט מאכען מעהר איינדרוק, געוואלט איך זאל אויסזעהן מעהר „גליק", כדי מען זאל זיך נאך מיר מעהר יאגען. זי האט מיר אויך גענארט. געזאגט אז זי ארבייט ניט אין קיין שאפּ, נאר

אין סיזאן העלפט זי אביסעל אויס איהר שוועסטער אין דעזיינינג. דער־נאך בין איך געוואהר געווארען אז דאס שאפ האט פון איהר דאס גאנצע חיות ארויסגעצויגען. און דאס גאנצע שלעכטיגקייט, ניין ניט קיין שלעכטיגקייט ניר גלייגילטיגקייט וואס זי האט ארויסעוויזען צו מיר, דורך אונזער גאנצען לעבען איז געווען נקמה נעהמען פון מיר, פון איהר מאן, פאר איהר יוגענד און איהרע פריש'ע טעג וואס זי האט בעגראבען אין שאפ. נור וועגען דעם שפעטער. הכלל, זי האט מיר גענארט אזוי ווי איך זי. ביז נאך דער חתונה האב איך ניט געוואוסט אז זי האט אינגערע שוועסטער, שעהנערע און געזינטערע פון איהר. מען פלעגט זיי פון הויז ארויסשיקען ווען איך פלעג אהין קומען. די קליידער און די העטס וואס זי האט געטראגען איז אויך ניט געווען איהרע נאר געבארגטע. נאר דאס איז א קלייניגקייט... מיר האבען חתונה געהאט. דאס ערשטע יאהר נאך דער חתונה, האבען מיר נאך געשפיעלט דאס פערליעבטע פאאר־פאלק ווי חתן־כלה. און דאס איז טאקע אפשר געווען דאס גליקליכסטע יאהר אין מיין לעבען. זעלבסט־פערשטענדליך, האב איך זי ניט געלאזט געהן ארבייטען. איך פערדיען דאך עפעס מיינע „דרייסיג" דאלאר א וואך, אזוי האב איך דאך איהר געשאגט. אין אמת'ן האב איך אבער פערדיענט אכטצעהן דאלאר אין סיזאן. פלעג איך פון די בענק ארויסנעהמען צעהן דאלאר א וואך, צו לייגען צו די ווידזשעס און עס אהיים ברענגען. זי האט מיך אויך געהאלטען אין איין נארען, געפוידערט זיך די בלייכע באקען הינטער מיינע פלייצעס, און גע־האלטען זיך אין איין גרויסען, אז דער סיזאן וועט קומען וועט זי ארויס־העלפען איהר שוועסטער, די „דעזיינערין", און פערדיענען איהרע דרייסיג־פערציג דאלאר א וואך. דער „סיזאן" איז אבער ניט געקומען, קיין שוועסטער א „דעזיינערין", איז אויך ניט געווען. מיר האבען געוואוסט אז מיר זאגען איינער דעם אנדערען ליגענס, און מיר האבען עס אנגעהאלטען. נאר באלד איז געקומען דאס ערשטע קינד און מיר האבען אויפגעהערט צו זאגען איינער דעם אנדערען ליגענס. דאס געלד אין באנק האט זיך געענדיגט. מיין ווייב האט שוין געוואוסט אז איך פערדיען ניט מעהר ווי אכטצעהן דאלאר א וואך, האט זי זיך שוין אויפגעהערט צו שעהמען זיך פאר מיר מיט איהרע בלייכע באקען, האט זיך שוין ניט בעריהמט מיט איהר שוועסטער די „דעזיינערין". צווישען אונז האט זיך אנגעפאנגען א וואכעדיגער לעבען. מיר האבען

זיך געהאלטען אין איין דינגען. מיין ווייב האט געזאגט אז א מאן וואס פערדיענט אכטצעהן דאלאר א וואך איז א שלים'מזל'ניק, א גאר־ניט, יעדער באי פערדיענט היינט אכטצעהן דאלאר א וואך. און איך האב גע'טענה'ט, אז א פרוי מוז צוהעלפען א מאן. איך האב געמוזט אבגעבען דין וחשבון פון יעדען גראשען וואס איך האב אויס־געגעבען. איך האב זיך אפילו ניט ערלויבט אויסטרינקען א גלאז ביער.

און באלד איז מיין שטוב געווארען צוטהיילט אין צוויי פארטייען. איין פארטיי — מיין ווייב מיט מיינע קינדער (איך האב שוין צו יענער צייט געהאט צוויי), און די אנדער פארטיי — איך. מיין ווייב און די קינדער האבען מיר געהאלטען פאר א פערד, וואס געהט ניט גוט, פאר א קלאגעדיגע בהמה וואס גיט ווינציג מילך. און איך האב זיך אויך געהאלטען פאר א בהמה וואס מען גיט ווינציג עסען, און מען וויל זי זאל האבען כח וואס מעהר צו ארבייטען... ווארום אין אמת'ן מיט וואס בין איך געוועזן מעהר פון א בהמה? אין דער פריה האב איך זיך אויפגעכאפט מיט טאג צוגלייך, מיט געוואלד איבערגעריסען דעם שלאף פון מיינע אויגען, און זיך געלאזט אין א „על" געפאקט מיט ארבייטער פון די בראנקס וואס האבען זיך געשלעפט דאון־טאון צו דער ארבייט. איינער איז געזעסען אויפ'ן צווייטען און אויף אלע פנים'ער איז נאך געלעגען די צערטליכקייט פון שלאף. אייניגע פון זיי האבען נאך געכאפט א ביסעל שלאף אין קאר. אזוי האבען מיר זיך געשלעפט ביז צו אונזער געפעננגים, דעם שאפ, אין וועלכען א גאנצען טאג האבען מיר געגעסען אין זיך דעם שטויב פון שטרוי. אין אבענד, אז גאט האט געהאלפען, און עס האט זיך נאך געמאכט א שעה „אווערטיים", ווער איז נאך געוועזן אזוי גליקליך ווי איך... נאכהער זיך ווידער געשלעפט אין דער איבערגעפאקטער קאר, וועלכע האט געשטיקט פון ענגשאפט, פון דעם מענשען'ס שוויס. אהיים גע־קומען א מיעדער, א דענערווירטער. נישט געהאט קיין צייט צו א קינד א ווארט אויסריידען, א שמייכעל צו טאהן. ווי אזוי זאלען מיינע קינדער מיך פיהלען, פערשטעהן, אז איך האב קיינמאל קיין צייט ניט געהאט אפילו זיי אנקוקען? און ווער רעדט נאך וועגען ליעבע! איך האב קיין צייט ניט געהאט מיין ווייב א צערטליך ווארט צו זאגען. צו א צערטליך ווארט דארף מען צייט, דארף מען שטימונג, דארף מען מוטה. א געפאלענע, אויסגעארבייטע בהמה, קוים דעם עסען אריינ־

געכאפּט און זיך אנידערגעלייגט א טוידטער אויפ'ן בעט, מיט די שטי־וועל. טהיילמאל אז די נאטור האט געפאדערט — געקראכען ווי א בהמה... קיינמאל קיין צערטליךווארט ניט געזאגט... ניין, ניין, ניין, איך בעשולדיג ניט מיין ווייב וואס זי האט מיר געהאלטען פאר א בהמה, וואס ארבייט אפּ פאר'ן עסען... איך בין אנדערש ניט געווען. דאס לעבען האט מיר אזוי געמאכט.

ליעבע איז א גרויסע זאך. א מענש קען אהן ליעבע ניט לעבען, נור א טייערע זאך. עס פערלאנגט צייט, און א ארבייטער קען זיך ניט ערלויבען אזא לוקסוס.... עס קאסט צופיעל געלד.

נור דאך האב איך זיך געהאט א אייגען ווייבעל; א היים. מיין אייגענע היים נאך דער ארבייט. א פערטעל, א האלבע שעה האב איך זיך געפונען צווישען מיינע אייגענע, צווישען מיין משפחה. נור באלד איז אויך מיין היים צושטערט געווארען און מיין גאנצעס לעבען איז געווארען איין „שאפּ“.

מיט די אכטצעהן דאלאר א וואך האבען מיר קיין לעבען ניט געקענט מאכען. רענט איז געווארען טהייערער, די קינדער האבען בעדארפט דאס זייעריגע. איך האב זיך געשטריטען געגען דעם. ניט געוואלט מיין הויז צושטערען. באלד האב איך אליין צווישען מיינע „שאפּ־ברידער“ געזוכט בארדערס. מיין הויז איז פול געווארען מיט פרעמדע. איך האב שוין ניט געגעסען מיט מיין פאמיליע, איך האב שוין ניט געשלאפען מיט מיין פאמיליע. איך האב שוין געגעסען אין דעם „שאפּ“, איך האב שוין געשלאפען אין א „שאפּ“, מיין היים, מיין פאמיליע איז געווארען א שאפּ. איין גרויסער טרויעריגער שאפּ. וואו איך בין געגאנגען איז מיר דער שאפּ נאכגעגאנגען. אפילו אין די פער־בארגענסטע סודות וואס א מאן האט מיט זיין ווייב... אומעטום האט זיך דער שאפּ אריינגעריסען. מיין לעבען איז געווארען איין גרויער, גרויער טאג. אין דער וואכען, אום שבת, אום יום־טוב, שטענדיג שאפּ, אהן א יום־טוב, אהן א אברוה.

איך בין געווארען א בארדער ביי מיין ווייב און קינדער, אהנע האפנונגען אמאל אן אייגענעם לעבען צו פיהרען. ביז מיר איז מיאוס געווארען אזא לעבען צו פערטראגען. איך האב עס געוואלט סטאפּען, אויפהערען. אלעס זאל געשעהן, נאר ניט דאס. און ענדע צו מאכען פון מיין לעבען? איך האב וועגען דעם אויך געקלעהרט. ניין, א מכה

די וועלט! מאכען זיי נאך בעקוועהם, אליין אוועקגעהן? ניין! האט מיר די וועלט בעשאפען, לאז זי מיר טראגען. נור ווייטער שלעפען דעם יאך אין וועלכען זיי האבען מיר איינגעשפאנט, וויל איך ניט. איך האב זיך „צובריקעוועט". אבגעשטעלט זיך אין מיטען און וויל ווייטער ניט געהן, לאזען זיי מיר שלאגען מיט בייטשען — איך וויל ווייטער ניט געהן.

איך בין א בהמה וויל איך אויך האבען אן עקשנות!

דער יונגער מאן האט אבגעהאקט אין מיטען, און האט מיך אנגעקוקט מיט גליהענדע אויגען, ווי ער וואלט מיר געוועזן געהאלטען פון די וואס האבען איהם איינגעשפארט אין יאך פון לעבען און איז גרייט געוועזן ארויפצופאלען אויף מיר און נעהמען נקמה פון מיר. אבער איך האב איהם גלייך געקוקט אין די אויגען אריין. איך האב איהם פארשטאנען און איך האב זיך אנגערופען צו איהם:

— אבער וואס איז זי מיט די קינדער שולדיג? די נאטור האט זי בעשאפען מיט מוטערשאפט און זי געלערענט ווי אזוי צו קעמפפען פאר איהרע קינדער, זיי צו ערציהען, און זי טהוט עס ווי ווייט זי קען עס.

— יא, איך ווייס אז זי איז ניט שולדיג, — קיינער איז ניט שול־דיג, מיר אלע זיינען שולדיג. זי איז א מיעדע, זי געהט אויפ'ן וועג און פאלט, לייגט זי ארויף די הענד אויפ'ן צווייטען מיעדען וואס געהט נעבען איהר. איך ווייס עס. דער שאפ האט פון איהר דאס לעבען ארויסגענומען, איהר יוגענד, איהר קראפט. זי איז מיעד און זי האט געזוכט א מאן ביי וועמען זי זאל זיך אויסרוהען פון דער ארבייט פון שאפ. זי האט מיך געפונען. זי האט רעכט. אבער איך האב דאך אויך רעכט צו סטאפען אזא לעבען. אראבצוווארפען די הענד פון מיינע מיעדע פלייצעס. צו וואס אזא לעבען? וואס פאר א טעם האט עס? און וואס פאר א נוצען וועט עס ברענגען? וועמען? מיינע קינדער? איז דען ניט גלייכער אז איך ערציה זיי גאר ניט צו אזא לעבען. פיעל דענקען אזוי ווי איך, ניינציג פראצענט פון אונזערע אידישע יונגע לייט לעבען אזוי ווי איך, נאר זיי האבען קיין מוטה ניט אן ענדע צו מאכען פון אזא לעבען. איך האב דעם מוטה געהאט און איך האב עס געטהאן.

— און איהר וועט עס אויך ניט טהאן. איהר האט זיך נאר א ביסעל צובריקעוועט. באלד וועט איהר אליין געהן ווי דער אקס אין כאמוט אריין און וועט ווייטער שלעפען דעם יאך, איהר קלעהרט שוין וועגען דעם — האב איך איהם געזאגט.

דער יונגער מאן איז בלייך געווארען, דערשראקען האט ער אנ־געכאפט מיין האנד?

— פון וואנען ווייסט איהר אז איך קלעהר אזוי?

— פון אלע אייערע רייד. אלע אייערע רייד זיינען מיר געווען א פערענטפערונג פאר וואס איהר האט דאס געטהאן. איהר קלעהרט יעצט וועגען דעם ווי ווייטער צו פיהרען דעם לעבען, ווארום ווען איהר וואלט ניט געטראכט וועגען דעם, וואלט איהר ניט גערעדט וועגען דעם.

— יא, איך האב בעשטימט ביי זיך אנצופאנגען אויף דאס נייע, שוין זייט א פאאר טעג זאג איך מיר, אז דאס איז אפשר די שולד פון די גרויסע שטאדט. מען האט קיין צייט ניט אין א גרויסער שטאדט אויף א פערזענליכען לעבען. די גרויסע שטאדט איז איין גרויסער מארק, אלעס לעבט אויף דעם מארק. אומעטום אין די גאס, אין שאפ, אין קאר, אין דער היים. איך האב בעשטימט, איך וועל פרואווען איבערפאהרען אין א קליין שטעדטעל, וואו דער רעש איז ניט אזא גרויסער, און איך וועל זיך פרואווען איינהערען אין געזאנג פון מיין פערזענליכען לעבען אין א קליינעם רוהיגען ארט. איך האב וועגען דעם מיין ווייב געשריעבען. אבער פון וואנען ווייסט איהר דאס? און וואס איז דאס? זייט איך בין אוועק פון דער היים און בעשטימט אן ענדע צו מאכען פון דעם לעבען — קומט מיר אליין אויפ'ן זינען ארויף פערשיעדענע פראיעקטען ווי אזוי צו ענדערען מיין לעבען, ווי צו געפינען א בעסערען אויסוועג. און מיין גאנצע בעקאנטשאפט מיט אייך איז געווען נור צוליעב דעם, וואס איך האב אייך געוואלט פרעגען אן עצה, אז איך האב בעשטימט צו ענדיגען.

— יונגער מאן, איהר וועט ניט פאהרען — האב איך איהם געזאגט קלאפענדיג איהם איבער דער פלייצע. —— יעדער פון אונז זאגט זיך דאס זעלבע, און מיר האלטען אין איין זוכען אויסבעסערען, און מיר שטעלען זיך פאר אז אין דער צוקונפט וועט אלעס זיין בעסער. דאס נארט אונז אזוי דער לעבען. דאס איז דאס געזאנג וואס מיר הערען, וואס דער טוידט שיקט פאר זיך צו אונז אום אונז אריינצונארען

אין טוידט. אין דעם ערשטען טאג פון אונזער לעבען האבען מיר שוין דעם געדאנק פון טוידט. דאס איז די צוקונפט... אזוי געהן מיר נאך דעם געזאנג, ביז מיר געפינען זיך פלוצלינג אין מיטען דעם טוידט, און מיר קוקען זיך אום וואו איז עס די צוקונפט געווען, וואס מיר הערען זינגען וועגען איהר.

דער יונגער מאן איז פערשוואונדען געווארען פון דעם איינזאמען שפאציער, איך האב שוין לעצטענס געהאט פערגעסען אז איהם. ביז פלוצלינג האב איך איהם בעמערקט אין א פול־געפאקטער קאר פון „על", וועלכע איז געלאפען מיט ארבייטער צו דער ארבייט. ער איז געזעסען איינגעזאלצען ווי א הערינג צווישען די ארבייטער, און דער שלאף איז נאך געלעגען אויף זיינע אויגען. באלד איז די קאר פערשוואונדען, דורכגעלאפען פערביי מיר ווי א חלום, און מיר האט זיך עס געדאכט אז די גאנצע קאר איז פול געווארען מיט אזעלכע יונגע לייט. אלע זיינען געווען עהנליך אויף איהם. ניין, אלע זיינען געווען ער, מיט די זעלביגע טרויעריגע בלייכע געזיכטער, מיט די פער'חלום'טע אויגען וועלכע ווילען זיך נאך ניט שיידען מיט'ן שלאף. און אלע פיהרען זיי א אונזיניג לעבען, אהן א טעם און אהן א צוועק, ווייל זיי ווערען גע־יאגט פון דעם געזאנג וואס דער טוידט שיקט פאראויס פאר זיך — די צוקונפט!

א שטילער גארטען.

(ערצעהלונג)

ווען דער קליינער שמעון איז געשטארבען האבען זיינע צוויי זיהן, — נאטע און אנשעל — געשווארען ביים קבר, אז זיי וועלען דער מאמע נים פערגעסען, און זיי וועלען תמיד אין פאטער גערענקען אזוי לאנג ווי זיי וועלען לעבען.

— דו זארג דיך ניט, טאטע, האט דער עלטערער נאטע ארייני־געשריען אין קבר אריין, „ווי וויל מייק אראנדזשעמענטס פאר דער מאמען" —

די שווענערין, נאטע'ס ווייב, האט דאס דערהערט איז זי געווארען מעהר דרייסט צום טויטען ווי זי איז געווען ביז איצט, און זי האט דערפאר פון שווער פערלאנגט:

— איהר זאלט זיך לויפען און מיהען פאר מיין איינציג קינד, אייער איניקעל.

נור זי האט נאך ניט געדרוזשעט אויסצורעדען דעם גאנצען שפרוך האט איהר שוין פערכאפט די צווייטע שווענערין, אנשעל'ס ווייב.

— וואס עפעס פאר איהר איינציג קינד אליין? — פאר אלע זיינע קינדער, פאר אלע זיינע איניקלאך זאל ער זיין א מליץ יושר.

— און ניט נור בלויז פאר זיינע קינדער אליין, נור פרעמדע קינדער אויך — פאר די גאנצע וועלט, פאר אלע יונגע לייט, וואס וועלען בעדארפען איצט אין פייער געהן. אוי, אוי, אז מען זאל זיי פערזעהן, אז די קויל זאל זיי מיידען— איז א פרעמדע אידענע, וועלכע האט זיך פונקט געפונען אויפ'ן גוטען ארט — צוגעקומען צום אפענעם קבר און ארייגעשריען, ווי זי וואלט זיך געוואלט בענוצען מיט דער

אומזיסטיגע געלעגענהייט, וואס דער קליינער שמעון פאקט זיך אויף יענער וועלט, מיט איהם א תפלה'לע מיטצוגעבען צו די איהריגע...

איך וויים ניט, אויב דער קליינער שמעון וועט ריכטיג אויספיה־רען די שליחות וואס די לעבעדיגע האבען איהם ביים לעצטען אבשייד פון זיי מיטגעגעבען. נור געהערט די שליחות האט ער געוויס. ווארום אז דער קליינער שמעון האט דערהערט די ווערטער פון עלטסטען זוהן: „טאטע, זארג דיך ניט, ווי וויל מייק אראנדזשעמענטס פאר דער מאמען", האט א לייכטער שמייכעל א שוועב געטהאן אויף זיינע בלייכע געשטארבענע ליפען, און די גרויע שטייפע האאר פון די וואנסעס האבען זיך בעוואויגען — און אזוי מיט דעם שמייכעל איז ער אריין אין גרוב אריין. ווארום דער קליינער שמעון האט זיך געמוזט דערמאנען אין די אפטע פערשפערעכונגען פון זיין זוהן, וועלכער איז געווען „גוט אפ":

— „טאטע, זארג זיך ניט, ווי וויל מייק אראנדזשעמענטס".

געבראכט האט דער קליינער שמעון פון זיין קליין שטעדטעל אין פוילען קיין אמעריקא זיין שער מיט די אויסגעדארטע הענד, זיין שמייכעל אויפ'ן פנים, זיין ווייב נעכע, אן אויסגעדארטע געטרייע חבר'טע, זיינע צוויי יונגען, אנשעל און נאטע, און אוועקגעשטעלט זיך ארבייטען. שטענדיג געארבייט. האט ער ניט געהאט וואס צו ארבייטען, איז ער טרויעריג געווען, איז איהם לאנגווייליג געווען — האט ער זיך געהאלטען פאר א איבריגען. שבתים און יום־טובים זיינען דורכגעגאנגען איהם אין לאנגווייליגקייט און בענקעניש נאך דער אר־בייט, אזוי ווי די שער און די נאדעל זיינען געווארען א טהייל פון זיין קערפער און ווען ער האט זיי ניט געהאט, האט איהם עפעס געפעהלט און אהן זיי האט ער ניט געקענט לעבען.

אין דער וואכענס ביי דער ארבייט האט ער געבענקט נאך שבת. אז דער שבת זאל קומען — וועט ער זיך אויסרוהען. נור קוים איז דער שבת געקומען און דער קליינער שמעון האט זיך גוט אויסגעשלאפען האט ער זיך שוין ארומגעדרעהט פאר לאנגווייליגקייט און ניט געהאט וואס מיט זיך צו טהאן. קיין בעקאנטע, קיין פריינד האט ער ניט געהאט. ער האט געקוקט אין הימעל אריין, געזוכט א שטערען.

— וואס קוקסטו, וואס איילסטו דיך אזוי? — האט נעכע געפרעגט.

— עס ווילט זיך שוין צוריקגעהן צו דער ארבייט. א צו לאנגער שבת.

אזוי האט דער קליינער שמעון אבגעלעבט זיין לעבען. די קינדער זיינע זיינען פריה אוועק פון הויז, געזארגט פאר זיך אליין, איבער־געבליבען אליין מיט נעכע'ן — א געטרייע אויסגעהארעוועטע אידענע. אין די אבענדען, סאי זומער און סיי ווינטער זיינען זיי ביידע אב־געזעסען אין די „קיטשען" . דער פארלאר איז געווען שעהן אויפ־געררוימט, און בעדעקט מיט פיקטשורס, אבער קיינער האט איהם ניט געזעהן ביי טאג, אין איהם איז מען נור געשלאפען. געוואהנט האט מען אין קיטשען ביים קיכעל — געזעסען און געשוויגען, טהייל מאל האט מען זיך דערמאהנט אן א בעקאנטען פון דער היים פון קליינעם שטעדטעל.

— דו געדענקסט דעם לאנגען שמואל פון דער היים ? האט דער קליינער איך פלוצלינג געפרעגט זיין ווייב.

— דעם, וואס די טאכטער איז אוועק מיט א סאלדאט ?

— יא.

— וואס האסטו זיך עפעס דערמאהנט אן לאנגען שמואל ?

— גלאט אזוי.

אדער מען האט זיך דערמאהנט אן א געסעל פון שטאדט :

— דו געדענקסט דאס אונטער־געסעל אין דער היים ?

— וואו די מוהמע ברכה האט געוואהנט ?

— יא, דארט וואו דאס קליינע פלומפעל איז געשטאנען און שבת נאכמיטאג איז מען געגאנגען מיט דער שעפ שעפען פריש וואסער.

— יא, וואס האסטו זיך עפעס דערמאהנט אן קליינעם אונטער־געסעל ?

— גלאט אזוי.

טהייל מאל האט זיך א זוהן דערמאהנט אן טאטע ־מאמע און שפעט אין אבענד פלוצים אומגעריכט אריינגעפאלען אין קיטשען אריין.

— גיב נאר א קוק ווער עס איז דא ! נאטע איז דאך דא ! אויף משיח'ן וואלט איך זיך גיכער געריכט. וואס מאכט מען ? וואס מאכט דאס ווייב און די קינדערלאך ?

— אלל־רייט.

— אפשר וועסטו טרינקען א גלעזעלע רויטען בוריקעס־בארשט? האסט דאך דאס שטענדיג אזוי גערן געהאט. דער מאמע׳ס א גלעזעל בארשט.

— און דו, טאטע, ארבייסט נאך אלץ אין ברוקלינער שאפ?

— וואס זאל מען טהאן? מען מוז דאך מאכען א לעבען!

— ער האט שוין טאקע קיין כח ניט. ביי נאכט קרעכצט ער א גאנצע נאכט אויף די זייטען — דערצעהלט די מאמע.

— נו, טאטע, זארג דיך ניט, „ווי וויל מייק ארראנדזשמענטס". איבעררעדען מיט אנשעל. אויף די אלטע יאהרען וועסטו ניט דארפען ארבייטען.

דער קליינער שמעון האט געשמייכעלט — דאס זעלבע גוטע בלייבע שמייכעלע, וואס עס האט יעצט געשוועבט אויף זיינע ליפען, ווען מען האט איהם־אין דער ערד אריינגעלעגט.

און עס איז דורכגעגאנגען וויעדער א האלב יאהר, און מען האט קיין קינד אין די אויגען ניט אנגעזעהן. געוואהנט האט מען ווייט איינס פון אנדערען. און האט מען זיך געקליבען צופאהרען זעהן אן אייניקעל, האבען די אלטע פערבלאנדזשעט אין וועג.

— א, שוין ווארטען אויף פסח, חול המועד וועלען מיר צוגעהן זעהן די אייניקלאך.

און וויעדער אין א האלב יאהר ארום האט זיך א זוהן אריינגעכאפט:

— נו, טאטע, דו ארבייסט נאך אין שאפ?

— וואס זאל מען טהאן? מען מוז דאך מאכען א לעבען, דער מאמען פרנסה געבען.

— זארג דיך ניט, ווי וויל מייק ארראנדזשמענטס...

און באלד וויעדער פערגעסען געווארען, ביז די קינדער האבען געהערט, אז דער טאטע איז געשטארבען.

זיין טויט איז געווען שטיל אזוי ווי זיין לעבען, פערגעסען. נאך זיין לויה איז נאכגעפאהרען איין וואגען, די אלמנה מיט די צוויי קינדער און די צוויי שניר. און זיי האבען דעם טאטען מיטגעגעבען די שליחות אויף יענער וועלט, דערפאר וועלען זיי מאכען „ארראנדזש־מענטס" פאר דער מאמען.

די אלטע נעבע איז געשטאנען ביים קבר, זי האט געוויינט, קיין שליחות, אז ער זאל זיך לויפען און מיהען פאר איהר, האט זי איהם אויך ניט בעפוילען. זי איז געשטאנען א שטומע די גאנצע צייט און געזעהן ווי די צוויי גוים שיטען צו איהר קליינעם שמעון. נור נאך דעם ווי מען האט שוין איבער דעם קליינעם שמעון אלע אבגע־זאגט, אלעס וואס איז איהם נעקומען לויט דעם דין, האבען זיך אלע אויפגעהויבען אוועקצוגעהן, און זי איז שטעהן געבליבען ביים קבר און אויסגעשטרעקט די הענד, און די קינדער האבען זי אוועקגענומען ביי די ארימס און געזאגט צו איהר: קום, מאמע! האט זי זיך נאאיוו ארומגעקוקט מיט איהרע אויסגעלאשענע אויגען, וועלכע האבען דעם גלאנץ געהאט ווי די אויגען פון א שטומע בהמה, און גע־פרעגט:

— וואו?

האבען זי די צוויי זיהן אוועקגעפיהרט פון קבר און געזאגט צו איהר:

— זארג דיך ניט, מאמע, „ווי וויל מייק אראנדזשמענטס".

פון קבר האבען זיךביידע זיהן געריסען איבער דער מאמען. יעדער איינער האט געוואלט, אז די מאמע זאל זיצען ביי איהם שבעה. געבליבען איז זי ביים עלטערען, ביי נאטען, וועלכער איז געווען א סייל־סמען און האט געהאט איין קינד און איז געווען בעסער אב פון אנשעל'ן. נאך די ערשטע אכט טעג איז די מאמע געקומען צו גאסט צום צווייטען זוהן. אזוי האט זי זיך א פאאר וואכען ארומגעוואלגערט פון איין זוהן צום אנדערען, ביז מען איז זי געגאנגען אריינגעבען אין אן אנשטאלט פאר אלטע לייט. נור איידער די קינדער האבען געמאכט „אראנדזשמענטס" די מוטער צו בעזארגען אין אן אנשטאלט, איז זי שטילערהייט אוועקגעגאנגען צו איהר מאן.

א קבר אין שכנות ביי איהר מאן איז שוין ניט געווען. שוין געווען פערנומען. און איבערהויפט איז דער טהייל סעמעטערי, וואו דער מאן איז געלעגען, געווען צו טייער פאר א אידענע... האט מען זי בעגראבען אויף א נייעם טהייל סעמעטערי, וואו ס'איז געווען ווייט פון שטאדט און עס האט געקאסט ביליג א קבר. זיינען דאס אלטע פאאר געלעגען צוטהיילט נאכ'ן לעבען: ער איז געלעגען צווישען

פרעמדע אידען אויף איין טהייל סעמעטערי און זי איז געלעגען צווישען פרעמדע ווייבער אויף אן אנדער טהייל סעמעטערי.

פערגעסען זיינען די אלטע געווען ביי זייער לעבען און פערגעסען זיינען זיי געווארען ביי זייער טויט. זייערע קברים זיינען באלד פערטראגען געווארען צווישען ים „פערגעסענע" ווי זיי זיינען און זיי האבען קיינעם ניט געהאט, נור דאס שטיקעל הימעל איבער זיך, און דאס קליינע בערגעל ערד וואס זיי האבען פערמאגט אויף זיך.

אבער מעהר האבען זיי ניט בעדארפט. אין ווינטער זיינען די קברים געווארען צוגעדעקט מיט א דעק פון שנעע און זיינען אב־געווישט געווארען פון דער ערד, אבער ווען דער ליעבער זומער איז געקומען און די זון האט אויפגעדעקט די אויבערפלעכע פון דער ערד פון שנעע־דעקע, זיינען די צוויי קברים אויך ענטפלעקט געווארען. דער ווינד האט געבראכט אויף זייערע בערגלאך זוימען־שטויב פון בלומען און גרינסען, וועלכע ער האט אראבגע'גנב'עט פון די רייכע קברים און איינגעפלאנצט אין די בערגלאך פון די ארימע. בייטאג האט די זוהן צוואווארימט, צוהיצט און ענטבליהט די שטויבלאך בלי־העכטס, און ביינאכט האט דער רעגען זיי טיעף אין דער ערד פער־פלאנצט, און דער טהוי, פריה און שפעט, האט זיי בעוואסערט. און איבער דעם קבר פון קליינעם שמעון מיט זיין ווייב נעבע, כאטש צו־שיידט און צוואווארפען אויף צוויי בעזונדערע פעלדער, האבען גע־בליהט מיט געלע פעלד־בלומלאך בלויע וואסער־ליליען, מיט ווייסע האניג־קעפלאך, מיט יאשמין און מיט בלויע אויגעלאך. די קברים זיינען פערוואנדעלט געווארען אין שטילע בליהענדע גערטנער, וועלכע קיין אויג האט ניט בעמערקט נור זיינען בעוואכט און אבגעהיט גע־ווארען פון די שטילע בעהאלטענע האנד פון דער נאטור.

טהיילמאל האבען זיך די ברידער, נאטע און אנשעל, צופעליג בע־געגענט אין א נעפאקטע קאר פאהרענדיג פון דער ארבייט, אדער אין א האלל פון א מיטינג.

— האללא, נאטע!

— האללא, אנשעל!

— מען דארף אמאל ארויסגעהן צו די אלטע אויף דער סעמע־טערי זעהן וואס זיי מאכען! האט איין ברודער געזאגט.

— מען דארף, איי עס רעדי. נעקסטען זונטאג איבער א וואך.

מיר'ן זיך טרעפען ביי ברוקלין ברידזש צוועלף בייטאג. ווילסט? האט דער צווייטער געזאגט.

— אלל־רייט, פון נעקסטען זונטאג איבער א וואך, געדענק.

די ברידער האבען געוואוסט, אז זיי וועלען זיך ניט טרעפען און זיי זיינען ניט געגאנגען אויך, געווען נויטיגערע זאכען. אזוי זיינען דורכגעגאנגען יאהרען און טאטע־מאמעס קברים זיינען געווען בעהאלטען פון יעדען לעבעדיגען אויג, און געבליהט זיך אין דער שטיל — שטילע גערטנער...

אמאל, אמאל האט זיך געמאכט, אז איינער פון די ברידער האט זיך פערוואנדערט אויף דעם בית־עולם מיט דער לויה פון א סאסייעטי־מאן (האט געדארפט שטראף בעצאהלען, ווען ער וואלט ניט געקומען), האט ער זיך דערמאהנט אן טאטען'ס קבר. זומער איז עס געווען, איז ער עס געגאנגען אויסזוכען, לאנג, לאנג האט ער געזוכט צווישען די פערוואקסענע גרעזער דעם טאטען'ס קליינע מצבה. אז ער האט עס געפונען איז ער שטעהן געבליבען אן ערשראקענער און א פערוואונדערטער: וועלכע געהיימע האנד האט פערפלאנצט אין דער שטיל דעם גארטען אויפ'ן פאטער'ס קבר?

און ער האט ניט געוואוסט אז דער שטילער ווינד און די גוטע מאמע ערד האבען אפילו אן דעם קליינעם שניידעריל ניט פערגעסען.

מילך.

(אַ בילד)

אז מירעלע איז אריינגעקומען אין די הויכע חדשים, האט זי דערפיהלט ווי איהרע בריסטען ווערען שטייפער, אנגעפילטער, און א זעטיגקייט שטעכט איהר אין די ווארצלען. זי האט געפרואווט אנ־נעהמען מיט איהרע צוויי ווייכע הענד איהרע א ברוסט און אויף דעם ווארצעל איז געבליבען הענגען א טראפען מילך... זי האט זיך דער־שראקען דערפאר. זי האט קיינעם ניט פערטרויט, אז זי טראגט. כאטש דער מאן, די מוטער און די גאנצע משפחה האבען שוין לענגסט געוואוסט דערפון, און גע'סוד'עט זיך אין די אויערען, און געלאכט און געפערעהט זיך אין די ווינקעלאך.

עס איז געווען דער ערשטער טראגען נאך דער חתונה. מירעלע איז נאך א קינד געווען צו דער חתונה, קוים אכטצעהן יאהר אלט. דער חתן האט זיך דוקא איינגעשפארט, אז ער וויל נישט ווארטען, און איהר מאמע, אן אלמנה, האט קיין אנדער עצה נישט געהאט.

דאס כלה ווערען, חתונה האבען און טראגען איז אויף איהר אלזא געקומען אזוי פלוצלינג, אזוי געשווינד, איינס נאכ'ן אנדערען, אז זי האט קיין צייט ניט געהאט זיך אריינצוטראכטען אין איהר לאגע און געפינען זיך דערינען. און ביז איצט, ביז צו דעם מאמענט, ווי זי האט בעמערקט מילך אין איהר ברוסט, האט זי זיך געשעהמט מיט איהר חתונה האבען. זי האט געקלעהרט, אז אלע ווייסען דאס וואס זי האט אבגעטהאן מיט איהר חתן, מיט איהר מאן, נאכדעם ווי זיי האבען חתונה געהאט... אלע ווייסען, וואס חתונה האבען איז

אזעלכעס... עס שטעהט אויפ'ן שטערן אנגעשריעבען. און אז זי האט זיך פריהמארגענס אנגעטהאן אין שלאף־ראק, האט זי זיך גע־שעהמט אריינצוקומען אין שטוב אריין, וואו די מאמע האט געווארט אויף איהר מיט'ן אנבייסען. די מאמע, די דיענסט־מיידעל, אלע ווייסען דערפון...

נאך מעהר האט זי זיך געשעהמט ווען זי האט אנגעהויבען צו טראגען. א לאנגע צייט האט זי קיינעם ניט אויסגעזאגט דערפון, כאטש די מאמע האט גוט דעם חשבון געהאלטען... אז עס האט זיך אנגעהויבען צו ווייזען, האט זי געפרואווט פארשטעלען מיט דעם, וואס זי האט נאר געטראגען ברייטע שלאף־קאפטענס, און אז איינמאל האט זי די מאמע אין א ווינקעל גענומען, און געזאגט איהר מיט פרייד אויפ'ן פנים און מיט טרעהרען אין די אויגען: „קינד מיינס! נחת וועל איך דאך דערלעבען פון דיר“, און איז ארויפגעפאלען אויף איהר האלז מיט קושען און טרעהרען, איז מירעלע רויט געווארען ווי א שטיק פייער, ארויסגעמאכט זיך פון דער מאמעס ארים, איז אריין צו זיך אין שטוב אריין, פערמאכט זיך און קיינעם ניט געוואלט זעהן. איהר מאן, וועלכער איז געווען א בוכהאלטער אין א געשעפט און איז שפעט אהיים געקומען פון דער ארבייט, האט מירעלען ניט געפונען ביים טיש, און אז ער האט געוואלט אריינקומען צו איהר אין צימער, האט ער געפונען די טהיר צוגעשלאסען, האט די מאמע געזאגט:

— לאז. זי איז דאך א קינד, שעהמט זיך נאך.

און זיי האבען ביידע אנגעהויבען צו לאכען.

מירעלע האט אין דער צווייטער שטוב מיט די פיס געטופעט.

האבען דער מאן און די מאמע געבעטען זיך:

— קינד, מירעלע, גערענק אין גאט, נעהם עפעס אין מויל.

— עס איז דאך א מענשליכע זאך. דיין מאמע האט זיך אויך געשעהמט — האט די מאמע אריינגערעדט דורך דער טהיר.

אבער מירעלע האט ניט געוואלט דעם אבענד צום טיש קומען...

יעצט, מיט אמאל, ווי זי האט דערפיהלט די מילך אין די בריסט, האט זי זיך אויפגעהערט צו שעהמען... פערקעהרט, עס איז איהר עפעס קלאהר געווארען, אז א גרויס גליק איז איהר געשעהען און זי בעדארף מיט דעם שטאלצירען. אבער דאס גליק איז פאר איהר אליין

פאר קיינעם ניט — פאר איהר. איהר מילך פאר איהר קינד. זי האט דערזעהען, אז עס איז דא געשעהן א וואונדער, וואס גאט טהוט מיט יעדע יונגע מאמע און שיקט אריין מילך אין די בריסטען פון די מוטער בעפאר דאס קינד ווערט נאך געבוירען, און זי איז אויך פון די מוטערס, און גאט האט מיט איהר אויך דאס וואונדער געטהאן. איז זי גליקליך און שטאלץ געווען דערויף. עס איז איהר שוין יעצט ניט אנגעגאנגען דעם מאן'ס שמייכעלע, דער מוטערס סוד'ען זיך אין די ווינקעלאך און די מענשען'ס בליקען. זי בעווייזט זיך שוין אין גאס. קיינער איז איהר שוין נישט אנגעגאנגען. זי האט געפיהלט, אז עפעס וואס איז מיט איהר געשעהן, וואס שטעהט העכער פון דער גאנצער וועלט. און זי דארף קיינעם ניט — נאר זיך מיט איהר גליק....

פלעגט זי זיך איינשליסען אין איהר צימערל אויף שעה'ן לאנג, ארויסנעהמען די בריסטען, דריקען מיט די פינגער און בעטראכטען דעם טראפען מילך וואס בעווייזט זיך אויף דעם ווארצעל, פערזוכען מיט די ליפען דעם טעם דערפון — אך, ווען זי וואלט געקענט קושען די בריסטען — האלזען איהרע בריסטען...

און דערנאך פלעגט זי ארויסקומען פון איהר שטיבעל, א שטאלצע, פאראויס ווייזענדיג איהר בויך, איז געגאנגען פאמעלאך, פאמעלאך, אז עס זאל איהר גאר ניט געשעהן: ווען זי האט זיך אוועקגעזעצט — האט זי געזאגט מיט א רוהיגע שטאלצקייט:

— מאמע, דערלאנג מיר דאס פוסען־בענקעל.

זי האט געפיהלט אז זי איז איצט די מאמע און אלע בעדארפען זי בעדיענען....

נאר לאנג פרעהען זיך מיט איהר קינד איז מירעלע'ן ניט בא־שערט געווען. נאך צוויי וואכען, קוים וואס זי האט צייט געהאט גוט זיך אנצוקוקען אין איהר קינד'ס פנים'ל, איז דאס קינד געשטארבען. עפעס וואס איז געשעהן דערמיט און עס איז ניט געווארען. מירעלע האט ניט פיעל געטרויערט נאך'ן קינד. זי האט עס ניט געדענקט, ווארים דאס קינד האט געהאלטען אין איין בייטען זיין צורה. יעדען טאג האט עס אנדעריש אויסגעזעהן, און זי האט ניט געהאט קיין בילד דערפון. איבריגענס האט זי די מאמע געטרויסט דערמיט, אז זי

מיט'ן מאן זיינען יונג, און זיי וועלען באלד קענען פערריכטען דעם היזק.... נור עס איז איהר א שאד געוועזן די מילך. בריסטען האט זי געהאט פולע. די מילך האט איהר געשטאכען אין דעם ווארצעל, און אז זי האט זיך בעוואויגען האבען די שווערע בריסטען איהר וועה געטהאן און קיינער איז ניט געווען, ווער עס זאל די מילך אויסזויגען... דורך די צוויי וואכען וואס דאס קינד האט געזויגען איז מירעלע שוין געוואהנט געווארען, אז ווען די בריסטען הויבען אן איהר שווער צו ווערען — האט זי צוגענומען דאס קינד צו זיי — און ווען דאס קינד האט געזויגען, האט זי דערפיהלט א דערלייכטערונג. זי האט דער־פיהלט ווי דאס מיילכעל, וועלכעס זויגט אין זיך די מילך אריין, טהוט איהר גוטס. און זי גיט זיך איבער דעם מיילכעל מיט'ן גאנצען ווילען, און זי האט דאס געפיהל געהאט ווי א גרויס שטיק לעבען פון איהר געהט איבער צום צווייטען, און דאס האט איהר גוט געטהאן... זי האט געבענקט נאך אזא מיילכעל וואס זאל פעסט ארומקלאמערען זיך ארום איהר ברוסט, און ארייננזויגען אין זיך איהר מילך־קראפט, און זי זאל ווידער געפינען די בערוהיגונג און גליק וואס זי האט גע־פיהלט, ווען דאס קינד האט געזויגען.

דאס אבציהען מיט די פינגער, אויך מיט א גלעזעל, וואס דער דאָקטאר האט איהר פערשריעבען, האט זי ניט בעפריעדיגט. זי האט בעדארפט, אז אין דער צווייטער קראפט, וועלכע ציהט פון איהר די מילך אפ, זאל ניט זיין א טויטע מעכאנישע זאך, נור א לעבעדיגער ווילען... מיט ענערגיע, מיט א קאפריז, וואס ווען עס וועט וועלען זאל עס א סך אין זיך ארייננזויגען מיט ענערגיע, און ווען עס וועט וועלען זאל עס גאר ניט וועלען זויגען — זי האט בעדארפט די בע־פריעדיגונג און געבענקט דערנאך, ווי מען בענקט נאך לעבען...

די מאמע האט זי געטרייסט, אז די מילך וועט איהר באלד פערשווינדען אויס די בריסטען, און זי וועט ניט מעהר ליידען, אבער דאס האט זי גאר ניט געוואלט. די מילך אין איהרע בריסטען, דאס איז געווען איהר גליק — און זי האט עס געוואלט אבהיטען — זי האט נור געזוכט א מיילכעל, און די בענקשאפט נאך א מיילכעל האט זי מעהר געפייניגט און בעגליקט ווי די בענקשאפט נאך'ן מאן....

די בענקשאפט האט זי געיאגט אין די גאס אריין, אין די גערטנער, וואו קליינע קינדער האלטען זיך אויף. ווען זי האט דערזעהן קליינע

קינדער אין די וועגעלאך, איז איהר מיט אמאל עפּעס אזוי מאדנע געווארען, דאס הארץ האט איהר אנגעהויבען צו קלאפּען. זי איז רויט געווארען. די בריסטען האבען זיך אנגעהויבען אנצופילען, צו שטארקען זיך, און שווער צו ווערען. די מילך האט געשטאכען אין דעם ווארצעל און געוואלט ארויס...

זי איז צוגעגאנגען צו א קינדער־וועגעלע, נעבען וועלכען א יונגע מאמא איז געזעסען און געשטריקט עפּעס. עס איז געווען א שעהנער זונען־טאג נאך מיטאג. דאס קינד איז געלעגען האלב אויפגעדעקט און געשפּיעלט זיך מיט די נאקעטע הענטעלאך. זי האט געקוקט אויפ'ן האלב־נאקעטען קינד, בעטראכט זיין ווייך מיילכעל, די רויטע ליפּעלאך און דאס נאס צינגעל, און זי האט מיט אמאל דערפיהלט אן אהן־אויסגעהאלטענעם פערלאנג צוצולייגען דאס קינד'ס מיילכעל צו איהר שווענשענדיגע בעשווערטע בריסט. עס האט זיך איהר גע־דאכט ווי דאס גאנצע בלוט אין איהרע אדערען שטראמט אריין אין איהרע בריסט און עס וויל ארויס פון איהר, און דאס מיילכעל קען עס ארויסציהען מיט אזא גליק, אז עס ווילט זיך אויסגעהן אבי צו האבען דאס גליק. עס איז איהר ווארעם געווארען, דאס הארץ האט איהר אנגעהויבען צו קלאפּען, הענד און פיס צו ציטערען און א שעהמעוודיג געפיהל האט זי ארומגענומען. צום סוף האט זי עס דאך ניט געקענט איינהאלטען. טרעהרען האבען ארויסגעשפּראצט פון איהרע שעהנע פולע אויגען, און זי האט אנגעכאפּט די יונגע מאמע וואס איז גע־זעסען אויף דער באנק און איז געוועזן פערטיעפט אין איהר שטריקען. זי האט זי אנגעכאפּט ביי די הענד און געזאגט מיט א ציטערענדע שטימע:

— אה, וואס פאר א שעהן קינד! לאזט מיר קושען אייער קינד.

די מוטער האט אנגעקוקט מירעלען און דערזעהן די טרעהרען אין איהרע אויגען, און ווי איין פרוי די צווייטע, האט זי מיט אמאל אלעס פערשטאנען. זי האט ארויסגענומען איהר קינד פון וועגעלע און אריינגעלעגט עס אין מירעלע'ס ארם.

מירעלע האט געקושט דאס קינד, דאן האט זי געווארפען א שטומען בעטענדען בליק אויף דער יונגער מוטער.

די יונגע מוטער האט לייכט געשמייכעלט און געשאקעלט מיט'ן קאפּ.

מיט א פלינקע פרייד האט מירעלע פלינק אויפגעעפענט איהר קאפטענדיל און איהרע פולע בריסט ארייגעשטעקט אין דעם לעבע־דיגען קינד'ס מיילכעל.

און זי האט זיך אין גאנצען איבערגעגעבען צום קינד....

מיט דאנקבארקייט האט מירעלע אנגעכאפט דעם קינד'ס מוטער'ס האנד און געקושט זי.

די יונגע מוטער האט אנגענומען מירעלע'ס קאפ. די צוויי מוטערס האבען זיך אין די אויגען ארייגעקוקט. זיי האבען זיך פער־שטאנען און צוקושט זיך.

און פון דענסמאל האט זיך מירעלע יעדען טאג ארויסגע'גנב'עט אין דעם שטאדט'ס גארטען. דארט האט שוין געווארט אויף איהר די מוטער מיט'ן קינד און זי האט זיך איבערגעגעבען איהר גליק.

א לאנגע צייט האט מירעלע אויפגעהאלטען די מילך אין איהרע בריסטען אין געהיים פון דער מוטער און מאן.....

שטיל, א מענש ווערט געבוירען.

(אַ בילד)

אין דעם באָארדינג הויז וואו מיסעס ראזענצווייג איז געשטאנען איבער'ן זומער, האט מען זי נאך גערופען מיט איהר מיידעלשען נאמען, בעסיע עפשטיין, ווארים ערשט אין פאריגען זומער איז דאס יונגע קוים צוואנציג יעהריג מיידל דא געוועזען מיט איהר פאטער און זי האט געהאלטען אין איין טאנצען מיט די באיעס, אז מען האט זי ניט געקענט אפרייסען. און דער פאטער האט זיך געהאלטען אין איין סוד'ען מיט מיסטער פליישמאן, מיט דעם אייגענטהימער פון האטעל „לינקאלן" וועגען א שידוך פאר זיין טאכטער. (ווארים מיסטער פליישמאן האלט ניט בלויז א באָארדינג הויז, נאר איז אויך א שטיקעל שדכן, און צו איהם קומט מען ניט אזוי זיך אויסצורוהען, ווי מעהר א שידוך צו טהאן). און דאס יאהר איז דאס מיידעל שוין געקומען אלס א ווייבעל, אלס מיסעס ראזענצווייג.

זי איז געקומען מיט איהר מוטער, און די פרויען וועלכע האבען געבראכט זייערע טעכטער צו פליישמאנען שדוכים צו טהאן, האבען זיך געקענט אויף ווייבערשע זאכען, און זיי האבען זיך גע'סוד'עט אין די אויערען: אז דער האטעל וועט זיך באלד פערמעהרען מיט נאך א בארדער וואס וועט ניט קומען מיט דער באהן צו פאהרען...

געקוקט האבען זיי דערביי אויף מיסעס ראזענצווייג, און גע־מיינט האבען זיי דערמיט זי, כאטש קיינער האט ניט פערשטאנען וואס די ווייבער מיינען דערמיט, ווארום מען האט אויף מיסעס ראַ־זענצווייג גאר ניט אנגעזעהן...

און די פרויען האבען רעכט געהאט. מיסעס ראזענצווייג איז שוין טאקי געווען אין די הויכע חדשים, כאטש זי האט געקענט איהר טראגען אזוי קונציג בעהאלטען.

די מאדע איז איהר צו הילף געקומען, עס איז פונקט געווען דער סטייל פון טראגעןברייט-געשניטענע קליידלאך און זשאקעטען מיט ברייטע קאראלינען. מיסעס ראזענצווייג האט זיך געשעהמט מיט איהר טראגען, ווארום די מעהרסטע געסט וואס האבען זיך געפונען אין דער בארדינג הויז זיינען געווען איהרע בעקאנטע, וועלכע האבען זי געקענט אלס מיידעל. מיט די באיעס האט זי געטאנצט פאר'יגען יאהר, און מיט די מיידלאך האט זי געשטיעפט און געשפאט פון די באיעס. איז עס איהר אביסעל אונאנגענעהם געווען. זי האט זיך נאך געהאלטען ווי זי וואלט געווען א מיידעל, געטאנצט און בע־וואגען זיך, כאטש די מוטער האט זי געהיט און יעדעס מאל דערמאהנט:

— בעסיע, געדענק, גיב אכטונג וואס דו טהוסט! האט זי די מוטער ארויסגערופען און אוועקגעשלעפט פון טאנצען ווען בעסיע האט זיך פערגעסען.

מיסעס ראזענצווייג פלעגט פערשעהמט ווערען; יעדעס מאל, ווען די מוטער האט זי דערמאהנט, איז א רויטליכקייט געקומען איבער איהר פנים, ווי זי וואלט עפעס זעהר א שעהמעדיגע זאך געטהאן און האט זיך ברוגז'דיג אוועקגעזעצט ביי דער מאמען אין א ווינקעל און צוגעקוקט ווי אנדערע טאנצען...

אין באארדינג הויז ביי מיסטער פליישמאן איז זעהר פרעהליך און לוסטיג צוגעגאנגען, ווארים ווי שוין געזאגט איז מיסטער פלייש־מאן געווען אן אנגענעהמער מענש, א מאדערנער מיט א שעהן בערדעל און א שעהן בייכעל, פאר יעדען געהאט א גוט ווארט, איז געווען א גרויסער „עדמיירער" פון פרויען, געקענט זיי אונטערהאלטען מיט גלייכווערטלאך און זיי האבען איהם זעהר געגליכען.

נאר אם מעהרסטען האט זיין באארדינג הויז גע'שם'ט דערמיט, וואס דארטען ווערען מיידלאך שנעל כלות, און געפינען זייער גליק. ווארים מיסטער פליישמאן, וועלכער איז געווען אין ווינטער צייט א שדכן, האט זומער אין זיין באארדינג הויז איינגעלאדען די יונגע לייט, וואס עס האט זיך איהם גערעכט, אז ער האט עפעס פאר זיי פאסענד...

און אן אנשטאנדיגער מענש איז ער געווען, מיסטער פליישמאן, א מיטגליעד אין פערשיעדענע סאסייעטיס, און שבת און יום־טוב מיט דער ווייב אין צילינדער הוט געגאנגען דאוונען אין שוהל אריין איבער איסט בראדוויי. — אז אלע זאלען זעהן — האבען די פאטערס איהם אנפערטרויט זייערע טעכטער אין באארדינג הויז איבער'ן זומער, און געוואוסט, אז מיסטער פליישמאן וועט אויפפאסען, אז די מיידלאך זאלען מיט די באיעס נישט ווייט פערגעהן, נאר „דזשאסט" אזוי פיעל, וויפיעל עס איז נויטהיג פאר דער פארטי...

דורך דעם האט א גאנצען טאג אין פליישמאן'ס באארדינג הויז ניט אויפגעהערט צו שפיעלען און די מיידלאך מיט די באיעס צו טאנצען. האט מען ניט געטאנצט, האט מען אין קארטען געשפיעלט — מיט איין ווארט, מען האט זיך געהאלטען אין איין אמוזירען. די בארדערס האבען זיך געגנוי אלע געקענט פון פריהערדיגע יאהרען, וואס זיי פלעגען פערקעהרען ביי פליישמאנען. און ווייל זיי פלעגען זיך אינטערעסירען איינער מיט'ן אנדערען צוליעב שדוכים, האט איינער פון אנדערען געוואוסט ניט בלויז זיין געשעפט און געלד אנגעלעגענהייטען, נאר אויך פון די אינטימסטע פאמיליען סודות... אין באארדינג הויז פלעגען זיך געפינען בחורים וואס זיינען געווען פראפעסיאנאלע שדוכים זוכערס, און אויס געוואהנהייט, אדער געטריבען פון האפנונג פלעגען זיי יאהר איין יאהר אויס פערפאהרען צו פליישמאן'ען: עס וועט זיך דאס יאהר עפעס מאכען... אדער א טאטע וועלכער האט זיך שוין האלב מיאש געווען צו זוכען איידיקלאך פון זיין טאכטער, האט זיך די לעצטע פראבע געמאכט אין פליישמאן'ס באארדינג הויז. ביי פליישמאן'ען האט יעדער צד געקענט געפינען א פאסענדען צד, די עקזעמפלארען זיינען געווען אזוי פערשיעדענארטיג, האט זיך פאר יעדען געקענט טרעפען עפעס פאסענדעס, אזוי ארום איז פליישמאן'ס באארדינג הויז איבער'ן זומער געווארען אווירקליכער יאהר־מארק פון שידוכים....

אז בעסי עפשטיין (אזוי האט זי געהייסען מיט איהר מיידעלשען נאמען) האט זיך געהאט פריהעריגעס יאהר געוויזען אויף דעם מענשליכען מארק, האט זי ארויסגערופען א סענסאציע. זי האט מיט איהר ערשיינען אבגעצויגען א סך חתנים פון אנדערע כלות. ארום בעסי'ן האבען זי די יונגע לייט געראיעט ווי די ביהנען ארום א פעטע בלום...

זי האט ארויסגערופען צו זיך קנאה פון די אנדערע מיידלאך, נור זי האט פאר קיינעם ניט מורא געהאט. זי איז געווען שעהנער, פלינקער, געשיקטער און בע'חן'טער פון אנדערע כלות, און געריימט האט מען זיך אין אויער, אז זי האט מעהר געלד אויך פון אנדערע כלות. בעסי האט אם מעהרסטען געטאנצט פון אנדערע מיידלאך. בעסי האט זיך אם בעסטען אמוזירט, און בעסי'ס הענד און ארעמס זיינען געפלויגען פון איין בחור צום צווייטען. אלע האבען געמיינט, אז בעסי וועט געווים פון באארדינגנ הויז ארויסגעהן א כלה — ערשט דער סיזאן האט זיך געענדיגט און פליישמאן, דער געניטער שרכן, האט ניט געקענט אנרופען קיין נאמען און האט זיך ניט געקענט אבשטעלען אויף קיין איין יונגענמאן, וועלכער זאל האבען בעסי'ן געפעלען. אויך דאס יאהר זיינען זיך איינינע יונגע לייט צונויפגעפאהרען צו פליישמאנ'ען מיט'ן געראנק צו בענעגענען די פאר־א־יאהריגע בעסי — ערשט די בעסי איז געקומען א חתונה־געהאטע. די יונגע לייט זיינען געבליבען ווי אבגעשמיסענע, און ניט נור בלויז די יונגע־לייט, נור פליישמאן, דער שרכן, האט ניט געוואוסט פאר וואס בעסי איז פערפאהרען צו איהם נאכדעם ווי זי נויטהיגט זיך שוין ניט אין קיין שידוך.

בעסי האט זיך געהאלטען ווי א מיידעל. דער מאן איז ניט געווען. ער פלעגט קומען איין מאל אין צוויי וואכען אויף א זונטאג, און איז ער געקומען, האט מען איהם אויך ניט אנגעזעהן, א מיעדער, א קליינטשיקער, א שטילער (עפעס א מאנופעקטשורער פון צאהן־שטעכערס), איז ער געשלאפען א גאנצען זונטאג, און די באיעס האבען זיך געשארט ארום בעסי'ן ווי פאריגעם יאהר. אויסערליך האט זיך בעסי גאנץ ווייניג געענדערט. זי איז געווען דאס זעלבע מיידעל מיט דעם רייגעם מיידעלשען פנים ווי פאריגעם יאהר. נאר אין די אויגען האט זיך געהאלטען א פערשטיקט פייערל, וואס האט צו וויסען געגעבען, אז דאס מיידעל האט שוין געגאסען פון דעם ערדישען גליק... און דאס בעוואוסטזיניגע, פערשאיטע פייערל האט צו זיך נאך מעהר צוגעצויגען די יונגע לייט... דאס טראגען, ווי שוין געזאגט האט בעסי געקענט קונציג בעהאלטען, אז נור געצעהלטע האבען געוואוסט דערפון. די יונגע לייט האבען זיך בעצויגען צו איהר ווי צו א מיידעל, האבען איהר קאמפלימענטען געזאגט, בעהאלטען זיך מיט איהר

אין די פארנאכטעגן אין די ווינקלאך... איהר האנד האט יעדעס מאל אן אנדער בחור געגלעט, און זי געווען מיט איהר מיידעלשען נאמען בעסי, און עס זעהט אויס, אז בעסי האט געגליכען זיך צו פערגעסען אז זי איז שוין א ווייבעל. זי האט געלאכט און געפרעהט זיך מיט די בחורים. נור טהיילמאל, אז די בחורים און די מיידלאך זיינען גע־שפרונגען אראב פון די טרעפלאך, איז בעסי געגאנגען פאמעלאך, געלאסען, קיינער האט עס ניט בעמערקט... און טהיילמאל ווען בעסי האט זיך פערגעסען און געלאזט זיך אין א פלינקען טאנץ מיט א באי, האט זי די מוטער דערמאנט — געדענק אין גאט, בעסי, איז א שטילע פערשעהמטע רויטליכקייט געקומען אויף איהר צארט געזיכט, און בעסי האט זיך אוועקגעזעצט אין א ווינקעל און צוגעקוקט ווי די פארלאך טאנצען...

נור קיינער, א חוץ די געניטע אלטע מאמעס האבען אין דעם קיין בעזונדערע זאך ניט בעמערקט, און עס איז קיינעם גאר ניט איינגעפאלען...

נור איינמאל, אין א זונטאג צום סאפער, ווען אלע געסט אין באארדינג הויז האבען זיך אויסגעפוצט אין די שעהנסטע פיינסטע קליידער, וואס זיי האבען נור געהאט אין זייער גארדעראבע, און דער טאנץ־מייסטער (וועלכער איז א גאנץ יאהר א ראזירער אין דער שטאדט, אין באארדינג הויז איז ער א טאנץ־מייסטער) האט ארויסגענומען פון זיין קאסטען א שטיקעל ניו יארקער פראק, ווארים אין אבענד האט געזאלט זיין דער גרויסער טאנץ, איז מיסעס ראזענצווייג, וועלכע אלע זיינען געווען געוואהנט, אז זי זאל ארויסגלאנצען מיט איהר טו־אלעט פון אלע מיידלאך — געקומען צום טיש אין א ווייסען לויזען טולענעם נאכט־קאפטענדעל און א לויז ברייט זיידען קלייד, געגאנגען איז זי פאמעלאך אין דער שטיל, און אוועקגעזעצט זיך מיט איהר מאמע ביי איהר טישעל. ביים טיש האבען עס נאך ווייניג מענשען בעמערקט, נור נאכ'ן טיש, ווען די געסט האבען זיך אנגעהויבען צו קלייבען אין זאאל אריין, וואו דער גראמאפאן האט שוין געשפיעלט און דער טאנץ־מייסטער אין זיין פראקעל, מיט די דינע פיסלאך, האט שוין געווארט אויף די טענצערינס — איז בעסי אריינגעקומען אין זאאל אריין אנגעלעהנט אויף דער מאמע'ס ארעם, געגאנגען פאמעלאך, טריט ביי טריט, איהר קאפ האט זי געהאלטען שטאלץ אין דער הויך,

און א מיידעלשע אונשולדיגע פערשעהמטקייט האט געריויטעלט איהרע צארטע מיידעלשע באקען. די האאר זיינען איהר געווען פערקעמט ווי ווען זי איז נאך געווען א מיידעל, האלב אין שרינט, אין רונדיגען קאקס, און איהר דינער איידעלער נאקען און קאפ זיינען נאך גאנץ מיידעליש געווען. איהר בויך האט זי פאראויסגעשיקט פאר זיך, מיט א געוויסע שטאלצקייט און רוהיגקייט, ווי זי וואלט געווען שטאלצירט דערמיט, וואס די נאטור האט בעשאנקען זי מיט דער גרעסטער און שטאלצער אויפגאבע — א מענש צו געבוירען... און מען האט ניט געוואוסט וואס עס האט ארויסגערופען די צארטע רויטליכקייט אויף איהר פנים, צי די ארימע שעמוועדיגקייט וואס אלע ווערען געוואהר, אז זי האט איהר אונשולד פערלארען, צי די צנועות'דיגע בעשיידענהייט פון א קעניגין (ווען זי טהוט צום ערשטען מאל אן די קרוין אויפ'ן קאפ) איבער די עהרע וואס מען האט איהר צוגעטהיילט אז זי זאל א מענש געבוירען...

דאס פרויען־אויג, וואס איז מעהר עמפפינדליך אויף פרויען־צארטקייט, האט גלייך בעמערקט בעסי'ס ענדערונג, און א סוד'ען און א מורמלען איז ארומגעגאנגען אין זאאל פון איין פרוי צו דער צווייטער. די באיס האבען עס באלד ניט בעמערקט, און ווען די ערשטע פאארלאך האבען זיך געלאזט וואלצירען, איז א יונגערמאן, וואס איז געווען בעסי'ס אן אנהעננגער נאך פון די מיידעלשע יאהרען און אלע האבען געמיינט, אז איהם וועט ווערען אנפערטרויט בעסי'ס גורל, צוגעגאנגען צו איהר און געזאגט מיט זיין געוואהנטען טאן:

— בעסי, דער וואלצער קומט מיר, איהר האט מיר פערשפראכען, און געוואלט זי ארומנעהמען ביי דער טאליע, צו העלפען איהר אויפשטעהן.

די הייטלעך פון בעסי'ס אויגען האבען זיך אראבגערוקט איבער איהרע אויגען־אפעל, און א צנועה'דיגער, פערשעהמטער בליק האט זיך ארויסגעריסען מעהר פון איהרע שווארצע געדיכטע ברעמען איידער פון איהרע פערשלאסענע אויגען. זי האט גארניט געזאגט, נור אויף איהרע ליפען איז ערשיענען א לייכט שמייכעלע, ווי א ווינטעל וואלט עס ארויפגעבלאזען, און זי האט איהרע מיידעלשע לייכטע הענד פערלעגט

איף איהר בויך, ווי זי וואלט געוואלט עפעס בעשירמען און בעשיצען....
דער יונגערמאן האט געקוקט אויף איהרע הענד, געזעהן דאס פער־שעהמטע שמייכלען, בעמערקט דעם ווייסען לויזען קאפטען — און פון אלעס שוין געוואוסט. א רויטער שטראם בלוט האט איהם מיט אמאל געגעבען א שלאג אין פנים אריין. עס איז געווען, ווי ער וואלט געשטאנען פאר עפעס פרעמדעס און אונבעקאנטעס. און א שרעק איז איהם בעפאלען וואס ער איז צוגעגאנגען צו איהר אזוי פריי און בע־ריהרט זי מיט זיינע הענד, פונקט אזוי ווי איינער פאלט אריין מיט א פערשייט לאכען אין א פרעמד טעמפעל און געפינט ארום זיך מענשען בעטען.... דער יונגערמאן האט זיך טיעף פערבויגען פאר בעסי'ן און איז אוועק.

פון דענסמאל אן האבען די יונגע לייט אויסגעמיעדען בעסיען, זיי האבען איהר שוין מעהר ניט גערופען מיט'ן מיידעלשען נאמען בעסיע עפשטיין, נור מיסעס ראזענצווייג. קיינער האט ניט געוואגט צוצוגעהן צו איהר און איהר האנד צו בעריהרען ווי אמאל. מען האט זי נור פון דערוויטענס מיט עהרפארכט געגריכט. ארום איהר איז שטיל געווארען. עס איז געווען ווי מען וואלט עפעס מורא געהאט צוצוגעהן צו איהר. איהרע שטארקסטע אנהענגער, פריינד, וועלכע זיינען אמאל נישט אב־געטראטען פון איהר — האבען זי מיט אמאל אויסגעמיעדען, און ווען מיסעס ראזענצווייג האט זיך אין זאאל געוויעזען, האט דער זאאל זיך געקענט ווי פערהילכט ווערען פון לאכען און רוישען, איז באלד שטיל געווארען. איינציגווייז האבען זיך די יונגע באיעס מיט די מיידלאך ארויסגעשארט פון זאאל און זי געלאזט אליין מיט די אלטע ווייבער.

מיסעס ראזענצווייג איז אויך מיט אמאל געווארען א גאנץ אנדערע. זי האט זיך אליין געהאלטען פון דערווייטענס פון אלע, איינזאם שפא־ציערט אויף בעזונדערע וועגעלאך, אנגעלעגנט אויף איהר מוטער'ס ארימס. מיט'ן טראגען האט זי זיך ניט מעהר געשעהמט, פערקעהרט, א געוויסער שטאלץ איז געלעגען אין איהר יונגען מיידעלשען קאפ, ווען זי האט פערביי שפאציערט די באיעס און געשיקט די בויך פאראויס פאר זיך.

און ווען די באיעס האבען זי געזעהן פון דערווייטענס אנקומען, האט איינער צום צווייטען געזאגט:

— שווייגט שטיל, מיסעס ראזענצווייג געהט.

א מיידעלשע רויטליכע פערשעהמטקייט האט געצייגט איהר פנים און מיט א שטאלצען קאפּ ווי א יונגע קעניגין איז זי פאר די באיעס פארבייגעגאנגען און קוים זיי געגריסט מיט איהר שטאלצען קאפּ....

און ניט נור צו מיסעס ראזענצווייג האט זיך געפיהלט אזא בעציהונג, נור אויך צו מיסטער ראזענצווייג. ווען ער איז דעם נעקסטען זונטאג אין בארדינג הויז אראבגעקומען איז ער שוין ניט געגאנגען שלאפען אויף א לאנגען טאג, ער איז געגאנגען שטאלץ ביי זיין ווייבס זייט, די אויגעלאך האבען איהם שווארץ געפינקעלט און ער האט צו אלע קרום געשמייכעלט, און די באיעס האבען איהם שוין ניט גערופען מיסטער צאהנשטעכער — נור ער איז מיט אמאל אין זייערע אויגען געווארען:

— מיסטער ראזענצווייג!

די טויז פיק.

(ערצעהלונג)

מיין פריינד'ס פרוי בערטהא זילבערשטיין איז קיינמאל ניט געווען פאר מיר אנדערש נור די פרוי פון א פריינד, וואס מען עהרט אין איהר ניט נור בלויז איהר אייגענע מענשליכע ווירדע, נור אויך דעם מאן'ס כבוד, און די קינדער'ס ריינקייט... איך האב געוואוסט אז זי איז א שעהנע. דאס געזונדהייט פון איהר בלוט, וואס האט ארויסגעשפריצט פון איהרע לענגליכע באקען, האט אזוי אנגענעהם געגלעט דאס אויג ווי א אויסגעשטאנענער עפעל, אדער א הארטע, רייפע בארנע אויפ'ן בוים... דער רונדיגער רוקען און די אראבפאלענדע פלייצעס וואס האבען שטענדיג ארויסגעקוקט פון איהר ווייט אויסגעשניטענע רעפארם־קליידער האבען פרעהלאך געמאכט יעדעס האריז, און ארויסגערופען אזעלכע אנגענעהמע היימישע געפיהלען, ווי עס רופט ארויס א לייכטענ־דער לאמפ דורך א פענסטער אין א טונקעלע נאכט... נור דאס אלעס האב איך ערשט שפעטער ערפאהרען. מיין פריינד'ס פרוי איז פאר מיר ניט געווען קיין פרוי, נור בערטהא, בערטהא זילבערשטיין, סאלאמאן'ס ווייב.

און עס האט אויך אנדערש ניט געקענט זיין. האט איהר אמאל געזעהן א פרוי, ווען זי שוואנגערט? א פרוי, ווען זי זויגט איהר קינד? אדער א פרוי, ווען זי שפיעלט זיך מיט איהרע קינדער ביי א היימיש בעדעקטען טיש, אין איהר ווארימער שטוב, אין א קאלטע ווינטער־נאכט?... די פרוי וועלכע איהר האט געזעהן אין איהר נאקעט־ווייב־ליכעס וועט קיינמאל, קיינמאל ניט ארויסרופען ביי אייך קיין שלעכטע געדאנקען. און ווי פערדארבען איהר זאלט נים זיין — וועט דער

אנבליק פון א פרוי, ווען זי זוינט איהר קינד ארויסרופען אין איך נור איידעלקייט, און עפּעס א מענליכע מיטלייד צו איהר, איהר ווערט איהר פריינד און איהר זייט בערייט זי צו בעשיצען...

בערטהא זילבערשטיין האב איך געזעהן אין איהר ווייבליכע מיסיאן. איך האב געזעהן ווי זי האט זיך איינגעארדענט איהר הויז, מיט וואס פאר א ליעבע זי האט אויפגעבויט איהר קליינע היים. יעדען אבענד, ווען איך בין אריינגעקומען צו די יונגע פּאאר נאך זייער חתונה, האב איך געפונען עפּעס נייעס, אדער א נייע בילדעל אויף די וואנד, אדער א נייע אויסהעפטאכין אויפן טיש, אדער א נייע פלאנץ אין א ווינקעל פון צימער. זי האט געהאט די אייגענשאפטען אויסצוגיסען פון איהר וועזען אויף אלעס, צו וואס זי האט זיך צוגעריהרט, און די ווארימקייט פון היים וואס זי האט געשאפען איז שוין גענוג געווען זי אוועקצושטעלען אין מיינע אויגען פאר אזא ריינקייט, אז יעדער שלעכ־טער געדאנק וואס וואלט מיר איינגעפאלען אין מיין קאפּ וועגען איהר האט נור געקענט ארויסרופען א געפיהל פון שעהם און פערדרוס... איך האב זיך שוין דאן צוגעוועהנט צו איהר אזוי, אז איך האב זי בעטראכט, ווי מען בעטראכט א שוועסטער, א טאכטער, א מוטער — אבער קיינ־מאל ניט ווי א מאן בעטראכט א פרוי...

איך פלעג אפט אריינקומען צו בערטהא'ן אין שטוב, ווען מיין פריינד סאלאמאן איז ניט געווען אין דער היים. סאלאמאן איז געווען א רייזענדער פאר א גרויס האלסייל געשעפט, פלעגט זיך זאמען אין וועג וואכען־לאנג. אז איך האב בעזוכט די זילבערשטיינס האב איך געטראפען בערטהא'ן אדער זי האט געזויגען איהר ניי־געבוירען קינד אדער זי האט עס געבאדען. און די מוטער וועלכע איז געווען אין ווייסען אנגעטהאן, מיט ארויפגעקאשערטע ארבעל, מיט דעם ווייסען הויבעל אויפ'ן קאפּ — און דאס נאקעטע קינד וואס איז געלעגען נעבען איהר און די קלאהרע, ריינע, ווייסע קינדערש־וועש וואס איז געווען פערשפרייט ארום איהר — דאס אלעס האט בעשאפען ארום בערטהא'ן אזא מוטערליכע צערטליכקייט, אז מען האט געפיהלט אין איהר נאהענט־קייט איידעלער און ריינער, און עס האט ביי מיר, ביי דעם אלטען בחור, וועלכער האט זיך געהאלטען אין איין ווארימען אין פרעמדע נעצען — ארויסגערופען די גרעסטע אכטונג און די ריינסטע געפיהלען, און איך

בין דאנקבאר געווען מיין פריינד'ס פרוי, פאר די גוטע און ריינע געפיהלען וואס זי האט ערוועקט אין מיר...

איין מאל אין אבענד, אין א שבת אויף דער נאכט, בין איך אריינגעקומען צו די זילבערשטיינס אין שטוב אריין. עס איז געווען ווינטער. אין דרויסען האט דער שנעע געשיט געשמאק. און איינגלאך און מיידלאך האבען זיך געטראגען מיט די שליטענס איבער דער ברוק פון דער גאס; אין שטוב ביי די זילבערשטיינס האב איך געפונען א היימישע געזעלשאפט. מען האט געטרונקען טהעע, גענעסען קענדים און געשפיעלט אין קארטען. עס זיינען געווען א צוויי־דריי גוטע פריינד, סאלאמאן'ס קאלעגען פון געשעפט. בערטהא אין מיטען צווישען זיי. די געזעלשאפט איז אזוי געווען פערטיעפט, פערטרונקען אין די קארטען, אז זיי האבען צומאל ניט בעמערקט מיין אריינקומען. סאלאמאן, דער בעל הבית, איז געזעסען אהן א ראק, דער גרויסער שטערן, וואס האט פערכאפט זיין ליסינע האט געשוויצט.און ער איז געווען אזוי פערקאכט אין די קארטען, אז ער האט געהאלטען אין איין אריינצואגען זיין פרוי אין געלד, און אז ער האט עס געוואונען פון איהר, האט ער אזוי טריאומפירט דאריבער, ווי ער וואלט געלד ארויסגעקראגען פון זיין ערגסטען שונא. בערטהא האט מיך בעמערקט, און האט זיך אבגערופען:

— הענרי, זעצט אייך אוועק נעבען מיר, עס געהט מיר ניט היינט — אפשר וועט איהר מזל'דיג זיין.

— וואס עפעס מזל'דיג פאר דיר, ער וועט פאר זיך מזל'דיג זיין. נעבען קארטען — האט דער מאן געזאגט.

אין א פאאר מינוט ארום בין איך שוין אריינגעצויגען געווארען אין'ם שפיעל, און געווארען פערקאכט דערינען, ווי א טראפען זידענדיג וואסער פאלט אריין אין א קאכעדיגען טאפ. מיר האבען געשפיעלט אין אקע, און איינער האט דעם אנדערען אונטערגעיאגט ווי מיר וואלטען מורא געהאט, א מינוט ניט צו פערלירען פון שפיעל.

נור איך בין ניט געווען מזל'דיג, ניט פאר מיין שכן'טע און ניט פאר מיר. אונז ביידע איז עס ניט געגאנגען. קארטען האבען מיר נעקראגען מעהרסטענס שלעכטע, ניט אינטערעסאנטע, „„שראגעס", און האבען מיר אמאל געוואלט שפיעלען — האט זיך אונז דוקא ניט איינגעגעבען: האט דער צווייטער דוקא א בעסערע קארט געהאט.

— דער ווינקעל איז ניט מזל'דיג, הענרי, אנטלויף פון איהר — זאגט דער מאן.

— אפילו צו וויסען די קאפאטע צו פערשפיעלען, בלייב איך אויף מיין פלאץ — רוף איך אויס. גיב קארטען.

אפשר וואלט גאר א יושר געווען, אז מיר זאלען שותפות מאכען; צוויי שלים מזל'ניקעס, — רופט זיך אפ בערטהא.

— איך בין גרייט.

— צוויי קבצנים געהען טאנצען — לאכט דער מאן.

מיר האבען געוואלט שותפות מאכען, אבער די מעהרסטע פון עולם האבען פראטעסטירט. עס וועט ניט זיין אינטערעסאנט.

— דאן דארף מען זיי צוזעצען אין אנדערע ווינקעלאך. שותפים זיצען ניט צוזאמען.

— וואס, איהר האט מורא פאר שקרות?

— ניין, נור עס פיהרט זיך שוין אזוי.

און דאס האבען מיר ניט געוואלט. עס איז געווען, ווי מיר וואלטען איינער מיט דעם אנדערען סימפאטיזירט. אונזער ביידענס שלים־מזל, דאס וואס איז אונז ניט געגאנגען אין די קארטען — האט אונז ביידע דערנעהענטערט, און מיר האבען זיך ניט געוואלט שיידען. ביים טיש איז עפעס אויסגעקומען ווי צוויי פארטייען. איין פארטיי, די גליקליכע, דאס איז געווען דער מאן מיט זיינע פריינד, און די אנדערע פארטיי, די אונגליקליכע — בערטהא און איך. און צווישען אונז ביידע איז געווארען א שטילע, ניט אבגערעדטע פערבינדונג: מיר האבען איינער דעם אנדערען די קארטען געוויעזען; אז זי האט געשפיעלט האט מיין הארץ געקלאפט און איך האב דוקא געוואלט, אז זי זאל געווינען, און דאס זעלבע איז געווען, ווען איך האב געשפיעלט. — אפט איז מיר אויסגעקומען צו שפיעלען געגען איהר מאן, ניט נור האט זי מיר געהאלפען צו שפיעלען, געגעבען עצות, איינגעשטעלט געלד פאר מיר, נור ווען דער מאן האט ווידער אמאל שליסליך געוואונען, האט זי איהם אנגעקוקט בייז מיט פיינדשאפט, ווי ער וואלט די מיאוס־טע זאך געטהאן.

— שאדט ניט, הענרי, דעם וואס עס געהט ניט אין קארטען — געהט אין ליעבע — האט זי מיך געטרייסט, און מיר האבען זיך ווידער גענומען געשמאק צום שפיעלען

איינמאל האבען מירביידע געשפּיעלט געגען איהר מאן. דאס שפּיעל האט זיך זעהר אנגעצויגען און אריינגעיאגט אין געלד אריין. דער מאן האט געהאט אויפ'ן טיש מלכות, זי א קאליר און איך צוויי טייז; איך האב געוואלט אפּשרעקען מיט מיינע טייז און אריינגעיאגט אין געלד; דער מאן, זעהט זיך אויס, האט געהאט א גוטע קארט, מלכות, און ניט געלאזט זיך אפּשרעקען. ער האט געווארפען מיט געלד. איך האב אנגעהויבען צו צווייפלען און געוואלט אוועקגעהן, נור זי האט מיך ניט געלאזט.

— לאזט אייך ניט, העגרי, — איהר מיט אייערע טייז אנטלויפט געגען זיינע מלכות? שעהמט אייך, איך וועל געבען דאס געלד: די פינף מיט נאך צעהן! — און אין דעם דערפיהל איך, ווי עפּעס ווארימעס ריהרט אן מיין קניע, איך לייג צו מיין האנד, און דערשפּיר איהר האנד. זי שטעקט מיר עפּעס איין. איך דערטאַפּ א קארד אין מיין האנד, איך האב איהר מורא צו קוקען אין די אויגען אריין. דאס הארץ האט מיר אנגעהויבען צו קלאפּען, און די הענד צו ציטערען — איך קוק אין מיינע קארטען — איך האב א דריטע טויז — די טויז פּיק — און מיט איין קלאפּ אבגענומען פון מאן ניט נור דאס געלד וואס איך האב גע־האט פערלארען, נור אויך וואס זי האט געהאט פערשפּיעלט דעם אבענד.

— חאַ, חאַ, חאַ — האַב איך דערהערט איהר לאַכען און פרייד, נור אין איהר לאכען און פרייד האב איך אויך געהערט, ווי איהר הארץ האט געקלאַפּט.

איך האַב איהר געקוקט אין די אויגען אריין. אין איהרע אויגען האַב איך מיט אמאַל בעמערקט אַ גאַנץ אנדער ליכט, וואַס איך האַב עס ביז איצט ניט געזעהן, עפּעס אַ פערשאַרט פייערעל האַט זיך ארונ־גערוקט אין איהרע אויגען־ווינקלעך און ארויסגעשטראהלט, פערלאַנ־גענדיג עפּעס צווישען די הערלאַך פון איהרע הייטלאַך. איך האַב בע־מערקט אין די ליכט בלוט פאַרבען פון איהר פּנים, אַ ציטערען, אַזן עס איז מיר געווען, ווי אַלעס אין איהר ווינקט און איז פול מיט גע־היימניסע. איהרע צייהן ציטערען און ווינקען, איהרע פינגער ציטערען און ווינקען — אַלעס האַט זיך אין איהר מיט אמאַל געענדערט, און איך האב זי געזעהן אין א גאַנץ אנדער ליכט...

איך האַב אַ פּאַר וואַכען אויסגעמיעדען איהר הויז, אויס שרעק. זי, זעהט זיך אויס, האַט זיך מיט מיר אויך ניט געוואַלט בעגעגענען;

זי האָט אויסגעמיעדען די געזלעשאַפט, און וועלכע זי האָט מיך גע־קענט טרעפען. נור מיך האָט עס ניט געלאָזט רוהען מעהר. איך האָב קיין רוה ניט געהאַט ביי־נאַכט אויף מיין געלעגער. איך האָב זיך ניט געקענט מעהר מיט פליים איבערגעבען צו מיינע געשעפטען. איך האָב זי געזעהן שטענדיג אין דעם סוד'דיגען ליכט וואס האט דענסטמאָל פערהערליכט איהר אויג. איך האָב געזעהן, ווי דאָס רויטליכקייט פון איהר פנים ציטערט. און אוועק איז פון איהר די ריינע ווייבליכע אונשולד, און וועלכע איך האָב זי שטענדיג גע־זעהן. איהר זויגען דאָס קינד, איהר באָדען דאָס קינד האָט אין מיר שוין אנדערע געדאַנקען ערוועקט... דער רונדער רוקען און די אראָב־פאַלענדע פלייצעס האָבען מיך גערופען ווייטער, און איך האָב געהאַט דאָס געפיהל, ווי דאָס רויטליכקייט, וועלכעס האט דענסטמאָל גע־ציטערט אויף איהר פנים, איז אויסגעגאָסען אויף איהר גאַנצען באַקעטען קערפער; איהר קערפער איז אין בלוט פערגאָסען און ער ציטערט...

איך האָב פיינט געקראַגען מיין פריינד און איהם אויסגעמיעדען. זיין גליקליכע וואַרימע היים האָט שוין ערוועקט אין מיר קנאה: פאר וואס קומט עס איהם? איך האָב זיך שוין אין מיינע געדאַנקען גע־מאָסטען מיט איהם און זיך געפונען פיעל מעהר ווערטה צו געניסען דאָס גליק מעהר פון איהם. — און איך האָב אַזוי לאַנג ניט רוהען גע־קענט, ביז איך האָב אויסגעזוכט אַ גינסטיגע געלעגענהייט, און בין אריין צו איהר אין שטוב, ווען דער מאַן איז אין דער היים ניט געוועזען.

געפונען האָב איך זי, ווי אימער, בעשעפטיגט מיט איהרע קינדער. זי האָט געבאָדען איהר קליין יונג מיידעלע, נאָר דאָס נאַקעטע קינד, און די ריינע ווייסע קינדער־וועש וואָס האָבען שטענדיג ערוועקט אין מיר אַזעלכע היימישע בענקענדע געפיהלען — האָבען יעצט אין מיר גאַנץ אנדערע געפיהלען ערוועקט. איך האָב געקוקט אויף דער מוטער, און, זעהט זיך אויס, אַז זי האָט אויך געמוזט דאָס זעלבע לעצטענס איבערלעבען וואָס איך. עס איז אוועק פון איהר יענע רוהיגקייט און זעלבסט־פערשטענדליכקייט, וואָס זי האָט שטענדיג געהאַט, ווען איך האָב זי איבעראשט מיט אַ בעזוך אין מיטען העלען טאָג. זי האָט זיך דערשראָקען, איז רויט געוואָרען ביי מיין אריינקומען;

זי האָט אויסגעמיעדען מיין בליק ווי איך איהרען, נור אין דער לופטען האָב איך דערפיהלט ווי איהרע צייהן און הענד ציטערען.

— אָה, איהר זייט עס, הענרי, איך האָב זיך אזוי דערשראָקען.
— האָט זי געזאָגט מיט הארץ־קלאַפעניש.

— פאַר וואָס האָט איהר זיך דערשראָקען? — האָב איך אויך געפרעגט מיט הארץ־קלאַפעניש.

— גאָר ניט, אייך ניט געזעהן אזוי לאַנג.

מיר זיינען געזעסען אַ לאַנגע ווייל׳ע מיט ציטערענדע הערצער, און אויסגעמיעדען זיך די בליקען. מיר האָבען מיט די צינגער גע־בלאַנדזשעט אין פרעמדע וועלטען — און עס האָט זיך ניט געקלעפּט איין וואָרט צום אַנדערען.

פּלוצלונג האָט זי זיך אָבגערופען מיט שרעק:
— עס איז געוועזען די טויז „פּיק“.
— יא, — האָב איך געענטפערט.

— מען זאָגט, עס איז די קאָרט פון טויט — האָט זי זיך אָבגע־רופען, און איך האָב געזעהן, ווי איהרע שוואַרצע האָהר פאַלען אראָב איבער איהר קאָפּ מיט טרויעריגקייט.

— זי איז אויך די קאָרט פון ליעבע — האב איך אבגעענטפערט.
— עס איז אַלץ איינס, — האָב איך געהערט אין דער שטיל איהר שטימע.

אַ לאַנגע ווייל׳ע האָבען מיר געשוויגען, דאַן האָט זי זיך פּלוצלונג אָבגערופען:

— הענרי, איך בעט אייך, קומט ניט מעהר.
— פאַר וואָס?

— איך ווייס ניט פאר וואָס, נור קומט נישט, איך קען אייך ניט זעהן זייט דענסטמאָל.

— וואָס האָב איך אייך שלעכטעס געטהאָן? — שמייכעל איך.
— איך האָב מורא, הענרי, איך ווייס ניט וואָס עס איז גע־שעהן, נור זייט דענסטמאָל בין איך ניט רוהיג, איז מיר עפּעס — און זי איז ארויפגעפאַלען פּלוצלונג אויף מיין האלז און זיך צוּאַוויינט.

איין וואָפע פערמאָגט די פרוי, וואָס איז שטאַרקער פון מאַן׳ס באַגעהר — און דאָס זיינען טרעהרען. — איך האָב איהרע טרעהרען ניט

געקענט אויסשטעהן; איך האב איהר צוגעזאגט, אז איך וועל זי מעהר ניט בעזוכען.

א לאנגע צייט האב איך מיין ווארט געהאלטען, נור פערגעסען זי האב איך ניט געקענט. איך האב פון דאן אן זי ניט מעהר געקענט זעהן אין מיין גערענק אזוי ריין און אונשולדיג ווי איך בין געוואהנט געוועזן, עס פערפאלגט מיר איהר ווייבליכעס און זינדיגעס. איך האב פערדרוס פון דעם — נור איך קען זיך ניט העלפען, דערמאן איך זיך אן איהר, שוועבט אויף פאר מיינע אויגען עפּעס ריינעס און אויך זינדיגעס. — דאס מוטערליכע צערטליכקייט האט זיך אויסגעמישט אין איינעם מיט ווייבערשעס, בעגעהרענדעס, ווי צווישען אונז וואלט געוועזן געשעהן עפּעס א וויכטיגע פּאסירונג.

אין געזעלשאפט האב איך זי נאך געטראפען א פּאר מאל. נור יעדעס מאל איז עפּעס געוועזן פּיינליכעס — אונאנגענעהמעס אין אונזער בעגעגענען זיך. זי איז רויט געווארען און האט אויסגעמיערען מיין בליק, און געפיהרט אן אוננאטירליכען געשפּרעך. מענשען האבען דאס בעמערקט און אנגעהויבען זיך צו סוד'ען. איך האב שוין אין גאנצען אויסגעמיעדען זי צו טרעפען, דאס האט נאך מעהר ארויסגערופען פערדאכט.

אין א געוויסע צייט ארום בין איך געוואהר געווארען, אז זי איז זיך צוגאנגען מיט איהר מאן. איך האב אויך מעהר קיין רוה ניט געקענט געפינען. עס איז געווארען אויסגעמעקט אין מיר א ריין און א קלאהר געפיהל, וואס איך האב געהאט צו א פריינד און צו א פרוי, און וואס דאס געפיהל האט מיך געמאכט בעסער און איידעלער.

צווישען אונז איז דורכגעלאפען א טויז „פיק".

דער מאַגנעטישער.

(ערצעהלונג)

אז איך בין אהיים געקומען אין אבענד אויף מיין וואהנונג, וואס איך האָב געהאט ביי א פרוי אַן אלמנה, האָב איך דערהערט טריט אין נעבענציממער, וואס איז מיט מיר אין שכנות. איך האב זיך גע־פרעהט, וואס די פרוי האט שוין אבגעגעבען דאס לעדיגע צימער, אז זי וועט מיר מעהר ניט פערקלאָגען דעם קאָפּ. איך האָב זיך ניט אינטערעסירט ווער מיין שכן איז, איך בין זעהר ווענינ געזעסען אין דער היים. פריה ארויסגעגאנגען און שפּעט אהיים געקומען און מיט מיינע שכנים ווענינ פערבראכט. איך האב זיך שוין געקליבען צו פערלאָזען מיין שטוב, ערשט די פרוי קלאָפּט אין מיין טהיר:

— מיסטער גאָלדשטיין, טהוט עס מיר צוליעב, קומט אריין אין קיטשען אויף א גלעזעלע טהעע, איהר וועט זיך בעקענען מיט אונזער נייעם באָרדער.

די אַלמנה האָט געהאָט צוויי טעכטער, איינע אַן עלטערע מיידעל וועלכע איז געקומען פון דער היים שוין אַן ערוואקסענע, און צוליעב עפּעס אַן אורזאכע האָט זי זיך ניט געקענט צופּאסען עפּעס א שידוך און איז געבליבען א „פערזעסענע": און איינע א יונגע, וואס איז גע־קומען פון דער היים נאָך גאָר א קינד און דאָ האָט זי זיך ערצויגען. די צוויי שוועסטער זיינען געווען ווייט איינע פון די אנדערע, ווי זיי וואָלטען געקומען פון צוויי בעזונדערע וועלטען. די עלטערע, וועלכע איז דאָ באַלד צו דער ארבייט געגאנגען, האָט זיך ניט געקענט אויס־לערנען קיין ענגליש, האָט געלעזען אַלץ די אידישע ביכלעך, איז גע־ווען צוריקגעהאלטען, שעמעוודיג. און ווי אַלט זי איז ניט געווען האט זי זיך יעדעס מאל נאך גערויטעלט אין דער געגענווארט פון א

פרעמדען בחור. און באַטש איהר פּנים איז שוין געווען אויסגעלאַשען, צוקנייטשט, איינגעצויגען, ווי אַן עפּעל וואָס ליגט לאַנג אין דער וואַרימקייט, האָט זיך דאָך אין איהרע אויגען אויפגעהאַלטען אַ טהויריינע אונשולד, זיי זיינען בעהויכט געוואָרען מיט אַ מיידעלישע קלאַהרקייט, און טהיילמאָל, ווען עס האָט זיך אין איהר דערוועקט איהר מיידעלישער חלום, האָבען די אויגען געקריגען די הערשאַפט איבערען פּנים, און עס איז געווען ווי זי וואָלט צוריק אַ יונג מיידעל געוואָרען. די שוועסטער איהרע, פערקעהרט, באַטש זי איז נאָך יונג געווען, איהרע באַקען רונדיג, רייף, פריש, דער שניט פון איהר מויל שאַרף און די האָאר האָבען פון איהר שטערן אַרויסגעשפּראָצט מיט שטאַרקייט, מיט חוצפּה — דאָך האָט זי אין די אויגען בעהאַלטען אַ מיעדקייט און זיי זיינען טהיילמאָל ווי אויסגעלאַשען געוואָרען...

די מוטער האָט, זעלבסטפערשטענדליך, אַלע איהרע נייע באַרדערס איינגעלאַדען אין אבענד אין קיך אריין אויף טהעע אָדער אויף אבענד־ברויט ניט בלויז אויס ריינע מענשליכע געפיהלען, נור זי האָט אויך געהאַט אַן אויסרעכנונג דערצו.

אין קיך האָב איך שוין געפונען דעם נייעם באַרדער. עס איז געווען אַ לוסטיגער יונגער מאַן, אַפילו שוין ניט קיין יונגער. אַזעלכער, וואָס די ווייבער רופען אַ שעהנער. שוואַרצע געדיכטע האָהר מיט ווייכע „מאַגנעטישע" אויגען, אַ פּנים אַ נאַריש, אַ גאָר ניט זאָגענדעס, אַזעלכעס, דאַכט זיך, וואָס קען אָט בעכטען דיענען פאַר אַן אַדוועדטייזינג פיגור אין אַ שאָו־פענסטער פון אַ מענליכען קליידער־סטאָר. אַ פעטער נאָז, מיט צוויי גלייך־געשניטענע ליפּען, די נאָז אביסעל פערלעגט, און דאָס האָט צוגעגעבען זיין שטים אַ ווייגענדינג־הייזעריגען קלאַנג, וואָס געפעלט אַזוי פרויען. דער באַרדער איז באַלד בעפריינדעט געוואָרען מיט דער משפּחה, אין אַ פערטעל שעה אַרום איז ער שוין אַ היימישער געווען אין זיין נייעם פּלאַץ מעהר פון מיר, וואָס איך האָב דאָרט געוואָהנט שוין איניגע יאָהר. געריהמט דעם באָרשט, וואָס די אידענע האָט געמאַכט. דערנאָך האָט ער געזאָגט אַ גוט וואָרט צו דער עלטערער — אַז זי האָט שעהנע הענד, ווי זי וואָלט קיינמאָל ניט געאַרבייט, און דערביי האָט ער געקוקט מיט זיינע „מאַגנעטישע" אויגען צו דער אינגערער.

דערצעהלט האט ער ליגענס אויף וואס די וועלט שטעהט: אז ער האט שוין געהאט אן אייגענע ביזנעס אין די סאוטה פאר די שווארצע", נור מען האט איהם אנגעזעצט און ער האט געמוזט אוועק; אז ער איז געווען א סיילעסמאן אין א גרויכען „דריי־גודס" סטאר: יעצט פערקויפט ער „דזשולערי" אויף אויסצאהלען. נור פון זיין ענגליש רעדען האט מען אנגעזעהן, אז דער יונגער מאן האט ניט גע־מוזט פיעל פערקעהרען אין ענגליש־שפרעכענדע קרייזען, און אז ער געפינט זיך איבערהויפט ניט לאנג אין לאנד. און כאטש די פרויען, די מאמע מיט די טעכטער, האבען גלייך דערפיהלט, אזוי ווי איך, אז דער יונגער מאן זאגט ליגענס, דאך זיינען זיי אין איין פערטעל שעה אלע דריי געווען פערליעבט אין איהם. די אינגערע האט שוין אבגעלעגט דעם וויזיט, וואס זי האט געזאלט מאכען צו א חבר'טע, און איז געבליבען דעם אבענד אין דער היים. ביי דער עלטערער האבען די אויגען אנגעהויבען צו גליהען, רויטע בלוט־פלאמען האבען געשלאגען אויף איהר פנים.

— שאדט ניט, מיט מיר קען מען אלצדינג רעדען. איך בין א מענש אן אפענער, וואס אויף דער לונג דאס אויף דער צונג. פארוואס איך האב ניט חתונה געהאט, פרעגט איהר. אהא, עס האבען זיך מיר שוין געמאכט רייכע פארטייען, פיינע פארטייען, פארטייען וואס ווען איך וואלט געוואלט, וואלט איך היינט צו־טאג געווען דער אייגענ־טהימער פון א גרויסען ביזנעס, פון א פינף־פלארינגען דריי־גודס סטאר. עס האט זיך אין מיר פערליעבט מיין פרינציפאל'ס טאכטער — גיט ער א קרעכץ אב, און פערגלייסט די שעהנע אויגען זיינע — אין סט. לואיס, וואו איך בין געווען א סיילעסמאן. איין־איינציגע טאכטער פון א רייכען מאן. אהה, איך וואלט שוין היינט גוט אב געווען. גוט אב.

— פאר וואס האט איהר טאקע דאס ניט געוואלט, אן איינציגע טאכטער פון אזא רייכע ביזנעס? — פרעגט די מאמע.

— איז שוין דא א „ריזאן" דערביי, איז שוין דא.

— די כלה איז איהם אודאי ניט געפעלען, אל בעטש יו, די כלה — זאגט די מאמע צו די שווייגענדע און ערנסט־זיצענדע טעכטער.

— זעהט איהר, איהר האט געטראפען. ביי מיר איז די פיירסט זאך — די גוירל — ווארפט ער זיין ווייכען בליק אויף דער אינגערער

— איך קוק ניט אויף קיין געלד, געלד איז ביי מיר גאר ניט. די מעין טהינג איז ביי מיר דאס מיידעל; אז דאס מיידעל זאל מיר געפעלען, קען איך מיט איהר חתונה האבען אזוי ווי זי שטעהט און געהט. איך האב, גאט צו דאנקען, צוויי געזונדע הענד מיט צעהן פינגער, און ווען דאס מיידעל וועט מיר נאר געפעלען אזוי, אז זי זאל מיר זיין „א ריכטיגע בעגלייטערין אין מיין לעבענס־וועג". — דריקט ער מיט די האנד די אינגערע און קוקט דערביי מיט די גלאטיג־פייכטע אויגען אויף די עלטערע — וועל איך מיר שוין מיין שטעלע אין לעבען איינגעהמען, וועל איך שוין צו עפעס קומען.

— האט זיך אייך גאר ניט ביז יעצט געמאכט א מידעל, וועלכע זאל אייך האבען געפעלען? — זי איז אודאי נאך גאר ניט געבוירען געווארען — וואס? זאגט די מאמע.

— איך זוך ניט קיין שעהנע און אויך ניט קיין יונגע, רויטע בעקעלאך איז ביי מיר גאר ניט, היינט אנגעשמירט — מארגען נישטא — קוקט ער ערנסט און טרויעריג אויף דער עלטערער. איך זוך א בעל־הבית'ישע קינד, פון א פיין הויז ארויס, א מיידעל וואס זאל זיין א גוטע באלעבאסטע, א גוטע מאמע צו מיינע קינדער, און א גוטע פרוי צום מאן; אז איך וועל אהיים קומען זאל איך געפינען מיין שטיבעל, מיין היים, ווארעם, גוט, אנגענעהם — א טרייע פריינדין אין מיין לעבענס־וועג — קוקט ער מיט זיינע גלאטיגע ווייכע אויגען אויף די עלטסטע — דאס זוך איך, און, אז איך וועל געפינען, וועל איך ניט פרעגען אויף קיין געלד, ניט אויף קיין יאהרען — אויף גאר ניט. אודאי אז עס זאל זיך מאכען און דאס מיידעל זאל נאך דערצו זיין אַ יונגע, מיט רויטע שעהנע בעקעלאך, און מיט אן אמעריקאניש ער־ציהונג, גוט ענגליש ריידען, ווארים א ביזנעס־מאן בעדארף האבען א פרוי וואס רעדט א „נייס" ענגליש — דריקט ער פעסטער די האנד פון די יונגע און קוקט איהר אין די אויגען אריין. — אבער עס מאכט ניט אויס, אז ניט ענגליש, קיין בוך־קיפינג וועט זי ביי מיר ניט דארפען פיהרען; זאל זיך מיך טרעפען א מיידעל פון דער היים, א היימישע, א גוטע, א בעל־הבית'ישע טאכטער, ווארים א ווייב זאל מען זיך נור נעהמען א היימיש מיידעל — קוקט ער מיט די אויגען אויף דער עלטערער.

איך בעדארף אייך ניט זאגען, אז איך האב דעם יונגען מאן פיינט געקראגען — ווי א שטיק אונריינעס, און איך האב ניט געקענט פערשטעהן פאר וואס די פרוי, ביי וועלכע איך האב געוואהנט, וואס איז דאכט זיך געווען זעהר קלוג, האט ניט איינגעזעהן די פאלשקייט פון דעם מענשען, וועלכע איז געלעגען פון אויבען אויף.

אין א פאר טעג ארום איז דער יונגער מאן געווארען אזא היי־מישער אין שטוב, אז עס האט זיך געדאכט פאר א פרעמדען, אז דער יונגער מאר איז דער בעל־הבית פון שטוב. אז איך בין איין אבענד אהיים געקומען, האב איך דערפיהלט די ריחות פון פערשיעדענע עסען־ווארג וואס האבען זיך געלאזט הערען פון דער קיך, וואס מען האט ביז איצט אין דער שטוב ניט געהערט. עס האט געשמעקט מיט געברא־טענס, מיט אנגערייטשטע קאשע, מיט עפעל סאוס, און איך בין גע־וואהר געווארען פון אלע לעקערייען וואס דער יונגער מאן האט ליעב. דאס גאנצע הויז האט געלעבט פאר דעם יונגען מאן. העגרי האט מען איהם גערופען, און פון פריה־מארגען אן האב איך שוין געהערט וואס הענרי האט ליעב צו עסען. — אז דו וועסט אהיים קומען, זאלסטו ניט פערגעסען מיטצוברענגען באיעגעז, — דו ווייסט דאך, אז הענרי האט גערן מאיענעז, אין אלע עסענס האט ער גערן מאיענעז — האט די מוטער אנגעזאגט די עלטסטע טאכטער — און דו, בערטהא, געהסט אדורך דעם דייטשען גראסער, קויף מיט פראנקפורטערס — האט די מאמע אנגעזאגט די אינגערע.

איך בעדארף אייך אויך ניט דערצעהלען, אז ניט נור בלויז האי בען זיך ביידע טעכטער געהאלטען אין איין פוצען פאר דעם יונגען מאן, נור אפילו די מאמע, די טרויעריגע אלמנה, וואס צעהן יאהר זייט איהר מאן׳ס טויט האט זי, דאכט זיך, קיין שפיעגעל ניט בענוצט, האט אויך מיט אמאל אנגעהויבען צו בענוצען ווייבערשע כלי זיין: ווי בונטע בענדער אין די האהר, אויפפאלענדע קאפטענדלעך; און די עלטערע טאכטער, דאס צנועה׳דיגע מיידעל, וועלכע האט שטענדיג געהאט ווי פערגליווערטע טרעהרען אין די אויגען, און די אונמוטה און דער וועהטאג איז געלעגען אויף איהר פנים — איז מיט אמאל א גאנץ אנדערע געווארען. איהר פנים האט זיך געהאלטען אין איין „רויטלען", איהר קליידונג איז יעצט געווען זארגפעלטיג צוגעפאסט צו איהר טאליע, איהר בעוועגונג יונגער, פלינקער. איבער דעם גאנ־

צען הויז איז געקומען ווי א בעפרייאונג, א בעלעבונג. עס איז אראב פון דער הויז דער אונמוטה, וואס האט בעהערשט די שטוב זייט איך האב זי געקענט. די פענסטער און די פאלס זיינען רעגעלמעסיג געווארען געוואשען. פארהייגגלעך האבען היימישער און ווארימער געמאכט די שטובען, דאס מעבעל אבגעווישט, געפינקעלט; עס האבען זיך שוין געוויזען פרישע בלומעלעך אין די סאוועניער־גלעזער, אין וועלכע עס האבען ביז יעצט אלטע פאפירענע צווייגלעך גע־שטעקט. עס זיינען פערשוואונדען די שפינען וואס האבען געפלאכטען זייערע נעצען פאר די פליגען אין די ווינקלען פון די שטובען. אין דער הויז האט ארייגעשיינט די זון. און אז איך בין אין אבענד אהיים געקומען, האט פון דער קיך, אין איינעם מיט די געשמאק פון די עסענווארג אויפגעהילכט דאס פרעהליכע לאכען פון מיידעלשע שטימען...

איך האב ווירקליך ניט געקענט פערשטעהן די פרוי מיט איהרע טעכטער. עס האט מיך זעהר פערדראסען אויף די פרוי, וואס זעהט ניט איין, ווי דער יונגער מאן נארט זי אפ, און צום ענדע וועט ער דאך ביידע איבערלאזען און אוועקגעהן. איך האב זיך צוריקגעהאלטען פון צו מאכען יעדע בעמערקונג, ווייל איך האב זיך ניט געוואלט אריינמישען אין די פערזענליכע אנגעלעגענהייטען פון מיין ווירטהין. מיין ווירטהין האט מיך ניט איין מאל געצווינגען ביי דעם צונג:

— איז ער ניט א „מאגניפיסענט" יונגער מאן, אט אונזער נייער באדער — עס איז דאך א פערגעניגען צו ריידען מיט איהם, ניט וואהר?

— איך האב ניט דאס גליק געהאט פיעל צו פערברענגען מיט מיין נייעם שכן, דורך דעם האלט איך זיך צוריק פון צו מאכען יעדע בעמערקונג, — האב איך קלוג אבגעענטפערט.

— וואס דען, ווי איהר, וואס האלט אין איין בלאזען פון זיך מיט אייערע ביכלעך. א יונגער מאן איז לוסטיג, לעבעדיג, אויפגע־רוימט, ניט ווי איהר, א געפרווירענער הוקען, — האט די אידענע גע־זאגט צו מיר מיט א גוטמוטהיגען געבייזער.

נאר דאס לוסטיגע און דאס לעבעדיגע איז שוין אבער צופיעל געווארען. אין דעם שכנות'דיגען צימער מיינעם איז ביינאכט גע־ווארען אונרוהיג... איך האב עס ניט געקענט דערגעהן, וועלכע איז

דאָס די נאַכט־גאַסט, וואָס שטערט מיין שלאָף, צי די עלטערע, צי די איגגערע. נאָר חושד געווען האָב איך אַלעמען, אַ קשיא אויף ווייבער?...

אין די בליקען פון די מיידלעך, ביי די עלטערע, ווי ביי די אינ־גערע, האָט זיך אריינגעגנב'עט עפּעס חוצפּה'דיגעס און פרעכעס, ... דאָס געפיהל פון גליקזעליגקייט וואָס זיי האָבען געגאָסען וואָלט זיי מעהר זיכערקייט אין לעבען געגעבען... איך האָב אָבגעמאַכט מיין מיינד אַ שמועס צו טהאָן מיט דער מוטער און זי אויפמערקזאַם צו מאַכען אויף דער געפאַהר וואָס זי קען ברענגען אויף די קעפּ פון איהרעביידע טעכטער מיט איהר אונפאַרזיכטיגקייט. איבערצייגען איהר, אַז דער יונגער מאַן איז אַ שאַרלאַטאַן און מיינט ניט ערנסט, האָב איך די מוטער אויפמערקזאַם געמאַכט, אַז דיר „מאַגניפיסענט" מאַכט חן'דעלעך צו ביידע טעכטער און פערפיהרט ביידע.

— און מיר דוכט זיך, אַז עס איז שוין צו שפּעט אויך, ווארים ביי אייער „מאַגניפיסענט" איז ביי־נאַכט אונרוהיג, און איך קען ניט רוהיג שלאָפען, — האָב איך דער פרוי געגעבען צו פערשטעהן.

— וואָס זאָגט איהר? אַ בראָך איז נאָך מיינע יאָהרען, וואָס הער איך? וואָס זאָגט איהר, וואָס?

איך האָב די אידענע אָנגעקוקט מיט ערשטוינונג. האָט זי ווירקליך ניט געזעהן, וואָס עס געהט פאָר? און איך פרעג זי מיט פערוואונדערונג:

— און איהר האָט עס ניט געוואוסט? וואו זיינען אייערע אויגען געווען ביז יעצט? איהר זייט דאָך, דוכט זיך, אַ קלוגע אי־דענע און ווייסט אַלצדינג, און דאָס וואָס געהט אייך אַז אַם מעהרסטען האָט איהר ניט געזעהן?

— וואָס זאָגט ער? מענטש, וואָס זאָגט ער? עס קומט אַ יונגער מאַן, אזא שעהנער, א פיינער, און רעדט אזוי זיס, אזוי אנגענעהם, אז עס איז א פערגעניגען איהם צו הערען. ער איז דאָך אזוי „מאַג־נעטיש", אז עס איהם אויסצוקושען אַלע זיינע ביינער — עס איז דאָך א פערגעניגען צו זיצען מיט איהם און צו הערען איהם ריידען.

— אז עס איז א פערגעניגען — האָט איהר דאָס פערגעניגען געהאַט, און אז אייך איז ליעב, איז מיר ניחא, — זאָג איך און וויל שוין אוועקגעהן.

— וואס זאגט איהר? וועמען איז ליעב? וועמען איז זיס? ביטער איז מיר, נישט זיס. אז ער האט בעדארפט צוברעכען הענד און פיס בעפאר ער איז אריינגעקומען אין מיין הויז אריין. איך געה ארויף, מאך איך דארט א תל פון זיינע זאכען. ניט איין מינוט מעהר אין מיין שטוב! ווער האט זיך געזאלט ריכטען, א מענש רעדט אזוי שעהן, איז אזוי גוט ליעבליך צו אלעמען, אז עס איז א פערגעניגען... געה, רעכען זיך — א מענש איז אזוי „מאַגנעטיש"... — ווער האט זיך געזאלט ריכטען, ווער?

אין אבענד אז דער יונגער מאן איז אהיים געקומען, האט ער געפונען זיינע זאכען ארויסגעשטעלט אין קאררידאר און דאס צימער פערשלאסען, אין די קיך זיינען געזעסען ביידע טעכטער און האבען געוויינט.

— איך וויל זיין טריפה פרצוף ניט אנקוקען, איך וויל איהם מעהר ניט זעהן — האט די מאַמע געשריען פון די פערמאכטע קיך — א מענש רעדט אזוי שעהן, אזוי גלאטיג, איך וויל איהם ניט מעהר אנקוקען.

און די אידענע האט די קיך פערשלאסען מיט'ן שליסעל ניט נור בלויז פאר איהרע טעכטער, נור פאר זיך אליין אויך...

אין די שטוב פון מיין ווירטהין איז וויעדער טרויעריג געווארען. די געשמאקע ריחות פון מאיענעז און געבראטענס זיינען פערשוואונדען. אין די אבענדען איז אין די שטובען פינסטער געווען. דאס פרעהליכע לאכען האט זיך שוין מעהר ניט געהערט. וויעדער האבען די שפינען געוועבט זייערע פליגנעצען אין די פאפירענע בלומען, וואס זיינען געשטאנען אין די סאוועניר גלעזער. א טרויער און א אומעט האט ארומגעכאפט דאס גאנצע הויז. די יונגערע טאכטער האט זיך ארויסגע־גנב'עט און איז אין די אבענדען פערשוואונדען.

אין די געז בעלויכטענע קיך זיינען געזעסען די מאַמע מיט די על־טערע טאכטער. אוועק איז דער לעצטער מיידעלשער בליק, וואס האט זיך אזוי לאנג אויפגעהאלטען אין די אויגען פון די עלטערע מיידעל... מאַמע און טאכטער זיינען עהנליך געווארען; די מאַמע האט זי גע־

האלטען אין איין בעדויערען, און די טאכטער האט זיך געהאלטען איז איין קריעגען, אז זי בעדארף ניט קיין רחמנות. פון דעם „מאגנעטישען“ איז, זעלבספערשטענדליך, קיין ווארט ניט מעהר גערעדט געווארען. נור טהיילמאל, ווען די מאמע פארקלעהרט זיך, זאגט זי מעהר מיט נייגעריגקייט ווי מיט כעס:

— א מענש רעדט אזוי גלאטיג, אזוי שעהן, אז עס איז א פערגעניגען...

דאס לעצטע ביסעל רויט בלוט, וואס דאס מיידעל פערמאגט, שלאגט ארויס אויף איהר פנים ביי די ווערטער, ווי די לעצטע רויטע שטראהלען וואס די זונן שיקט ווען זי געהט אונטער.

איך האב זיך קיינמאל ניט געקענט מוחל זיין וואס איך האב פערטריבען די פרייד פון דער שטוב. און זיי — די פרויען, די טעכטער מיט דער מאמע, האבען מיר עס אויך ניט געקענט מוחל זיין. איז זייערע בליקען האב איך דערפיהלט דעם פערדרוס אויף מיר, און איך האב מיין לאנג יאהריגע בארדערשאפט פערלאזען...

דער רויטער העט.

צייט א פאאר וואכען האט זיך אדאלף לעווינשטיין געפונען אין א נערוועזען און אונרוהיגען צושטאנד. די אורזאכע דערפון איז געוועזן אזא קליינע און אזא אונאנגענעהם־העסליכע, אז עס איז געוועזן א שאנד וועמען צו פערטרויען, אפילו דעם נאהענסטען מענש. אמאל ארויס־געהענדיג פון זיין אפיס אויף בראדוויי, אין א פארנאכט, האט אדאלף בעגעגענט אין א ווינקעל גאס שטעהן א טונקעל ברונעטע פרוי אין א רויטען העט אנגעטהאן. עס האט זיך איהם געווארפען אין די אויגען דער רויטער העט פונדערווייטענס, און פערטראכט האט ער אב־געשטעלט זיין בליק אויף דער פרוי, גאר ניט קלעהרענדיג דערביי. זיין בליק האט זיך בעגעגענט מיט א פערשייטען, פערפיהרערשען בליק פון א גאסען פרוי, וועלכע האט איהם איינגעלאדען צו איהר טונקעל־ברוינעם קערפער מיט א פריינדליכען פרעכען שמייכעל. אדאלף האט אויסגעמיעדען איהר בליק און איז ווייטער געגאנגען זיין וועג. ער האט געפיהלט, אז די פרוי קוקט איהם נאך, און געטראכט, אז עס איז גענוג ער זאל זיך אומקוקען וועט ער ווידער בעגעגענען איהר בליק, און ווען ער וויל, געהט זי נאך נאך איהם, און אז ער האט די מעגליכקייט צו זיין מיט אן אנדער פרוי, מיט א גאנץ נייער פערזאן, וועלכע ער קען ניט, און דערגעהן די געהיימנים פון א גאנץ אונבעקאנטען וועזען...

אדאלף האט, פערשעהמט פון דעם געדאנק, זיך פערוואונדערט וואס איהם איז עפעס פלוצלונג אזעלכע אונאנגענעהמע געדאנקען געקומען אין קאפ אריין, און געטראכט זיך: ווער ווייסט אויף וואס פיר א געהיימע אנשטעקענדע קריינק די פרוי איז קראנק. זי זעהט אזוי אויס, האט ער זיך געטראכט. און אדאלף האט געהאט דאס געפיהל ווי א פלעשעלע סם אויפגעפראפט שטעהט אויף א נערעקטען טיש

מיט א גלעזעלע אנגעגרייט, אין פערוואונדערט זיך, וואס די ארטיגע מאכט גיט ווייניג אכטונג אויף אזעלכע געפאהרען — אז אזא פרוי קען שטעהן אין מיטען גאס צווישען מענשען. עס איז דאך אזוי ווי א גרוב אויסגעגראבען אויף א וועג וואו מענשען געהן פערביי.

ער איז אריין צו „לאפט“ אין קענדי סטאר און געקויפט א פונט „קערשען“, און אראבגעלאזט זיך אין לאך פון סאבוויי — וואו ער איז פערטרונקען געווארען אין שטראם וואס שטראמט נאך דער בראנקס.

אז אדאלף איז אריינגעקומען אין לאנגען קארידאר פון זיין היים, האט ער געפונען דעם דיינינג רום אין פיסטערניס, האט ער גערופען דורכ'ן קארידאר:

— העללא בעססי!

— קום אריין, דא, איך בין ביי דער בייבי.

אדאלף איז אריין אין ליכטיגען ריינעם שלאפצימער, א היימיש־קייט און א ווארימקייט האט איהם ארומגענומען פון די ליכטיגקייט. דאס ווייבעל זיינס האט ער געטראפען שטילען דאס קליינע קינד, און דער אינגעל, „ליטטל פעטי“, האט זיך געשפיעלט מיט'ן בער אויפ'ן דיוואן. אויף דעם ברייטען, גרויסען בעט איז געווען פערווארפען געוואשענע וועש, וועלכע די פרוי האט געהאלטען אין פארנאנדערלעגען אין דעם אפענעם שיפלאד.

— גיב איהם ניט קיין שאקאלאד, פליעז, ער האט בויכוועהטאג, — האט דאס ווייב געוואונקען אויפ'ן אינגעל.

אבער „ליטטל פעטי“ האט שוין בעמערקט די „טשעררים“ וואס דער פאטער האט געהאלטען אונטער'ן ארעם, און אנגעהויבען זיך צו רייסען.

— נור איינע, עס וועט איהם גארניט שאדען. ער האט אזוי גערן.

— מאכסט איהם קאליע, אדאלף, ער וועט ניט וועלען דערנאך די מילך טרינקען.

„ליטטל פעטי“, וועלכער איז מיט זייגע דריי יאהר געוועזן אזוי פעט, אז עס האט זיך געדאכט, אז די מוטער האט איהם אנגעלאדען מיט פלייש, צו פערזארגען איהם מיט שפייז אויפ'ן לעבען לאנג, האט געמוזט פאר די שאקאלאד טשעררי אויסטרינקען צוויי גלעזער מילך און אויפעסען אן איבריג טעלעריל מיט קאשע, און דערנאך ערשט פאר

רעם געהן שלאפען. א צו הויכער פרייז פאר א שאקאלאר אפילו פאר א קינד.

— און וואס מאכט די בייבי?

— אזוי ווי איך. דו ווייסט דאך,אז ווען איך פיהל זיך גוט, פיהלט זיך די בייבי גוט, שלאף איך ניט — שלאפט זי אויך ניט. עס איך, וויל זי אויך עסען. האב איך ניט קיין גוטען טאג — האט זי אויך ניט.

— זי נעהרט זיך מיט דיין שפייז, — האט אדאלף געלאכט און געקושט די פרוי אויף דעם מיט בלויע אדערן דורכגעצויגענעם האריז. ער האט מיט זיין באק אנגעריהרט דער בייבי'ס געזיכטעל און דער־פיהלט דעם זיסען טעם פון זיין פרוי'ס מילך, וועלכע האט זיך גענערט פון קינד... און א ריינקייט האט איהם ארומגענומען. ער האט דאס געפיהל, ווי ער האט זיך געדעטעט פון א גרויס אונגליק און געפינט זיך ווידער אין א קינדערשער זויבערקייט אין וועלכער זיין היים, זיין ווארעמע היים האט איהם אריינגעבראכט...

ביינאכט, ווען אדאלף האט זיך געפונען מיט זיין נאקעט לייב אליין, איז איהם ווידער געקומען אויף די געדאנקען די טונקעל־ברונעטע פרוי מיט'ן רויטען העט, וועלכע ער האט געטראפען אין עק פון גאס היינט פארנאכט. ער האט יעצט ערשט בעמערקט דעם רייץ פון איהר געהיימען פערפיהרערישען בליק, וועלכער קומט פון בלויע אבגעפארבטע אויגען, וואס זעהען אויס ווי אונטערגעשלאגען... ער האט יעצט ערשט דערפיהלט דעם פערצויבערטען רייז, וועלכער ליעגט אין אזא פרוי, און מיט דער גאנצער זיסקייט פון דער תאוה האט ער זיך איבערגעגעבען מיט'ן געפיהל און געדאנק צו די אוצרות פון די פערבאר־גענע געהיימניסען וואס ליגען בעהאלטען אינ'ם וועזען פון א זינדיגע פרוי... עס האט איהם געררייצט די טונקעל ברוינע פארב פון איהר הויט, די פערפיהרערישע קרענקליכע אויגען, און מייסטענס דער רויטער העט. דער רויטער העט אויף איהר קאפ, האט זיך איהם אויסגעוויעזען, איז א טהייל פון איהר לייב... אומזיסט האט ער זיך אליין געפרופט אבשרעקען מיט די אנשטעקענדע פערבארגענע קראנקהייטען וואס קוקען ארויס פון די אויגען פון דער פרוי. די פערבארגענע קראנק־הייטען זיינען געווארען א טהייל פון די זיסקייטען פון די תאות פון

דער פרוי —נאך וועלכער זיין גאנצער נאקעטער לייב האט יעצט גע־ציטערט... עס איז געווען — ווי די קראנקהייטען קוקען ארויס פון איהרע אויגען און זיי ציהען צו זיך מיט א זיסען אנציהענדען בליק, ווי זיי וואלטען איינגעלאדען פערטרונקען צו ווערען אין זייער טיעפע־ניש... עס איז געווען א טהייל פון די רייצענדע געהיימניסע, וועלכע ער האט געגלוסט צו ענטפלעקען. און מיט דער גאנצער פאנטאזיע און געפיהל פון א יונגען, געזונדען, ענערגישען מאן האט ער זיך איבער־נעגעבען אין די געהיימניסען פון דער זינדיגער גאסען־פרוי...

ער האט זיך אויפגעכאפט פריהמארגענס א פערשעהמטער און א בעליידיגטער. נעבען איהם איז געלעגען אין צווייטען בעט זיין יונגע פרוי מיט'ן קינד ביי דער זייט. דאס צימער איז נאך פול גע־ווען מיט יענעם פערזענליכען היימישען ריח וואס א שלאף־צימער האט פאר יערען מענשען. דאס צימער איז געווען אנגעווארפען מיט גע־וואשענע געפרעסטע וועש, מיט פערזענליכעס. דאס קינד האט געגנא־רעט זיין פנים'ל אין די מוטער'ס נאקעטע ברוסט, און די מוטער, א שלאפענדע, ווי א שוואכע פויגעל, האט זיך איבערגעגעבען אין גאט'ס רשות, אין גאט'ס חסד... דאס געזיכט איהרס איז געווען ווי פון א קליין אונבעהאלפען קינד. איהר קינדישער דינער האלז האט זיך געצויגען אין די אדערען, האבען געארבייט אין איהם, ווען דאס קינד האט זיך ביי איהר געשטילט. איהרע האהר, וועלכע האבען זיך ארויס־געריסען פון איהר זיידענער שלאפהויב, האבען זיך פערווארפען אי־בער איהר יונגע דינע ברוסט, וועלכע האט נאך געדארפט האבען א בעשיצער. אלעס אין דער שטוב איז געווען אזוי פערזענליך פערבאר־גען — זיינס — אז ער וואלט געוועזן געהאלטען פאר'ן גרעסטען פערברעכען ווען א פרעמד אויג וואלט געוואגט ארייגצוקוקען דערי־נען... און ווי אזוי האט ער אין דער שטוב פון זיין נאקעט ווייב און נאקעט קינד — אין זיין הייליגקייט, אין זיין פערזענליכע זויבערקייט — געקענט האבען אזעלכע געדאנקען? ווי אזוי האט ער געקענט די פרוי, בעלאדען מיט זינד, מיט גאס, מיט קרענק, ארייננברענגען כאטש אפילו אין זיין פאנטאזיע, אין זיין געדאנק נור, אין דעם שלאף־צימער וואו זיין ווייב און קינד געפינען זיך?...

אז ער איז געפאָהרען צו זיין בעשעפטיגונג, האָט זיך אין איהם ערוועקט די גאנצע ענערגיע זיינע וואָס האָט איהם מיט אַזאַ קראַפט געשטויסען אויפ'ן וועג פון זיין קאַריערע. ער האָט זיך מיט דעם גאַנ־צען געדאנק איבערגעגעבען צו זיינע אַמביציעס וועגען די צוקונפט. נור טאָקע די געדאנקען וועגען זיין צוקונפט האָבען איהם געשמיסען ווי מיט שטעכעדיגע ריטער איבער זיינע זינגדיגע געפיהלען. ווי אזוי האָט ער געקענט, ער, אַ יונגער, פעהיגער לאָיער, וועלכער האָט אַמ־ביציעס גאָר אין גיכען צו ווערען אַ ריכטער איבער מענשען — ווי אַזוי האָט ער געקענט האָבען אַזעלכע זינדיגע געדאנקען? ער, וועל־כער גלויבט אַזוי שטאַרק אין אַ געזונדען, מענשליכען מאָראַלישען לע־בען — און דאָס איז זיין גאַנצער פונדאַמענט, דאָס איז זיין גאַנץ פער־מעגענס, מיט דעם קומט ער ארויס אויף דער פלאַטפאָרמע פאַר זיינע וועהלער און רעדט וועגען די נויטווענדיגקייט אַבצוהיטען די מאָראַל; ער, וועלכער הייסט זיך אויסקלייבען פאַר אַ ריכטער, ווייל ער וועט שטעהן ווי אַ סאָלדאַט אויף דער וואַך פון „מאָראַל" — ער טראָגט זיך אַרום מיט אַזעלכע אונריינע געדאנקען און געפיהלען.

דעם ערשטען האַלבען טאָג, ווען די זון האָט נאָך אריינגעשיינט אין די פענסטער פון זיין אָפיס, איז ער בעפרייט געוואָרען פון זיינע זינדיגע געדאנקען. ער האָט געאַרבייט אַ גאַנצען טאָג זעהר ענערגיש. דורכגעקוקט איניגע זעהר ערנסטע „קייסעס", וועלכע ער האָט צו פערטהיידיגען, דיקטירט בריעף, אינטערעסירט זיך מיט אַ יתומים־אַנשטאַלט פון וועלכער ער איז געווען וויים־טשערמאַן, האָט אָנגענו־מען איניגע איינלאַדונגען צו קומען אויף גרינדונגס־פערזאַמלונגען פון וואוילטהעטיגע געזעלשאַפטען, דורך וועלכע ער האָט געהאָפט צו געווינען פּאָפּולאַריטעט ביי די מאַסען. נור קוים איז געקומען פאַרנאַכט און אין זיינע פענסטער האָט אָנגעהויבען אריינצודרינגען דאָס עלעקטרישע ליכט, וועלכעס האָט זיך אָנגעצונדען איבער בראָדוויי, און אין איינעם מיט'ן ליכט יענער וואָרעמדיגער רוישענדיגער ברום וואָס עס הערט זיך פון „בראָדוויי" ווען די טויזענדער און טויזענ־דער יונגע מיידלעך און יונגע לייט פערלאָזען די אָפיסעס און פילען אָן די גאַס — ווען עס האָט זיך דערהערט דער דופט פון ניו יאָרקער פאַרנאַכט, ווען פון די הונדערטע רעסטאָראַנען שמעקט ארויס גע־קעכטס, און די עלעקטרישע לאָמפּען הויבען זיך אָן אָנצוצינדען איבער

די האַלען, אין די מואווינג פּיקטשורס — ווען עס האָט זיך דערהערט יענער וואונדערבאַרער דופּטיגער געשמאַק — איז ער ווידער אונרוהיג געוואָרען און געציטערט. ער האָט געוואוסט, אַז אויף׳ן עק גאַס, ביים קענדי סטאָר פון „לאַפּט“ שטעהט זי אין אַ רויטע העט, און ווען ער וויל נור, גיט ער אַ געה אַרויס, אַ וואונק צו איהר, און זי געהט איהם נאָך אין דעם קליינעם איטאַליענישען רעסטאָראַן וועלכער געפינט זיך אין דער זייט־גאַס, ער טרינקט רויטען איטאַליענישען וויין, ביז עס ווערט טונקעל־פינסטער, דערנאָך געגענאיבער אין דעם קליינעם גאַסען־האָטעל — און עס ענטפּלעקט זיך פאַר איהם אַלע פערבאָרגענע געהיימניסע, אַלע זיסקייטען, וועלכע עס שטעקט אין דעם טונקעלען בויגזאַמען קערפּער פון דער פרוי...

ער האָט געציטערט. דער געדאַנק, אַז אַלעס ווענדעט זיך נור אָן איהם, אַז עס ליגט אין זיין ווילען, אַז זי וואַרט אויף איהם, אַז ער קען אַלעס, אַלעס אויספיהרען ווען ער וויל נור — דער געדאַנק האָט איהם געררייצט, געיאָגט. ער האָט זיך געפיהלט שוואַך און האָט מורא געהאַט פאַר זיך.

ער איז געווען אַ ריינער מענש, קיינמאָל ניט בעזעסען אַ צווייטע פרוי חוץ זיין אייגענע, צו וועלכער ער איז געקומען מיט זיין גאַנצער בחור׳שער ריינקייט. פון היי־סקוהל אָן האָט ער געהאַט אַמביציעס עפּעס צו ווערען אין לעבען. און די אַמביציעס האָבען איהם געטריבען אַז אַנשטענדיגער מענש צו זיין, אַז קיין פלעק זאָל ניט זיין אויף זיין רעקאָרד — ווען ער וועט איהם דאַרפען פאַר זיין קאַריערע. ער האָט זיך אָבגעגעבען מעהר מיט ספּאָרט איידער מיט ליעבע, ניט אויס נאַטירליכע נייגונג, נור אויס אויסגערעכענטקייט. ער האָט פריה חתונה געהאַט, און גענומען אַ יונגע אונענטוויקעלטע טאָכטער פון אַ בעוואוסטען געזעלשאַפטליכען טהוער, האָבענדיג אין זינען זיין קאַריערע. ער האָט ליעב געהאַט זיין פרוי — ווייל ער האָט קיינמאָל קיין אַנדערע פרוי ניט בעזעסען, און איז געוואָרען אַ מוסטער פון אַ מאַן און אַ פאָטער. אָבער אַלעס איז געווען אויסגערעכענט, און די אויסגערעכענטקייט איז געוואָרען ביי איהם אַזאַ געוואָהנהייט, אַז ער האָט שוין ניט געוואוסט דערפון, ער האָט געמיינט, אַז עס איז נאַטירליך...

אבער ווער קען זאגען? פיליי‏כט איז עס געווען זיין אינערליכע ריינקייט, וועלכע האט געטריבען אדאלפ׳ן צו זיין זויבערעס לעבען, און דאס האט איהם אזוי ערציטערט פאר די זינדיגע געדאנקען...

ער האט מורא געהאט אז ער זאל ניט שוואך ווערען. ער איז אריין צו זיין פריינד דעם לאיער גליקשטיין, וואס האט געוואהנט מיט איהם אין איין געגענד, און ער האט געווארט אויף איהם אן אזוי־בעריגע האלבע שעה ביז יענער איז פארטיג געווארען מיט זיין ארבייט, כדי אינאיינעם מיט איהם אהיים צו געהן. דורכגעהענדיג דעם ווינקעל גאס האט ער בעמערקט די פרוי אין רויטען העמד שטעהענדיג מיט א הויכען מאנספערשוין; זיי רעדען ביידע זעהר פערטרויט און שמייכלען זיך אין די אויגען. עס האבען זיך איהם גוט איינגעגעסען אין געדאנק די רויטע אבגעפארבטע ליפען איהרע, און דער קרענקליכער בליק פון די בלויע געפארבטע אויגען, קוקענדיג גלייך אין פנים אריין דעם מאנספערשוין. זי האט פערוווארפען דעם געלען פוקסענעם פוטער־קאלנער איבער איהר האלז, און ער האט בעמערקט איהר בלייכע אויסגעדארטע האנד. אויף אדאלפ׳ן האט די פרוי אין רויטען העמד געמאכט נאך א שטארקערען איינדרוק. דאס וואס זי האט גערעדט מיט א מאנספערשוין און איז דערנאך פערשוואונדען מיט איהם אין דעם קליינעם איטאליענישען רעסטאראן — דאס האט איהם נאך מעהר געצויגען און נאך מעהר גערייצט אין דער פרוי...

ביינאכט האט ער זיך ווידער אבגעגעבען צו איהר אין די געדאנקען. ער האט זיך ניט געקענט העלפען. זיין אייגענע פרוי האט איהם מעהר ניט גערייצט. ער האט געקוקט אויף איהר ניכטער און פריינדליך. פריינדליך און ניט מעהר, און טהיילמאל מיט רחמנות, וואס זי איז אזוי דין און מאגער, און איהר האלז איז אזוי שוואך און די אדערען ציהען זיך דורך איהם — ווי ביי א קליין שוואך קינד...

און איינמאל איז איהם עפעס איינגעפאלען. ער האט געזעהן אין א פענסטער פון א גרויסען מאגאזין א רויטע העמד, ער איז אריין אין מאגאזין און געהייסען זיך איינפאקען די רויטע העמד, בעצאהלט און אהיים געבראכט. די פרוי איז נייגעריג געווען צו זעהן וואס ער האט איהר געקויפט. ער האט זי ניט געלאזט אויספאקען און זי ניי־

געריג געמאַכט ביז נאָכ'ן עסען. ביים עסען האָט ער איהר געגעבען רויטען ויין צו טרינקען וואָס ער האָט געהאַט אין שטוב און קיינמאָל ניט גענוצט. די פרוי האָט זיך פערוואונדערט און געלאַכט:

— וואָס איז דאָס?

— דאָס איז צו בעגיסען די מתנה, וואָס איך האָב דיר געקויפט.

אז די נייגעריגקייט האָט די קליינע פרוי געמאַכט נערוועז און אינטערעסאַנט, האָט ער אויסגעפּאַקט די רויטע העט און איהר אָנגעטהאָן אויפ'ן קאָפּ:

— דאָס איז פאַר דיר.

אָבער די פרוי האָט איהם אויסגעלאַכט:

— אַ רויטע העט פאַר מיר? אך, וואָס פאַר אַ געשמאַק. די פאַרב פּאַסט זיך פאַר אַ ברונעטע — כאַ־כאַ...

און ווירקליך איז די קליינע פרוי ארויסגעפאַלען פון דער רויטער פלאַמענדער העט. זי האָט אויסגעזעהען אין איהר ווי אַ קינד וואָלט זיך פערשטעלט, און אדאַלף האָט זיך איבערצייגט אין זיין טעות און זיך פערשעהמט.

ער האָט אָנגעהויבען דער פרוי אהיים צו ברענגען יעדעס מאָל אַנדערע מתנות, און אַלץ אזעלכע מתנות וואָס די פרוי איז ניט גע־וואָהנט געווען דערצו. אדאָלף איז געגאַנגען אין די גרויסע סטאָרס און אהיים געקויפט — זיידענע אונטערוועש, מיט קאָקעטיש־פּער־שלייערטע שפּיצען, פערשיעדען־פאַרביג, שוואַרץ, העל, רויט. די פרוי האָט פערוואונדערט בעטראַכט די אונטערוועש, וועלכע האָט זיך גאָר ניט געפּאַסט פאַר איהר. פאַר איהר רוהיגעס וועזען און קליינע קינדישע פיגור האָט זיך געפּאַסט בעל־הבתי'שע, געשלאָסענע העמדער. אַלעס וואָס עס האָט געהאָלפען אין דער פרוי ארויסצוברענגען אַ צניעות'דיגען כאַראַקטער און געגעבען איהר פיגור אַ שטילען, רוהיגען אויסזעהן. אָבער די צניעות'דיגקייט אין זיין פרוי האָט איהם אויפ־געהערט אָנצוגעהן. זי איז איהם ניט געפעלען און זי האָט איהם ניט גערייצט.

די אַנגסט פאַר זיין קאַריערע מעהר ווי די פורכט פאַר זיין אײ־נערליכער רײנקײט האָט איהם שוין יעצט אַבגעהאַלטען אויסצופיה־רען זײנע זינדיגע געדאַנקען. אַבער אין דער פאַנטאַזיע האָט ער זיך אין גאַנצען איבערגעגעבען צו זײנע ניט רײנע געפיהלען. ער האָט אָנגעהויבען צו פיהלען, אַז עס איז דאָ עפּעס אַ העכערע מאַכט איבער די מענשען און זי נויט דעם מענשען צו טהאָן זאַכען וועלכע ער וויל ניט און טאָר ניט. ער האָט אָנגעהויבען אײנצוזעהן, אַז די מענשליכע טהאַטען הענגען ניט אָב פון מענשליכען ווילען, נור פון אַ געהײמער אונזיכטבאַרער קראַפט, וועלכער מיר אַלע זײנען אונטער־געוואָרפען, און ער אַליין איז שוין אויך אונטער דער מאַכט. זי הערשט איבער איהם, און ווען ער בעגעהט דאָך ניט די טהאַט, איז עס ניט אויס אינערליכער שטאַרקייט, נור אויס אויסערליכע שוואַכקייט, אויס פורכט פאַר זיין קאַריערע.

ער האָט זיך אָנגעהויבען צו שרעקען פאַר די אונזיכטבאַרע מאַכט, וועלכע הערשט איבער איהם און וועלכע קען איהם דיקטירען מאָרגען צו טהאָן אַזעלכע זאַכען, אַז עס זאָל איהם ברענגען פאַר'ן שטוהל פון ריכטער, איהם, אַדאָלף לעווינשטיין, וועלכער האָט די אַמביציע אַליין גאָר צו ווערען אין גיכען אַ ריכטער, און ריכטען מענשען מיט דער מאָס פון מענשליכע גערעכטיגקייט — ער וועט זיך געפינען פּנים צו פּנים מיט'ן געזעץ.

און ווי אַזוי איז עס געשעהן? וואָס איז געשעהן? דאַכט זיך, אַט ערשט האָט ער געהאַט אַ יונגע, ליעבע פרוי, צוויי קליינע קינדער, אַ רײנע, אַ זויבערע הײם, אַ רײן געוויסען, אַ פעסטע מאָראַל, אַן אונ־בעפלעקטען רעקאָרד — וואָס איז געשעהן? ער האָט געזעהן אַ פרוי אין אַ רויטער העט אויף דער גאַס, און ער האָט פערלאָרען זיין זוי־בערקייט. עס קען זיין, ער וועט אַהיים ברענגען אַ מיאוס'ע קראַנק־הייט, אין זיין שלאָף־צימער אַריין, אַנשטעקען זיין קליינע רײנע פרוי, אַנשטעקען זײנע קינדער — זיין גאַנצע קאַריערע וועט ער אונטער־גראָבען מיט זײנע אייגענע הענד, זיין געוויסען פערפלעקען, און זיין גאַנץ לעבען פערניכטען.

ער האָט געקעמפּפט געגען די געפיהלען מיט דעם, וואָס ער האָט זיך אַליין פאָרגעשטעלט זיין צוקונפט אין די שוואַרצעסטע פאַר־

בען — אָבער די רויטע העט האָט געפלאַמט אין די פּערנעבעלטע פאַרנאַכטען פון די טויזענד־קעפּיקע מאַסע פון בראָדוויי און געצויגען צו זיך...

ער האָט קלאָהר און דייטליך געוואוסט זיין אונגליק, און זיין ווילען איז געווען דאַגעגען — און דאָך האָט זיין ווילען איהם גע־שלעפּט נאָך דער „רויטער העט“ וואָס האָט געוואונקען פון די קעפּ און געצויגען צו זיך מיט אַ זיסען, זיסען טעם פון קרענק און זינד...

VELUT ARBOR ÆVO